

GÁRDONYI GÉZA

**KI-KI A PÁRJÁVAL
AZ ÖREG TEKINTETES**

KI-KI A PÁRJÁVAL

Az asszony sírt. S a lánya is sírt vele.

Az asszony fel-felfakadozott a zsebkendőből:

- Ne menj férjhez soha! Olga, ne menj férjhez! Férfi ronthatja meg csak a nő életét!

Olga már kislánykorában is hallotta ezt a vészintést. Szinte mindennaposan hallotta. De legkeservesebben vasárnaponként. Az ő kalendáriumukban az év minden vasárnapjára az lehetett volna az időjóslat, hogy *esős*.

- De hát mért választottál ilyen férjet? - fakadt ki Olga, mikor már tizenöt éves volt -, hiszen tízezer koronával doktorné is lehettél volna, anyám. És a te műveltséged... Hogy mehetnél férjhez egy kőművespallérhoz? Egy Kvabkához! Ilyen név! *Kvabka Olga*. Mintha béka volnék, mikor leírom.

Kvabkáné még keservesebben rázta az orrát a zsebkendőben.

- Mily ostoba vagy, Olga! Apád a szomszédunkban lakott.

- Hát ha a szomszédotokban lakott is.

- De a kertet csak alacsony léckerítés választotta el.

- Léckerítés... Mi köze a léckerítésnek...

- Te ezt nem érted, Olga. Orgonasövény virult a kerítés mellett, hogy a lécek nem is látszott. Nem Pesten volt ez, hanem Szentlőrincen.

- Hát ha orgonasövény is. Tőlem lehetne akármilyen orgonasövény. Ha egyszer látom, hogy valaki nem hozzám illő, s még rá ordinaré ember, hallom, hogy káromkodik, iszik...

- De akkor nem ivott, Olga, és nem káromkodott. És nem volt ordinaré ember. Szép fiatalember volt, Olga, nem is gondolnád, milyen szép fiatalember. Egyenes, mint az oszlop. És hát, mikor először láttam, akkor virágzott az orgonasövény...

- Hát ha virágzott is...

- De ő vasárnaponként ott állt. Napestig ott állt, és nézett. A kalapja fel volt tolva a homlokán. A virzsínia hegyesen állt a szájában. És én nem is tudtam, hogy kőműves. Csak vasárnaponként láttam, az ünnepi ruhájában. Kesztyűt viselt. Nem ivott akkor...

- Hát ha viselt is. Nem kellett volna meglátnod.

- Hát én nem is akartam. Bementem a szobába.

- Ez a helyes.

- És danoltam, zongoráztam. Aztán kilestem az ablakon, hogy ott áll-e még.

- De hát minek lestél ki az ablakon! Zártad volna be.

- Hát csak megnézem, hogy hallja-e valaki, ha zongorázom?

- Ne mentél volna ki többet.

- Hát én nem is. De hát mindig csak nem olvashatok, varrhatok, stoppolhatok? Megint csak zongorához ültem, és danoltam. Aztán megint kilestem az ablakon, hogy ott áll-e még. Ott állt, és nézett.

- *Nézett.* Hát nézzen. Bánom is én. Nem következik belőle, hogy férjhez menjek hozzá. Csak azért, mert néz.

- Nem érted te ezt, Olga. Igen bájos fiatalember volt azzal a virzsíniával. Meg ahogy fel volt tolva a kalapja, és azzal a kandari kis bajuszával. Mert akkor olyan volt a bajusza. És hát, tudod, ott a virágzó sövény fölött az a fiatal arc. És különösen a szeme, ahogy nézett... Nem láttál te soha olyan szép embert, Olga, mint amilyen a te apád volt akkoriban.

- Szép, nem szép, mégiscsak azt nézném elsőbb kicsoda, micsoda? Ha én vagyok a szüleid helyén, bizony nem engedtem volna...

- Hát ők nem is akarták, Olga. És én mondtam is apádnak, hogy nem akarják. Ahogy a költő zengi:

*Nem engedik azt az egek,
hogy én téged szeresselek.*

Ez bizony igen megszorította őt. Azt felelte, hogy ha neki pénze volna, Pestre költözne, és építőmester lenne. Mert akkor már megmondta, hogy ő csak kőműves, és hétköznaponként erre-arra dolgozik a falvakban. Akkor valami templomnak a falát is rakták. Hát kőműves, megvallotta, hogy biz ő csak kőműves. És én le is hültem akkor.

- Isten önnel - mondtam -, én tanárnak a leánya vagyok: nem beszélhetek többet önnel.

Ő igen elszomorodott. Én persze vigasztaltam, hogy jó, hát beszélni beszélek...

- De minek vigasztaltad! Meg kellett volna fordulnod, és bemenned. „Alászolgája.”

- Hiszen úgy tettem: megfordultam, és bementem. De aztán láttam az ablakból, hogy igen szomorú... És hát az mégis tetszett, hogy az ő keze templomot épít. Aztán hát, hogy építőmester lenne, ha pénze volna. A vállalkozók különb urak, mint akármelyik doktor vagy tentamártogató. Igen kedves beszédű volt ő akkor. És én persze sírtam, hogy nekem mőringom van, és azzal őt is úri sorba segíthetném. És mondtam neki, hogy csak legyen állhatatos...

- De minek mondtad neki!

- Hát... te ezt nem érted, Olga. Te nem tudhatod még, hogy a fiatal lány verseskönyvnek érzi az életét. Mondtam neki, hogy legyen állhatatos, és majd az én pénzemmel megsegít bennünket a jó Isten. Két-három építkezés, aztán magunknak is építsen. Én magam rajzoltam meg, hogy milyen házat építsen: minden szobának színes üvegből az ablakát, más-más színűből. És mondtam öregapádnak is - Isten nyugosztalja -, de ő csak bosszankodott, hogy azt mondja: - Nem vagy te papagáj! Szamárság! Teljes életedben ostoba voltál, nem is okosodol meg soha!

Irtóztató: mennyire nem válogatta a szavait öregapád, ha felindult. Úgy szamarazott, mint az iskolában a gyerekeket. Gondolhatod, mennyire elkeseredtem. Mert a házasság szívnek a dolga és nem észé. De akkor anyám se pártolt.

- Közöséges pallérlegény az - mondtá ő is -, senki se bízza rá a házat.

Én hát csak sírtam, szomorkodtam. Mert mondom magamban, ha pallérlegény is:

*A szerelem mindent pótol.
A szerelmet nem pótolja semmi.*

Csak azért is biztattam apádat: legyen erős, állhatatos! Türr tábornok mészároslegény volt valamikor, Sachs költő varga, Lenbach festő kőműves. Csak legyen erős! És magam is erős voltam. Akkoriban olvastam egy szép angol verset. Csak fordításban, persze, de igen szép fordításban. És igen megkapott ez a sora:

Jövel egy szoknyában édes Dönbár Fáni.

Még éjjelenként is ez a sor dongott a fülemben. És nagy elgyönyörködéssel mondogattam: *Jövel egy nadrágban édes Kvabka István!*

- No és Kvabkáné vagy.

Kvabkáné ismét a zsebkendőjébe temetkezett:

- Nem hívhatnak mindenkit Eszterháznak. Ismertem én Oroszlánhegyi nevűt is; szappanos volt és zsidó, szőrös képű zsidó. Azelőtt Löwingernek hítták.

- Még Löwinger is külön név...

- És én nem tűnök ilyen megjegyzéseket, Olga! „Tiszteljed atyádat!”

Olga szokva volt már ehhez a nyakonöntéshez is. Unalommal bámult az ablakon át a szemben álló ház palalemezes tetejére.

Tehát - gondolta - az orgonasövény kerülendő. Ha nincs orgonasövény, nincs ereje semmi Kvabkának. És ha akármiféle Kvabka akárhogyan néz is, nem nézem a nézését, és akkor a szemét sem látom, és akkor nem jelenik meg nekem a szeme.

- Ha atyám - szólalt meg aztán -, hát akkor mért bánik rosszul az anyámmal?

Kvabkánénak ismét megeredtek a zilipjei. Fölkelt, és a lányára ölelkezett:

- Olga, neked van eszed: te nem még férjhez soha!

Olga az anyja tanácsa nélkül is így gondolkodott volna. Kisgyermekkorától kezdve látta, hogy mikor az apja nincs otthon, csendesség, kedvesség, boldogság az élet. Vasárnaponként azonban egy veres bajszerű részeg ember fekszik az ágyban, s a ház csupa aggodalom és kedvetlenség. Mint mikor viharfelhő sötétlik az égen, s nem tudható, hogy csak eső hoz-e, vagy jégveszedelmet, vagy sújtó villámokat.

Az anyja félénken kérdi:

- Mennyi pénzt hoztál haza?

Vagy még óvatosabban:

- Hoztál-e valamit haza?

Vagy csak ennyit:

- A piacra mennék...

Vagy ha délben kel fel az apja:

- Megelégszel egy kis paradicsomos levessel?

Akármi a kérdés, a felhőnek csak morgás a válasza, vagy mindjárt villámlás. S ha semmit se szól az asszony, akkor sincs különben.

- No, megnémultatok? Vagy már én szót se érdemlek? Hat nap dolgozom, mint a fuvarosló: a hetediken még ne is egyek?

Az asszony nem mer szólni, csak magában gondolja: Talán így mondanád: *Még ne is igyak!*

De az ember bizonyára meg is érzi, amit az asszony gondol, mindjárt válaszol is rá:

- Ki parancsol énnekem? Ki az úr a házban? Hat nap vonom az igát: a hetediken még egy pohárnyi kis örömet se igyak?

Többnyire így kezdődik. S Kvabkáné mindig azt gondolja rá:

Iszen ha csak egy pohárral innál...

Amire Kvabkának már karikát hány a szeme:

- Hát aztán? Ki parancsol nekem abban, hogy hány pohárral igyak? Hogy a gerenda szakadjon rátok!

Hát bizony ilyen a házasság, ahol a selyem a pokróchoz megyen férjhez. Hát még ha a selyem egyetlen gyermekül nevelődött, és csecsemő korától kezdve *Mitakarsz Drága Kincsem* volt a neve. Az ilyen selyem leány aztán pillangó fejjel röppen neki a hetedik szentség gyönyörű gyertyájának.

Olga sose tudta meg, hogy az anyjának telegramon ment a szülők beleegyezése.

A mindig köhécselő, bús apa kiadta nagy keserűen a móríngot, sok pecsenyétlen ebéden, sok évig viselt kabáton, phüde-büdös szivarokon és átkozott szűk lakásokon apránként meggyújtógetett tízezer koronát. Két szobára való bútort is adott. A zongorát is, persze. De Kvabkát nem bocsátotta maga elé.

- Neked lehet a férjed - mondta a lányának -, de nekem nem lehet a vöm.

Az esküvőn se volt jelen, csak az anyja. Az esküvő nem is volt parádés. Csak mint a kurta polgári esküvők szoktak lenni: se menyasszonyi ruha, se hintók. Egy szál rózsza volt minden nászpompa - egy szál rózsza a menyasszony kezében. S egy könnyecsepp a nászkíséret - az anya szemében.

No, kedvetlen nap! De azért virágos reménységekkel vonultak a maguk budai kis egyszobás fészkebe. Várjunk csak: majd megmutatják ők, hogy ki gondolkodott okosan! Négy-öt vállalkozás, és utána a maguk külön kis palotája - minden szobán más színű ablakok.

- No, de ennek öröme, asszony, ma künn vacsorázunk.

S vacsoráztak a *Tirol*i nő-nél. Utána:

- No, egy kis feketekávé.

Kellemes szokás, hogy azzal a fekete itallal muzsikaszó is jár. S még rá, hogy véletlenül olyan kávéházba léptek, ahol maga a cigánykirály, XXXVI. László őfelsége zengette a hegedűt.

- Már ilyen órában csak nem iszunk hitvány Duna-vizet!

- Hát mit?

- Pezsgőt, galambom, pezsgőt. Hiszen urak vagyunk tán mink is. Pincér! Pezsgőt!

Kvabka a következő napon egy öltözet fekete ruhát csináltatott, s megrendelte a *Vállalkozók Újságját*.

Pályázott is valami vasúti tárház építésére a délvidéken - persze csak amilyenre közönséges kőművesmester pályázhatik. Meg is bízták vele, mert olcsóbb volt a többi ajánlkozónál. Ötezer koronát le kellett tennie biztosítékol.

- No, de ennek öröme, asszony...

S megint vacsoráztak a *Tirol*i nő-nél, megint betértek feketére, megint megvetették a Duna-vizet, s muzsikáltattak László királlyal.

Az építkezés tavasszal kezdődött volna, s Kvabka február végén el is indult, hogy a helyet megszemlélje, hogy munkásokat fogadjon, téglát, meszet rendeljen, kavicsbányát béreljen, állványokat szerezzen.

- No, de ennek öröme, asszony...

Hát a vacsora csak megvolt ennek öröme is tirolian és feketén, és pezsgősen és muzsikásan, de aztán, mikor az építkezés helyére érkezett, nem sok okot talált ott az örömeire. A kavicsbányákat lefoglalta, elbérelte évekre valami más vállalkozó. Téglagyár meg csak kettő volt azon a vidéken, annak is előre megvette egy másik vállalkozó minden gyártmányát.

- Tyű, hogy a gerenda szakadjon rá!

Keserű-bosszúsan tért vissza, s a bűjét csakis egy tiroli vacsora enyhítette a szokott toldalékokkal együtt.

Pályázgatott aztán más mindenféle építkezésre is. De nagy építkezésekre nem volt diplomája, pénze se, a kicsinyekre meg nem is igen hirdetnek pályázatot. Csak két házacska volt minden vállalata: egyik Soroksáron, a másik Örsön. Egyiken rajta vesztett, mert nem jól számított. A másikat meg oly lassan építette, hogy szerződészegés címén másra bízta a munka továbbját.

Bizony, egy év nem telt belé, Kvabkáné már látta, hogy a színes ablakok helyett egy kegyetlenül igaz ablakot juttat csak az élet önéki.

De már akkor közéjük szállott a kis harmadik. Kvabka bizony már csak pallér marad, malterporos kalapú, meszes könyökű pallér. De hát pallérnak is jó a fizetése - jobb, mint akármiféle doktori diplomás tanárnak -, majd csak elvacsoráztatnak zenétlenül is és pezsgőtlenül is. Hány becsületes kőműves megél tisztességesen. Még kalapra is jut az asszonynak, és vásárnaponként csakolyan kesztyűs, mint a professzornék.

Hát meg is éltek volna. Az asszonyféle olyan madár, hogy mindenféle kalitkában el tud helyezkedni. Csak hát Kvabka - mint afféle túlságosan okos ember - évről évre buzgóbban érdeklődött a politika iránt. Parlamentben nem politizálhat minden kőműves, de hát mire való találmányok a kocsmák? Hétköznapi csak megvolt Kvabka politika nélkül is, legfeljebb hogy elolvasta este a Népszavát. Szombaton este azonban egyenesen a kocsmába ment. És hát ki-k tudhatja, hogy politikával kevés szóval, kevés időben végezni nem lehet. Sok a közbeszóló, sok az ellentmondó, sok a homályos elméjű: az ilyeneknek új meg új magyarázatok, okosítások, világosítások kellenek - hogy a gerenda szakadjon rájuk! S közben-közben persze meg is szárad a garat: meg kell locsolgatni.

Míg Olga kicsi volt, Kvabka az ünnepek délutánját többnyire a családja körében töltötte. Pénzt hol vitt haza, hol nem, de valami csemegét vagy játékot mindig vitt haza Olgának.

Hát Olga meg is volt elégedve az apjával. Úgy tizenkét éves koráig meg volt elégedve. De akkortájt már Kvabka igen belemerült a politikába - volt úgy, hogy csak vasárnap délelőtt érkezett haza -, már hát ha volt, aki kísérje. Mert bizony a széles nagy politizálásban erősödik a lélek, de gyengülnek a lábak. De még akkor is vitt néha ajándékot a leányának.

Egyszer valami erdélyi kőműves egy cifrán varrott mellénnyel ajándékozta meg Kvabkát, azt vitte haza.

- Csináljatok belőle kabátkát vagy szoknyát, vagy amit akartok.

Pénzt azonban nem bírt előkaparni a zsebéből, csak valami négy koronát.

Azon a héten házbérfizetés lett volna: Kvabkáné nem aludt az előtte való éjszakán nyugtalan-ságában. A négy korona és a cifra mellény... Vélte, hogy pénzen vette Kvabka. Bizony földhöz csapta a mellényt, és sírva fakadt, hogy micsoda sorsot választott ő bolond fejével.

- Egy ilyen részeges semmirekellő!...

Kvabka aztán megmutatta, hogy ő nem olyan részeg, mint amilyennek látszik: törni, zúzni nem tud, aki igen részeg. Bizony sok minden hevert ott a jelenet után darabokban és cserepekben. Szerencse, hogy az asszonyi test, bár szintén agyagmű, nem földi göröncsér műve...

Olga érzése akkor fordult először az apja ellen:

- Ne bántsa már! Ne bántsa! - sírta, az anyját átölelve.

- Még te is! - robbant rá Kvabka.

És Olgának is szerencséje volt, hogy az emberi test nem földi göröncsér műve.

Kvabkáné a ház gondozójánál várta meg a leányával a vihar végét. Három fogát köpte ki az udvaron, az különösen elkésérítette, s a bal szemöldökén is volt egy olyan daganat, mintha diónyi krumpli nőtt volna a bőre alatt.

- Szegény anyám, ha tudta volna - zokogta a konyhai vízvezetékénél. - Hova menjünk, Olga, hova? Akárhová, csak itt nem...

S könnytől vizes arcát tapogatta:

- A negyedik is mozog.

- Miklós bácsihoz - sírta Olga.

Miklós bácsi az egyetlen rokona volt Kvabkánénak: az anyja testvérbátyja - falusi postamester Erdélyben. Az apja már akkor elköhhögte a végsőt. Az anyja félig megvakultan annál a Miklós bácsinál húzódott meg... Kétezer és egynéhány száz korona nyugalmi díját annak adta volna, de a lányának is kellett olykor juttatnia. Mert szegény Kvabkáné bizony nemegyszer virradt a házbérfizetés napjára pénztelenül. Olyankor dróton jajdított az anyjához: *Csak most az egyszer: nyolcvannyalc koronát.*

Ez a *csak most az egyszer* néha kétszer is megismétlődött az év folyamán.

- Miklós bácsihoz - sírta hát Kvabkáné is.

És sírva tapogatta a hátát és vállát.

- Nem volna egy kis sósorszesze? - kérdezte a gondozónét - csak egy kanálnyi is, ha volna, a hátamra, hogy... jaj...

- Nincs - felelte kissé büszkén az asszony -, nálunk nincs affélére szükség.

- Ó, Istenem...

- Miklós bácsihoz - sírta Olga.

Mikor már bizonyos volt, hogy Kvabka elaludt - csak úgy ruhástól, cipőstől dőlt az ágyba -, a két nő visszatért. Összeszedték-lopták csendesén, könnyesen az ünnepi ruhájukat, fehérnemű-jüket. Egy rossz vászonkoffer meg egy ruhásskatulya volt a padláson: abba gyömöszöltek be mindent.

- A télikabátot csak úgy a hónunk alá, Olga.

Nyár volt akkor, és az asztrahánprémes télikabátot nem lehetett magukra venniük.

- Az imádságoskönyvedet, anyám.

- Petőfit és Aranyt is...

- Inkább a rózsaszappant.

- Gallérjaidat, ingeidet...

A szagos szappanokat igen kedvelte Olga. Parfümökre nem telt, hát a zsebkendői közé is mindig rózsaszappant tett. És mindig széles, kihajtott gallért viselt. A gallér fehérsége igen illett az arcához.

Kapkodtak, gyömöszöltek. Kvabkáné közben a tükörbe is nézett, s könnyes szemmel látta, hogy a homlokán is daganat és zúzódás van. A csizmahúzóban ütötte ki a fogát, de hogy a homloka hogy sérült meg, nem tudta.

- Ó, pogány! ó, gonosz! - nyögedezte -, soha többé nem látsz ez életben.

Mikor aztán indultak volna, akkor eszmélkedett csak Kvabkáné, hogy hiszen útiköltségük nincsen.

- Előbb a zálogházba, Olga.

- Zálogházba? Hát te még látni akarod Pestet, anyám? Vesszen ott inkább a karperecem is.

- Hát akkor adjuk el, amit nem vihetünk magunkkal.

- Adjuk el a télikabátunkat, anyám.

S mindjárt oda is kínálták a ház gondozójának. Százkoronás áru volt az asszonyé, és nyolcvanöt koronás az Olgáé. Mind a kettő vörhenyessárga, szép kabát. Akkor télen vették. A gondozóné az ablak irányában forgatta mind a kettőt, hogy van-e rajtuk molyrágás. Az Olgáén volt egy kicsi, de épp a háta közepén. A gondozóné csak ötven koronát ígért a kettőért.

Ezen megint sírtak egyet.

- Nem, annyiért nem! - mondta könnyet csordítva Kvabkáné.

S visszavitte a két kabátot a konyhába.

Megint sírtak.

- E miatt a két kabát miatt maradjunk-e itt? - mondta aztán Kvabkáné -, gyerünk ki, Olga, az állomásra; nézzük meg: mennyi az utazás díja? Ha ötven koronából futja, vessük az ördög ölébe azt a két kabátot.

Mentek.

Olga megnézte a díjtáblát, és szinte örömmel jelentette:

- Negyvennyolc korona kettőnknek, személyvonaton, harmadik osztályon.

Siettek vissza.

- Eredj be hozzá, Olga: mondd, hogy készítse a pénzt.

S ő meg a maguk lakásába lépett - *utoljára*.

Ott azonban, hogy a kezébe vette a két kabátot, megint sírva fakadt. Ráborult a két kabátra, mint ahogy Ráckel siratta a két gyermekét. De aztán arra is gondolt, hogy ő azt a Miklós bácsit soha életében nem látta. A családban nem valami jócsontként emlegették azt a Miklós bácsit. Papnak indult volna, de már a negyedik gimnáziumból kicsapták. Dorbézolás miatt csapták ki. Akkor elbujdosott. Évek múltán tudták meg, hogy egy erdélyi grófnál kertészkedik. Később

egy másik falubeli postamesternek a leányát vette el. De a postamester csakhamar meghalt, és a leánya lett az utódja. Miklós bácsi is eltanulta a postakezelést, és egyszer csak letette az ásót, kapát, oltókést: ő lett a postamester. De a postamesterség vékonyan fizetett hivatal. S még rá Miklós bácsi három emberre valót eszik. Kövér is - ahogy az anyja elmondta -, oly kövér, hogy alig szuszog. Mit mond az a Miklós bácsi, ha ő csak úgy bepottyán hozzá Olgával együtt? Hátha ijedten fogadja őket, mintha valami szerencsétlenség esett volna a házába.

Aztán hát az anyja is mivel fogadja?

- Ugye megmondtuk!

És másnap is és mindennap, és minden órában:

- Ugye megmondtuk!

Nem, oda nem mehetnek. Inkább cselédnek áll. Inkább főz, súrol, mosogat. Szolgálója lesz nálánál műveletlenebb asszonyoknak. És alázatos fejjel mondogatja nekik:

- Naccsága, csókolom kezét...

Elszenved tüskés szavakat, görbe nézéseket, gögös parancsokat, de legalább lesz békességes vasárnapja; ha rosszul bánnak is vele, nem potyog ki tőle a foga.

De hát hova tegye Olgát? Olgának iskolába kell járnia: valami diplomát szereznie - úri-asszonynak lennie. A diploma is móring. Talán méltóságos asszony is lehet vele. De hátha ő is épp a rosszat választja? A legnemesebb almák közt is találkozik férges.

Inkább maradjon akkor a maga kenyerén. Diplomával úgyis úri hölgy. A férfiak csak házasságkötés előtt viselnek kesztyűt, és tolják a homlokuk fölé a kalapjukat, és csupa mosolygás a lelkük, és csupa virágnýújtás minden szavuk. Jobb, ha nem lesz kutyája egy férfinak se.

Kvabka az ágyban hortyogásba fogott.

- Ó, gonosz! Mikorra fölébredsz, bezzeg hiába keres a szemed! Nem, soha többé nem látsz engem. Bár én se láttalak volna soha.

Megint sírt egy sort. Aztán az ajtónak indult, s arra gondolt, hogy be kell zárnia. De hát hogy jön akkor ki Kvabka? Ha meg nyitva hagyja az ajtót, valaki belopódzik, és összeszed mindent. Elviszi az ura ruháját is. Ha meg rázárják az ajtót, Kvabka úgy dörömböl és lármáz, hogy a ház népe összefut.

- Megszökött a felesége! - susogják -, megszökött.

Aztán hát ki főz holnap ennek a semmirekellőnek? Ki mos reá? Elzüllik, elrongyosodik, még többet iszik, munkát se kap, csavargó lesz, csavargó koldus, tömlöcök lakója.

Megint sírt keservesen, s megtapogatta közben a homlokát és hátul sajogó csontjait. Végre is fölkel: lerázta a könnyeit, és előolvasott az ura tárcájából hatvan fillért.

Kilépett, és a gondozóné ablakára nézett. Olga ott állt, várt az ajtóban.

Kvabkáné magához intette:

- Eridj a boltba - rebegte a sírástól náthásan -, s hozz egy palack sósborszeszt.

Kvabka másnap aztán, hogy megébredt, csak bámulgatott a szoba közepére. Csaknem huszon-négy órát aludt: eszmélkedett. A feleségére nézett: látta, hogy ágyban fekszik, és mindenféle borogatás van rajta.

Kvabka szeme pillái rezegtek. A nézése olyan volt, mint a kárt tett macskáé.

Olga vörös szemmel, némán vitte az ágyhoz az apjának a reggeli kávéját.

- Nem iszom többé bort - mondta Kvabka, mikor már felöltözködött -, nem, istenemre mondom...

S engesztelőn nézett a feleségére.

- Van is neked - nyögte Kvabkáné -, három fogamat kiütöttem.

- Nem akartam. Istenemre mondom, hogy nem akartam.

- Nincs teneked istened.

- Van, hidd el, édes feleségem, hogy van. Mikor józan vagyok, mindig van. És én a mai naptól kezdve mindig józan leszek. Olyan józan leszek, mint a vizeskupád. Soha többé az én nyelvem bort nem ízlel. Esküszöm neked, csak most az egyszer higgy nekem. Olga, a karperecedet kiváltjuk a jövő héten. Nem iszom többet.

- Esküdj meg a leányod életére.

Kvabka könnyes szemmel esküdött meg. Olga fejére tette a bal kezét, s úgy esküdött:

- Istent engem úgy segítse, és az én Olgámat is, hogy soha többé bor az én torkomon le nem megy. Soha, de soha...

Megcsókolta őket, és mind a hárman sírtak.

És aznaptól fogva Kvabka nem is ivott bort többé soha.

Csak pálinkát.

Mikor Olga a polgáriba járt, ott már az első osztályban gyakorta hallott sugdosódni, hogy egyiknek-másiknak szívbeli ügye van. Csodálkozó szemmel nézett az olyan lányra, és rosszállón.

Tavasszal, mikor a napfény már melegítette a köveket, néhány fiú ácsorgott az iskola kapujával szemben. Ő addig nem ügyelt rájuk, de egyszer meglökte Sípos Berta - vele egy utcában lakó tanuló társa volt az a Sípos Berta -, meglökte a könyökével, és sebesen susogott:

- Látod azt az alacsony négyszögfiút? Azt a zöldes kabátosat. Talján Bözsit várja.

Olga megállt, és visszatekintett.

Talján Bözsit csakhamar meglátta. Bözsi kissé piros volt, de nyugodt színű. Vidáman lépetgetett Miskolczi Adéllal, és rá se nézett a fiúra. Akkor se, hogy előtte elhaladt. De a szeme szokatlanul ragyogott.

- Nekem ugyan nem kellene - biggyesztett Olga -, és semmiféle férfi.

- Nekem se - felelte Berta - ilyen sárga szájú...

S ő is biggyesztett. Mindjárt másra is fordult a beszédjük: a számtani példáról beszélgettek, hogy nehéz lesz.

De másnap már Olga, amint kilépett az iskola kapuján, egyszerre a fiút nézte a többi között, a zöldes kabátú négyszögfiút. Egészséges, piros képű kölyök volt, csónakként felhajló talpú cipőben, tizenhárom vagy tizennégy éves.

A fiúnak cigaretta füstölgött a szájában, hogy a szeme szinte könnyezett belé.

Olga visszatekintett, hogy Talján Bözsi hol van.

Bözsi tán a harmadik volt mögötte, s megint Miskolczi Adéllal. Szótlanul lépkedtek el a fiú előtt. De Bözsi felpillantott rá, ahogy előtte ellépett. A pillantása nyugodtnak látszott, mégis megcsillant benne valami. Egyik lány a másikra szokott úgy rápillantani.

Attól fogva Olga utálta azt a Bözsit. Őelőtte ült az a Bözsi, az előtte való padban, s megtörtént, hogy visszafordult, és csevegett egyikkel-másikkal. Ha Olgához is szólt, Olga röviden felelt, és nem nézett reá.

Májusban aztán még több fiú ácsorgott az iskolával szemben. Olga már tudta: mért ácsorognak ottan. Olyan arccal haladt el mellettük, mintha az ő szeme úgy volna alkotva, hogy a férfi-teremtményeket nem látja meg.

Csak egyszer történt, hogy elmosolyodott. Egy bársonygalléros fiú is jelent meg aznap a többi között, s mikor a lányok kijöttek, monoklit tett fel. A monoklisra se nézett rá, persze, egyik lány se, de azért valamennyi félremosolygott. A fiú mögött egy nagy újfundlandi eb vakkant meg, és akkor a monokli leesett, és eltörött a kövezeten. A lányok a keblükbe nevettek, s a monoklis fiú nem mutatkozott többé.

Olga abban az időben kezdett bontakozni a gyermekkorból. Az arca kissé megnyúlt, és a termete is. A színe fehérebb volt a szokottnál, és a szeme körülete mint a betegágyból fölkelő gyermeké. De nem is volt ő teljesen egészséges soha: a hidegtől szenvedett mindig. Akárhogy bagyulálta is az anyja, alig múlt el róla az egyik torokbaj, nátha, köhögés, már jött a másik.

- Jaj, Olgám, meg ne fázz.

Még májusban is a nyakára tekert az anyja mindig egy feketés szegélyű, fehér selymekendőt.

- Jaj, meg ne fázz.

S benyomta a szélét a kabát alá. Pedig gyapjútrikó lélekmelegítőt is viselt még akkor is.

- Meg ne fázz, édes.

Ezért volt a szeme olyan beteges-bús, s az arca is olyan színtelen. A szemöldöke mindig aggodalmat fejezett ki. És a feje tartása is olyan volt, mintha mindig egérlyukat keresne, hogy belebújjon az emberek elől. De ha szólnia kellett mégis valakivel, a szemébe nézett, s akkor már az arca nem volt félős, inkább gyanakvó. Sárgásbarna volt a szeme, mint az anyjáié, de nem olyan bizalmas meleg. Távolról és árnyékban fekete szemnek látszott, hideg fekete szemnek. Az apja tekintete volt olyan hideg. A férfiak nem fordultak meg, mikor mellettük elhaladt, de ha mosolygott, a nők is rajta felejtették a szemüket. Szép, apró foga volt, s az arca olyankor ártatlanul kedves, mint a kisgyermké.

Még azon év őszén történt, hogy Olga egyszer akaratlanul is rápillantott az egyik fiúra. Új fiú volt az, akkor látta először: szőke, tizenöt éves forma, kékszemű. A ruhája nem volt ugyan elegáns, de az arca - az arcot nem boltban árulják. Sok királyfinak nincs olyan finom arca, mint némelyik csordásbojtárnak.

A fiú nem volt csordásbojtár, bár királyfi se, még a kettő közt való emberrend közepénél is bizonyára jóval lejjebb való. A szeme Olga szemébe nézett, s Olgának valami szokatlan sugarú volt az a nézés, mintha nagy édességgel járná át teljes valóját. Csak egy perc hosszát. De Olga mellében megrezdült valami ismeretlen húr, és valami édes zenének egy édes akkordja zendült át a szívé.

Bertával ment akkor is. Nem szólt neki semmit a fiúról, sem a rezdülésről. Mikorra a másik utcába értek, már maga is elfeledte.

Másnap azonban megint ott állt a fiú.

Olga, mikor közelébe ért, csak épp hogy szemszögből pillantott reá. A fiú szeme rajta volt. Olga megint érezte azt a különös rezdülést. Azt az édes akkordot. Megint nem szólt róla. Csak furcsállta, hogy mért éppen őt nézi az a fiú, mért nem az is a többit?

A következő napokon már nem nézett a fiúra. De ahogy elment előtte, valami kellemes zsibbadást érzett a mellében. De akkor se vitte az érzését tovább az utcánál.

- Te, Olga - szólalt meg az egyik napon Berta -, az a fiú téged várogat, az a piros nyakkendő.

- Melyik? - csodálkozott halkan Olga.

- Az a piros nyakkendő. Téged bazsalgat.

- Engem?

És egy kis pirosság gyulladt az arcába.

- Engem?

- Téged. Bizonyos, hogy téged.

- Térjünk át a másik oldalra - susogta Olga.

Berta duhogott:

- Ilyen nyálasok!... szóba se állnék velük.

- Én se - mondta szorult mellel Olga -, én se.

- Legalábbis kadét legyen, akinek elfogadom a köszöntését.

- Kadét se.

- De azét már lehet. Az már úr. Annak már van jövője.

- Én kadétét se - mondta határozottan Olga.

S attól fogva sose ment el a fiú mellett.

De azért mindig tudta: mikor van ott a fiú, mikor nincs.

A nagy szünetben persze nem látta, de szeptemberben megint látta, és szinte mindennaposan látta.

A fiúnak mindig csak őrá tűzött a szeme.

Valami szegény fiú lehetett, mert felső kabátja nem volt, csak köpönyege, s az is rövid. Mikor már fagyott és havazott, akkor is csak abban állt ott. Aztán el is maradt. Csak tavasszal jelent meg ismét, mikor már a kövek melegedtek a verőfényben.

Olga szíve ismét megrezdült akkor. De abban az időben újra kezdődött a kőművesek munkája is, és az apa, hogy bort nem ivott már, egyre tántorgóbban és lármásabban tért haza.

A sósorszesz már úgy állt mindig a kamrában, mint a petróleum.

- Olga, ne menj férjhez soha!

A fiú meg-megjelent az iskola kapuja közelében, és a szemét úgy forgatta Olgára, ahogy a bibliai Lázár szemét festik a gazdag tornáca előtt.

Olga azonban nem nézett reá.

Már akkor nem Bertával járt, csak magában, mert Bertáék a Krisztinavárosba költöztek át, Budára. Egyszer találkozott csak velük, mindenszentek délutánján, a villamoson. Egy duzzadt ajkú fiú is állt Berta mellett, egy-két évvel idősebb Bertánál, de épp olyan kövér nyakú, a

szemöldöke is olyan magas ívű. És ahogy a kezére nézett, látta, hogy a körme is keskeny, mint Bertáé. Irigyelte Bertát, hogy van fiútestvére: ha öneki is volna, hogyan járhatna-kelhetne ő is a városban.

Hát Olga bizony csak magában járogatott már haza az iskolából. És érezte, hogy a fiú már kíséri is. De soha nem tekintett vissza. Sem a könyvét el nem ejtette, hogy fölvetesse vele. Csak éppen hogy otthon kissé több érdeklődéssel nézett a hazaérkezésekor a tükörbe.

A széles fehér gallér igen illik az arcom színéhez - gondolta.

Nem sokáig szemlélte a gallérját és az arca színét, és nem vidáman.

Néha elgondolkodva könyökölt a könyvén, és megrázta a fejét:

- Ő is csak férfi lesz, ha megemberedik.

Egyszer úgy érezte, hogy a fiú csaknem a nyomába lép, hogy kíséri. S nem marad el. Még akkor is mögötte van, mikor hazaér.

A kapuban visszatekintett.

A fiú köszönt. Az arca vörös volt, mintha lángon perzselődött volna meg. Szinte áhítattal köszönt.

Olga nem fogadta.

A következő napon Olga, mindjárt, ahogy kilépett az iskola ajtaján, odanézett, ahol a fiú állani szokott.

A fiú nem állt ott.

Aztán még néhány napig odanézett Olga.

A fiú nem várta többé.

Csak álmában látta megint egyszer.

Mikor megébredt, sokáig ült elgondolkozva az ágyában.

De aztán ellegyintette:

- Olyan lett volna, mint a többi.

Mikor Olga már tizenhét éves volt, a Nefelejcs utcában laktak, földszintes lakásban. Mint mindig. A pallér a lépcsőt nem kedvelte.

A két nő ott sem ösmerkedett senkivel. Cselédet nem tartottak, csak épp hogy ami udvari dolog volt, az udvarossal végeztették, a vicével, ahogy Pesten mondják. Az ajtó elé ők sosem ültek ki. Ha az udvaron áthaladtak, maguk elé néztek a földre, nehogy valaki szót kezdjen velük.

Olga nem is igen ismert mást a házban, csak a gondozót meg az udvarost, s az egyetlen szomszédjukat, egy kalaposnak a családját, azt is csak onnan, hogy az ajtóra volt írva a neve.

Kalaposék egyébiránt sokan voltak: négy-öt kislány is járt ki és be az ajtón. Mind sárga hajú és szinte szemöldöktelen. A szemük színe azonban szépen kék, szinte sötétkék. És így tetszetős képűek is lettek volna, de mikor nevettek, nagy, lapos foguk rontott a szépségükön. Egy nagyleány is mutatkozott olykor az ajtóban, álmodozó szemű, mindig mosolygó leány. Az is sárga hajú és alig-szemöldökös. A hajának egy fürtje szépítően hajlott le mindig domború,

fehér homlokára. Engedelmes, jó lélek lehetett, mert gyakran hallatszott nyáron - mikor nyitva voltak az ablakok s a konyhaajtó - vidám klarinéthangja:

- Ahogy parancsolod, mama.

A testvérei Malvinnak szólították.

Délben mindig hazatért az apa is, két órákor meg egy húszéves forma, eleven tekintetű legény. Az is szőke, alig-szemöldökös és nagyfoggal nevető. A bajuszát és szakállát beretválta, és estefelé eljárt hazulról. Vacsorára se tért haza. Az udvari ablakon át mindig lehetett látni az együtt vacsorázó családot.

Az a legényfiú komoly tisztelettel köszönt Olgának, ahányszor találkoztak.

Olga a feje hideg bólintásával fogadta, és rá se nézett. Mégis hát tudta, hogy kicsoda. A nevét is hallotta, hogy *Berci*.

Délutánonkint hegedűszó hangzott a házban. Néha kettő is. Egyik az emeleten - ott valami gyerek nyivolgott, és mindig csak rövid ideig. Másik a földszinten. Az már szépen szólt. Szobában muzsikált valaki, zárt ablak mögött.

Olgának a kottái csak szonátakották voltak - az anyja leánykorából -, hát csak épp az anyja kedvéért ült néha a zongorához. Magyar kottája csak egy volt: *Darumadár, gyere velem*. Azt gyakorta játszotta - jobban mondva: zongorázta. Az a földszinti hegedű sok mindenféle nótát zengett, és hát azon a hangszeren már igazán *játszott* a kezelője. Olga érdeklődéssel fülelte.

- Hol hegedülnek? - kérdezte az anyját.

- Valamelyik szomszédban.

Egy vasárnap délután az ő nótája szólalt meg a hegedűn.

Olga fülelt. Kinyitotta az ablakot. Fülelt.

Az udvaron künn magoltak a nagy fogú kalapos leánykák a küszöbön. Könyv volt az ölükben, s darálták a mondatokat.

Olga megszólította az egyik nagyfogúcskát:

- Mondja csak, kedves: maguknál hegedülnek? vagy...

A leányka elmosolyodott.

- Berci, a bátyám.

Olga becsukta az ablakot, és nem hallgatott többé a hegedűre. És nem zongorázta többé a nótáját.

Hogy a Liget közelében laktak, délutánonkint kijártak a Ligetbe.

A Ligetben virág csak ott virágzik, ahova a kertész ülteti, de szerelem mindenfelé. Olga mindennaposan láthatott fiatal párokat, akik a legszélesebb úton is úgy sétálnak, mintha keskeny volna és oly meredek, hogy a nő csakis férfi karján érezheti biztonságban magát. A vitézkedő rend pedig maga is átkarolja a sétáló leányzót, a még nagyobb biztonság kedvéért.

De akár a vitézlő rendhez csatlakozik a leány, akár a polgárihoz, minden leány arcán az élet öröme sugárzik. S a legény is, akár a vitézkedő rendhez tartozik, akár a polgárihoz, valamennyi igen becsülő szemmel pillantgat a mellette lebegő blúzra és szoknyára.

A fűben, egy akác alatt, csirizes körmű legény ült. A hátát a fához támasztotta, s könyvet olvasott. Hangosan olvasott egy fekete hajú leánynak. A lány konyhai képű volt, kerek orcájú, mint a nyári édesalma, és a haját bizonyára pomádéval kente meg elől, hogy a fél homlokára olyan igen odaragadt. Félkönyéken hevert a legény mellett, és álmodozó arccal hallgatta az olvasást.

Milyen boldogok - gondolta Olga.

S a nyelve már mozdult, hogy mondja is az anyjának.

De az anyja épp akkor szólalt meg:

- Én is éppígy sétáltam apáddal, mikor még csak jegyesek voltunk. És mink is hevertünk így a fűben. Szentlőrincen. Csak épp hogy nem apád olvasott, hanem én. Igen kedvelte akkor még apád a költeményeket.

Az iparcsarnok előtt Malvinnal, a kalapos leányával találkoztak. Egy tűzoltó altiszt karján lebegett. A tűzoltó csinos, barna legény, felgöndörített a bajusza. Lakkcsizma volt a lábán, és olyan hegyesen lépegetett benne, mintha minden lépésére egy körmőci arany pendülne ki a csizmája sarkán. A lány szeme még álmodozóbb volt, mint szokott lenni, s a homlokára hajló fürt még regényesebben árnyékolta a szemét. Piros ajka félig nyitva volt, mintha hallgatva is szerelmet lehelne, és széles fogai kifelhérlettek.

Olga érdeklődéssel szemlélkedett rá a tűzoltóra, és a szíve elszorult:

- Milyen szép, vidám legény! Ez nem olyan férj lesz, mint a többi.

És azon éjjel megint megjelent az álmaiban az a kopottas ruhájú, kékszemű fiú. A bazári piros nyakkendő is a nyakán. És nézett, csüggedt fővel, édes-komolyan, hogy a két szeme olyan volt belé, mint két reszkető, kék csillag.

A keze a kalapjához mozdult. Köszönt.

Olga szívére édes áramlat nehezült, hogy a feje is meghajlott belé: fogadta a köszöntést.

Olga abban az időben már teljesen felviruló leány volt. De félénk szemű, és a színe még mindig betegesen fehér. Mintha a házinyúllal volna valami atyafiságban. Ruhában is a fehér színeket szerette. Szoknyának is világos színeket választott, ha sötét volt a kabátja vagy éppen fekete. Kedvelte a gerleszint és frezszint, a világos pepitát és a türkiz színt. A kihajlós gallér a nyakán egyre szélesebbedett. Maga varrta. Már ötujnyi szélesre varrta. A kalapján is fehér galambszárnyat viselt. De az ő fehérségei hidegek voltak. Összevont, vékony szemöldöke alól szinte aggodalmasan nézett a világra, s különösen a férfiakra.

Mikor a polgári iskolát elvégezte, bizony idegenkedett a kereskedelmi iskolától: átallta, hogy valami irodában vagy bankban, vagy üzletben, férfiak között dolgozzon.

Inkább a tanítói pálya. Vannak nőiskolák. Apácák is alkalmaznak világi nőket az iskoláikban, ha a maguk rendjéből nem telik.

De éppen mikor a beiratkozás ideje volt, az apja nem vitt pénzt haza. A későbbi napokban meg valami hibát követett el az apja: elküldték. Hetekig nem talált munkát. Erdélybe egyre gyakrabban kiáltott a telegram: *Csak most az egyszer.*

Az a tél aztán kedvetlen emlékezetű volt mindenképpen. Kvabka az előző nyáron, egy délből több örömet ivott a kelleténél, s délután melléje lépett az elsőemeleti járódeszkának. Hat hétig feküdt a kórházban, s azután még egy hónapot kellett várnia, hogy erősödjön. No, akkor megfogadta - még a kórházban megfogadta, esküvel fogadta -, hogy ezentúl már pálinkát se iszik.

- Soha többé!

Mikor aztán megint munkába lépett, olyan pálinkaszagosan tért haza, hogy a felesége eltántorodott:

- Hát nem megfogadtad?

- Állom is - felelte Kvabka dülöngőzve -, nem pálinka az, amit ittam.

- Nem pálinka? Hát mitől lélegzel akkor pálinkaszaggal?

- Tea: nem pálinka. Bizonyosan a rum szagát érzed te. De hát már teát se igyak? Szakadjon rád a gerenda!...

Hát bizony Kvabka be-beteázott, s egyre gyéribben akadt munkája. Egyre gyéribben. A két nő meg egyre gyakrabban járt a zálogházba. Cselédjük nem volt, maguk dolgoztak. Azelőtt mégiscsak ráérték, hogy olvasgassanak is délutánonként meg esténként. Kvabkáné az iparoskör kölcsönkönyvtárából hordta a könyveket. Mindig két könyvet: egy regényt meg egy verseskönyvet. A regényt Olgának, a verseskönyvet magának. Egyikük varrt, másikuk olvasott. Ha Olga olvasott, a regényt olvasta. Az érzékeny helyeken sírtak, a vidám helyeken nevettek.

- No, ez szép - mondták rá.

És kedvvel olvasták tovább.

Mióta Kvabka teára kapott, az a kis mulatságuk is elmúlt. Ötven fillér sok pénz: csak üldögéltek, keseregtek. Kvabkáné már nem is szavalgatott. Ha arra gondolt, hogy verseket mondjon, csak Poe-nak a Hollója jutott az eszébe.

*Van-e balzsam Gileádban? ó mondd,
ó mondd meg nekem!
Szólt a holló: Sohasem.*

Mindig sírtak rajta, hát azt csak ritkán mondta el, és csak sétálásuk közben, nyári délutánokon, a Liget fái alatt.

Hát csak úgy versek nélkül búsulgattak otthon, prózában.

Olga olykor az ablakban ült. Foltozgatta a fehérneműket. Újravarrra a ruháit. Csak két szoknyája volt már: egy pepita meg egy gerleszín. Blúza is csak kettő: két fehér. És egy őzszínű kabátkája esős időre.

Ült, varrogatott. Közben persze ki-kipillantott az udvarra is. S mindenkire búsan, hidegen. Csak ha kalaposék Malvinját látta, arra tekintett hosszasan.

Malvinnal valami történt. Mindig színtelen volt, és igen elgondolkodó. A haja fűrtjét már nem fésülte a homlokára, s az öltözködése se volt már gondos. A hangja, ha hallatszott is, már nem a vidám klarinéthang volt, s a mozgása sem volt olyan eleven, mint azelőtt.

Egy februári napon nagy nyugtalanság látszott kalaposéknál. Ki és be futkostak. Csupa ijedt arc.

A lakók is odacsődültek az ajtó elé.

Olga is kinyitotta az ablakát: mi történt?

S hallgatta, miket beszélnek:

- Egy kisasszony halt meg.

- Nem halt meg, csak valami hirtelen baj...

- Mérget ivott, mondják.

- Szublimátot. Telefonáltak-e a mentőknek?

- Bizonyosan.

- Essen ki a szeme annak a tűzoltónak - morgadozott az udvarosné -, mindig gondoltam én, mikor együtt láttam őket...

- Itt vannak a mentők!

És a sokaság kétfelé vált az udvaron: jöttek a mentők.

Malvint a kórházba vitték.

A következő napon a kalaposéknál megint nagy jövés-menés, nyugtalanság. Az egyik kislány gyászruhában fordul ki az ajtón. Aztán a többi is.

- A férfiak mind gonoszak - irtózkodott Olga.

S attól fogva valahányszor a miatyánkban a *gonosztól* szóhoz ért, mindig a férfiakra értette.

Abból az évből még két különös emléke maradt Olgának.

Az egyik egy névtelen levél volt. Olga címére, s benne két színházi jegy: földszinti ülőhelyre, a városligeti színházba, vasárnap délutáni játékra.

Írás csak ennyi:

Az egyik szereplő küldi. Boldog lenne, ha a két helyet elfoglalva látná.

A két nő sokat tűnődött: ki lehet az ajándékozó? A levél nem postán érkezett, csak be volt dobva az ablakon át az asztalra - vasárnap délelőtt, míg ők a misén jártak. (Kvabka abban a hónapban Székesfehérvárott dolgozott, s vasárnaponként csak délután fordult meg otthon.)

Ki hozta a két jegyet?

- Csak olyan hozhatta - vélekedett Kvabkáné -, aki meg is akart bennünket látogatni.

- Csak valamelyik leánytársam lehet, aki velem járt iskolába - lobogott örömeiben Olga. - De hát melyik? Melyik színészkedik?

- Megnézzük a színlapon.

- Ne, ne nézzük meg: kellemesebb lesz a meglepődés, ha ott ismerem meg. A színlapra nem az igazi nevüket nyomatják a színészek.

S tovább tűnődtek: Olga nemigen pajtáskodott egy leánytársával se, és az írás is férfias. Bizonyosan valami gyerek hozta, és az dobhatta be az ablakon.

Mégis hát elmentek. Bizonyos már, hogy hiúságból küldte valamelyik leányismerőse a két jegyet, hogy lássa őt Olga a színpadon. A levelet is azért íratta férfival, nehogy az írásáról kitalálják.

Valami szörnyűséges drámát játszottak: egy délamerikai ültetvényes tanyájára belopódzik egy vad tekintetű, nagy gorilla, s elrabolja a bölcsőben nyugvó gyermeket.

A gorillát persze keresik, hajszoják, sziklákon, bokrokon által. A színpad közepén áll egy fa, arra kap fel végre a gorilla. Bal karján a gyerek, a jobbja hol újabb kapaszkodásra kész, hol kapkodva vakarja felfelé az oldalát, s meredt szemmel les le a lombok közül.

Puskát hoznak, de rálőni mégse mernek, mert a gyermek nála van. Piros csizmát tesznek hát a fa alá, a rég ismert majomfogót, hogy a gorilla letegye addig a gyermeket, míg a csizmát húzza.

A gorilla azonban a csecsemőt nem teszi le egy percre se: vele együtt ereszkedik le a fáról. S bizony, nem húzza fel az a csizmát, hanem csak felkapja, és eliszkol.

Végre sok mindenféle bajlódás után hurkot vetnek a nyakába.

Borzalmak és nevetségek váltakoztak a játékban. S Olgáék elégedetten tértek haza.

Olga még otthon is irtózkodott a gorillán. Meredt hupikékgyűrűs, nagy szemén. Különösen kellemetlen volt, mikor órájuk is rájuk forgatta a szemét, s nem is egyszer.

- Vele álmodok az éjjel - mondta Olga még este is.

S a háta viszolygott.

De hát még mindig nem tudták, hogy ki küldötte a jegyet. A szereplő nők között Olga nem ismert meg senkit, hogy leánypajtása lett volna valaha.

Még lefekvéskor is ez a kérdés váltakozott az elméjében a majomtörténetnek isméttest-ismét szeme elé játszódó képeivel.

De aztán a majomról eszébe jutott: hogyan megnevették az elmúlt télen az ólomöntést. Szilveszter estéjét az apja akkor az egyszer otthon töltötte. Gipszben volt a lába, mert eltört december közepe táján. De hát attól bocatoroghatott már a szobában.

Együtt vacsoráltak hát. Kvabkáné puncsot csinált - az ura tanította meg reá. Aztán éjfél felé feküdni készültek.

Kvabkáné ránéz az órára, aztán Olgára:

- Mindjárt éjfél: öntsünk ólmot.

Beszélte néha, hogy leánykorában ólmot öntött, és az ólom figurája valóságos Kvabka volt. Nem fotográfiai bizonyossággal, csak hát egy férfiember, aki a jobbját feltartotta, és valami lapos nyúlladt ki a kezéből. A virágcserepcsésze oldalára hullt ott az ólomnak az a része, s azért nem formálódott meg jól az a tárgy a figura kezében. Ki könyvnek nézte, ki lepénynek, ki bankónak. Csak mikor férjhez ment Kvabkához, akkor világosodott ki, hogy vakolókanál volt az.

- Olga, önts ólmot.

Olga vonakodott:

- Minek az. Megmondtam már...

- Ah, azt minden leány megmondja, aztán egyszer csak előtte is ott van...

- A virágos sövény - mosolygott Olga -, én arra elég okos leszek.

- No, csak öntsünk. Ha úgy lesz is, ahogy te mondod, nem jön ki semmi. Nem vesztettünk vele semmit.

S kiment a konyhába, hogy ólmot keressen.

- Ha nincs más - szólalt meg Kvabka az ágyban -, levehetitek a mérőönt.

Olga elgondolkodva ült a székén.

Eszébe jutott, hogy azon a nyáron Berta is szólt neki az ólomöntésről. A Ligetben találkoztak vele. Fiákerozott egy igen fiatal hadnaggal. Berta elegáns, bodros-csipkés fehér ruhában, kényesen megdőlvén ült a hadnagy mellett. Divatos, fellapított szélű szalmakalap a fején, fehér strucctoll rajta. Rózsaszínnel bélelt, fehér napernyővel keretezte az arcát, és egy csomó szegfű piroslott a kezében. A hadnagy még pelyhedző bajszerű, kis fiatalember. Keskeny ajkai: csak

mintha egy vonal ceruzával volna keresztbe rántva az orra alá, s a vonal vége lefelé végződik. Világot fitymáló lájdinántábrázat.

Olga elbámult: hogy kerül Berta fiákerba, abba a pompába? És sem a testvére nincs vele, sem az anyja. Csak nem asszony tán már?

S bámult a szépségén is Bertának, a hintófutásban repkedő fehér ruháján és a szerencsésén. Mint ahogy a laboda bámulhat szeptemberben, mikor az őszirózsa nyílik. Tavasszal még mind a ketten semmike zöldek. A laboda megnőttön is zöld. Az őszirózsa csupa szín, csupa szépség. Hát hiába: ki a szerencsével születik együtt, ki a szerencsétlenséggel.

Berta is meglátta őt, és felcsillanó szemmel integetett neki a kocsiból. A hadnagy is odanézett, és szalutált Olgának.

Harmadnapra megint találkoztak.

Olgáék a tejsarnokban ültek akkor, a szélső asztalnál. A neve napja volt Olgának, s azzal ünnepelték meg, hogy aludttelejt ettek a tejsarnokban. Már hát csak ők ketten. Berta akkor is bérkocsin haladt el mellettük, de akkor csak egylovason. Csakaz a bodros fehér ruha rajta, csakaz a fehér struccotlás, pompás kalap, csak épp hogy a szegfű nem piros a kezében, hanem fehér szegfű, öt szál fehér szegfű.

Éppen keresztben locsolták ott az utat: az egylovas meglassúdott.

Berta rászemlélődött a tejsarnok közönségére, és megismerte Olgát. Mindjárt szólt is a hadnagnak. A hadnagy előrehajolt a kocsishoz. A kocsi megállt.

Berta leröppent, és Olgához sietett:

- Csakhogy látlak, Olgám! Tegnapelőtt nem állíthattam meg a kocsit. Édesmamád talán? Csókolom kezét. Hogy vagy? Tanulsz még? Van-e már...

És a szívére koppantott.

- Nincs - felelte Olga mosolyogva -, de neked már...

- Vőlegényem. Be is mutatnám, de oly buta: egy szót se tud magyarul.

S mosolyogva tekintett a hadnagyára, aki, mintha tudta volna, miről van szó, szintén mosolygott, és ismételten szalutált Olgának. Közben már cigarettára gyújtott, és méternyire hosszan lövellte a füstöt a szája szögletéből.

- Csak annyit tud, hogy *janapot* meg *keszenem*. Cseh az istenadta.

S nevetett. Az öt szál fehér szegfűvel játszott: beleveregetett vele a bal tenyerébe. De talán csak azért, hogy jobban előtűnjenek a gyűrűi.

Olga is mosolygott. Az arca kissé kipirosodott, hogy ő csak olyan szimplán van öltözve: kékesíkos fehér blúz és pepita szoknya, s a fején olcsó szalmakalap, amelynek sárgultsága elárulja, hogy kétéves. Szimpla fehér selyemszalag a kalapon, oldalt csokorba kötve. És semmi gyűrű, csak egy vékonyka aranykarperec a csuklóján.

- Adél azt mondta, Miskolczi Adél, hogy Aradra költöztetek.

Berta arca elkomolyodott.

- Oda. A szüleim ott laknak már. Egy kis véleménykülönbség van köztünk a vőlegényemet illetően. De hát én azt tartom: ki-ki a párjával.

S mosolyogva tekintett a kocsin ülőre, akinek vékony vonása az orra alatt a két végén megint felfelé görbült, és az ujjai hegyét a csákójához érintette.

- Ólmot öntöttem szilveszterkor - folytatta Berta -, és nekem kijött. Rögtön meg lehetett ismerni, hogy katonatiszt. A sors ellen hiába minden okoskodás. Ki-ki a párjával. De pá, kedves: sietünk, egy nyaralót nézünk meg itt a város szélén. Majd ha megint találkozunk, többet csevegünk.

- Te, micsoda parfümöd van?

- Dsoki klöb. Finom, ugye?

- Igen finom.

- Ha majd asszony leszek, küldök neked egy flakonnal. Pá.

S arcon csókolta Olgát: visszaröppent a vőlegényéhez.

Még a kocsiból is kedvesen integetett. Sugárzott róla a boldogság.

Olga szeretett volna még egy kérdést utána kiáltani, hogy mikor lesz az esküvő, de elkésett vele. S nyomban rá helyeselte is, hogy nem kérdezte: Berta bizonyára meghívta volna az esküvőre, vagy hogy az asztalhoz. Neki nincs az efféle ünnepekre ruhája.

Mégis furcsállta, hogy Berta nem kérdezte a lakását.

Kvabkáné is utána bámult a kocsinak.

- Ki-ki a párjával - mondta elgondolkodva -, ezt nem Petőfi írta. Talán Goethe. Goethét nem ismerem annyira. Apának volt pedig Goethéje, de csak egy kötet. Te, Olga, szilveszterkor ólmot öntünk.

Olga azonban csak a fejét rázta rá.

Azután elfelejtették, persze, az ügyet. Bertával se találkoztak többé. Csak szilveszter éjjelén jutott Kvabkánénak az eszébe.

- Ha semmi, semmi - mondta -, de megpróbáljuk.

A gyorsforralón hamar hígult a kanálnyi ólom. A rántottasütőbe öntöttek vizet. Olga mosolyogva eresztette bele a sustorgó ólmot.

- Semmi! - mondta szinte diadalmasan.

- Megálljunk csak - intett az anyja -, nem lehet azt olyan egy kapásra...

S vizsgálódva hajolt az ólomcsuradék fölé.

Olga is szemlélte.

Valami lapos görbeséget ábrázolt az ólom: mintha egy igen vékony lábú, köpönyeges ember állna meghajoltan, mint akinek az orra vérzik. De lehetett azt fának is nézni, oldalt hajló, lógó lombú fának.

- Szomorúfüzfő - mondta Olga.

- Ez nem szomorúfüzfő - rázta a fejét Kvabkáné. - Te, ez olyan, mint valami majom.

S nevetett.

- Csak nézd meg jól.

Odavitték Kvabkának is az ágyba, az is nevette:

- Isten uccse olyan, mint valami majom. Gratulálok.

Olga megint megszemlélte. Hát csakugyan olyan is volt az a formátlan öntelék, hogy valami gallyon ülő majomnak is lehetett vélni. De Olga csak azon maradt, hogy szomorúfűzfa az, nem majom.

Aztán szendergésében ez is elmúlt előle, csak az álom homálya hömpölygött előtte szélesen, végtelenül. Álomba is bágyadt már, de a színházi délután izgalmai még az idegeiben rezegtek.

S mint ahogy az esti homályban egyszer csak egy-két fényes pont jelenik meg az éghatáron a mezőn heverő előtt, úgy jelent meg előtte egy emberi szempár.

A szem a kalapos fiúnak a szeme volt, a beretvált arcú fiatalemberé, aki olyan tisztelettel szokott neki köszönni, mintha legalábbis grófkisasszonynak köszönné. S ő könnyű és hűvös bólintással fogadja. Fogadnia kell ismeretlenül is, mert hiszen egy udvaron laknak. Fogadja, és elsiet mellette.

Kellemes fiatalember - gondolja mindig Olga. S olyankor mintha hegedű is zendülne a fülében. Be szépen is játssza azt a darumadár nótát.

S elsiet mellette, s nem viszi tovább az érzését.

Nem lesz öneki soha semmi ügye vele - sem egyéb kapcsolata, csak hogy majdnem mindennaposan látják egymást. Néha Olga az ablakban ül, de ha a fiatalembert látja előválni a kapu homályából, mélyen lehajol, hogy ne kelljen fogadnia a köszöntését. Vagy pedig fölkel, mintha éppen akkor volna beljebb tennivalója. De ha a lakásuk ajtaján lép ki a fiatalember, akkor már megbántás volna, ha lehajolna vagy elhúzódna, hát csak néz nyugodtan rá, s fogadja a köszöntését. De abban a bólintásban le is veszi egyúttal róla a szemét.

Egyszer Kvabkáné is ott ült, s látta, hogyan köszön a legény Olgának.

- Kedves fiú ez a Berci - mondta azután -, a kalapos családban ez ér a legtöbbet. Ugyan ő is kalapos-e?

Olga vállat vont.

- Nem tudom.

- Jó lenne neked... Ha kalapos is, fővárosi kalapos: úr.

- Ugyan, anyám... Hát nem éppen tegnap is mondtad, hogy ne menjek férjhez. Ezredszer mondtad.

- Hát ne is. Férfi ronthatja meg csak a nő életét. De ez olyan tisztességes fiú...

- Sövény nélkül is - mosolygott Olga.

- Nono, most már mindig a sövénnel szikrázol. Bánom, hogy elmondtam.

- Bizony még megharagszol. No, nem említem többé. De te se említsd többé se egyiket, se másikat, hogy jó lenne nekem.

Mégis hát látnia kellett, hogy a fiú egyre mélyebb tisztelettel, egyre tapadóbb nézéssel köszön.

Aztán egyszer az is megtörtént, hogy Olga egy délelőtt templomból hazamenet három szál szegfűt talált az ajtókilincsen. Az ajtó zárva volt; együtt mentek el az anyjával a piacra - az anyja a piacra, ő a templomba -, s az anyjának már otthon kellett volna lennie. De lám, az ajtó

be van még zárva, s a három szál pompás, illatos szegfű oda van csavarítva a vékony virágdróttal.

- Berta járt itt - gondolta Olga édes megdöbbenéssel.

Akkor érkezik haza Kvabkáné is - megrakodva köcsöggel, tökkel. A kari kosara is terhes.

Olga eléje siet. Mutatja neki a szegfűt.

- Berta járt itt.

És segít az anyja terhén.

Kvabkáné a fejét ingatja:

- Ejnye, és én éppen ma kések. Mért nem mondtad neki, hogy várjon.

- Nem beszéltem vele. A virág ide volt tűzve a kilincsre. De hogyan tudhatta meg a lakásunkat?

- A címkönyvből.

- Persze, persze. Eljön az még akkor.

S pohárba tette a három szegfűt. Az ablakba állította. Rá-rágyönyörködött.

Néhány nap múlván Olga, ahogy az ablakhoz lép, hogy a dolgozószékre üljön, elámulva néz: öt szál szegfű van a poharában a három helyett. S mind az öt szál friss. A hervadtak nincsenek ott.

Olga mosolyogva tér vissza a konyhába.

- Anyácskám - mondja -, hát te már virágokra is költesz?

Kvabkáné csodálkozik:

- Én?

- Hát nem te hoztad a szegfűt?

Olga akkor eszmélkedik csak: hát akkor valaki beopta...

S mindjárt tudja is, hogy ki.

A virágos poharat elgondolkodva vette be az ablakból, s tette félre.

Vagy egy hét múlván, egy délután megint ott fehérlett a kilincsen öt szál szegfű. Rá volt csavarítva a vékony virágdróttal, mint legelőször.

Olga akkor együtt tért haza az anyjával.

- Hagyjuk ott - mondta elkomolyodva -, majd holnap, ha elhervadt, levesszük.

Kvabkáné odabent aztán más véleményen próbálkozott:

- Ugye az a Berci hozogatta? De hát mi kivetni valót látsz azon a fiún?

- Azt, hogy férfi.

Kvabkáné csak nézett.

- De hát - mondta -, de hát...

Olga mosolygott:

- Elfeleddet? A sövényt. Ez is sövény: szegfűsövény. Minden férfi virágon által közelíti meg az áldozatát. S úgy látom, minden nő bolond. Én, ha egymagam is, okos akarok lenni.

- No de hát... látod, Berta is milyen boldog.

- Ezer között egy. Nem bizonyos, hogy én a másik ezerből vagyok az az egy.

Mindazonáltal fogadta tovább is a kalaposfiú tiszteletes és hódolatos köszöntéseit. Fogadta komoly arccal, ránézés nélkül. S ha elmaradt volna a köszöntés, Olga arcán bizonyára nem látszott volna meg, hogy várta.

A kalaposfiú azonban tovább is köszönetetett meleg figyelemmel, tiszteletesen, hódolatosan, tapadó szemmel.

Olga érezte, hogy előbb-utóbb meg is szólítja majd a kalaposfiú. És sokat tűnődött rajta, hogy hogyan viselkedjék.

Egyszer már úgy neszelte, hogy lépked is utána.

A szíve akkor erős dobbanatokkal vert a mellében, és a lába akaratlanul is meggyorsult.

Az előbbi héten történt ez.

Hát megjelenik a fiú szeme a szendergő Olgának. Megjelenik az ágya fölött az álmotenger sötétjében. Mint két kék tűzű csillag. Bágyadtan előbb, majd tűzbe gyúlón. Remegőn. Homályba hunyón-múlón, megint megújulón. De mindig az az ismerős, tiszteletes, hódolatos, fiatal kék szem. És néz tapadón, kék fénnel, édesen, a fiatal szemek virágnéző, csupaélet nézésével...

Olga édes elolvadással omlik tőle az álom tengerébe.

Másnap délután Olga levelet vitt a postára. Az öreganyjának.

Írták neki, hogy most eljöhetne: Kvabka Cegléden dolgozik, és vasárnaponként se jár haza. Van hely és csendesség: vetesse le a hályogot a szeméről.

Ahogy hazafelé igyekszik, a kalaposfiút látja meg az utca távolában. Jön: lépked sietőst. A mandulaszínű lüszterruhában. Zsirardi kalap a fején, könnyű nádpálca a kezében.

Jön sietőst.

Az utca néptelen. Olga a fiú nézéséről érzi, hogy most aligha haladhat el mellette. A szíve forró lükögsnek indul. Az arcán piros folt jelenik meg. Ha más utcában találkoztak volna, áttérne a túlsó ház sor útjára, s tán be is kanyarodna másik utcába, de látnivaló, hogy ő most hazatér. A fiú meg most jött el hazulról.

A szíve úgy hánykolódik és röpdös, mint a cérnára kötött veréb.

S valóban, a fiú eléje söpör: jóval előbb emeli le a kalapját, szinte a térdéig ejtve:

- Bocsánat, Olgácska - lihegte pirosan -, igen alázatos bocsánat... de már lehetetlen, hogy csak úgy szóttanul járjunk el egymás mellett... holott szinte mindennap találkozunk... És én most se mertem volna... de nem állhatom meg, hogy meg ne mondjam: mennyire örültem... hogy ott láttam tegnap... a földszinten... a zártszékben...

Olga az első percben szinte megbotránkozva állt. A kezét se nyújtotta. De a szem, a szem... teljesen az a szem, amely az éjjel az álmai fölött ragyogott... S hogy a fiú a színházat említette, meglepődve szólalt meg:

- Hát maga küldte?

- Igen: én voltam olyan vakmerő, Olgácska... Bocsánat... Személyesen szerettem volna... de attól tartottam, hogy akkor nem fogadják el... Bocsánat...

S kémlelő szemmel nézett Olgára:

- Ugye valami más ismerősükre gondoltak?

- Nem tudtuk elvélni...

- Én voltam - lehelte a fiú megkönnyebbülten -, bocsássanak meg... Boldog voltam, hogy néztek engem... és talán tapsoltak is nekem...

- Hát maga... színész? Nem tudtuk.

- Nem tudták? Hát nem ismert meg? Persze, ha először látott színpadon... és éppen tegnap... Igen el voltam maszkírozva. Én voltam a gorilla.

Olga megrettent, mintha mellbe ütötték volna. A kedves ifjú arca elhomályosult előtte. Ő maga elhalványult.

- Igen? - rebegte nyiladozó szemmel -, igen?

- Hatásos volt, ugye? Ó, a művészet... énnekem már kisgyerekkoromtól az volt a vágyam: művész vagy semmi! Apám kalapokat alakít, én karaktereket. A majomalakítás énnekem specialitásom. Tudja: itt nőttem fel a Liget szélén, és gyakorta jártam az állatkertbe. Specialitásom. Külön bőröm van hozzá. Már orfeumban is játszottam...

Olga szeme előtt kék-zöld karikák jelentek meg. Az ólomöntés!...

Érezte, hogy az arca elhalványodik. Szinte ájulás környékezte.

- Bocsánat - rebegte a szemét lesütve -, sietek. Anyám egyedül van, és vár...

S kezet nyújtott anélkül hogy ránézett volna a fiúra.

Az azonban mellette maradt.

- Csak a kapuig, ha megengedi...

- Nem, nem lehet - rebegte ijedezve a leány -, magányosan vagyok...

És elsietett... A napernyőjét is úgy fordította, mintha bele akarna rejtőzni. Elsietett.

Attól fogva nem ült az ablakba. Nem hallgatta többé a hegedűszót. S rettegette, hogy ne találkozzanak.

Az égő kék szem nem jelent meg többé az álmaiban.

Kvabkáné egy reggel a sifonérban keresgélt: mit vihetne a zálogházba?

Már a nyári ruháikat is elzálogosították. A zongora se volt már a szobában. Olga karperece is már inkább emlék volt, nem ékszer.

S Erdélybe is hiába repültek már a telegramok és levelek: Kvabkáné anyja a szeme operációjára gyűjtötte a pénzt. A *hályog* volt minden gondolata. A leveleiben egyébről se beszélt, csak a *hályogom, szemem hályoga*. Grósz Emillel operáltatja majd, magával Grósz Emillel. A Pestre utazás sok költség, és hát a klinikán kell addig lagnia.

Hát Kvabkáné Erdély felől már nem várhatott Isten segítő kezére. Az ég más tája felé pedig nem is gondolhatott.

Próbált ő, szegény, mindenfélét. Azt is próbálta, hogy apróhirdetések útján házitanítónak ajánlkozott - lányok mellé persze. De Kvabkánénak az arcát már akkor megviselte a sok szenvedés. Homlokán a gondok ráncja. A három foga helyén horpadás. A szeme héja bal felől - a foga híjától-e vagy más okból? - kissé lejjebb ereszkedett. Valami oly gonosz kifejezése volt mindezek miatt a jó asszony arcának, hogy aki nem ismerte, bizalmatlanul nézett reá.

Mégis hát egy helyen szóba álltak vele: megkérdezték, hogy van-e diplomája.

- Az bizony nincsen. De boldogult édesatyám tanár volt, gimnáziumi tanár, igen tudós ember. Otthon mink mindig a tudományokról beszélgettünk: esztétikáról, retorikáról, poetikáról. Mindent tudok, amit ő tudott. Könyv nélkül elmondom Aranyt és Petőfit, és más magyar költőknek is minden híres versét.

Csodálkozva néztek rá:

- Mi a férje?

Kvabkáné arca aggodalmasra változott.

- Építőmester - felelte halkan.

Sehol nem alkalmazták. A ruhája is igen szimplának látszott, noha tiszta volt.

- A hely be van már töltve - mondták elhárítón.

Zongoratanításra is próbált vállalkozni egy helyen, egy adóhivatali tanácsosnál, de szerencsétlenségére egy új operettnek a kottáját tették eléje, egy öt bés keringőt, mollban. Ő bizony dúrban se játszott öt bés kottákat, lánykorában sem. Hát látszott az arcán az elfogultság.

- Talán másik részt - mondta -, így első kapásra nem folyamatos az ilyen sok bés.

De hát a könnyebb rész sem volt neki folyamatos: nem kértek a tudományából.

Hát kár a pénzért, amit apróhirdetésekre költenek.

Arra is gondoltak, hogy talán Olga léphetne be valami női üzletbe, mideres boltba vagy női kalaposhoz, de hát nem volt olyan ösmerősük, aki Olgát ajánlhatta volna - azt meg átallozták, hogy csak úgy ismeretlenül házaljanak, kínálkozzanak.

Nincs más segítség, csak a zálogos keze!

Keresgél Kvabkáné, keresgél.

A kezébe akad a kalotaszegi mellény. Nézegeti.

- Te, Olga, ezt a mellényt talán boltos is megvenné.

Olga is nézegeti, forgatja, nézegeti.

- Ha nem volna olyan parasztos.

Mert piros volt a hímzés, paprikaszínű. Már az előbbi évben is beszéltek róla, hogy az ékítmény rajzai tetszetősek, de a hímzésnek olyanféle színűnek kellene lennie, mint amilyen a szövet színe, csak hogy világosabbnak, selyemcérnából varrottnak.

Semmi kedvük se volt rá, hogy a maguk cicomázására megvarrják: Olga szimplán öltözködött, mint az alapítványi agg hölgyek, csak épp hogy a széles fehér gallért viselte mindig a blúzán vagy kabátkáján.

A boltosra való gondolat azonban jónak látszott: zálogban két koronát sem adnak a mellényre, de a boltos ad érte talán tízet is.

- Fejtsük fel. Olga, varrjuk ki selyemcérnával. Most már itt a tavasz: emlékszel, hogy az Úri utcán milyen cifra mellényeket láttunk egy kirakatban tavaly? Vagy a Váci utcán láttuk?

Olga legott papirosra rajzolta a díszítmények képét, s ollócskát fog, lenyiszálja a piros varratot a mellényről. Aztán cérnáért siet a boltba: még aznap belefog.

El tudták adni, ha nem is tíz koronán. És a boltos biztatta őket: varrjanak még - mennél többet ad el, annál jobban fizeti őket.

No, ünnep volt az a nap, ha nem is piros betűs.

Néha éjjelig is fennmaradtak, és varrtak. Mind a kettőjük szeme vörös szegélyű volt az álmatlanságtól. De hálstennek, hogy van egy kis pénzforrás végre: nem kell többé a zálogházba szégyenkedniük - hacsak azért nem mennek ezután, hogy kiváltogathassanak egyet-mást.

A boldogságukat csak az zavarta olykor, hogy Olga köhögött. Meg se hűlt, mégis köhögött. Kvabkáné sokat aggódott emiatt.

- Nem értem, hogy te mindig meghűlsz. És a színed is mindig olyan beteges...

- Nem vagyok pedig beteg, anyám.

- De színtelen vagy, mindig színtelen vagy.

Olga arca valóban olyanféle fehér volt, mint a gyöngyvirág fehérsége. Egy kis pirosság csak akkor jelent meg rajta, ha meglepődött valamin, de akkor is csak egy kis piroska folt, és csak egy percre, mintha egy leándervirág volna megbújva az arca fehérsége alatt - jobbról is, balról is egy leándervirág -, a legcsekélyebb izgalomra is előpiroslott az a két virág a hó alól, meg elmúlt.

Olga nem is tudott róla. Köhögött. A zsebkendőjén néha piros foltok is jelentek meg, de hát vélték, hogy csak annyi az, mint az orrvérzés. El is múlt, ahogy jött. Csak tavasszal mentek orvoshoz.

Az orvos kopogtatott, csövön fülelt, nyálat vizsgált.

- Milyen a lakásuk? - kérdezte -, földszinti vagy emeleti?

- Földszinti - felelte Kvabkáné.

- Az nem jó. Besüt-e oda a nap?

- Bizony oda nem süt be.

- És a levegő? Mégis hát milyen ott a levegő?

Kvabkáné aggódalmasan vonta fel a vállát.

- Hát bizony... „Balzsamos illatok közt nem lengedez a zefír.”

Az orvos elbámult az idézeten. Aztán a fejét rázta:

- Emeletre kell költözniök, napos szobába.

Valami sokcsövű kis gépen át vizsgálgatta a nyálat, és a fejét rázogatta.

- A kisasszonynak falusi levegő kell - mondta végre -, lehetőleg fenyves vidéken. És jó táplálkozás: sok tej, hús és tojás.

Néhány orvosságot is írt fel: forróságra, köhögésre.

- És ami fő: óvakodjék, hogy meg ne hűljön.

Fölemelte az ujját, és igen nyomatékosan ismételte:

- Meg ne hűljön.

Persze az orvos könnyen beszél: ez kell, az kell, emelet kell, fenyves kell. Igaz, hogy a többi már nem is az ő ügye.

Bizony csak ott maradtak ők az olcsó, kis egyszobás udvari lakásban. Az ablakból nem lehetett látni onnan még az eget se, csak az első emelet vaskorlátját s kalaposék ajtaját és két ablakát a földszinten.

Két esztendő is belémúlt, mikorra Olga kijuthatott Pestről a fenyőfák alá.

A kijutás három keresztnek a földbe tűzése után történt.

Az első kereszt a vak öregasszonyé volt. Éppen Pestre indult volna szegény, mikor megbetegedett. Operáció nélkül is megjött neki a világosság - az örök világosság.

A második kereszt a szerencsétlen Kvabkáé volt, akinek a sok tea végre is kikezdte a gyomrát. Az élete utolsó hónapjában csak aludttej volt a tápláléka - mintha csakugyan igaz volna Mohamednek az a mondása, hogy mindenkinek ki van szabva: miből mennyit egyen és igyon ezen a Földön, s ha aztán az utolsó nyelethez ért, a másik világon a helye. Kvabkának bizonyára aludttejben volt sok a restanciája. Mikor azt is elköltötte, bocsánatot kért a feleségétől és leányától. Még meg is siratták.

A harmadik kereszt Miklós bácsi feleségéé volt. A nagybácsi akkor írt nekik életében először: nincs gazdasszonya: szívesen magához veszi őket, és Olga megtanulhatja nála a postakezelést.

Nem ismerték a megboldogultat, de olyan hálát éreztek iránta, mintha csupa szívességből halt volna meg, hogy önekik helyet üritsen.

Mégis hát annyit tudtak róla, hogy az élete poharába nem sok édeset öntött a sors. Kvabkáné anyja beszélt róla, a vakulása kezdetén, mikor Pesten járt, hogy megnézesse a szemét a klinikán, s arra az egy napra, persze, náluk szállt meg. Beszélte, hogy a szerencsétlen asszonyka mindennap olyan reszkető lélekkel készült tálalásra, mint a diákgyerek az érettségijére.

- Miklós igen válogatós - beszélte az agg nő -, többet jár az esze a konyhán, mint a hivatalán. Ha ő írta volna Hamlet monológját, így kezdődne: *Mit együnk? mit igyunk? ez most a kérdés.* Neki az asztal olyan szent bútor, mint papnak az oltár, csak hogy a pap imádkozik az oltárnál, Miklós azonban kutyateremtettéz. Ha édes a tejfeles fuszulykalé, mért nincs benne ecet? Ha ecetes a fuszulykalé, lecsapja a kanalat:

- Micsoda mérget főztél megint!

Ha nem átlátszó a töpörtyű a túrós csuszán, úgy kel föl a székről, mint aki arról értesül, hogy a bátyját fölakasztották. Fiatalabb korában földhöz csapta a tálat, mint valami paraszt. Földhöz csapta. Mintha azt akarta volna illusztrálni, hogyan szakadjon szét a világ, ha nem átlátszó a töpörtyű. Szegény jó mártír!...

Fogadott egyszer szakácsasszonyt is, hogy ne órá mérgeződjön az ura, de az csak egyszer főzött. S még éjjel se nyughatik tőle szegény. Ha Miklós álmatlankodik, csak oldalba löki:

- Borcsám: hozd be a pipámat, szitámat.

Vagy csak ennyi:

- Borcsám: vakard meg a hátamat.

Télen, ha csak kissé is köhög, s azért nem alhatik, csak oldalba löki:

- Borcsám: bodzateát...

Nyáron meg kétszer-háromszor is felkölti néha egy éjszakán:

- Bolha van az ágyban!

És a jó lélek fölserken, fölkel. Sokszor nem is igaz a bolha, de azért nem zúgolódik.

- Képzeldtél, lelkem - mondja megnyugtatón.

S folytatja az alvást, ahol elhagyta.

Ő aprítja neki a dohányát, mert más nem tudja olyan kedve szerint valóra, apróra. Ő fényesíti a tajtékpipáit, mert más likat fűr rajta. Még beretválni is ő szokta.

Ezekre az elbeszélésekre emlékeztek még Olgáék, de azért több örömmel, mint aggodalommal indultak útnak: nincs többé házbér! Nem fő a fejük többé a piaci árakon. Csak éppen a ruhaköltség. De hát mi ruha kell falun? Semmi az. A néninek bizonyára sok ruhája maradt: újraalakítják. Aztán hát ők nem abban a szobában hálnak majd, amelyikben Miklós bácsi. Van ott szoba négy-öt is, több is talán. Ha éppen vakarást kíván Miklós bácsi, vakarják ketten is. Csupán a főzés kérdése volna aggasztó. Vettek szakácskönyvet, kettőt is. Az úton már előre olvassgatták. No, nem is olyan nagy nehéz mesterség: ahol tehén van, tyúk és disznó és kert, ott a kamra nem üres. És ahol a kamra nem üres, könnyű szakácskodni. Majd megtanulják a gusztusát is Miklós bácsinak, aztán kedvére főznek. Az a tentás ujjú asszony hogy is tudhatott volna főzni?

S a fő örömük az volt, hogy Olga megtanulja a postakezelést, és Miklós bácsi halála után ő lesz a postamester - gyönyörűen megélnék.

- Férfi nélkül - mondta Olga.

A szolnoki állomáson ők is leszálltak, hogy egy csésze kávéért hörpintsenek.

Visszatérve Olga megérzi, hogy valakinek a szeme rászzegeződik a vonat egyik kocsijából.

Odatekint: a harmadik osztályú kocsi egyik ablakában Bertát pillantja meg.

Berta azonban oly gyorsan elkapja az arcát, mintha ott se lett volna.

Olga csak áll, és bámul.

Berta volt, bizonyos, hogy Berta. A kalapja ordináré pipacsvirágos kalap, amelyet az iparos-asszonyok és villamoskalauzok feleségei viselnek, de mégis Berta, Berta! És Berta szemében az az égő érdeklődés... De hát miért rándult vissza? És harmadik osztályon?

Csak állt, mintha földbe gyökeredzett volna a lába. Arca haván egy percre előpiroslott a két leánder.

Várta, hogy Berta megint megjelenik. Az anyja azonban rászólt:

- Gyere már, Olga, lemaradsz!

Olga akkor utazott életében először vonaton, de látta, hogy egyik kocsiból a másikba át lehet járni. Az ő kocsijuk szomszédos. Ők is harmadik osztályon utaznak, noha Miklós bácsi második osztályra küldött nekik pénzt. De hát kiváltottak egyet-mást a zálogházból. Olgának a karperecét is. Húsz koronába került csupán annak a kiváltása. Egyéb ékszere Olgának nem volt. Nem is kívánta, hogy legyen. De az a karperec még az öreganyjáé volt, ő meg az anyjától kapta bérnialáskor.

Meg se várta a vonat elindulását, átsietett Bertához.

Berta a sarokban ült egy férfias képű, vastag zsidóasszonnyal és még két sápadtas, cselédforma leánnyal. Bertán is szegényes a ruha, noha tarkabarka: céklaszín szoknya és olcsó, fekete posztókabát, és a fején az a rikító műpipacsos, nagyszélű posztókalap - a csokor is rajta piros, olcsó szatén. Az arcát a kalap széle alá rejtve könyököl a térdén.

Olga örömmel szól neki:

- Berta!

A leány ijedten kapja föl a fejét. Olga a kezét nyújtja a vastag asszonyon át.

- Bertám! Csakhogy látlak!

Berta azonban elhúzódik tőle:

- Ne fogj velem kezét! - rebegi sápadtan.

S elfordul Olgától.

Olga hüledezve áll. A zsidóasszonyra is tekint, de annak a szeme hideg kígyószem. Valamelyikük vagy tán mind a hármuk valami erős violaparfümmel van szagositva.

Olga csak áll. Tanácstalanul pillog.

- De Berta... Vétettem neked?

Berta akkor fölkel. Az arca sápadt volt, a szeme tele könnyel. Széttelített a kocsiban. A másik sarokban nem ültek. Berta intett a fejével Olgának, hogy kövesse.

- Nem foghatsz velem kezét! - lihegte ott könnyes szemmel -, te tisztességes leány vagy. Én pedig... halott vagyok. Érted? Halott vagyok. Ne kérdezz... Mindennek az a hadnagy az oka, az a gazember...

Az utóbbi szavakat már úgy lehelte, mintha fojtó kénfüst ülne a torkán.

- Menj! Menj tőlem! Nem ismerlek!

S megfordult, és visszatért a helyére. Az ablakra könyökölt, és zihált, mintha hegyen járt volna.

Olga elképedten bámulta. Aztán látta, hogy a vastag asszony is vadul pislog őreá: megfordult, és visszatért az anyjához. De az iszonyat szinte megfagyasztotta a lelkét.

A vonat még mindig állt. A kocsiba egy vadászkalapos fiatalember lépett be. Valami jegyzősegéd vagy más afféle kishivatalnok lehetett. Körültekintett, s a szeme Olgán maradt. Pödört a fél bajuszán, és a rézsút szemben való ülésre helyezkedett. A lábát keresztbe vetette, és cigarettapapirost vett elő, és dohányt egy sztaniol burkolatú papirosból. A lábát rezgetve sodorta, s érdeklődéssel tűzött a szeme Olgára.

- Anyám - mondta Olga beteg arccal -, cseréljünk helyet.

S átült a másik padra.

- A férfiak ördögök - gondolta borzongva.

A kiszálló állomásukon egy fehér szakállú öregúr lépett eléjük, nagy fejű és nagy arcú méltóság, de termetre inkább kicsi, mint nagy - igen tekintetes képű, magyarruhás öregúr.

- Kvabkáné...

- Én vagyok.

- Ha nem mondtad volna is tudnám. Csak fiatalabbnak gondoltalak.

- Ó, most már én is megismerem. A szeméről, kedves Miklós bátyám, a szeméről ismerem meg. Csak a szakálla... És én kövérnek gondoltam...

Az öregúr soványas volt. Az atilla és a nadrág úgy lógott rajta, mintha egy természetesebb valakinek a ruháját viselné. Csak a hangja volt vastag, brummogó.

- Hát nincs már, aki beretváljon - sóhajtotta -, magam meg nem vesződöm vele. Isten hozott benneteket, édes angyalaim.

Éppen nem látszott olyan veszedelmes túskefának, amilyennek képzelték. Ráncos, vén szeme meleg volt, és nedves az érzékenyüléstől. Dohányszag terjengett belőle, mintha trafikboltban szokott volna háltni. Olgát is örömmel csókolta meg, és az úton szinte hazáig tartogatta Olga kezét a maga meleg, nagy tenyérében.

- Kedves Olgám, kedves gyermekem, te - brummogta szerető nézéssel -, örülök, hogy ilyen derék, szépleány húgom van. De mintha beteg volnál... Vagy az utazás fáradalma?

- Az utazás - mosolygott bús szemmel Olga -, messzinek gondoltam ezt a helyet, de ilyen messzinek nem.

- A pesti levegő - mondta aggodalmas szemmel Kvabkáné.

És elégedetten pillantott szét a fenyves hegyeken.

Hogy a városból kiértek, mindjárt bele is jutottak az árnyékos fenyvesbe. Balról kezdődött, aztán csakhamar jobbról is, balról is méltóságos fenyőfák között haladt a kocsi. Júniusi kék ég. Erdőillat. Csend az úton. Gerlicebúgás az erdőből. Helyenként meleg napfény.

- Ó, be gyönyörű! - repesett Olga.

- Ó, be gyönyörű! - örvendezett Kvabkáné is.

Miklós bácsi benyúlt az ülés alá, és egy hosszúkás bőrkoffert vett elő.

Pipa volt abban, koronás kupakú tajtékpipa és dohányzacskó. Meg egy füles kosárka, fedeles is.

- Egy kis cseresznyét hoztam nektek. Finom Elton-cseresznye, a magam fájáról. De cukrászsütemény is van itt. A városban vettem nektek.

A két nő a cseresznyét választotta. Igazán szép, nagy szemű cseresznye volt, világospiros és ropogós.

Az öregúr örömszemmel pislogta őket, s a pipáját tömte a hólyagzacskóból.

- Csakhogy megérkeztetek, csakhogy itt vagytok - ismételte boldogan. - Öt asszonyt próbáltam azóta. Egyiknek két kis ördögét is befogadtam, mert azt mondta, hogy főispánnál szolgált. Szolgált ám a súrolókefével, de nem főzőkanállal. Mind tud mindent, míg be nem teszi a motyóját. Hát persze, hogy tud is: magának.

- Jaj, ne ijesztgessen, Miklós bácsi - aggodalmaskodott Kvabkáné -, hátha én se tudok?

- Ha valamit nem tudsz, megkérdezed. Azoknak is mondtam, de azok nem kérdezték. Csak elém tették a kérgesre sült kacsát, a bőrre szárított palacsintát. A káposztás tésztájuk olyan csomós volt, hogy két villával kellett széthúzgálni előbb.

- Nálam elkülönödik minden kocka.
- Ez az. Így csinálta az én anyám is. A húgom is. Te is azoktól tanultad a főzést. A rántott levest erősen-barnán szeretem.
- Én úgy szoktam.
- Híg rántással, és hogy a köménymagot megzúzzák kissé előbb.
- Én úgy csinálom.
- No látod, hát még ezt se tudták.
- Én kis rántással csinálom a káposztafőzeléket is.
- Ez az. Hát a túrós csuszát hogy csinálod?

Egy sárga bricska porzott elő velük szemben az úton, és robogott csakhamar el is mellettük, jó két kis pej benne. A kocsin ülő lekapta a kalapját: odaköszönt Miklós bácsinak. Egy pillanatra látni lehetett, hogy egy Petőfi-szakállú úriember. Aztán csak egy terebélyes szélű, szürke kalap látszott, ahogy a fejét gombaként takarta.

- Az orvosunk - mondta Miklós bácsi -, láttatok tán a házat, ahogy kijöttünk a városból: a Székely hősök utcájában az a drótháló kerítéses, nagyablakos. Míg szegény Borcsám élt, mindig nálunk ebédelt, ha a faluban járt. Halász a neve. Halász István. Állj meg csak, Jancsi.

A kocsit megállt. Miklós bá gyújtót sercentett. Rátartotta a pipáját. Az erdei lombillatos levegőbe bűdöske dohányfüst vegyült.

- Mehetsz. Hát májgaluskás levest tudtok-e főzni, édes angyalaim?

Olga abbahagyta az édes evést, és zsebkendőt vett elő. Befogta orrát-száját, és csak akkor lélegzett, ha már a füst elröppent az orra alatt.

Olga már akkor vékonyabb arcú volt, s az arca fehérsége nem a nyíló gyöngyvirág fehérsége többé, hanem a hervadóé.

Az anyja már nem is engedte, hogy házimunkával foglalkozzon. Elég reggelenként a posta.

- Csak ki a levegőre, a napra!

És Olga kiült a napra, a tornácra vagy a kertbe. Mintha egy nap kellene beszívnia mindazt a napsugarat, amely a pesti bérbarlangból évekig hiányzott.

Egy öreg fenyőfa is állt a kertben. (A környék csupa fenyves, de hogyan sétáljon Olga egymagában?) Vélték, hogy az az egy fa is elég a sokból. Ha melegen sütött a nap, annak az árnyékába ült, s nézte a csirkéket, kacsákat, vagy pedig heverészett a hintázóágyban, amely két kajszibarackfa közé volt kötve. S olvasgatott, vagy nézte a szomszéd ház magas kútágását, s a kútágas fölött a messze magasban fehérülő erdélyi felhőket.

Egy cselédleányka szolgált náluk - csupa élet, csupa vidámság, zsíros szájú, fűrge kis tulipánbimbó, tizenkét éves. Annak szólt néha, mikor a folyosón dolgozott:

- Danolj valamit, Esztike.

Esztikének kétszer se kellett mondani, rákezdte:

Nem kell nekem selyembársony takaró...

De persze csak olyankor danolhatott, ha Miklós bácsi nem volt otthon, mert a hangja éretlen volt: nyekergős, mint a kukoricaszárból csinált hegedűé. De sok nótát tudott - egyebet se tudott. Mégis néha megkérdezte:

- Mit danoljak, kisasszonyom?

Olga egyszer azt mondta neki:

- Danold a darumadár nótát. S Esztike rákezdte:

Darumadár, gyere velem...

De Erdélyben rövid a nyár. És hát az orvos parancsolata:

- Meghúlni nem szabad.

Télen hát a falak közt élt. Olvasgatott mindenféle könyvet, ami csak Borcsa asszony leánykorából maradt a hagyatékban. Regények voltak, afféle gyártott regények, amelyekben grófnék vagy grófkisasszonyok szenvednek. Mindenik grófi hölgy szép. Egy se púpos, egy se nagy lábú, és egy se náthás soha. A kastély is mind pompás. Minden ablak jó, és tisztogatni nem is kell benne. A szép grófi hölgyek mértéktelenül szeretnek, epednek és sírnak száz meg száz lapon által. Közben-közben lovagolnak is. Egyebet nem dolgoznak. Végül boldogan férjhez olvadnak.

Olgának is tetszettek ezek a regények, csak a végső lapok után rázogatta a fejét:

- A grófok is csak férfiak. Nemhiába, hogy a regény ott az oltárnál elvégződik: azontúl már bizonyára ott is csak komisz valóság az élet.

Eleinte a konyha iránt is érdeklődött, de gyakori volt ott a füst. A hivatalban meg az öregúr pipázott. Mégis hát tűrte, ahogyan lehetett, csak hogy megtanulhassa a postakezelést. Néha azonban félbehagyta a munkáját, és besietett a szobába. Titkolta, ha mosnia kellett a zsebkendőjéből a pirosat.

A következő tavaszon Olga mégiscsak meghűlt kissé. Az anyja szakadozó szívvel ápolgatta.

Tudós asszonyok jöttek-mentek a háznál. Különféle ételeket, italokat, fürdőket javasoltak, s persze imádságokat és babonás cselekedeteket is bőven.

- Csak troszkán állt vizet igyon, lelkem: attól új tüdeje nyől - biztatta őket Puskásné, papucsos vénasszony.

- Juhsavó az egyetlen orvosság - tanácsolta Ditrainé, a falu javasasszonya -, esténként meg hét miatyánk, hét üdvözet, és utána egy kanálnyi pemetefű tea.

Kvabkáné etetett-itatott, imádkoztatott mindent a leányával. Húzatott vele fűzfagallyat holdtöltekor. Öntött neki csillagkeléskor hozott forrásvizet Mária-képen át. És tett a feje alá temetői kereszt alól napkeltekor hozott hét fűszálat, hét ájtatos miatyánkban megforgatva.

Halász doktor, kerületi orvos, persze csak mosolyogta az efféle orvosságokat.

- A fő a jó alvás - mondogatta -, és a becsületes jó táplálék: csirkelevek, hal, egy-egy korty vörösbort is.

És ő is csak azt mondta, hogy a legislegfőbb orvosság a meghűléstől való óvakodás. Egy meghűlés: halálos lehet a következménye.

No, vigyáztak is. De azért az asszonyok tanácsait is figyelemmel hallgatták.

A vízbe fuldokló se válogat, hogy melyik az orvos mentőkötele, melyik a másé: kapkod mindenikhez.

Egy tavaszi estén Puskásné zörgetett a kapun, és hívatta az ablakra Kvabkánét:

- A boltból jövök, lelkem, csak azért fordultam be, hogy egy pesti fiatalúr érkezett ide délután. Tanítóékhoz szállt. Neki is éppen az a baja, ami a kisasszonynak. Alig áll a lábán. De orvosságokat is hozott. Teli van az asztala orvosságos üvegekkel.

Olga már feküdt. Az anyja akkor vetkőződött.

Kvabkáné az *orvosság* szóra megrándult: a kendőjéért nyúlt.

- Jaj, hátha valami jó orvossága van!

Olga fölemelte a fejét:

- Ne menj.

- De hátha valami jó orvosságot tud?

- Hallottad, hogy fiatalember.

- Ha fiatal is, annyit csak kérdezhetek tőle: mit javalltak neki?

- Holnap is ráérsz.

- Hátha reggel tovább utazik?

Kvabkáné jó félórát odajárt. A fejét rázva tért vissza.

- Te ahhoz képest libánoni cédrus vagy, Olga. Nem éri meg a reggelt.

- Miféle?

- Nem tudom. Úrféle. A ruhája ott hevert a széken. Nem tanítóéknál. A tanítóhoz csak azért tért be, hogy mondjon valakit, akinél megszállhatna: itt lenne őszig. A tanító szétküldött egynéhány gyereket a faluba, aztán a fiatalember Hólyagékhoz szállt.

Olga a fejét rázta:

- Hólyagékhoz?

- Oda. Hús koronáért vállalták, hogy adnak neki szobát meg tejet, tojást, amennyit elkölt. Csak, ha húst kíván, arra ad pénzt külön. De nem éri az meg a reggelt.

- Hát nem is beszéltél vele?

- Nincs annak már szava, Olga. Hólyagné mondta neki, hogy ki vagyok, és hogy nekem is van betegem, akinek a melle bajos. És hogy azt kérdezném: mi orvosságot ajánlott neki az orvos? - csak ennyit susogott:

- Levegőt, napfényt.

A szája mozgott még, de nem értették.

A tanító is odajött aztán. Kérdezte tőle, hogy elküldjön-e az orvosért. Bólintott, hogy el. Kérdezte aztán, hogy Halász-e az orvos neve.

- Az - mondta a tanító -, Halász István, „doktor mindenféle”.

A beteg azt mondta, hogy levelet hozott neki a pesti orvosától. Nehezen beszél, csak susog. Kérte a tanítót, hogy vegye ki a felsőkabátja zsebéből: tegye a sublótra, hogy ha jön az orvos, odaadhassa neki. Azt gondolta szegény: mindjárt jön itt is az orvos, mint Pesten.

A tanító aztán, hogy eljöttünk, igen megsürgette Bernátot, hogy lóháton vigye az üzenetet: tüstént induljon az orvos, mert haldoklóhoz hívják. Sípos a neve annak a szerencsétlennek.

Olga megmozdult:

- Ádám? Sípos Ádám?
- Nem tudom, Ádám-e vagy nem Ádám. Holnapra az már se nem Sípos, se nem Ádám.
- Fekete szemű, köpcös.
- Fekete szemű. A természetét nem tudom, milyen. Feküdt. Ismered talán?
- Az ajka kissé duzzadt.
- Én bizony nem néztem annyira meg. Ismered?

Olga felvonta a vállát.

- Talán.

Kvabkáné vetkezett, lefeküdt.

- Az a betegség lehet rajta, amelyik terajta. Az orvosságainak a szaga, mint tieidé. Csupa kreozotszag a szoba. Mire jó már neki?

Ásított.

- Megkérjük a doktort, hogy az orvosságokat juttassa nekünk, ha mink is használhatjuk. Bizonyosan olcsón megkapjuk a hozzátartozóitól. Pantopon is van közte.

Ásított, elhallgatott. Talán már aludt is, mikor Olga megint megszólalt:

- A papért elküldtek-e?
- Nem tudják, milyen hitű - felelte álmos szájjal az anya -, hátha zsidó?
- Katolikus. Ha az... A húga iskolatársam volt.
- Akkor bizonyosan elküldtek.

Olga fölült az ágyában, és keresztet vetett, imádkozott.

Másnap pihenten ébredt. Az első kérdése a beteg volt:

- Meghalt-e?
- Nem hallottam, hogy harangoztak - felelte az anyja.

S kiszólt a konyhába:

- Esztike, harangoztak az éjjel halottra?
- Halottra? - csodálkozott kinn a kis zsíros szájú. - Nem, nem szaggattak. De lehet... ámbátor... nem hallom én, mikor alszom.

Olga öltözött.

- Ma segíték bácsinak - mondta szinte vidáman.

Kínézett az ablakon. A tavaszi fű fehérlett az éjjeli dértől. De a nap már ölnyre állt az égen, és szép aranyküllői a kert leveletlen fái között tündököltek. Ahol a földre is értek, zöld sávokban olvadt a dér.

- Ki ne menj - aggodalmaskodott Kvabkáné -, a nap süt, de a levegő hideg.

Olga gondolkodva öltötte fel a kabátját.

- Ugyan, az a szegény ember...

De jobban csak magában beszélt. Arra gondolt, hogy meghalt-e valóban. Háttha csakugyan annak a szerencsétlen Bertának a bátyja? Ha nem halt meg, nem is halhat meg ilyen napfényes reggelen. De ha nem halt meg, micsoda állapotban fekszen ott abban a hideg falú, szellőzetlen parasztszobában? Talán söpörnek is ott, és a tüdejére söprik a port. Talán a gyerek bent őrzi a vércsáját vagy baglyát. Vagy talán nincs benn senki: nem is gondolnak rá, hogy a beteg reggelizni óhajt. Forraltan inná tán a tejet, vagy azon melegében, ahogy behozzák. Vagy hogy csakugyan meghalt, de senki se nézte meg...

Felöltötte a bundácskáját, s még rá a fejére a fehér bolyhos kendőjét.

- Mindjárt jövök - mondta a kis Eszti cselédnek.

S a kendőt a nyakán tenyérrel is nyomva sietett Hólyagékhoz.

Nem járt még náluk, de ismerte őket. Az asszony megfordult már a postán. Két-két koronácskát küldögetett a katona fiának. A kisasszonyt szokta megkérni, hogy írja meg az utalványt. Ő mindenkinek ingyen írja. Az öregúr azonban külön húsz fillért szedett mindig az ilyen munkáért. Az asszonyok most már kilesik: mikor ballag az öregúr a temetőbe, vagy mikor kertészkedik a fehér rács mögött. Olga igen kedvelté vált ez okon. Levelet is próbált íratni vele egy asszony: megírta. Azért se kért díjat. Utóbb már aztán a bélyegből is próbáltak lealkudni nála.

Így ismerte Hólyagnét és a fiát is. A fiú egyszer egy macskabagoly fiókát vitt hozzá az anyja ötletéből, hogy talán kedves az efféle a kisasszonynak. De Olga nem fogadta el.

- No, majd hozok én énekes madarat - mondta a fiú. - Majd nyár elején: rigót vagy fülemilét. Vagy tiglicet ősszel. Nekem mindig van...

Olga a fejét rázta:

- Ne hozz. Nem tanultad-e az iskolában, hogy amit nem kívánsz magadnak...

A fiú úgy nézett, mint a macskabagoly. Hát hiszen ő kívánja magának a madarat.

Olga óvatosan nyitott az udvarra - bár emlékezett rá, hogy onnan nem szokott ugatni házörző. Óvatosan tekingetett széjjel.

Hát kutya nem is látszott sehol. Csak két kis fekete macskakölyök ölelkezett egymással vidám birkózásban az ajtó mellett egy odaterített, rongyos zsákon. Az anyjuk a legyezőjét emelve kelt föl, és lépkedett egy nyájas *mió*-val Olga elé.

Más nem is fogadta.

A pitarban sem volt senki. A belső házba is bekopogtatott. Be is nyitott. Ott sem volt senki.

Az első szoba ajtajához közeledett hát.

Megállt az ajtó előtt.

Fülett.

A beteg csak az első szobában lehet.

Kopogtatott.

Semmi hang belülről.

Vajon hol lehetnek, hogy egy lélek sincs a házban? A gyerek az iskolában, az ember tán a mezőn. Az asszony tán a padláson.

Ismét kopogtatott.

Erre sem érkezett hang.

Rátette a kezét a kilincsre. Lassúdan lenyomta. Megnyitotta egy ujjnyira az ajtót. Bekukucskált.

A szoba világos volt. Csak a szublótra látott, és a szublót előtt egy székre, amelyen öt párna fehérlett, ahogy az ágyból odarakták. A párnás szék mellett egy nyitott, lapos láda hevert, afféle amerikai pántos láda, aminővel a messze útra kelők járnak. A ládából egy gyűrött ingnek az ujjai fehérlett elő, és egy fűzős cipő talppal kifelé. Ez volt, amit látott az első pillantásra, s egyben nehéz kreozotszag csapta meg, romlott meleg levegőnek a szaga.

Beljebb dugta a fejét. Tudta, hogy az ágy az utcai falnak a jobb felől való sarkában áll - minden házban egyformán. Az ágy mellett álló székre látott, s a széken egy paraszti, zöld mosdótálra. Aztán egy másik székre az ablak előtt. Azon a széken skatulyák és orvosságos üvegcsék közt egy vizeskancsó fehérlett, s mellette vastag üvegpohár, amilyen parasztházakban szokott lenni. Meg egy fekete acél, zsebbe való óra a pohár mellett.

Az ágyban, paraszti bunda alatt egy fekete, nyírott bajszú, rútul sovány fiatalember. Hanyatt, nyakig takartan, hunyt szemmel, mozdulatlanul. Jobb keze lelógott.

Nem Berta öccse - volt Olgának az első gondolata -, kellemetlen idegen arc. Talán valami cigánymuzsikus. De vajon holt-e vagy csak alvó?

Az arcon nem látszott semmi jele az életnek. A lelógó kézen egy légy sétált. A kéz nem mozdult, hogy elintse - sovány színtelenségében inkább halott keze, hogynem élőé.

Olga hátán borzongás hideglett át.

Meghalt - gondolta -, s a házbeliék be se néztek hozzá még ma.

Beljebb lépett, hogy jobban lássa. Az az arc fakó volt, sárgás, mint a halottaké. Az orra vékony sasorr, és kissé ferde. Araszos fekete fürtjei borzasan környezték a fejét. A takaró bundán nem látszott lélegzés. A szobában olyan csend volt, hogy a fekete óracska kecegése is hallatszott.

Olga elirtózva állt a szoba közepén.

Arra gondolt, hogy mégis megtapintja a lelógó kezét, csakugyan meghalt-e, azonban papucs-csoszogást hallott a pitarban. Mikorra megfordult, már Hólyagné arcával találkozott a tekintete.

- Jónapot adjon Isten, kisasszony, dicsérjük Jézust.

- Meghalt? - kérdezte Olga halkán.

- Meghalt? - ijedt el Hólyagné, s egyszerre elnyulladt a képe. - Jézus Mária!

S belépett. A fekvőre bámult. Közben keresztet is vetett magára.

A fekvőnek azonban megnyílt a szeme. Két fekete, bágyadt szem. S nézett álmosan, hidegcsodálkozóan.

Olga szigorúan fordult Hólyagnéhez:

- Mért nem nyitják meg az ablakot? Ilyen levegő!... Enyhe napos az idő künn.

Az utcai ablakhoz lépett: megnyitotta, kiakasztotta.

- És mért nem adnak két párnát neki? Hármát is, ha kíván. Hogy fekhettek ilyen állott, dohos párnára? Ugye, alacsony a feje alja?

A beteg biccentett, hogy alacsony.

- Nem szólt egy szót se - mentegetődzött Hólyagné -, nem szólt. Csak berogyott az ágyba. Mondta, hogy fázik, fűtsem el a búbost. Aztán meg azt mondta, hogy ne fűtsem el, ha nem fűlt a télen, mert neki árt a por. Betakartam hát a bundával is, hogy mondok nagy hidegben az uram is avval takaródnak. Hozzam-e már a tejet, tekintetes úr?

Olga fogott egy párnát a székről, és az ágyhoz sietett. Már akkor a beteg oldalt fordult kifelé, és fölemelte a fejét.

- Adjak még egyet? - kérdezte Olga.

A beteg bólintott:

- Még egyet.

Olga értő kézzel igazította oda a három párnát, ahogy ő is szerette, s közben a széken sokadozó orvosságokra pillantott.

- Volt már itt az orvos?

A beteg rá se nézett Olgára.

- Nem volt - susogta. - A bunda is nehéz. Meleg, de nehéz. A mellemnek... Alul a plédem van, fölötte pokróc meg ez a bunda. Nehéz.

- Hát oda is párnát teszünk - készkedett Olga. - Erdélyben nincsen dunyha. Itt csérgével takaródnak.

Maga mögé tekintett, hogy kérdezze Hólyagnét: hátha van mégis dunyhája? De Hólyagné már akkor künn járt: a tejért.

Olga levonta a bundát az ágyról, s a negyedik párnát tette takarónak lábtól, a bunda helyére.

A beteg hálásan nézett reá.

- Mi a neve? - susogta.

- Olga. Jól fekszik így?

- Jól - lehelte a beteg -, köszönöm. És a másik neve?

- Kvabka - felelte Olga kedvetlen szemmel.

Furcsállta, hogy a fiatalember nem maga mutatkozik be, hanem őt kérdezi.

A beteg behunyta a szemét.

- Habka. Szép név. Éppen magára illik. Habka... Habocska...

- Kvabka - ismételte hangosabban a leány.

A fiatalember megint megnyitotta a szemét. Változatlan komolysággal susogott:

- Nem: csak maradjon, ahogy értettem: Habka, Habocska. Engedje meg, hogy ne Olgának szólítsam, hanem Habkának, Habocskának.

Hólyagné belépett a tejjel.

Olga összevonta a nyakán a fehér zseníliakendőt, és köszönés nélkül lebbent ki az ajtón.

Másnap délelőtt egy szürke plédes, szikár fiatalember vánszorgott végig a falun.

Zölde posztókalap volt a fején, és ezüstkampós bot a kezében. A feje lógott.

Meg-megállt, és elszemlélődött. Nézett a házakra, kerítésekre, de legkivált a sok lúdra és kacsára, amely a falu egyetlen utcáját tarkította. Az utca két árkában bőven állt még a víz. De olyan pettyegtetett is volt az a fehér kővel burkolt út, mint a hermelin.

A fiatalember csak bandalgott. Meg-megállt, el-elbámult egyik-másik házon, virágzó barackfán.

Egyszer furulyaszót hallott maga mögött: valami ismeretlen nóta trillegett a furulyán, de magyar nóta. A fiatalember megfordult.

Koldust látott az egyik ház kiskapuja előtt: az furulyázott. Süveg nem volt a fején, csak nagy, bozontos, fehér haja. A ruhája: rongyos és időtől sárgult szűr, és a lábán harisnyanadrág és bocskor.

Egy asszony jelent meg a kiskapuban, és kenyeret nyújtott ki. A koldus áldásokat sóhajtozott, aztán furulyázva baktatott tovább.

A fiatalember is tovább indult. Csak a fehér rácsos postaház előtt állt meg ismét. Nézte - ahogy valaki csak úgy unalmában bámulgatja még a saját árnyékát is. Még az a kis rozsdás bádogláda is a ház oldalán tetszhetett neki, mert azt különösen megcsodálta. Zöld lehetett valamikor a láda, és fehér a reá festett pecsétetes levél. Bizony, a levélszekrénynek is elmúlik idővel a fiatalsága.

Az idegen a zsebébe nyúlt, és levelet vett elő. Belecsúsztatta. Aztán benyitott az udvari ajtón.

Eszti keze a fát a konyha előtt, kukoricahegedű hangján dalolva:

*Addig innen, rózsám, el nem mégy,
míg három szál gyeretya el nem ég...*

- Itt elől a posta - mondta, félbehagyva a nótát.

- Olga kisasszony - susogta a fiatalember -, itt lakik Olga kisasszony, az a beteg kisasszony?

És szimantott a folyosón lengő pörkölt kávé szagból.

- Itt - felelte Eszti -, arra a.

De már akkor Kvabkáné is kilépett a konyhából, és csodálkozott, hogy a pesti beteg áll előtte.

Az is megismerte:

- Jónapot - susogta fejének fáradt bólintásával. - Tegnapelőtt nem szólhattam. Hát: levegő, napfény. Tej és tojás. Csirke. Húslé. Nekem mindenféle orvosságom is van. Fekszik talán?

- Dehogyan - felelte megviduló szemmel Kvabkáné -, bent van a hivatalban. Tessék...

S a folyosó első ajtajára mutatott, amely fölött gyermekarasnyi betűk feketélltek egy sárgásra fakult bádogtáblán:

M. K. POSTAHIVATAL

S fölötte a koronás magyar címer.

A fiatalember gondolkodva nézte a földet.

- Küldje ki - suttogta aztán.

Kvabkáné beszólt:

- Olga.

S a padra intett a folyosón:

- Tessék addig. Nekünk is van mindenféle orvosságunk, de valami jó kellene, amitől meggyógyulna szegény Olgám. Eszti, ne nyikorogj.

- A levegő - susogta Sípos a fejét rázva -, patikában levegőt nem keverhetnek.

A leány kilépett.

A fiatalember némán köszönt. De csak éppen hogy rátekintett Olgára. Ült a padon a botjára könyökölve, s bámult maga elé.

Olga állt előtte, nyugodt-fekete szemével, elefántcsontszín arcával. Pepita ruha és kékesfekete kabátka rajta, s a kihajtott, széles, fehér gallér a nyaka körül.

Nézett Síposra komolyan és sajnálkozóan. Várta, hogy fölkel és bemutatkozik.

De az csak hallgatott.

Végre is Olga szólalt meg:

- Óhajt valamit?

A fiatalember nem nézett reá: a fejét rázta...

- Semmit. Csak, hogy megköszönjem... Hab... Habocska... Igen összetört az út... a por... a rázás... Éjjel nagyobb volt rajtam a hő... Átkozott bunda... De adtak aztán paplant. Maga úgy jelent meg, Habka, Habocska, mint valami fehér, mennyei lélek.

Komoly-bágyadtan mondta ezt a hízelt szót. Rá se tekintett Olgára, csak nézett kókadt fejjel maga elé.

- ...mint valami fehér, mennyei lélek.

Olgának kellemes volt ez a megjegyzés, mint akit váratlanul virágillat vagy szénaillat lep meg. Mégis kissé bosszankodva nézett reá: micsoda nevetlen ember ez, hogy csak beszél-beszél, de nem nevezi meg magát.

De mindjárt mentegette is magában: minek is nevezkedne? Hiszen ez az ember már halott. Csak épp hogy a bőr eleven még rajta. A halottak nem szoktak bemutatkozni királyoknak se.

A fiatalember - mintha megérezte volna Olga gondolatát -, a belső zsebébe nyúlt, és fekete bőrtárcát vont onnan elő.

Kivett belőle egy névjegyet. Nyújtotta:

- A nevem. Három-négy nap... levél jön ide erre a névre. Tudom már, hogy maga kezeli itt a postát: nehogy visszaküldje. Igen lekötelez...

Olga rátekintett a névjegyre:

SÍPOS CSABA DR.

pékmester

A *pékmester* olvastára még jobban megnézte a névjegyet, aztán elnyílt szemmel nézett a fiatalemberre, s megint a névjegyre.

A fiatalember mosolygott:

- Doktor jurisz vagyok - susogta -, és pék az apám. Egyetlen fiú vagyok... Érti, ugye?

Olga nem értette.

Sípos mosolygott.

- Apám úrnak nevelt: ügyvéd legyek, s utána országgyűlési képviselő.

- Már értem.

- Nem érti. Apám se érti. Ügyvéd is, képviselő is mások lova, szekere. Engem ne hajkurásszon senki. Egy jó pékkemence többet ér a legjobb íróasztalnál is. Az ügyvéd mindig kenyeret vesz el valakitől. A pék mindig kenyeret ad mindenkinek. Ügyvéd juthat koldusbotra. Pék soha. És nekem nagy gondolataim vannak.

Kvabkáné kikandikált a konyhaajtón. A kezében fakanál és szilke. Tojástart vagy mit vert benne.

- Mégis - szólt ki -, van-e valami olyan orvossága, ami nekünk nincsen?

Sípos szomorúan nézett rá.

- Minden orvosság megvan nekem. A levegő a legjobb orvosság.

Kvabkáné az ajtóközben dolgozott tovább a fakanállal.

- Iszik-e lipanint? A mi orvosunk azt ajánlotta.

Sípos a fejét rázta:

- Jobb az oleum jecoris aselli.

- Hát pedig azt ajánlta.

- Egy.

- Az én Olgámon mindig forróság van éjjel.

- Oda se neki.

- Agaricint szed.

- Én is néha.

- Hát köhögésre, Sípos úr, ha nagyon köhög?

Sípos vállat vont.

- Kodein, Dover-por, ópium, morfin... A zsebemben pantopon.

- Nekünk is van. Azért mégis köhög.

- Oda se neki.

- Vért is hány, Sípos úr?

- Csak ha muszáj.

Olga szeme szinte ráfagyott az érdeklődésben Síposra.

- Én mindig elirtózok - szólalt meg szomorún.

- Oda se neki - legyintett Sípos -, a vér csak piros víz. Ha tíz liter kijönne, akkor is maradna. Másnapra megint megvan.

Felnézett Olgára:

- Sose ijedjen meg. Én minden vérzés után megkönnyebbülök.

- Hiszen én is, de...

- Ne féljen, ahol fenyőfa van. A fenyőfa az élet fája. A fő az, hogy ne csüggedjünk. Csak jó kedve legyen mindig, Habocska, mint a madárnak. A levegő, a tej meg a jó kedv... ez is szentháromság.

Pihegett, mint aki hegyen hágtában áll meg, hogy pihenjen.

- Látja, itt az orvosom levele az idevalósinak - folytatta aztán. - Ez is azt mondja. Tessék, olvassa el. Magának is jó. Én bizony felbontottam, akár haragszik Halász István doktor érte, akár nem.

Olga érdeklődéssel olvasta, hogy a pesti orvos miket ajánl a vidéki kolléga figyelmébe. Hát csakugyan a fenyves levegőt meg tejet. *A beteg állapota javulásra igen hajlandó - írja -, csak épp hogy a köhögést nehezen tűri.* Tehát csak ebben a tekintetben ajánlja a pesti orvos a vidéki kollégának, hogy orvosolja tovább a beteget.

- Javulásra igen hajlandó - mondta Sípos a levelet visszatéve a zsebébe -, ezt magam is érzem. A nehezen túl vagyok: hízottan, pirosan térek innen haza az ősszel.

Fölkelt. Köszönt:

- Megyek az erdőbe. Jó, hogy ilyen közel van.

- Mindjárt a temetőn túl.

- Csak ebédre járok haza.

Bólintott, és összevonta a plédjét.

- Ha valami orvosság kell, Habocska, csak küldjön át érte. Hoztam egy ládával.

A két asszony köszönte.

- És magának is, ha valami kell, Sípos úr - szíveskedett Kvabkáné -, falun vagyunk...

- Köszönöm - bólintott Sípos halvány mosolygással -, nekem csak levegő kell. És innen addig haza nem megyek...

S elbandukolt a temető felé.

A következő délelőttön megint megjelent az utcán. Megint dobott be egy levelet a szekrénybe, s megint betért. Olga azonban nem lépett ki a szobából az anyja hívására. Neki elég volt az ismeretségből.

Kvabkáné mentegetődzött:

- Sok a dolga ilyenkor Olgának. Ilyenkor érkezik a posta.

A fiatalember gondolkodva nézett a földre.

- Nekem még nem jöhetett levelem. Majd talán holnap vagy holnapután.

S köszönt, és elsétált az erdőnek.

Nem telt belé negyedóra, a falun egy sárga bricska zörgedezett elő, két jó kis pej benne, s az ülésen egy terebélyes szélű, nagy szürke kalap, a kalap alatt egy petőfies szakállú úr.

- Az orvos úr - mondták az udvaron kitekintő falubeliek -, vajon ki halt meg?

A bricska Hólyagék előtt állt meg. De csak kis ideig állt ott. Aztán megint megindult, és a temetőnek haladt.

Egy óra múlván onnan is visszatért, és a postaház előtt állt meg. Az orvos fekete kis bőrkoffert vett le a kocsiról. Bevitte.

- No, hogy van a kisasszony? - szólt be a konyhán -, fekszik?

- Nem, nem fekszik - felelte Kvabkáné -, Isten hozta, doktor úr. Az utóbbi időben csak az éjjeli hevek...

- Az nem árt, nagyságos asszonyom.

- De gyengíti.

- Gyengíti. A nyár meg majd megerősíti.

- Ebédre, doktor úr... hiszen dél van.

- Köszönöm: elfogadom.

- Beteghez jött? Vagy csak épp hogy a falunkon át?

- Egy haldoklóhoz jöttem volna, de megszökött. Az erdőben találtam rá. Pesti fiatalember. Jön majd több is. Egy pesti kollégám küldi. Kineveztük ezt a vidéket klimatikus gyógyuló helynek.

- Hiszen még tegnapelőtt hívták ide, doktor úr.

- Az ám, ha otthon ülnék. De körorvos vagyok én: kocsin a székem. Nyolc falu betege nyög a felelősségemre. Különb is hát megszoktam én, hogy ha paraszt jön értem, egyszerre érkezem Szent Mihállyal. Nem tudtam, hogy az a pesti úr hívat.

A beszélgetésre Olga is kilépett a hivatal ajtaján. A verőfény szinte szokatlan melegséggel vidította az udvart és a kertet, őrajta mégis nagykendő volt. Fogta a mellén.

- Így szeretem, ha látom - bókkolt az orvos -, mindig bizalmatlankodjunk az időjárásban, s különösen így tavaszon.

És barátságosan fenyegetett az ujjával.

Olga bús arccal biccentett. És vértelen ajka megnyílt.

- A pesti úr igen várta, doktor úr. De hálistennek megjavult a baja: nem hal meg most már.

S befelé indult az orvossal a szalonba.

Az orvos elmosolyodott.

- *Most* már nem.

Olgának különös volt, hogy olyan nyomatékosan mondta a *most*-ot.

- De, azt hiszem, teljesen meg is javul itt az egészsége.

Az orvos mosolygott:

- Semmi se lehetetlen.

- Hát nem bizonyos?

Az orvos legyintett, mintha mondta volna: annak már vége.

Olga szeme elnyílt.

- De hiszen... Olvastam a levelet, a pesti orvosét... Jaj, talán nem is lett volna szabad kikottyantanom.

Az orvos elmosolyodott.

- Nyugodt lehet, Olga: mi orvosok már úgy írjuk a levelet, hogy a beteg is elolvashassa. Sőt éppen ezért nem is küldjük postán, hanem adjuk az ő kezébe. Tudjuk, hogy felbontja.

- Felbontja? De vissza is ragasztja.

- Hát visszaragasztja. Azt is tudjuk, hogy visszaragasztja.

- De odaadja aztán az orvosnak, akinek címezve van.

- Odaadja.

- De hát akkor hogy tudja az a másik orvos, hogy mi az igazság?

- Tudja, az mégis tudja.

- De hát hogyan?

Az orvos nevetve vonogatta a vállát.

- Az a mi titkunk, Olgácska. De hogy rosszul ne aludjon a *titok* szótól, megsúgom: van egy jegyecske vagy betűcske a levél alján, amit a beteg nem lát meg. Ha meglátja is, véli, hogy tévedésből firkantott oda az orvos. Az a betű mondja meg az igazat.

- *Kámpec* - mondta Olga szinte megdermedve.

- Olyasféle.

- Hát nem igaz, hogy meggyógyul itten?

Az orvos a fejét rázta:

- De neki nem szabad tudnia.

Olga nézett. Elhalványult.

- Szegény...

Az orvos odabent megvizsgálta Olgát a hallgatódzó csővel. Megkérdezte, mikor hányt vért, és medicinát írt.

- Javulás észlelhető - mondogatta közben biztatón -, csak meghűléstől óvakodjék. Így tavasszal hamis az időjárás.

Aztán kiküldte Olgát. S az anyjához fordult:

- Igen jegyezze meg, amit mondok: a kisasszony csak egyszer hűl még meg... Csak egyszer. Jó táplálék, sok alvás, kevés beszéd, semmi izgalom.

Esztike nyikorgó danolása hangzott az udvaron:

Míg három szál gyertya el nem ég...

Olga azontúl aztán mindig kilépett, valahányszor Sípos megjelent. Szívesen felelt a kérdéseire, és ő is kérdezte már:

- Hát maga?

És sajnálattal szemlélte a soványságát, sápadtságát, vértelen két kezét és vékony, ferde orrát. Kampec. A halálra ítélt ember mindig érdekes. Talán csak egy-két hét kérdése, és Sípos nem ül többé a tornác padján, a zöld kalapban, szürke plédben: fekszik a fű alatt. És nem susogja többé:

- Hogy aludt, Habocska?

S ahogy így nézte Sípóst, már nem volt olyan rút látvány a szemének, mint mikor ott feküdt az ágyban.

Kár érte: derék fiatalember, tanult ember is, valami egyenes nyíltság is van a szavaiban. Kár érte, hogy lekerül a föld színéről a föld színe alá. Kampec.

De hát Sípos még akkor fenn járt. Mikor a nap már felszívta a harmatot, megjelent az utcán, és szótlanul andalgott a posta felé.

Az utazás fáradalmait csakhamar kiheverte. És hogy a két nő azt mondogatta, hogy az egészsége szembeötlően javul, a szeme örömtől csillogott.

- Magam is érzem. A fenyőfa... A szobámat is telerakattam fenyőgallyal. Minden második héten hozatok egy szekérnyit.

- Ezt mink is megpróbáljuk, Olga - mondta Kvabkáné -, de hogyan is nem jutott eddig eszünkbe!

A negyedik nap azt kérdezte Sípos, hogy ki hordja a leveleket.

- Holnap már jön nekem.

Levél azonban nem érkezett Sípосnak, csak a hatodik napon este egy férfi írású, kék borítékos.

- Megbízható ez a vén levélhordó? - kérdezte másnap. - Mert olvastam már falusi levélhordókról, hogy ha kevés a levél, csak tarisznyában hagyják. (Nem érdemes azért annyit gyalogolni.) Ha pedig sok a levél, behajítják a patakba. (Fene győzi ezt a sok járást!)

- Ez nem olyan - bizonykodtak Kvabkáék -, és itt nincs is patak. Mindennap jön ide újság az esperesnek, tanítónak, jegyzőnek, zsidónak. Azt szét kell hordania. A leveleket meg még szívesebben megviszi, mert a nép örül, ha levele érkezik: ki borral kedveskedik érte, ki pálinkával, de minden levélre iszik egyet a mi levélhordónk.

- Én húsz fillért adtam neki. De azért mégis inkább bejönnék a levelemért, ha félretenné, Habocska. Igen fontos leveleket várok. Holnap már jön az első.

Bizony nem jött az. S a következő nap is meg a megint következő napokban is csak *nincs* volt a válasz Sípos kérdésére.

- Érthetetlen! - nyugtalankodott Sípos.

Egy hét múlván már olyan volt, mintha családtag volna.

Elkérdezte Olgát, hogy hogy aludt. Mit vett be? Mi hatása volt a szernek? S ő is elmondta az éjszakáját. Ahogyan más a napjáról beszél: mit mívelt, mik történtek vele úgy beszélgettek ők az éjszakájukról.

De csak susogó, rekedtes hangon egy-egy mondatot. A másik nyugodtan várta a továbbját: sokat beszélnie nem szabad annak, akinek a tüdeje rongyos.

Olga eleinte csak épp hogy előjött a hivatalból, s állt, míg beszélgettek, a szokott hideg-bús arccal a fiatalember előtt - mindig tisztán, mint a játékbolt skatulyájából kivett bábu: a nyakán a széles, fehér, lehajtott gallér, és a lábán fekete félcipő -, később azonban már fogta a konyhabeli kisszéket, és kitette a tornácrá. Leült ő is.

Beszélgetni nemigen beszélgettek, de mintha valamiképpen egymáshoz tartoznának, mint az együtt nőtt kutya és macska - fekete kutya, fehér macska. Olga nem sorolta Sípóst a férfiak közé: a haldokló mécs már nem láng, csak füst és hamu.

Üldögéltek. Nézték az udvart.

Nem valami nagy belsőség, csak amekkorán egy fásszekér megfordulhat. Van is ott ölfá a konyha előtt most is - a kerek kút mellett. Az udvar túlsó fele avult léckerítéses virágoskert. A kertben egy leveletlen fa áll legszélről, a kapu felől, háromméteres. Az előbbi napokban bontották le róla a szalmatakarót. Beljebb két girbe-gurba, vén kajszibarackfa és egy fiatalabb, egyenes gerincű fenyőfa, de az is már ötméteres, sűrű. A két barackfát bizonyára még az előbbi tulajdonos ültette - egy nyugalomba vonult kolozsvári professzor volt az előbbi tulajdonos. A fenyőfát meg azt a még leveletlen paulovniát Miklós bácsi, hogy legyen árnyék is a kertben, ha nyári délutánonkint vendéggel poharazgat.

A ház különben F-re épült, tornácos úri hajlék. Két barna ajtót lát első tekintetre, aki az utcáról belép. Az első ajtó fölött magyar címer, s alatta: *Postahivatal*. A másik barna ajtó a konyha. Aztán még csak egy ajtó van: a hátsó tornácon, közepén, de az már fehér ajtó. Az ebédlőbe nyílik. Az ebédlőből jobbra Miklós bácsi hálósobája, balra Kvabkáné meg Olgáé. A ház mögött egy egyholdas gyümölcsös és veteményeskert. A szobák ablakai oda is nyílnak, s a távolban kéklő hegyekre. A folyosóról csak az utcára nyílik látás. Szemben egy parasztháznak a háta látható csupán, s egy gémeskútnak a felső része, amint átkandikál. Néha eltűnik lefelé, olyankor csikordul is, aztán megint fölemelkedik, s marad fenn nyugton.

A baromfiudvar a konyha mögött van. Csak a csirkés tyúknak szabad az élet a konyha előtt. Olga szerető szemmel nézi a csirkés tyúkot. Az idén ugyan kacsa a csirkéje, de hát jó lélek a tyúk: elfogadja, amit a jó Isten adott meg a gazdasszony. Ki-kivezeti az apróságait egy lyukon, a rács alatt az utcára, meg beviszi, ha megéheznek.

Ültek, nézték a kiskacsákat - az életnek örvendő, vidám szemű kis teremtéseket.

Ritkán ha beszélgettek. Csak ha valamelyikük köhögött, akkor nézett a másik nagy érdeklődéssel, mintha életében először látna köhögő embert. Sípós belevörösödött, beleizzadt, belekékült, mintha valami fojtogató ördögöt kellene kiköhögnie. Bal kezét már előre a nadrágja zsebébe mélyesztette: kék dobozkát vett elő, s a dobozkából kerek, kis sárgás cukorkát, olyan színűt, mintha vékony dugóból szeletelték volna. Olga arcán is nagy pirosság jelent meg olyankor. De ő többnyire fölkelt, odabent köhögött tovább, ha nehéz köhögéssel kellett gyötrődnie. Olyankor Sípós komoly érdeklődéssel fülelt, és mikor Olga visszatért, szinte örömmel nézett rá.

- Oda se neki - biztatta vidáman -, a köhögés könnyebbülés. Csak most ne szóljon negyedóraig se, semmit.

És hallgattak. Nézték a kacsás tyúkot, vidám szemű, falánk apróságaival. Nézték a leveledző aranyribizkét és a tavaszi ég fehér felhőcskéit.

- Nem értem - nyugtalankodott Sípós a hetedik napon -, nem értem, hogy nem jön levelem.

- De hiszen mindennap jön. Tegnap kettő is.

Sípós legyintett.

- Az semmi. Apámtól, az orvosomtól. Más levelet várok én.
- Telegrafírozzunk talán - vélekedett Olga -, ha nyugtalanítja.

Sípos a fejét rázta:

- Annál büszkébb vagyok.

S fölkelt. Köszönt.

Ment a temetőnek, a fenyvesbe. Csak délharangszóra került haza. Ebéd után hevert egy órát. Aztán megint a temetőnek, a fenyvesbe.

- Az a kocsit - mondta -, ott a fenyvesen át... Se por, se forgalom... Csak az erdő éltető illata. Ha én adhatnék rá nevet: *Paradicsom útja* lenne a neve.

Délutánonkint már nem tért be Olgához, csak épp hogy megállt a levélszekrény előtt, s bedobott egy levelet.

A következő nap délutánján végre Olga is kiereszkedett. Az anyjával persze. Sípos örömmel vezette őket el a temető mellett a fenyvesbe. Ő már ismerte a tisztásokat is, ahol a nap melege jobban érezhető.

A fű már javában zöldült a fenyves szélén. Leánykökörcsin kéklött helyenként a kövek mellett. A szentgyörgyvirág is bimbózott már. Egy citromsínű kis pillangó kerengelve lebegett el az út fölött.

- Micsoda levegő - lelkesedett Sípos -, hát még ha megindul a fenyőfák új hajtása is. Balzsam.

- Balzsam - örvendezett Olga is.

- De hogyan nem gondoltunk erre előbb - sajnálkozott Kvabkáné. - Ha mindennap kijöttél volna tavaly is, már azóta egészséges volnál. De csak épp hogy a temetőbe jártunk ki, Borcsa néninek a sírához.

- Mindennap kijövök - susogta Olga.

- Hát mindennap bemegyek érte ebéd után, Habocska - udvariaskodott Sípos -, nekem is kellemesebb lesz.

S elmosolyodva tette hozzá:

- Ha együtt köhögünk.

- Ne a köhögésre gondoljanak - emelt a szemöldökén Kvabkáné. - Én ha erdőben járok, mindig versek jutnak az eszembe:

*Kimentem a ligetbe újra,
Hosszacska távollét után,
Hogy lássam: füve, berke, útja
Minő hatással lesz reám?*

- Ismeri? - kérdezte Sípost.

Sípos a fejét rázta:

- *Minő hatással lesz* - visszhangzott fitymálón -, még prózában se írnék le ilyen sort. És az az *újra*...

Kvabkáné elmosolyodott.

- Arany írta.

És más helyet pendített Aranyból:

*Álmodám tavasszal,
Szép, derült, virágos tavaszi napokkal...*

Elszavalta. Aztán egynehány balladáját szavalta el Aranyinak. Visszatéret meg a Bolond Istókot szavalta el végig, már hát addig a végig, ahol Arany abbahagyta.

Bizonyára azzal a szándékkal szavalgatott, hogy a két beteg ne beszélgessen. A végső két strófát már a kapu előtt mondta el.

- Viszontlátásra holnap.

Másnap azonban hideg szelecske borzolgatta a lúdanyák pelyhét. Sípos csak épp a tornácon időzött kis ideig - hazatért.

Csak a következő nap gondolhattak megint arra, hogy kísétáljanak.

Húsvét volt aznap, Miklós bácsinál vendégek ültek ebéd után - a jegyző meg a szomszéd falubeli postamester: Kvabkáné nem hagyhatta el a házat.

- Eredj - mondta Olgának -, elég, ha Eszti kísér.

- De anyám, hát hogy gondolsz olyat...

- Ki szólhat meg érte? Senki más úrilány nincs itt a faluban: mért ne sétálhatnál egy *halottal*? Vélik, hogy a temetőbe kíséred.

Olga gondolkodott, aztán megindult. Sípos már a tornácon várta:

- Anyám csak később jöhet - mondta pillogva Olga -, mi addig elsétálhatunk előre. Eszti, hozd a nagykendőmet.

Napfényes, meleg húsvét volt az. A falu népe is künn sütkérezett a házak előtt. A temetőben néhány asszony rendezgette a sírokat. A temetőn túl, a tisztáson - a *tanórokban*, ahogy erdélyi magyarul mondják - leányok és legények játszották a fogósdit.

Megálltak, és nézték őket.

- Mennyi szép arc - mondta elgondolkodva Sípos -, különösen a szemük milyen szép. Mindenütt ilyenek az erdélyi nők?

Olga elmosolyodott:

- Nem tudom. Hallottam, hogy négy-ötfele is a székel. Némely faluban szépek. Némely faluban egy szép arc sem látható. Ezek szépek. De búcsúkor nézze meg majd őket: mindnek le van sülve a képe.

És szinte ijedten tekintett Síposra: hiszen ez az ember búcsú napjára már a föld alatt lesz... (Kár érte... Ámbátor nem kár: férfiakért nem kár. Ha csupa nő lakna a földtekén, nem volnának háborúk - sem országosak, sem családiak. Csupa vidámság és szépség, és kellemetesség volna az élet.)

- Szokott maga bort inni, Sípos?

- Én? Bort? Soha. Hogy jut eszébe ez a kérdés, Habocska?

- Bácsinak volt egyszer vendége egy ilyenforma fiatalember, mint maga. Az nagyokat ivott. Igaz, hogy kortesúton járt itt.

- Én soha. Szagát is utálom a bornak.

- Pálinkát sem iszik akkor.

- Egyszer ittam. Mondták, hogy köhögésre jó. Egy parasztembertől vettünk ószilvóriumot, egy literes palackkal. Mikor köhögtem, ittam belőle. Fölmelegített. De aztán...

Megállt, és az arca köhögésre készült.

Olga a zsebébe nyúlt: neki is volt pantoponja, és szalmiákcukorkája is. A pantopon sárga dobozkában, a szalmiák feketében. A szalmiák olyankor való, mikor a torok viszketelődik köhögésre. Olga a szalmiákat kapta elő. Levette a tetejét, és sajnálkozó szemmel nyújtotta Síposnak.

- Üljünk le - mondta a karját megfogva -, pihenjünk.

- Semmi - legyintett Sípos -, mehetünk tovább.

A vasúti sín mellett sétáltak a napon. Esztike el-elmaradozva szedte a partoldalon az ibolyát. S olyankor dúdolgatott is:

... míg három szál gyertya el nem ég.

A negyedik is már félig ég.

De a szerelemből nem elég.

Az első csomó virágot Olgának vitte, s akkor illedelmesen elhallgatott.

Sétáltak tovább a fenyőfás erdő mohos sziklái alatt. Mindig a verőfényen. De csak hallgatagon, nehogy Sípóst a beszéd köhögésre ingerelje. S valahányszor árnyékon kellett átmenniük, Olga magára vette a vállkendőjét.

Öt óra tájt aztán Sípos az égre pillantott, s az óráját is elővonta.

- Visszatérhetünk - susogta -, napnyugtára hazaérünk.

Szótlanul ballagdáltak visszafelé. Sípos a pálcájával veregette a tavalyról fenn maradt katángkórókat, mintha bántaná a szemét a sok kóró az útszélen, a kikelet eleven zöldje és sárga virágai között.

A temetőhöz érkeztek:

- Habocska - szólalt meg Sípos féltekintettel -, egy bizalmas kérdést: volt-e már maga szerelmes?

De azt olyan egykedvűen kérdezte, mintha arról beszélgetnének, hogy evett-e már Olga tormás csigát.

Olga ugyanolyan egykedvűen felelt:

- Nem.

- Ugyan, ne mondja.

- Én nem.

- Már kislányok is az iskolában...

- Én nem.

- Elhiszem.

- Nem, maga nem hiszi. Én nem voltam, és nem is leszek.

- Nono.

- Nem leszek. Én már gyermekkoromban tudtam, hogy... ostobaság.

Az volt a nyelvén, hogy a *férfiak gonoszak*, de azt mondta helyette: *ostobaság*.

S elborult arccal rázta a fejét.

Nem is tekintettek közben egymásra. Csak épp hogy Olgának a második tagadásra megjelent a leándervirág az arcán. De már mikorra kimondta a szót, eltűnt a leánder: a szokott hideg-fehér színe volt meg az arcának.

- Hát persze, hogy ostobaság - mondta elgondolkodva Sípos -, de vele jár a korral. Mint a csecsemőkorral a fogzás, gyermekkorral a vörheny, kamaszkorral a hangváltozás. Senki el nem kerülheti.

- Én el.

- Maga se. Ha vér helyett víz folya az ereiben...

Olga megvetően mosolygott.

- Én már gyermekkoromban tudtam...

Sípos legyintett:

- Hiába tudjuk azt... Látja, én teljes életemben... Már hétéves koromban... Volt a szomszédunkban egy Etelka nevű leány, annyi idős, mint én. Egyszer bújósdit játszottunk. Mi ketten a kárpit mögé bújtunk. Összeöleleztünk, hogy kisebb helyen elférjünk. És én nem tudom, hogyan, de megcsókoltam az arcát. Csak úgy: gyerekes pajkosságból. Ő meg visszacsókolt. Meleg szájjal, s nem gyerekes pajkosságból. Nekem furcsa volt, de kellemes. Attól fogva akárhányszor magunk voltunk a szobában, mindig csókolódtunk.

Olga elgondolkodva rázta a fejét:

- Én nem játszottam a fiúkkal soha.

Egy kilométerkő mellett haladtak el. Olga arra tekintett, mintha érdeklődne a ráfestett 74-es szám iránt. Rátapintott a nyakán a kendőjére, és a szemöldöke kérdésre vonult.

- És aztán? Mi lett?

Sípos mozdított a vállán:

- A következő évben más városba költöztek.

- És nem látta többé?

- Láttam. Két évre rá.

- És akkor?

- Hát akkor annyira meglepett, hogy egy fejjel nagyobb nálamnál... úgy néztem rá, mint valami idegenre.

- És ő is?

- Ő is. Csak épp hogy mind a ketten elpirultunk..

- És aztán?

- Nem történt semmi.

- Nem voltak magukra?

- De. Egyikünk se találta meg a régi hangot.

- Különös.

- Gondolom, az volt az oka, hogy ő magázott engem. És hát én is: magáztam aztán. Előbb tegeződtünk. Igaz, hogy akkor nekem már egy másik leányka volt az ideálom. Egy mészárosnak a leánya.

- Lám.

- Azzal már leveleztünk is. Idának hívták. Az is elmúlt. Láttam az apját, hogyan vágja a csontot a bárdal. Egyszer, hogy ott susogtunk a kapuban, az apja jött belülről. Igen megijedtem. Attól fogva Ida hiába várt a kapuban.

- Nem is volt az akkor igazi kapcsolat.

- Hát persze hogy nem. De az igazi kapcsolat ritka.

Olga maga elé mélázott.

- Ritka.

- És talán magunk se tudjuk, hogy igazi-e vagy nem. Mindig azt érezzük igazinak, amelyikben benne vagyunk.

- Talán nincs is igazi - vélte maga elé Olga -, csak regényekben.

- De van, Habocska, van. Csak tudja, olyan az is, mint az arany: akár igazi, akár amerikai, egy a színe. A próba vallja meg.

- Csakhogy későn - mosolyodott el bús szemmel Olga -, későn: az esküvő után.

- Nem gondolnám. Addig már megismerhetik egymást. Az esküvő után már szépen haladhatnak az élet útján. Mint két kerék egy tengelyen.

Olga a fejét rázta:

- Elgondolva szép. Csakhogy a valóságban... A két kerék közül az egyik néha visszaján forog.

Úgy beértek a faluba, hogy csak a postaház előtt eszméltek föl.

Sípos ránézett Olgára:

- Maga igen okos leány, Habocska. De a maga szemére sose kell sötét szemüveg: vele született.

Olga búcsúzóra nyújtotta a kezét.

- Lehet - mondta elmosolyodva -, lehet. De ha jobban látok vele, mint a más színűekkel, akkor nem is bánom.

S a tekintete hideggé vált és gyanakvóvá: abban a percben Sípost is férfinak látta.

A séta után semmi fáradtság nem látszott rajta. Inkább mintha nagy pihenés után kelt volna lábra: a szeme élénk volt, és az arca színesebb.

- Mindennap kísétálg! - örvendezett Miklós bácsi is.

És Olga kísétált a következő napon is. Az anyja is vele.

Menet nemigen beszélgettek, mert az út kifelé emelkedő volt, s még a temetőn és bakterházon túl is menedékes. De aztán vagy negyedkilométernyire vízszintesen egyenes út következett, mohos szép gránitsziklák fala alatt. Csinált út. Szárazságban sem poros, esőben se sáros. Ott aztán elkezdtek. Kvabkánénak megint vers jutott az eszébe:

*Még nem hallom a pacsirtát,
Mely tavaszcélzól zengve hírt ád,
S égbe fűrja énekét.
A Nap, a Föld édes-ketten,
Nem mulatnak önféledten,
Váltva csókjok melegét.*

- Ki írta ezt? - fordult Síposhoz.

Sípos rántott a vállán.

- Valami pesti költő.

- Mért éppen pesti?

- Mert a magyar pacsirta nem adja a hírt a tavaszcélzól. Csak a német pacsirta *gibt Kunde davon*.

Kvabkánénak elnyílt a szeme. Meg pillogóra vált. A fejét rázta:

- Maga nem szereti Aranyt.

Sípos megint vállat vont:

- Tisztelem. *Önféledten*.

S nem nézett Kvabkánéra. Ferde orra vékonyabbnak és ferdébbnek látszott a szokottnál.

Kvabkáné megbotránkozón nézett.

- Hogy lehet Aranyról így nyilatkozni?

Sípos elmosolyodott:

- Nem mondtam róla semmi rosszat. *Önféledten se*.

- De gondolt.

- Nem is gondoltam. Hallgattam filológiát is, egy éven által. De nem *önféledten*. Nekem mindig gyanús volt Gyulai Pálnak a kritikai fontja. Akinek Pálffy Albert meg Kemény Zsigmond a nemzet két legnagyobb regényírója, s csak azok a jó költők, akik a *Budapesti Szemlé*-be dorombolnak...

S legyintett.

Kvabkáné azonban nyergében érezte magát.

- Nem a professzorokról beszélünk most: Aranyról. Azt mondta: *tisztelem*...

- Tisztelem - ismételte mosolyogva Sípos -, ahányszor elmegyek a Múzeum kertje előtt, leveszem a kalapomat.

- És kicsinylőn mosolyog.

- Én? Eszem ágában sincs. Csak ha egy babszemnyi fekete foltot is látok a milói Vénusz orrán, én bizony megmondom, hogy az ott van.

- A Petőfiről írt verse: *Harminc év múlva*...

- Keveslem benne a gondolatot.

- A *Családi kör*...

- Sokallom benne a békát.

Kvabkáné úgy nézett, mint aki vizet iszik, s valami lefutott a torkán, amiről nem tudja, hogy gomb volt-e vagy ebihal.

Olga is kedvetlenül állt mellettük. Vékony vonalú szemöldöke szinte aggodalommal húzódott összebb.

- Csak nem akarja tán rábizonyítani... - meredt Síposra szikrázó szemmel Kvabkáné -, csak nem akarja tán...

S horpadt bal arca még horpadtabbá vált. Hibás szeme héja azonban csakúgy fölemelkedett, mint a hibátlan.

Sípos mosolygott.

- Nem, nem no, csak ne haragudjon. Semmit nem akarok rábizonyítani. Nagy jeles poéta. De gyermekkoromban egy szép nyaramtól fosztott meg. A professzorom szintén Arany-párti, mint valamennyi Gyulai-tanítvány...

Elakadt a lélegzete. Fölemelte az ujját, hogy türelmet kér. Elkomolyult arccal várta, hogy köhög talán.

Olga sietve nyújtotta neki a szalmiákos dobozát.

Helyette Kvabkáné szólalt meg, hogy ne kelljen beszélnie:

- Az én atyám is Gyulai tanítványa volt, és tudta, hogy Gyulai jó barátja Aranynak. De Arany akkor is oszlopos nagy poéta volna, ha Gyulai fitymálta volna, mint Jókait.

- Arany tanár volt, Jókai nem.

- Látja, én asszony vagyok, és tudom, hogy Arany inkább férfiak költője, de...

- Tanárok költője - legyintett Sípos mérgesen.

- Mondjuk: nem a nők költője. De azért én minden sorát ismerem és szeretem.

- Egy sort sem írt a kedveséről, menyasszonyáról, feleségéről... Még makámát se... Ám a kabátjáról: *Nem találsz te sehol ilyen gazdára, ki szeressen gyöngeséged dacára*. Trotzdem.

Már akkor köhögött. Leült az országút köhalmára, és köhögött. Mérgesen köhögött.

Olga a pantopont nyújtotta neki, és szemrehányón nézett az anyjára.

- Ugyan, hagyd azt az Aranyt, teljesen igaz a véleménye.

Kvabkáné még másnap reggel is bosszankodott:

- No, majd meglúgozom én! Kíméltem tegnap, hogy köhögött. Láttam, hogy ingerült. De majd előveszem Toldit, és megszégyenítem. Barbár! Nem zsemlyesítés a költészet!

Azonban, hogy délután Sípos megint jelentkezett, csak éppen Olgának segített az öltözködésben.

- Hát te nem jössz ki?

- Én? Azzal az istentelennel?... Soha szóba nem állok vele többé.

- De anyám, hát...

- Sétálj vele magad.

Olga habozva állt. Átallta, hogy idegen emberrel sétálgasson, habár a leányka kíséretében is. Állt, és nézett a folyosóra nyíló ablakon át a pompásan zöldellő fikuszra. Aznap rakták ki a pincegádorból a kaktuszokkal, agavével, múzával együtt. Olga csak gondolkodott. A fenyves levegőjét csakugyan éltetőnek érezte, fel is volt már öltözve, hát mégiscsak nekikénytelenkedett.

- Eszti, hozd a nagykendőmet.

A sík útig hallgattak. A juhásztor, aki a hegyről nézte őket, egy lassan haladó, fehér gombát látott, vagyis hát fehér napernyőt. S mellette egy szürke ruhás, vékony embert. Mögöttük egy jobbra-balra futkosó és kapkodó leánykát, aki valami bugyrot visz. Az összegöngyölített két plédet és nagykendőt vitte a kislány plédszíjon a hátán, s egy kéksávós fehér pillangócska volt az, amelyre kapdosott.

A sík úton aztán Olga szólalt meg:

- Anyámat kissé elkedvetlenítette tegnap. Ő igen szereti a poézist. Aranyt és Petőfit különösen. Akármelyik sorukat említi valaki, folytatja.

Sípos elmosolyodott:

- Én is szeretem mind a kettőt.

- Aranyt is?

- Aranyt is. Isten ajándéka a nemzetnek a költő. Nemes oltógally a nemzet fáján. Már hát lelki oltógally. Az ő gondolataikkal gondolkodunk, az ő szavaikkal beszélünk. De az igazi nagy költő ritka. Száz évben, az emberek milliói között egy ha születik. Nekünk született kettő. Csaknem egy időben.

- Hát akkor mért tipródott úgy rajta tegnap?

- Tipródtam? Csak beszélgettünk róla.

- De hogy?

- Mit árt az Aranynak?

- Az igazságnak...

Sípos vállat vont.

- Épp az az igazság, hogy a Napnak ne csak a sugarait vizsgáljuk, hanem a feltjait is. Homérosz is írt fakó verseket. Danténak strófái vannak csupa nevek elsorolásából. Petőfi is kihagyta volna harmincéves korában már sok versét. Megyerit a tintásüvegével, meg hogy az orrába ment a pipafüst, meg...

- Mért nem inkább a jó verseiről beszélt Aranynak?

Sípos a vállát vonogatta, mosolygott.

- Attól tartottam, hogy elszavalja...

Olga is elmosolyodott.

- Hiszen jól szaval. Nem jól szaval?

- Jóból se jó a sok.

Megállt, és mélyen lélegzett. A fenyveserdő gyantaillata érzett ottan.

- Elég lett volna ennyit mondanom - folytatta a szót -, Petőfi is írt silány verseket is, Arany írt remek verseket is.

- Bolond Istók...

- Az meleg és színes. Az az egy verse a legszebb. Abból csak a bölcső fölött disputáló szellemek maradhattak volna ki. Ócskavas...

Legyintett.

- A kiadók bűne, hogy a nagy költőknek a szalmáját-polyváját is összesöprik a szemmel. Goethe nagy költő volt, de még óriásibb volna, ha csak a Faustot adta volna ki. A prózai munkái: szalma és szalma. Még a magánélete leírása is. Még Byron is... Hugo Viktor is... De hát a gyémánt a becses a kavicsok között. Minden gyémánt kavicsok soka között hever. Mért volna azért kisebb a gyémántok értéke?

- Hagyjuk abba - mondta jó szívvvel Olga.

Sípos megállt, és pihent. A távolba nézett, a szomszédos hegyre, amelynek füves oldalában valami nagy faházon dolgozott vagy három székely. Birkanyáj legelt azon a tisztáson.

Aztán megint megindultak.

- A balladái - kezdte Sípos, mintha nem is hagyta volna félbe a beszélgetést -, micsoda remekművek, de... nem dalolhatók. Aranykelyhek, amelyeket műértő szemek megcsodálnak, de inni nem iszik belőlük senki. A sokaságnak, a nemzetnek csaknem oly értéktelenek, mint a múzeumok leletkincsei.

Halkan beszélt, s maga elé, mintha magának beszélne.

- Nemes lélek volt. Nemcsak a neve Arany, hanem a valója is. De mindig csak a publikumnak írt. A városi publikumnak. Ezért is nincsenek lírai versei. Petőfi költő volt a szó legfenségebb értelmében. Arany: versműves. Fenséges versműves.

Aztán Olgára tekintett:

- És egyszer - mondta elmosolyodva -, éppen az a kabátról írt verse keserítette meg az életemet: megbuktatott miatta év végén a professzorom. Apám megvert. De annál is jobban fájt, hogy a nyarat szobában kellett töltenem. Negyedórai kis sétára se bocsátott ki apám. Büntetésből.

Legyintett.

- Isten bocsásson meg neki és mindazoknak az apáknak, akik nem tudják, hogy a gyermeket a játék neveli az életre. A játék. Nem pedig az a társas kaloda, amelybe hétéves korától kezdve beszorítják, és bajszos koráig tömik, mint a libát. Haszontalan tudományokkal.

Olga elmosolyodott.

- Beszéljünk hát - mondta -, ahol legutóbb elhagyta. Igen érdekes.

- Micsoda? Nem is tudom már, miről beszélgettünk.

- A leányismerőseiről. Ülünk le kissé.

S elvette a leánykától a plédeket. A fűre terítette. Síposnak is a Síposét. Leültek.

Sípos bólogatott:

- Igaz. Hát aztán... nem volt több. Csak egy. Voltaképpen nem is volt nekem más soha, csak az az egy.

- És az is elmúlt?

- Nem, az nem múlt el. Az igazi nem múlik el soha. Ő a szívünk utolsó melege. Ő. A halálos ágyon...

Olga elgondolkozva nézett maga elé. A fejét rázta.

- Hát azt mondja el.

- Az már nagy történet, Habocska. Nem is tudom, hol kezdjem, hogy kezdjem? A Tátrában voltam harmadéve. Egy szanatóriumban. Akkor még csak kis tüdőcsúcshurut volt a bajom. Még cigarettáztam is. Ötven-hatvan cigaretta egy nap... No, aztán az a szanatórium... Többet ártott, mint használt. Az a hideg levegő... De mégis szerencsém... életem legnagyobb, legszebb szerencséje fordult szembe ott velem... Egy gyönyörű, komoly leány érkezett egy nap oda látogatóba. A bátyját látogatta ott meg, a szanatórium egyik orvosát... Fekete gyöngyös fekete ruha, fekete strucc tollas fekete kalap. Szeme is fekete. De milyen szem. Habocska, milyen szem!... Nem is egyéb, csak szem. Meleg sugarú. Gyönyörű. Fekete két szem. Ahova ő lép, Habocska, ott egyszerre az igézete alatt van minden. Egy Anti-Medúza, a szépség és bűbáj Medúzája. Azt lehetne vélni, hogy ha kilép az utcára, a forgalom megáll. Az emberek, lovak, ebek úgy merednek meg, mint a momentképeken, hogy egyik lábuk a levegőben...

Olga elővette a szalmiákos dobozkáját, és nyújtotta.

- Ne beszéljen többet. Majd máskor. Szeretném látni azt a szemet.

- Meglátja, Habocska. Eljön. A nyáron eljön.

Vett egy cukorkát, és hálás szemmel pillantott Olgára.

- Köszönöm. Majd meglátja...

S ült mosolyogva, kissé kókadtan.

Olga gondolkodva nézte. Szeretett volna még kérdezősködni arról a különös szemű leányról, de elnyomta a szót. Esztire nézett. A leányka gombát vagy mit szedett jó távolacsán tőlük a kötényébe, csak a zümmögése hallatszott.

Sípos fölemelte az arcát, és meleg szemmel tekintett Olgára.

- Nem tudom, mi az a rejtelmes, bűvös erő a leányfélében - szólalt meg a fejét rázva -, őbenne is azt éreztem. De minden leány: mint a kályha, ahogy maga körül meleget áraszt... Vagy mint a hold, mikor egy nagy kör látszik körülötte... Vagy a mágnes, hogy láthatatlan körletbe nyúlik az ereje... Valami efféle van minden leányban. Sok asszonyban is, míg fiatal. Valami kellemes a levegő körülötte, mint a virágágy körül, amely szegfűvel van tele.

Fölkelt.

Olga intett a leánykának, hogy szedje fel a plédeket. Sétáltak tovább.

- Maga is, Habocska - mondta melegen Sípos -, csupa jóság és kellemesség a sugárzó köre a szívének... Ő ahogy közeledett... soha még nő úgy meg nem érintett azzal a bűvös magakörével... Így kezdődött...

- Ne beszéljen többet - intett Olga a szalmiákot nyújtva.

Sípos azonban köszönetbólintással háritotta el.

- Maga jó lélek, Olgácska - mondta hálásan -, ha maga volna az égi Nap, mindig jó idő volna a világon.

S néhány lépésre megint megszólalt:

- Mintha valami láthatatlan krinolinja volna minden nőnek, de nagy-nagy: húsz méter, ötven méter, száz méter területű.

- Ne beszéljen már, Sípos.

- De némelyik távolít, kellemetlen... Idős nők...

- Majd holnap.

- Leányon ritka, de az idős nők...

- Ne beszéljen, mert köhög mindjárt. Csak a fejével intsen, ha valamit mondok. Ugye... Arany János is azért műfaragó?

- Miért?

- Hogy anyám... rossz krinolin.

S nevetett.

Sípos vidáman biccentett.

Aztán hazáig nem beszéltek többet.

Visszatéret, ahogy az iskola előtt haladtak volna el, vidám zajgást hallottak az udvaron. Megálltak, és nézték a játszó gyermekeket a léckerítésre könyökölve.

- Hiába: csak a gyermek az igazán boldog - mondta Sípos elgondolkodva.

A tanító is ott állt a közelükben - kissé két ágba néző szemű, szürke fejű, székely pedagógus. Hosszú szárú cseréppipából eregette a magyar királyi füstöt. Hogy meglátta őket, hozzájuk lépkedett. Köszönt nekik.

- Tessék beljebb is.

S kinyitotta az udvarajtót.

- Az esperes urat várjuk. Nem tudom, hol késik. Arról van szó, hogy holnap vigyem-e ki a gyermekeket az erdőre vagy holnapután. Mert lehet, hogy jön a *tanfel* - már mi csak így mondjuk az iskolaügyelőt -, ma beszél vele a városban. Tessék beljebb.

- Mindig örülök - mondta Sípos -, ha vidám gyermeksereget látok. Övék az élet.

- Meg a pálca - hümmmentett a tanító. - Mikor én gyermek voltam, egyéb örömem se volt az életben, csak ha úgy fekhettem le, hogy aznap nem kellett vakargatnom a pálca helyét.

- De hát maga csak nem veri őket?

A tanító pillogott, két ágba nézett:

- Én hát nem. Rossz pedagógus az olyan. Szóval nagyobbat üthetünk, mint pálcával. De nálam még az is ritkán történik.

Sípos a zsebébe nyúlt.

- Egy kis örömet hadd szerezzek nekik én is. Itt van három korona. Tűzze ki nekik valamire: versenyre.

- Kevesebb is elég nekik arra - mondta a tanító. - Tízfilléresekben is sok.

- Hát itt egy csomó tízfilléres.

A gyerekek viharos örömmel indultak versenyfutásnak az utcakerítéstől a kert kerítéséig. A lányok is. Némelyik félrelökődött, némelyik elesett. De valamennyi kacagott.

Aztán a nyerteseknek félre kellett állniuk, és más csoportok versenyeztek megint: külön a fiúk, külön a lányok, külön a nagyok, külön az aprók. A vidámság az egeket verte.

Sípos nagyokat nevetett rajtuk.

- Mennyivel elevenebbek a városiaknál.

- És milyen kedves arcúak - mondta Olga.

Furulyaszó hallatszott az iskola szomszédságában. Sípos megismerte, hogy a falu koldusa furulyál.

- Megengedhetné-e - mondta a tanítónak -, hogy itt bent furulyázzon a gyerekeknek, táncra?

- Hát hogyan. Ugorj csak, Elek: hidd be Áron bácsit.

Jött. Boton remegő vénség. Csupa rongy. Szüre ujjában a furulya.

- Valami víg nótát, Áron bácsi, a gyerekeknek.

Áron bácsi feje helyeslőn mosolyogva rezgett. Elővonta a furulyát. A botját a karjára akasztotta. Nekitámaszkodott háttal a falnak.

- Táncoljatok, gyerekek.

Volt ott olyan ugrálás és forgás, hogy még a furulyás koldus is mosolyogta.

Másnap reggel Olga megint a hivatalában ült.

A levelek közt egy ajánlott is érkezett: be kellett írnia a levélhordónak a könyvébe.

A levél hosszúkas volt, lilásfehér, és hátul ibolyaszínű pecsétke rajta. Elöl Síposnak a neve azzal a divatos, nőies írással, amelyet bizonyára úgy tanulnak meg, hogy egy deszkának a felső szélébe meg az alsóba szeget vernek, és a két szegsor között pamutszállal vonkodják meg a betűket.

Olga szimatolt, mint az egér, mikor sajtot talál. De meg is örült egyben: Sípos bizonyára ezt a levelet várja olyan türelmetlenül.

A levélen nem volt rajta a feladó neve. A pecsét B. E. betűket ábrázolt. A postabélyegen a főváros bélyegzője.

S valami ismerős, finom parfüm illatozott rajta. Hát bizonyos, hogy nőtől való. A csudás-szeműtől? Micsoda parfüm? Nem emlékezett rá: honnan ismeri.

A fejét rázta. S befirkantotta Sípos nevét a könyvbe. Maga vitte ki Síposnak.

- A várt levél... Tessék.

Sípos szeme mohón ragadt a levélre. Ferde orra szinte megegyenesült az izgalomban. Penicilust vett elő, és óvatosan metszette fel, mint aki borítéktól szokta eltenni a néki becses leveleket.

- Bocsánat - susogta -, hogy elolvasom.

És reszketett az ujjá, ahogy a borítékba nyúlt, és elővonta a levelet.

Olga hátravonult a konyhaajtóhoz, és pillantás nélkül nézett a levélre. De még Kvabkáné is kidugta az orrát a konyhából.

A levélnek az első lapján csak vagy négy sor látszott - éppolyan szegen font írás, mint a borítékon.

Sípos szeme - egy perc nem telt belé - benyelte azt az első lapot. Idegesen fordított. Ott se volt sokkal több az írás.

Benyelte.

Aztán a levegőbe bámult, mintha egy láthatatlan kéz csípte volna orron, és emelte volna fel az arcát.

- Nem értem! - fakadt ki aztán Olgára tekintve - azt írja, hogy... egy levelet se kapott tőlem.

Olga csak bámult rá.

- Hát írt neki?

- Írtam-e? Mindennap. Néha kettőt is. Hiszen mikor megérkeztem is, csak azért keltem fel...

Olga az anyjára nézett.

Az anyja Olgára.

- Jézus Mária! - rebegte aztán Olga, s az arcán megjelent a piros két leánder -, talán... talán kívül dobta be a levelet?

- Persze hogy kívül. Hát kint a levélszekrény.

- Jézus Mária! - lóbálta a fejét Olga ijedten.

És befutott a hivatalba. Rozsdás kulcsocskával tért vissza.

- Kérem, ne haragudjon - lihegte könnyező szemmel -, de itt nem szokás... A szekrénybe itt senki se dob levelet... Behozzák. Bélyeget senki se tartogat otthon... Itt veszik... Jaj, jaj, jaj, de resteltem!...

És égő arccal sietett ki az utcára. Hát bizony ott hevert a szekrényben valamennyi levél. És csakugyan nem volt semmiféle más levél között.

Olga csaknem sírt.

- Mit tegyünk most már?...

Sípos szinte kék volt a dühtől. Aztán meg egyszerre elsápadt. Véltni lehetett, hogy ott hal meg a padon.

- Hát - rezgette végre a fejét - baj. De azért oda se neki, Habocska. Elküldjük. Hadd kapjon egyszerre tizennégy levelet. Holnap nem írok. Holnapután aztán megmagyarázom.

Látszott rajta, hogy csak udvariasságból beszél így: a szeme könnyben facsargott.

- Oda se neki - ismételte jólelkűen.

- Istenem, Istenem, be szégyellem! - szenvedezett a kezét tördelve Olga -, nem én vagyok a hibás, higgye el, nem én vagyok...

Sípos csak lógatta a fejét, mint a beteg kakas.

Szeles és esős hét következett. A fikusz, a kaktusz, agavé és múza megint lekerült a pincegátdorba. Miklós bácsi fagytól tartott.

- Valami paprikásat főztek - mondta Kvabkánénak -, hidegben a paprikás, zsíros ételeket kedvelem.

Sípos nem bújt elő a szobájából. Fűtetett, és ült az ablaknál. Olvasott, írt, míg világossága volt. Este korán tért nyugovóra. A leveleit - *Bokor Etel kisasszonynak* - a Hólyag gyerek hordta a postára, és mindig ajánlottan adta fel, Olga nem csekély röstelkedésére.

- Haragszik - mondogatta az anyjának -, Sípos igen haragszik.

- Dehogyan haragszik - vigasztalta az anyja -, hiszen mindennap megkérdezteti: hogy vagy?

- Az csak udvariasság. Én is viszonzom. A Hólyag gyerek bizonyára megmondja neki.

- De hát ha haragszik is, mit évődöl rajta? Senkink.

Olga elgondolkozott. Hát persze hogy senkije. De mégis valaki, akinek az érdeklődése mindennap megjelenik, ha ő maga el is marad. Hacsak egy néma kutya volna is, amelyik minden reggel előttünk terem, és kérdően néz reánk: hogy vagy? - még az a kutya is valakinek volna valamiképpen életünk fakó köznapjaiban.

Végre egy reggel ismét kéklett az ég, s meleg napsugarak ragyogtak le a világra. A fű nagyot nőtt. Az őszi vetések gyönyörű szőnyegeként zöldültek a hegyoldalakon. A fák rügyezve színesedtek.

- A fikuszt most már megint kitehetjük a napra - brummogott a folyosón Miklós bácsi hangja -, a leándereket is hozasd fel a pincéből.

Kvabkánénak beszélt. Favágó napszámos dolgozott aznap az udvaron. Egy másik napszámos a kertben ásott.

Olga a levelek elrendezése után magára kapta a nagykendőjét. Kisietett a tornácra. A kezét a szemére ernyőzve nézett át a virágzó kajsziarackfán.

- Sípos jön! - szólt be az anyjának örömmel.

S valóban, a zöld kalap és sötét pléd sétálva közeledett.

S ki-kijártak délutánonként megint a következő rossz napig, amelyen a gazdák hálistenkedve mondogatták:

- Végre egy jó nap.

A temető mellett eleinte szótlanul sétáltak el. Az út ott a legpartosabb fel a kis bakterházig: gyönges mellű embernek bajos a beszélgetés.

Egy délután azonban Sípos megállt a temető mellett, és elgondolkodva nézett a halottak füves-bokros-fenyőfás telkére.

- Csak faluhelyen szép a temető - mondta gyönyörködő szemmel. - Jártam a genovaiban is, milánóiban is. A párizsi Perlasezben is. Valami szívét nyomó a pompa, a márványos-hideg rend azokban. Az ilyen csupa fűfavirág, rendezetlen kis temetőben... nem a mulandóság szellője lehel rám. Itt mintha a halottak virágoznának föl-ki... a földből... Élet, csupa élet. S mintha csupán a fejfák volnának itt korhadó hazugságok.

- Gyerünk be - mondta Olga -, nézze meg az én nénikém sírját.

Beléptek a gyér líciumgarádon. Nézegették a vadvirágos, horpadt sírokat, olvashatatlaná vált feliratokat a fakereszteken és a fejfákon.

Sípos elmosolyodva tekintett szét.

- Nem olyan-e magának is, mintha részeg emberek temetője volna?

Mert bizony a fejfák, ki jobbra, ki balra dőlve álltak a sírokon.

Olga is elmosolyodott.

- Én bizony nem gondoltam eddig.

Máskülönben is szép volt a temető. A sírok fája szomorú lombú fák helyett fenyőfa tíz síron is. Csak a temető közepén sárgállott egy vén szomorúfűzfá, és sötétlett néhány tujabokor.

Néhány márványkereszt fehérlett ottan, és vagy három alacsony obeliszk, fekete is egy közte.

Sípos érdeklődéssel olvasta rajtuk a neveket és a szokásos *feledhetetlen jó* szavakat.

- Mind *jó* - mosolygott Olga elgondolkozva -, itt mindenki jó. Mikor már meghalt, mindenki jó.

- Hát ez az igaz - mosolyodott el Sípos is -, a *feledhetetlen* nem igaz, de a *jó* igaz.

- De hiszen Miklós bácsinak a *feledhetetlen* is igaz. Minden délelőtt itt üldögél.

S a fekete obeliszkre mutatott. Az a sír valóban a legvirágosabb volt valamennyi között. Gondosan nyírott, arasznyi puszpángszegély kerítette, és primulák virítottak benne. Az oszlop tövében egy bokor írisznek már domborodtak a leveleiben a bimbói. Fehér fapadocska a sír mellett. A szomszéd két sír azonban csak befüvesedett halmocska. Egyiknek le is van dőlve a fejfája.

- Itt üldögél Miklós bácsi minden délelőttön egy-két órát.

- És sírdogál?

- Dehogysis: pipázik. Ámbátor hát könnyezgeti is. Mikor anyám elhibázza a fuszulykalevet vagy a túrós lepényt, olyankor csak lecsapja a kanalat, és a két könyökére dőlve könnyezik.

- Ó, édes Borcsám - rebegi -, ennyiszer te nem fuseráltál! - Olyankor anyám is sír. Én is könnyezek bosszúságomban. Aztán megint csak fogjuk a kanalat vagy villát, és tovább ebédelünk.

Nevettek, jókedvűek voltak. A levegő a tavasz új füveinek, virágainak, lombjainak balzsamával volt teljes. Méhek döngicséltek a levegőben. És egyikük se vélte, hogy mikor már a méhecskék elhallgatnak, füvek elfonnyadnak, virágok kórókká változnak, fák levelei lehullanak, ők se döngicsélnek már: ott fekszenek a tél első hava alatt, mind a ketten, abban a falusi, csendes kis temetőben.

Nevettek, jókedvűek voltak.

Olga leült a padra. Sípos leült a szomszédos sírnak ledőlt fejfájára. Esztike egy sárga pillangót hajszolt a gyeprőn átugrálva meg vissza.

A temető túlsó sarkáról halk furulyaszó hallatszott, és Sípos arra szemlélődött. De a temető fáitól és a bokroktól nem láthatta, ki furulyázik ottan.

- Különös - mondta csodálkozva -, Lavotta melódiája: az *Első szerelem*. Csak nem az öreg koldusunk?

- Az - biccentett Olga -, az. Az öreg Áron.

Sípos fülelt. A hatlikú pásztorfurulyán moll dallamok nem szoktak hangzani. Olyan édes-szomorú volt az a dal ott abban a tavaszi csendben...

Hallgatott, míg csak a furulya is el nem hallgatott, s az utolsó hangját elvitte a szárnyain egy fölöttük átszálló poszméh.

- Hát ki ez az ember? Hogy ilyeneket is tud?

- Inasa volt Benkőnek - felelte Olga -, ott van eltemetve a temető átkában.

S hogy Sípos csodálkozva nézett, elmosolyodva folytatta:

- De nemcsak annak furulyázik ő, hanem a feleségének meg a fiának is. Mikor bejárta már a falvait, ide tér vissza. Itt pihen ő is a sírok között. Leginkább a fia sírjánál. És minden halottjának elfűjja a nótáját.

- Érdekes. Ki volt az a Benkő?

Olga vállat vont:

- Csak annyit tudok róla, hogy az volt a háza, ahol mi lakunk. Az öreg Benedek Áron meg inasa volt neki. Tán gyermekkorától kezdve. Ámbátor mégse, mert hiszen negyvennyolcban harcolt az öreg. A piski csatában keresztül is lőtték. De lehet, hogy már akkor is együtt volt Benkővel. Tisztje volt talán Benkő. Aztán kivitte magával külföldre. De valami hazardér ember lehetett. Sakkozott vagy kártyázott - már nem emlékszem -, csak hogy vagyont szerzett. Meg is házasodott, valahol Belgiumban. De aztán valami baj történt: a felesége vált-e hűtlenné, vagy hogy ő? Mindenki másképp tudja. Akkor aztán megutálta a világot: hazatért. De itthon bizony nem ereszkedett bűnnek: ivott, muzsikáltatott magának. Ámbátor lehet, hogy csak feledni akart? Régen volt.

- Érdekes.

- Két cigánycsaládot tartott itt a faluban. Azok muzsikáltak neki. Szinte minden este. Egyszer aztán szíven lőtte magát.

Sípos a fejét rázta. Fölkelt.

- Nézzük meg az öreget, Habocska.

A koldus ott ült még a gyepen, a sír mellett. Megismerte Sípóst. Föltápáskodott. Botjára támaszkodott.

- Szerencsés jó napot adjon az Isten tekintetes uramnak.

- Magának is, Áron bátyám. Kinek a sírja ez itt?

- Az én jó gazdámé, tekintetes uram, áldja meg az Isten a porát is.

És rezgő fejét a sírra fordította.

- Hát hogy él maga, bátyám? Van-e valakije?

- Van-e valakim? Bizony már csak itten, már valamennyien itten. Ez itt a gazdám. Amott a túlján a körösztnék a feleségem meg a fiam. Elbeszélgetek én velük csakúgy, mint mikor éltek. Hej, édes gazdám, édes gazdám, be el is múlt a régi gyöngy világ...

Sípos elgondolkodva hallgatta az öreget. Aztán a sírra is nézett. Csak egy kis virágos halom s akácfából faragott fejfá rajta - de se név, sem évszám a fejfán. Látszott rajta, hogy maga a koldus faragta vagy faragtatta, faragást nem értő emberrel.

S valóban, az öreg, maga is temetőbe illő figura. Ritkás, fehér haja és szakálla, mint a sziklán lengedező árvalányhaj. A szeme már ráncok közé süllyedt két kis mécses. A szüre csupa folt és csupa rongy. A tarisznyája is valami ócska zsák, madzagon.

És a vén csavargónak a temető a portája, lakása.

Sípos elgondolkodva nézte.

Aztán Olgához fordult:

- Mi lehet az ára errefelé a szűrnek?

Olga felvonta a vállát:

- Húsz koronát hallottam egyszer, hogy említettek.

Sípos a tárcájáért nyúlt.

- Hát Áron bátyám, kitől tanulta maga azt a Lavotta-nótát?

- Lavotta-nótát?

- Amit az előbb furulyált itt.

- Nem tudom én, instálom, micsoda nóta. Csak annyit tudok, hogy az uram nótája volt, áldja meg az Isten itt a poraiban is. Minden este ezt muzsikálták utolsó nótának a cigányaink.

- Hát nézze, Áron bátyám: ihol e harminc korona. Vegyen magának szűrt rajta. Inget is. Igen rongyos már az inge is kendnek. Aztán majd ősszel elviszem kendet Pestre: beteszem az öreg honvédek menedékházába. Meleg szobája lesz a télre meg meleg étele, ágya rendes, ruhája rendes: nem kell koldulnia többé.

Az öreg csak bámult Síposra, mint aki álmodik. A markában a bankó. Csak bámult. Vén két szeméből könny szivárgott elő. Úgy el volt fogódva, hogy azt se mondta, köszönöm.

Sípos elmosolyodva intett Olgának, hogy sétáljanak tovább.

- Engedjen meg egy bizalmas kérdést - mondta Olga visszatéret -, ki az a kisasszony, akinek mindennap ír?

Sípos elmosolyodott, és megállt.

- Hát ki volna más?

- A szép szemű?

- Az. Az én életem.

- Élete?

- Életem, Habocska. Az a szép szemű leány. Tizennyolc éves. Ha ő ide nézne erre a köves útra, ezen a helyen itt mindjárt virág nyílana.

S a botjával odakopogtatott. Mosolygott.

- Eljön majd, és idenéz.

Tovább indult.

Olga elgondolkodva sétált mellette:

- Hát menyasszonya?

- Még csak Isten előtt, Habocska. Addig nem léphetek a szülők elé, amíg olyan egészséges nem leszek, mint amilyen voltam. Vas voltam: acél leszek, Habocska, mikorra visszatérek.

S rátekintett Olgára. A leány arcán nem látszott semmi kedvetlenség. Inkább valami kis gúnyoska mosolygás.

- Maga nem hiszi, hogy visszanyerem az egészségemet?

Olga elképedt:

- Nem hiszem? Hogy mondhat ilyet? Hiszen látnivaló, hogy... Ahhoz képest, ahogy idejött...

- Hát akkor mért mosolygott?

Olga nem felelt, csak maga elé mosolygott.

- A szemén - faggatta Sípos -, a szemén, ugye? Hogy azt mondtam. Pedig olyan a szeme, Habocska, olyan.

- Elhiszem.

- Nem, maga nem hiszi. Érzem a hangján, hogy nem hiszi. Ezt mosolyogta meg.

- Nem.

- Hát min mosolygott?

Olga vállat vont:

- A házasságán. Minden házasságon.

- A házasságomon? Hiszen nem ismeri...

- Én még nem láttam boldog házasokat... A férfiak csak az esküvő előtt meg a temetés után... Bocsásson meg, de én így gondolkodom.

Sípos megállt. Nézett Olgára.

- Hogy mi csak az esküvő előtt vagyunk jók?

Olga mosolyogva biccentett igent.

Sípos nézett:

- Habocska! Honnan szedi maga ezeket a fekete gondolatokat?

- Nem ismertem boldog házasokat - mentegetődzött mosolyogva Olga -, a biztosító társaságok erre az egy kárra nem vállalkoznak.

Valami zörgedezés hallatszott az erdőből. Sípos megállt. Az arcához kapta a botját, mintha puská volt. Egy róka iramlott át az úton előttük vagy száz lépésnyire.

- Puff! - kiáltotta Sípos.

És a róka még riadtabban surrant be a fák közé.

Nevettek. A kis Eszter is tekergett nevéttében, a száját a markával takarva nevetett.

Sípos szeme azonban aggodalomba borult. A mellére tette a kezét, és leült a mérföldköre. Árnyékos volt ott a hely, egy fenyőfának az árnyéka terült a köré, s az útra. Olga levette a válláról a kis teveszörkendőt, és szétlebbentette, magára öltötte.

Sípos csak nézett maga elé: várta, hogy köhög a kiáltás után.

- Lásza! - mondta aztán vidáman -, nem köhögök. Még ezelőtt egy héttel köhögtem volna.

Mégis hát hallgatott mindhazáig. Olga se szólt, nehogy Síposnak felelnie kelljen. Csak Olgáék kapujában szólaltak meg:

- Isten vele, boldog vőlegény.

- Isten vele, Habocska. Holnap elhozom a fényképét. Lásza meg, hogy a biztosító társaságok vállalkoznának... Elhozom.

Másnap azonban Sípos nem jelentkezett.

Olga ki-kitekintett a folyosóra az ablakon át - mert a szép meleg napfénynek kitárta a hivatal udvari ablakát -, de Sípos csak nem jött elő.

- Fuss át, Esztike. Itt ez a levél is. Mondd, hogy éppen most érkezett. Kérdezd meg először Hólyag nénitől, hogy fenn van-e már az úr. Ha fenn van, kérdezd meg, hogy be szabad-e menned? Ha be szabad menned, mondd, hogy a kisasszony küldi ezt a levelet, és kérdezteti, hogy nincs-e baja? Az udvaron ne danolj.

Esztike röppent. Csakhamar vissza is tért.

- Fekszik a tekintetes úr. Beteg.

Olga megdöbbsent:

- Beteg? Mit izent?

- Semmit. Odaadtam a levelet. Mondtam, hogy tisztelteti a kisasszonyom, és kérdezteti, hogy beteg-e.

- Mit mondott?

- Semmit.

- Semmit? Az nem lehet. Valamit mondott.

- Nem mondott az annyit se, hogy *mindörökké*. Csak kinyújtotta a kezét. A levelet beletettem. Van ott annyi orvosság...

Olga csak nézett a leánykára. Az orvos legyintő mozdulata sötétlett eléje: mintha a Halál kaszasuhintása lett volna az a mozdulat.

Fölvette a kisebbik kendőjét, és átsietett.

Hát Sípos csakugyan feküdt. Fenyőlombok között. A szoba gerendája is tele volt tűzdelve fenyőlombbal. Az ágy meg éppenséggel olyan volt, mint valami lombsátor. Fenyőillat és kreozotszag. A szoba közepén egy széjjelnyitott koffer, és körülötte négy kismacska. Nagy vígan játszadoztak egy kigurult mandzsettával.

Sípos sárga volt és bágyadt. A kezében még ott kéklett a levél. De nem olvasta már.

Olga megállt az ágy előtt:

- Elküldjünk-e az orvosért? Ne szóljon, csak intsen.

- Fölösleges - susogta Sípos. - Már jobban vagyok. A kiáltás... Nem szabad kiáltanom még.

S Olgának nyújtotta a levelet.

- Olvassa.

Olga érdeklődéssel olvasta:

Kedves Betegem!

Nincs mit írnom: olyan egyformán telnek a napjaim, mint mikor itthon voltál, csak épp hogy szüntelen te vagy az eszemben. Ma reggel a Kis-Rókusban imádkoztam érted, hogy a jó Isten adja vissza az egészségedet. S éreztem, hogy meghallgat.

Egy szimpla delénruhát varrattam ezekben a napokban, rózsaszínűt. Nincs rajta semmi dísz, de mondják, hogy igen illik. Persze szobában. A fekete pápaszem azonban sehogy nem illik a rózsaszín ruhához. De nehogy azt ird, hogy tegyem le, mert nem élnék az engedelmeddel. Egy pár félcipőt is vettem, sárgát, gombosat, az olasz boltban, a Kossuth Lajos utcáján. Kissé drága volt: harmincöt korona, de igen csinos. Szeretők galambod a sír, síron túl is:

Etel

U. i. A pápaszem felől nehogy nyugtalankodj! Megkérdezhetsz akárkit, ijesztően utálatos vagyok.

- Mindig ilyen keveset ír - mosolygott Sípos. - Az angyalok bőbeszédűek, de a kalamáristól irtóznak. Nézze: itt a szék vállán a képe. Ide akasztottam, hogy mindig lássam.

S érte nyúlt: leakasztotta, és nyújtotta Olgának.

A fénykép - Olga nem csekély meglepődésére - egy igen közönséges arcú, kerek képű, barna leányt ábrázolt. Nem volt azon szépnek mondható, de semmi. Legfeljebb, hogy egészségesnek látszott. A haja fel volt tornyozva. Férfiember dús hajúnak dicsérte volna, azonban a női szem rögtön megismeri a duzzasztott haját. A termete karcsú volt - nem kellett vakarnia rajta a fényképésznek -, de hát melyik leány nem karcsú, ha nem kövér?

A szemét nézte persze Olga legvizsgálatosabban. Közönséges fekete szem: inkább férfias, akaratos szem, hogysen női. A szája is inkább nagy, mint kicsi. Csak az orrocska gömbölyűsége enyhített valamit az arc hidegségén.

Olga csak bámult. Tündérnek mondani egy ilyen leányt: mintha egy bádogkanálra mondaná valaki, hogy aranykanál.

- No - fakadt ki Sípos -, hát mit szól rá?

Olga elmosolyodott:

- Szép.

S visszanyújtotta a képet.

- Meghiszem azt - gyönyörködött a képre Sípos -, noha a szeme búbája el van kontárolva. Nem, azt nem bírja reprodukálni a fényképezőgép se. De, ugye, mennyi jószág van ezen az édes arcon? Hát még ha élő-eleven valóságban látná. Ahogy a nap sugározza a fényét, melegét, úgy sugárzik ki belőle a jószág.

- Jónak látszik - hagyta rá Olga.

Sípos gyönyörködve nézett a képre. Megcsókolta. Visszaakasztotta a szék vállára.

- És, ugye, milyen elmés? A levele csupa ötlet, csupa szín. És, persze, igen női.

Olga csak bámult. Hogy lehet, hogy ilyen értelmes ember...

- Üljön fel - mondta jó lélekkel -, megigazítom a feje alját.

Megigazította, megveregette a vánkosoikat. Hólyagnét megszidta, hogy mért nem ád tiszta huzatot a vánkosoikra. A gyerekekkel friss vizet hozatott.

- Hogyan szól nekik, ha valami kell?

- Csengetek ezen az éblesztő órán.

- Ha valamit nem tudnak adni, vagy akármi baj van, csak izenjen. De remélem, délután már fölkel.

- Nem, ma nem, Habocska.

- Aztán ezek a macskák hogy kerülnek ide?

- Én hozattam be őket. Hagyja.

- Talán ha valami teát kívánna... Én gyakran iszom bodzateát.

- Van nekem is, Habocska.

- Kíván még valamit?

- Csak azt, hogy áldja meg magát a jó Isten.

S a kezét nyújtotta Olgának.

Attól fogva valahányszor kísétáltak, Sípos mindig csak az ő Etelkájáról beszélt. Hogy micsoda ritka virága az emberflórának, és hogy a szeme, a szeme...

- Öneki nem is kell beszélnie, Habocska: a szeme mindent kifejez. Csak belenézek, s tudom, mit gondol.

Olga mosolygott:

- És hogy ismerkedtek meg? Milyen sövénynél?

- Sövénynél?

- Milyen alkalommal?

- Hiszen mondtam: a Tátrában. Három napot töltött ottan a bátyjánál. Én voltam a legegészségesebb a betegek közt, hát az asztalnál engem ültetett melléje. Aztán sétálgattunk...

- És mindjárt megértették egymást?

- Az első pillanattól kezdve. Sokszor mondta már nekem, hogy mindjárt a bemutatás percében megérezte bennem a párját. És én is megéreztem, hogy ő lesz a feleségem.

Olga a fejét rázta.

Sípos mosolygott:

- Maga nem hiszi, Habocska. Csak mondja meg nyíltan, hogy nem hiszi.

- El nem képzelhetem... Mindjárt úgy beszéltek egymással?

- Nem, hát nem. Az udvariasság formái között. Csak épp hogy a hangunk volt talán melegebb, és az ő szeme sugárzó, mint az afrikai nap.

- Mégis hát mit beszéltek először?

- Legelőször? Mit is? Hát, hogy ki hová való. És hát, hogy ő is szeretne Pesten lakni. Ezt beszélgettük. Ő akkor végezte a tanítóképzőt. „Csak az a baj - sóhajtotta -, hogy nincs protekcióm.” Persze azonnal lett neki protekciója: bizonyosra ígértem neki, hogy lesz állása a fővárosban...

- És délután már...

- Délután kísértáltunk a fenyvesbe. Persze nem ketten. Etelnek az utazótársa is odajött: egy korosabb pedagóga, a kísérője Etelnek, egy alföldi tanyán tanítóskodó aggleány. Meg annak az öccse is velünk volt: egy húsz vagy huszonkét éves egyetemi hallgató, állattani tudós. Most már Lendl mellett van a pesti paradicsomkertben. Hát persze, akkor még jobban megismerkedtünk. Elmondták, hogy Etelnek az apja ispán azon a tanyán, ahol Vámos Erzsébet kisasszony tanítóskodik. Csak ispán, pedig aranybányája van a Szilágyságban. De nem jövedelmez a bánya egy rézfillért se: csak heverőbánya. Hát ispán. És Erzsébet kisasszony az egyetlen haszna a bányának, mert odavaló abba a bányafaluba: onnan került Etelék házába. Etel is ő nevelte hatéves korától kezdve. Aztán hogy iskola épült a tanyán, ott is maradt. Etel csak éppen két évet töltött városon, Kalocsán. Pestet akkor látta először. Zongorázik és hegedül. Kedves parfümje: a szénaillat. Kedves állata a ló. Mindennap lovagol otthon.

Olga a fejét rázta:

- A levelein más parfümöt éreztem: az nem szénaillat.

- Nem: az dsoki klöb. Azt is szereti.

A kis bakterházhoz értek. Jó vizű kút van ott, a bakterház udvarán. Betértek oda néha. Le is ültek olykor a kiskertben a padra. A bakterné markába mindig nyomott olyankor Sípos egy-két nikkelt.

Hát betértek akkor is. A házbeliek nem is voltak otthon. De azért ők betértek, beültek a kispadra. Eszti kavicsokat válogatott a sínek között. Sípos tovább festette a történetét:

- Viszont én is elmondtam: ki vagyok, mi vagyok, és hogy nekem is van aranybányám. Az enyém azonban nem a Szilágyságban van, hanem a fejemben. És én abból egy-két év múlva milliárdot szerzek, kerek egy milliárd koronát. Mert ott aztán meg is állok. Etel azt kérdezte, hogy minek az a sok pénz. Ez igen tetszett nekem. Feleltem, hogy olyanféle világraszóló alapítványnak teszem le, amilyen alapítvány a dinamit kitalálójáé. De az enyém annál is nagyobb, mert hiszen csak négyes kamattal is negyven millió korona. Én ezt a világ legnagyobb kérdéseire helyezem oda díjnak.

- Hát mégis mi kérdésre?

- Először is arra a kérdésre, hogyan lehetne az ínséget és minden szűkölködést megszüntetni legalább Magyarországon. Hogy ne lenne éhező ember, fázó árva, apadt emlőjű anya. Szómat ne nyújtsam: kenyeretlen szegénység, rongy és piszok és ínségnek sírása.

Ez a gondolat meg neki tetszett.

- Az orvos azt kérdezte, hogy miből szerzem a milliárdot. - Egy mustármagból: gondolatból. Még eddig minden milliárd egy kis gondolatból magzott elő.

- De hát, mégis, mi az a gondolat?

- Találmány. Nem is találmány, csak ötlet.

Elmosolyodott:

- Így mosolyogták *Faltnt* is, akinek Magyarországon *Fulton* a neve, és így mosolyogták Kolumbuszt is, mikor azt mondta, hogy az Óceánnak túlról is kell partjának lennie. Így mosolyogtak meg eddig minden gondolatot, amely új volt. Az én gondolatom azonban nem árnyékmarkolás. Nekem a milliárd olyan bizonyos, mint kétszer kettő végén a négy.

Hát erre az orvos is másképp nézett már: azt ajánlotta, hogy a díj felét a gyógyíthatatlan betegségek orvoslószerének a keresésére adjam. Amelyik országban egészséges a nép, dologra is készebb, s ahol dolgoznak, ott nincsen inség. Balázs Pali, az az állattani hallgató azt javasolta, hogy ha már az emberek inségének az ügye meg van oldva, gondoljak az állatokra: agg lovaknak és egyéb nyomorék állatoknak állítsak ápolóintézetet. Erre már én is gondoltam. Erzsébet leányasszony meg azt ajánlotta, hogy a díj másik felét adjam olyan magyar leányoknak, akik a szegénységük miatt nem mehetnek férjhez. Mindenkinek tízezer korona: évenként négyszáz család, tíz évben már négyezer család.

Olga mosolygott.

- És a szép szemű?

- A szép szemű azt ajánlotta, hogy magyar iskolákat állítsak az ország idegen népeinek: és magyarosítsam meg valamennyit. Ez a gondolat tetszett nekem legjobban. Szinte megrázott.

- Nem új gondolat.

- De a gondolat mögött való gondolat. Az a szép.

- „Gondolat mögött való gondolat...”

- Az! Az! Mikor a testi inségek megszüntetéséről beszélünk, akkor ő a lelki inségek megszüntetésére is gondol. Szavakban kifejezni nem tudja a nő a gondolatát. De én azonnal megértettem, hogy benne van a gondolatában a nemzet művelődése mind az Akadémiáig. Még azon túl is!

- De hát mi volt a maga gondolata? Az eredeti.

- Az én gondolatom csak az emberek jobb sorsba juttatása volt. Milliók rongyoskodnak, hajléktalankodnak, éheznek, fáznak, rab állatokként vonják az élet igáját.

Olga elkomolyodott.

- Nemes, nagy gondolat - rebegte szinte elhalványodva.

- Hát ez a gondolat éltet engem, Habocska. Nem ember addig az ember, amíg embertestvéreinek az elszegényítésével halmoz magának gazdagságot. Amíg a társadalomnak egy kis osztályáé az élet minden kellemessége, műveltsége és a művészetek, a többi pedig szinte baromi sorban tengődik.

- De ha nem lehet másképp.

- Lehet. Csak nem a gyűlölet körmeivel. A gyűlölet sose terem, csak rombol. És itt a fő gondolatom: mikor már meglesz az az egynéhány orvosi találmány, mikor már magyarul beszél még álmában is itt mindenki az ország határán belül, akkor mind a negyven milliót egy díjba foglalom: világszerte hirdetek pályázatot arra a kérdésre: hogyan válhatna fölöslegessé a világon a pénz?

Olga csak nézett, aztán nevetésre fakadt, hogy még a könny is futott a szeméből.

- Minek neki akkor a negyven millió?

Sípos is mosolygott:

- Csak magának mondom így, Habocska, hogy a gondolatom érthetőbb legyen. Voltaképp nem a pénz megszüntetéséről van szó, hanem a vagyonszerző bűnök megszüntetéséről. Ne keletkezhessenek vagyonok mások elszegényítésével vagy csalások útján. A díjat annak az embernek a rendelkezésére bocsátom, aki a legokosabban rendezné az emberi méhek kasait. A méh egyformán dolgozik, kényszerítés nélkül, és egyformán osztozik a kas javaiban. Mért csak épp az ember volna egymást fosztogató, ragadozó állat? Vannak már erre ötletek és gondolatépítmények. Az az ember, Habocska, aki megvalósítja, hogy mindenki egyformán, a maga szabadságának a megtartásával boldoguljon a földtekén, az az ember lesz a világunk második Megváltója. Persze, nem a gyűlölet körmeivel...

- Hát mivel?

- Krisztus szívével.

- Annak nincsen keze.

- De az mozdítja meg a kezeket.

- Mért nem mozdította eddig?

- Az antikrisztus akadályozta.

- Ki az?

- Az arany. Mihelyt az arany értéktelenné válik, a világ is megváltozik. Nincs kapzsiság többé.

- De hát lehet az?

Sípos bólogatott:

- A kémia útján. Az én gondolatom egy nagy kémiai laboratórium. A világ minden olyan neves kémikusa dolgozzon benne, aki a keresésére vállalkozik: hogyan állítható elő olcsón az arany, az ezüst, a gyémánt, a gyöngy. Ha nincs mit gyűjteni, nincs mire kapdosni. Nincs miért kegyetlenkedni. Ravaszkodni, csalni, lopni. Rabolni, háborúskodni. A pénzt akarom megölni a pénzemmel! Minden államban! Az ördögöt, amely Krisztus trónját bitorolja ezen a földtekén. A többi aztán már a politikusok dolga.

Olga elhallgatott. Nem értette. Arra gondolt inkább, hogy nem árt-e meg a beszéd Síposnak.

De hát Sípos halkan és nyugodtan beszélt. Fél könyéken, a botjára támaszkodva mondogatta el az élete fő gondolatát. S ha így ültön beszélt, nem ártott neki.

Olga a virágokat rendezgette az ölében. Mosolyogva rázott a fején.

- De hát mégis... honnan veszi azt a milliárdot?

- Hull, Habocska. Milliók zsebéből. És senkit nem szegényíték meg vele.

Elmondta:

A repülőgépek most már annyira tökéletesek, hogy házakat is látunk majd a levegőben, amint szállonganak. Őneki az a gondolata, hogy gyárat állít: levegőben szálló pékkemencéket. A kemencéket villamoserő fűti. A villamoserőt ugyanazok a motorok gyártják, amelyek a pékkemencéket hordozzák a levegőben. Ilyen pékkemencék járnak minden világrész minden országában, s elszállanak minden község fölött. Neki ez szinte gyermekkori gondolata. Mikor megszerezte a doktori diplomát, beszegődött egy hétre egy bécsi pékhez legénynek. A bécsi pékek sütik a világ legjobb, legomlósabb, legkönnyebb zsemléjét. Elleste a titkukat. Mármost ő szabadalmat vált arra Európában és Amerikában, hogy az ő pékműhelyei járhasanak a levegő

országútjain. A friss zsemlére éppúgy lehet majd prenumerálni, mint az újságokra. A gép minden város, minden község fölött leereszkedik kissé, és papiroszacskókban szórja le a címzetteknek a friss, meleg, prima zsemlet. Még szimpla kis tanyákra is. A zacskókon kis japáni ernyő lesz...

Olga nevetésre fakadt volna, ha Sípós nem a lelke hevével ontja a szavakat. Így csak mosolyogva és bámulva hallgatta.

- Nagy gondolat - mondta aztán a fejét rázva -, nem értem teljesen, de érzem, hogy nagy gondolat. Hanem most már beszéljen megint a... szép szeműről...

Másnap Olga betegedett meg.

Az állapota semmivel sem volt rosszabb, mint már sokszor azelőtt is, de a kedvetlensége nagyobb volt. Nem értette, hogy mi okozhatta a baját. Se meg nem hűlt, se hideg vizet nem ivott, se port nem nyelt. Beszélni meg hiszen Sípos beszélt sokat. Hát már a hallgatás is árt? Bús volt és bágyadt. Szinte halottként feküdt az ágyában, viaszszín sovány keze a keblén.

Sípos ötször is befordult napjában a házba. Orvosságokat vitt, fenyőparfümöt permetezett a szoba levegőjébe, beszélgetéssel vidámította.

- Milyen szép maga, Habocska, ahogy a haja arra a fehér párnára omlik.

Olga mélyen behunyta a szemét. Az arca szomorú maradt. Mintha azt mondta volna: mit ér nekem a szépség?

Sípos sajnáló szemmel nézte.

- Képzelfe - mondta -, mi történt a koldusunkkal!

Olga csak a szemével kérdezte:

- Mi?

- Beállít hozzám harmadnapra. A rongyos szűrben, rongyos ingben, rongyos bocskorban. Lóg a feje. Leteszi a pénzt az asztalra.

- Köszönöm a jóságát - rebegi -, nem veszek más én szűrt. Sem inget.

- Hát miért, Áron bátyám?

- Hát... csak. Megszoktam ezt a rongyosat. Aztán hát ha új inget, új szűrt látnak rajtam, ki ad énnékem alamizsnát?

Meg aztán hát, hogy meggondolta az ügyet: ő bizony nem jön Pestre mégse.

- De hát miért nem? A menedékház igazgatója jó emberem. A honvédelmi minisztériumban is van egy jó emberem: Szóhner Antal miniszteri tanácsos. Annak csak egy mártat tentájába kerül.

A fejét rázta:

- Nem lehet, tekintetes uram, nem lehet. Hogy hagyjam én itt a halottjaimat?

Alig bírtam rábeszélni aztán, hogy fogadja el hát a pénzt alamizsnának. Arra is csak a fejét rázta:

- Alamizsnának sok.

- Hát akkor fogadja el a Lavotta-nótáért.

Azóta minden este megjelenik az ablakom alatt - akár szép az idő, akár esős, akár szeles -, elfújja-furulyázza a Lavotta-nótát. Igen kedves az öreg.

Olga felvont szemöldökkel, szomorúan mosolygott.

...A halottak nótáját - gondolta magában.

Sípos egy napon a szokottnál sietőbben érkezett vissza a délelőtti sétájából. S ahelyett hogy hazatért volna, a postaházba nyitott be ismét.

- Habocska, nagy újság! Nagy, örvendetes újság! Nagy felfedezés!

Olga szinte ijedten nézett: csak nem süttet tán kenyeret is a levegőben?

- Esztrengát találtam! - lobogott Sípos -, esztrengát egy hegyoldalban. Kissé távolacsán. De zsendice... akár fürödhetünk benne!

A zsendicét már gyakorta hallották ők. Falusi javaslat - csodákat regélnék róla -, és orvosok sem ellenzik. Mégis hát, hogy a faluban nem volt birkanyáj, csak eleresztették a tanácsot a fülük mellett.

A *zsendice* szó aznap úgy jelent meg a képzeletükben, mint ahogy Isten szemét festik: szent sugarakkal.

S aznaptól mind a ketten elsétáltak az esztrengáig - egy füves hegyoldalra, ahol két juhász fejte az anyabirkákat. Nem is pénzért mérték a zsendicét.

- Úgyis a kutya issza meg, instállom - mondták -, csak ekkis dohányt, ha szíveskedne hozni néha, tekintetes uram.

A zsendice, bizony, csak zavaros-sárgás, savanykás víz, de ők habzsolták. A mesebeli *élet vize* volt nekik. S vidáman tértek mindig haza.

- Máris kevesebbet köhögök - mondta Olga a harmadik napon.

- Könnyebbek az éjszakáim - örvendezett Sípos.

- Most már hiszem, hogy az őszre egészségesen tér haza.

- És maga is, Habocska: el is felejtí, hogy valaha köhögött.

Az arcuk boldogságtól sugárzott.

Sípos terjedelmes levelet írt Pestre a galambjának a zsendice felfedezéséről és csodás hatásáról. Olga elment a boltba, és megmérte magát, hogy hány kiló.

- Bizony, csak ötvenkettő, Olga kisasszony.

- No, majd egy hét múlván...

És hát csakugyan a zsendice szerezte-e, vagy a júniusnak fenyőket érlelő melege, vagy hogy a zsidó *vett* a mázsán aznap? Egy hétre rá csakugyan többet mutatott a mázsa egy kilóval.

A tizedik nap Olga ránézett útközben Síposra:

- Magának már az arcán is látszik a javulás.

Sípos csillogó szemmel hitetlenkedett:

- Látszik? Igazán látszik? Talán csak a beretválkozás okozza.

- Nem. Igaz, hogy a nap is megbarnította, de teltebb az arca.

- Teltebb? Igazán teltebb? Kár, hogy nincs itt fényképész.

- Ha Etel eljön, csodálkozik majd.

Már úgy beszélt ő is Etelről, mintha az is velük járna.

- Mondja el még egyszer, hogyan ismerkedtek meg. Igen érdekes. Mondja el apróra, ne olyan nagyjából, mint a múltkor.

Sípos úgy mosolygott, mint a gyermek az ajándék cukorra.

- Jó, elmondom. Hát úgy volt az, Habocska, hogy az orvosom ezelőtt három évvel azt ajánlotta: menjek fel egy hónapra a Tátrába...

Ültek az esztrenga fenyőfájának árnyékában, a juhszagban; míg Sípos beszélt, Olgának rajta volt a szeme, mint valami csodán. Csoda is volt az, ahogyan megszépült Síposnak az arca abban a boldog elbeszélésben. A szeméből melegség sugárzott és élet. Mintha nem is lett volna beteg soha, csak épp ösztövé, mint ahogy ezerszám élnek ösztövé emberek is a világon, és tán még szívósabb életűek a gömbölyűeknél.

Olga csak nézte. S a szívében egy gondolat bontakozott elő:

- Ez nem olyan, mint a többi!

És ez a gondolat benne bizsergett a szívében hazatéréssel. Hallgatva és gondolkodva lépdegélt Sípos mellett, alig nézett fel a földről.

Új cipő volt aznap a lábán: sárga félcipő, gombos - a manó tudja, mért rendelt ő is éppen olyat -, és Olga fáradtságot érzett.

- Lassabban - susogta időnkint.

Pedig hát amúgy is csak lassan lépkedtek.

Mikorra a bakterházhoz értek, annyira fáradt volt, hogy már előre is a padocskára nézett:

- Térjünk be: megszomjaztam.

- De én magam is - mondta Sípos -, bizonyára hogy sokat beszéltem.

Betértek.

Olga mindjárt le is telepedett a padra. Az arca piros volt a fáradtságtól.

- Vízet, édes bakterné asszony, ha van a korsajában.

- Van, lelkem, kisasszonyom, de adok frisset. Ez még déli.

És készséggel hozta elő a poharat.

- Majd Esztike - mondta neki Olga -, ne fáradjon, kedves.

De azért a bakterné csak maga sietett a kerek kútra. Jól meg kellett azt forgatni, míg feljött a veder, de volt is annak a vize olyan, mint a kristály.

Sípos intően emelte föl az ujját:

- Vigyázzon, Habocska.

Olga meg is lassúdott az ivással: alig három kortyot nyelt a friss, hideg vízből.

S lebocsátotta az ölébe.

- Nem merek többet - pihegte -, pedig úgy kívánom.

- Nem szabad - intette komolyan Sípós.

S a pohárért nyúlt: elvette Olgától. Ő is ivott egynehány kortyot.

Olga csak nézte: hogy őutána iszik... S oly gondolat nélkül, mintha testvérek volnának.

S hallgatva bámult a kertnek a kerítésére. Szép, nyírott fenyőkerítés volt az, méternyi magas, zöld fal.

- No, ha Etel megjön, mindjárt az első nap megkóstoltatom vele ezt a vizet - mondta boldog tikkadozással Sípós -, ilyet nem iszik Pesten a királyné se. Csak nem ír az a leány, nem ír...

Ez a sóhajtsa mindennapos volt Sípósnak. Eleinte az erdélyi postára gyanakodott, hogy hanyag. Később arra vélekedett, hogy az iskola foglalja el igen Etelt. Emlékezett rá, hogy az iskolai év végén Etel a sok írásmunkáról panaszkodott. Pedig már ki is nézett neki egy szép szobát Imecséknél, a bírónál.

- A bútor parasztos - mondta mosolyogva -, de a tükör nagy benne, s ez a fő.

- Mért visel fekete pápaszemet? - kérdezte egyszer Olga -, gyenge a szeme talán?

Sípós mosolyogva rázta a fejét.

- Szerződés kötelezi rá.

- Szerződés?

- Az. Velem. Megegyeztünk, hogy én fizetem a lakását. Szép háromszobás lakást béreltem neki a Kaplony utcán. A bútorokat is én vettem bele. De amíg ott lakik, fekete pápaszemet visel, valahányszor elhagyja a lakását.

Olga elámult:

- Nem értem.

Sípós mosolygott:

- Ő sem értette első hallásra. De aztán megmagyaráztam neki, hogy addig, míg oltárhoz nem vihetem, nem akarom, hogy más is lássa a szemét.

Olga a fejét rázta:

- Hát akkor nem bízik benne.

- Bízom, hogyne bíznék. De a szemében nem bízom. Ha valaki meglátja... Igen tolakodók a pesti ficsúrok.

- Hát akkor... féltékeny maga.

Sípós vállat vont.

- Mondtam már, hogy az *életem*. Kincsem, életem, mindenem.

Fölkeltek.

Olga gondolkodva lépkedett Sípós mellett.

Mily kedves ember - gondolta -, kár annak a nagy szájú leánynak.

De nyomban mellbe lökte egy másik gondolat:

Férfiről gondolsz dicséretet? Mind Kvabka. Míg fiatal: bársony. Mikor megesküdött: sárkefe. Az ördögöt is férfinak festik a festők.

S hogy elváltak a kapuban, alig hogy az ujjá hegyét nyújtotta Síposnak.

- Holnap nem megyek ki - mondta hideg elmosolyodással. - A sétálás fáraszt: nem jó nekem.

S gondolta:

- Nem sétálok vele többé.

A következő napon Síposnak levele érkezett, ajánlott. A lilaszín fajtából, dsoki klöb-szagúból, ibolyaszín pecsétből. De valami súlyos volt benne. Első tapintásra is kiért, hogy kulcs.

Kulcsos levél meg-megfordult a postákon. Olga csak futó gondolattal vélte, hogy tán a nagyládája kulcsa Síposnak. Hideg arccal firkantotta be a levélhordónak a könyvébe, s odaadta a levélhordónak, hogy vigye ki ő.

Pedig hallotta, hogy Sípos ott köhécsel már a folyosón. Nem, ő nem megy ki többé. Sétál majd külön, az anyjával. A falutól napkelet felé is van fenyves, ha valamivel távolabbra is. Nem, ő semmiféle kedves fiatalembert nem akar ismerni, akkor se, ha annak a fiatalembernek menyasszonya van.

S ez az eltökélése szinte megkövesült az arcán.

Fogta a tollat, és dolgozott tovább.

Egyszer csak hallja, hogy az anyja lépked az ajtóhoz.

- Te, gyere ki - szól be Kvabkáné hüledező-halkan -, az az ember mindjárt meghal itten.

Olga ijedten szökkent fel a székről.

Hát Sípos valóban olyan kókadtan ült a padon, olyan elfakult arccal, mintha ott halna meg ültében, azon a helyen. Lecsüggő kezében ott kéklott a levél. A földön ott hevert a kulcs - közönséges vaskulcs.

- Mi baja, Sípos?

Sípos föl se nézett. Szótlanul nyújtotta Olgának a levelet.

Olga olvasta:

Kedvesem!

Nehéz szívvel írom neked ezt a búcsúzó levelet. Három hónapja húzom-halogatom, de végre is meg kell írnom. Húsvét napján a bátyám járt nálam. Szemébe ötlött neki a lakásom pompája. Vallatóra fogott. Megmondtam, hogy neked köszönhetem. Igen elképedt. Azt kérdezte, hogy meg szoktalak-e csókolni. Mondtam, hogy jegyesed vagyok, és hogy csak akkor akartuk ezt közölni velük, ha már egészséges leszel. Ijedten vitt a Kistemplom utcába, a tüdővizsgáló intézetbe, és ott megvizsgáltak.

Kedves angyalom, bármennyire szeretlek is, a te gyógyulásod oly lassú folyamatú, hogy nem lehetünk egymáséi. A családom semmiképpen nem egyezik bele. Mindmostanáig küzdöttem-harcoltam: nem lehet, hogy teljes életemben kedvetlenkedjek a családommal. Végre is gyenge nő vagyok...

De azért holtomig szeretettel gondolok reád.

A lakásban mindent ott találsz, amit adtál. Az íróasztalom fiókjában megtalálod az órát, láncot, két karperecet, függőket, gyűrűket, leveleidet. A szekrényekben a ruhákat, mindent, mindent. Semmit nem viszek magammal, csak egy fényképedet.

*Ismerd meg, hogy a sors keze választ el bennünket, és sorsunk ellen semmit se tehetünk.
S nehogy azt véld, hogy a lehetetlenséget meg lehet talán fordítani: a bátyám erővel
eljegyzett Balázssal, s mikorra ezt a levelemet megkapod, az újságokban is benne lesz.
Könnyes szemmel kérlek: bocsáss meg!*

Etel

Olga visszanyújtotta a levelet, de Sípos behunyt szemmel ült a padon. Fakó volt, mint a holt, s az arca mint a mártíroké a gyötrelmek utolsó perceiben.

- Jöjjön - mondta Olga anyailag -, jöjjön sétára: levegő kell önnek most és elfáradás.

A nyelvén volt, hogy azt is mondja, amit Sípos szokott mondani: *Oda se neki!* De érezte, hogy Sípos mellében a tüdővérzésnél is nagyobb és fájóbb vérzés sajog.

Esztike látja a kisasszony indulását: a kalapot a fején, napernyőt a kezében. Eldobja a pityókahámozó kést, és ládájához ugrik, hogy magára kapja az ünnepi rékljét és szoknyáját.

Olga azonban elintette:

- Csak maradj: dolgozz.

Kánikulai meleg volt aznap délelőtt, Olga mégis a vállán vitte a burkolódzóját, s nem is a kiskendőt, hanem a nagyot. Siettében azt kapta fel.

Illett volna, hogy Sípos elvegye tőle - mert Sípos már hetek óta nem hordozta a plédjét, csak esős időben -, a szerencsétlen azonban annyira bele volt kábulva a bújába, hogy nem látott sem eget, sem földet. Csak bandalogott, mint a bekötött szemű állat, amerre Olga vezette.

Mentek, amerre szoktak: a temető felé. Szótlanul. Olga még csak vigasztalni se próbálta. Anyát lehet vigasztalni, aki azt mondja: *Gyermekeim volt!* De hogyan lehessen azt vigasztalni, aki azt mondja: *Az életem! Kincsem, életem, mindenem!*

Mentek, bandalogtak szótlanul a fenyves ölében - a *Paradicsom útján* - az esztrengának.

Sípos olykor a zsebkendőjéért nyúlt: megtörölte a szemét. Olga olyankor félrenézett: nehéz látvány a férfikönny. Sípos bizonyára szégyelli is.

S lehajolt egy kéklő szarkalábért. A karperecébe tűzte.

- Nem díszvirág - szólalt meg akkor Sípos.

S érzett a szaván, hogy csak erőlködés, hogy meneküljön a gondolataitól.

- De virág - kapott a szón Olga -, nekem minden virág érdekes. Minden virág mintha élő titok volna...

- Titok - hagyta rá Sípos. - A világ csupa titok. A leányszív a legnagyobb titok. Legsötétebb titok.

A hangja elfulladt. Nem beszéltek többet fel az esztrengáig.

Sípos a zsendicét sem itta olyan kedvvel, mint szokta. Csak éppen hogy ivott. Ott se beszélt semmit.

- Gyerünk feljebb: a tetőig - mondta Olga -, ha van kedve. Talán látunk valamit onnan.

Sípos szótlan-búsan, sápadtan indult, amerre Olga javallta. Lassan haladtak és rézsút, hogy a mellüket meg ne erőltessék.

Végre feljutottak.

Néhány hegy látszott onnan. Kettő igen közel, a többi távolabb. A hegyek oldalán sötét fenyveserdők és világoszöld vetések, és kígyózdó kocsíút. A hegyek fölött egy kerengő sas. A hegyek közt vagy három kilométernyire egy templom tornyának veres fedele és harangablakai.

- Ott lakik az orvosunk - mondta Olga -, én már jártam egyszer nála.

Várta, hogy Sípos megkérdezi:

- Miért?

Síposnak azonban lógott a feje. Talán nem is hallotta, amiket Olga mondott.

Hát csak sétáltak visszafelé.

Egyikük sem ügyelt rá, hogy a napfény már egy órája eltűnt, csak mikor egyszerre hűvös szélfuvat suhotolt végig az erdőre, akkor rezzentek meg s álltak meg, és szemlélődtek az égre. Palaszín felhőhegyek hömpölyögtek a város felől, és nyomták egymást a falu felé.

- Siessünk kissé - szólalt meg Olga -, talán eljutunk még a bakterházba.

S magára öltötte a nagykendőjét.

Megfordultak. De az ég még inkább elkomorult. Rideg morajlás hangzott le a felhők sötétjéből, s villám villámra lobbant. Olga kezén egy hideg esőcsepp. Az úton szinte koppan egy-egy hulló szeme az esőnek. Nyomban rajtuk is a zápor. Nagy szemekben veri a földet, és egyre sűrűbben.

Olga a karjánál vonszolta Sípost egy öreg fenyőfa alá az útszélén.

- Jöjjön! Jöjjön! Jaj, megázik!

S a fa törzséhez vonta.

- Bánom is én - morgott Sípos.

Álltak, hallgattak.

A levegő rútul meghidegült. Villámok cikáznak, csattognak, dörögnek.

- Jézus segíts! - susogja Olga minden villámláskor.

És behunyja a szemét, keresztet vet magára.

A fenyőfa vagy öt minutáig csak tartotta a szárazat, de aztán bizony áthullt az eső a lombjain.

Olga szétnéz: találna-e védettebb helyet? De a többi fa is, amelyik beljebb áll, csakúgy át-bocsátja már az esőt, s az, amelyik alatt álltak, leglombosabb, s még annyiból is legalkalmasabb, hogy a legalsó ága alig arasznyira van a földtől - kopasz, vén ág, csak épp a végén egy kis bojtja a zöldnek.

Olgának azon áll meg a szeme.

- Üljünk le. Jaj, megfázik maga!...

És gondos kézzel hajtotta fel Sípos kabátján a gallért. Aztán meg hogy Sípos is leült, ráigazította a nagykendőjének a felét is.

S így ültek a gallyon, a rájuk pergő záporban. Egy kendő alatt. Hallgatva és sápadtan. A lábukat maguk alá vonva, mint két beteg madár.

Bizony dél is elmúlt, mikorra a zivatar elvonult a keleti hegyek közé. A felhőkből kisütött a nap. A fenyőfákon az esőcseppek: mintha sírt volna az erdő, s az utolsó könnyek csillognának ott a lombok zöldjén.

Akkor már Eszti is künn volt velük. Kivitte az esernyőt nekik, és Síposnak a plédjét.

Már messziről lehetett hallani torkocskájának vidám taliganyikorgását:

*Ez az utca haj be sáros,
benne lakik a korcsmáros...*

Kvabkáné nem tudta: mi történt Sípossal. De látta, hogy Olgát is megrendítette a levél. Arra vélekedett, hogy valami gyász hír: apja vagy anyja halt talán meg.

- Minden csak jelenés, minden az ég alatt - sóhajtott a félrebillent fejjel Berzsenyiből, a rántást kavarva -, s mint a kis nefelejcs, enyész.

Mikor aztán megtértek, nagy volt az aggodalma:

- Olga, a cipőd... Gondoltam!

- Ez bizony beázott.

- Azonnal ved le. A forró víz már kész.

Olga azonban csak Sípos után nézett. Aztán megfordult, és átsietett a tanítóhoz:

- Megebédelt-e már?

- Meg, kisasszonykám.

- Ha emberséget akar cselekedni, menjen át, kérem, Síposhoz. Rettenetes csapás érte szegényt. Ne kérdezze tőle, hogy mi, csak beszélgesen vele. Beszéljen neki akármit. És hívja el délutánra valahova. Nagy jótétemény lenne neki.

A tanító két ágba nézett kissé, de aztán mégiscsak letette a pipáját, és átment Síposhoz. Négy óra tájt látta őket az utcán. A tanító talán a faiskola megtekintésére hívta el Sípost.

Éjjel azonban bizony sűrűbben köhécselt Olga. A forrósága is nagyobb volt a szokottnál. S minduntalan azzal a nagy szájú szépséggel vívódott.

- Csúnya cselekedet! - dorgálta -, csúnya! Maga rossz lélek!

- Én - csodálkozott nyugodt szemmel a nagy szájú -, hiszen csupa könnyörületből nem nyilatkoztam eddig.

- De a pénzét elfogadta!

A nagy szájú szeme felszikkasztott, mint az üllőre vetett izzóvas. Kést ragadott fel.

Olga azonban nem hátrált.

- Szúrhat. Az igazságot nem szúrhatja le. Magának már azelőtt is volt azzal a Balázssal viszonya. Csalók!

És más efféle rémséges álmai voltak. Reggel bágyadtan ébredt.

A szeme az anyja aggodalmas szemével találkozott.

- Nem kelek ma fel - rebegte -, gyöngye vagyok.

- Képzeld...

- Mi történt?

- Hólyagné volt itt reggel, hogy vennék-e tőle orvosságokat. Tíz koronáért harminc üveggel és skatulyával. A köténye tele volt.

- Jézus Mária!

- Véltem, hogy lopta. De bizonyístenkedett, hogy az övé: Sípos kiszórta az ablakon az orvosságait.

Olga úgy ugrott ki az ágyból, hogy beletántorodott.

- Jézus Mária!... Fusson át Eszti, azonnal! Nézze meg: él-e? Csak nem vetted tán meg?

- Dehogyan vettem.

- Futtasd Esztit! Nézze meg: él-e?

Kvabkáné vonakodott:

- Mi közünk vele?

- Akkor én megyek át.

S kapkodta magára a ruháit.

- Jézus Mária!...

Kvabkáné kivonult. Hallatszott a szava, amint Esztert küldi:

- Fuss át Sípos úrhoz. A kisasszony kérdezteti: kísétál-e ma is?

A leányka azzal a hírral tért vissza, hogy Sípos úr alszik.

- De bizonyos-e, hogy alszik?

- Hogyne vána bizonyos - mondta a leányka -, sz' úgy horkol, mint a kútsző.

Olga visszafeküdt az ágyába:

- Az alvás jótétemény - mondta megnyugodtan.

Csak dél felé küldte át megint a kisleányt, hogy kérdezze meg: nem hűlt-e meg tegnap?

Eszti egy névjeggyel tért vissza:

*Köszönöm. Semmi különös bajom.
Néhány napig ágyban maradok. Az a
tegnapi levél. Azt ki kell hevernem.*

Olga nem mert többet kérdezősködni. Csak Hólyagnét hívatta át, s megdorgálta, hogy az orvosságokat el akarta adni.

- Meg ne halljam, hogy csak egyet is eladott az orvosságokból! Feljelentem a szolgabírónál. Beteg ember ingerült néha.

- Dehogyan, kisasszonyom. Visszaraktam én mindent azonképpen. Csak egy üvegecske törött el, mikor kiszórta a tekintetes úr. Visszaraktam mindent.

Harmadnapra aztán fölkelte Sípos. Igen fakó volt: alig állt a lábán. Elment a postaházig. Ott köhögés rázta a kapuban. Megfordult, s megint hazatért, megint lefeküdt.

Aznap Olga is feküdt: nagy köhögés gyötörte éjjel. Csak reggel felé alhatott valamicskét. Akkor, hogy megébredt, elsősorban is az órát nézte.

- Kilenc - mondta az anyja -, fölkelysz?

- Nem. Sípos előjött-e?

- Még nem. Talán később.

- Nem kelek fel - mondta Olga.

Bágyadtságában is kifigyelt olykor, hogy Sípos előjön-e már. Orvosságnál is gyógyítóbb a sajnálkozó szó, a biztatás, hogy: majd elmúlik, Habocska.

Tizenegy felé tükröt kért az anyjától, és nézte magát azon fekten, hogy a haja hogyan terül el a vánkoson.

Aztán eldobta a tükröt, és elzsilálta a haját: minek öneki akármicsoda szépség is? Még azt vélné Sípos, hogy...

Aztán, hogy dél felé járt már az idő, a szomorúsága mindinkább nehezült: hát már nem is kérdezősködik Sípos? Most már bizonyára meggyűlöl minden nőt. De hiszen ő nem nő. Ha nő is - ő nem akar nő lenni semmiféle férfi szemének - csak hát ha valaki beteg, akárha kutya is, illik, hogy érdeklődjünk valamennyire...

Azonban mindjárt mentségét is találta Síposnak: úgy el van az szegény nehezítve a maga nagy bújával, hogy a nevét se tudná tán néha. Meg hát arról sem értesülhetett, hogy ő is fekszik.

Mégis átküldte Esztit.

- Kérdezteti a kisasszony, hogy a betegsége miatt fekszik-e az ifiúr? A kisasszony is fekszik. Ezt, hogy *a kisasszony is fekszik*, csak úgy mondd, mintha nem izenet volna, csak magad mondása. Hadd halljam: hogy mondod el?

- Hát izé... hogy izé... tisztelteti a kisasszony...

- *Kérdezteti.*

- Kérdezteti a kisasszony, hogy ő is fekszik...

Vagy tízszer elhibázta, de végre is rendben elmondta az üzenetet: *forte és piano*, ahogy kellett.

Sípos azt üzente vissza, hogy fekszik, de mindjárt fölkel.

S egy óra nem telt belé, hallatszott, amint nyitja az udvarajtót, s beszél a konyhán:

- Mi baja Habocskának? Be lehet-e hozzá menni?

S hallatszott, ahogy Kvabkáné sietőn lépked az ajtóhoz.

- Olga, ébren vagy? Sípos van itt.

Látta, hogy Olga haja rendetlen. A fésűs fiókhöz sietett.

- Hagyd, anyám - legyintett Olga.

- De a hajad...

- Hagyjad.

De Kvabkáné erővel ráment, és vont egyet-kettőt a fésűvel. Melléje igazította a hosszát a hajának a vánkosra.

Sípos bágyadtan, sárgán lépett be. Azon a héten tíz évet vénült.

- Jó napot, Habocska. No, mi baj?

- Semmi, csak szokatlanul nagy volt rajtam az éjjel a forróság. Erőtlen vagyok. Maga hogy van?

- Testileg tűrhetően. Egy palack konyakot hozattam a városból, a patikából. Megittam. Mind megittam aznap. Hogy aludjak. Szörnyű nekem az est és az éj. Olyankor fáradtak az idegek: minden eszembe jut. Ajánlom magának is, Habocska. Többet ér a pantoponnál és minden patikai pancsnál. Hozok belőle.

- Isten ments! - riadt meg Olga -, köszönöm: nem, soha nem iszom semmi olyat.

- Én bizony iszom. Ezentúl iszom. Szégyellem, hogy annyira bánt az a rút ügy. De amúgy is jól csúszik. Csak azért is egészségesen térek haza. Nem az idén, nem. Jövőre. A telet is itt töltöm. Az a nagy búbos egyenletesen melegít. Még több fenyőgallyat hozatok. Ha fűtenek, még erősebb a fenyőillat. Az gyógyít meg engem.

- Én is hozatok - susogta Olga örömmel -, hozatok.

- Ma már ismét elővettem az angolt. A jövő évre úgy beszélek angolul, mint magyarul. Kimegyek ebből a rideg országból.

- Csak nem...

- Ki én. Amerikában bocsátom világgá a találmányomat.

- Idegenek közt?

- Dehogysis: a véreim között. Az igazi Magyarország maholnap ott lesz. A nemzet odamenetele már megkezdődött, csak hogy most nem hét vezér viszi oda, hanem hét Kunárd.

Olga lehajtotta a fejét.

- Ír-e majd nekem onnan?

- Hogyne írnék, Habocska. Nem sok barátommal levelezek majd, de magának írok. Maga az én legjobb és legkedvesebb barátom.

Olga érezte, hogy erre kezet kellene nyújtania, és érezte, hogy ha kezet nyújt, Sípos a kezében marasztalja a kezét.

- Köszönöm - mondta maga elé álmodozó szemmel.

S a kezét nem mozdította.

- Egnéhány ismerősöm van már odakünn - folytatta vidáman Sípos. - Klivlendben telepedtek meg. Ott annyi a magyar, hogy Debrecenben sincs több. Ott nem emlékeztet engem semmi se Budapestre.

Az arca megszépült, hogy úgy nekilelkesezve beszélt.

Mégiscsak az egészség útján van - gondolta Olga -, beteg ember nem fordítja a szemét a jövődjére.

Kvabkáné aztán marasztalta Sípost ebédre is, de Sípos a pipára gondolt, hogy Miklós bácsi füstöl majd az asztalnál a tészta után.

- Köszönöm - mondta -, mára tárkonyos csirkét rendeltem. Köszönöm.

Olga azután nemigen járt ki sétálni. Amíg Sípos vőlegény volt, tehette - a szakítás után tartózkodóvá vált. Ha ki is sétált, csak délután és csak az anyja kíséretében. Az anyja már nem szavalgatott. Nem érdemesítette Sípost arra, hogy a költészet gyöngyeit pergesse eléje.

Szeptember elején, egy délután még egyszer nekierőlködött az ég napja, hogy kemencévé változtatja a világot. A levegő tele volt léggel még a fenyveserdei országúton is. Az erdőnek egy tisztásán sarjút kaszáltak. A száradt rendek körül a turbóka illata terjengett már. Leheveredtek a sarjúra a fenyőfa árnyékán, és elbeszélgettek.

Olga Síposnak a találmányára vitte a szót, csak azért, hogy beszélésre indítsa. Ha hallgatott Sípos, az arca mindig borult volt.

- Egy milliárd sok pénz - vélte Kvabkáné -, és Amerikában aligha értik meg a vagyonmegosztás gondolatát. Amerikáról én soha nem hallottam jót. Miféle emberek laknak ott, abból is kitetszik, hogy nincsenek nagy költők. Longfellow, Poe...

Olga a szemével intett az anyjának, hogy el ne szavalja a *Holló*-t.

És biztatóan nézett Síposra, hogy csak beszéljen tovább: igen érdekes. Sípos arca csupa élet volt, míg beszélt. Még az orra ferdesége is annyira illett neki, hogy ha valaki azt mondta volna: *egyenesre igazítom*, Olga ijedten tiltakozott volna:

- Hiszen így szép!

Gyönyörködve nézte.

Bizony, az idő jól elhaladt, mikor már hazatérésre gondoltak. A nap már korábban is hajlott lefelé, s mikorra kijutottak az erdőből, a nap már az erdő fái között ragyogtatta vörös aranyát.

A bakterház kertjébe mégis betértek egy kis pihenésre: Olga mondta, hogy szomjas.

- Épp most húztam fel a vedret - kedveskedett a bakterné.

Sípos elvette tőle a poharat, és maga lépkedett vele a kert végébe, a kúthoz.

- Nézd azt a sövényt, anyám - fakadt szóra elgyönyörködve Olga -, ahogy a nap átsüt rajta, és Sípos is, ahogy ott áll... Ha valaki ezt lefesthetné: Sípóst és azt a sövényt...

Elhallgatott, mintha mellbe lökték volna.

A *sövény* szó lökte meg úgy. Csak mikor már kimondta, akkor eszmélkedett.

Mélyen behunyta a szemét.

Fölkelt. Állva itta meg a vizet.

Köszönte, mintha idegennek köszönné.

S az anyjára tekintett:

- Gyerünk haza.

Az úton nem szólt többé egy szót se.

A kapuban is szótlanul nyújtott kezét Síposnak. S nem mosolyogva, mint szokta. Rá se nézett.

- Nem megyek többé a fenyvesbe - mondta odabent az anyjának.

Hát Sípos hiába is köhécselt másnap a folyosón.

- Olga még alszik - mondta neki reggel Kvabkáné.

- Alszik? - csodálkozott Sípos. - Tán az éjjel...

- Nem, nem történt vele semmi különös. A szokott forróság volt rajta. Köhögött is valamelyest. De nem sokkal többet, mint szokott. Ma ágyban marad.

Sípos aggódón pillogott.

- De talán mégis...

- Nem, nincs különös baja. Csak ma nem jön ki a szobából.

Sípos a fejét rázta:

- Habocska igen kényes. Olyan, mint az angórai macska. Szép fehér selyemállatka. Csak nem szabad kibocsátani a szobából. Meghül, és vége.

Kvabkáné bámult, aztán a fejét rázta:

- Nem szabad meghúlnie.

- Hát ne is.

És Sípos elsétált. De délben megint csak megjelent.

- Még mindig?

- Már fenn volt - felelte Kvabkáné -, de aztán megint elaludt.

Sípos várt kissé.

Nézegette unalmában az udvar zöld pompáját. A múza méteres leveleit, agavé hamvas zöldjét. Az egyik filodendron akkor bimbózott. A paulovnia száz nagy, zöld bársonyszívvel árnyékolta maga alatt a földet.

De hát aztán Miklós bácsi tűnt elő az utcán. Az esperessel. Beszélgetve álltak meg az utca közepén, a kapu előtt. Az esperes piros képű emberke, mintha mindig paprikát enne. És Miklós bácsi terebélyes arca is ki van már gömbölyödve. A ruhák se lógnak már rajta, mintha természetesebb valakitől kérte volna kölcsön. Méltóságos pocakot tol jártában maga előtt.

- Hát visszaigérkezett - mondta az esperes.

- Még azért nem bizonyos - mondta rá Miklós úr.

Mind a kettő kezében és szájában füstölög a pipa.

Sípos kedvetlenül pillantott szét, mintha keresné: merre meneküljön? A pipát se szenvedhette, a viritó egészségű emberek se kellemes látvány a fonnyadtnak. A paulovnia alá vonult. Aztán hogy Miklós bácsi belépett, a háta mögé került, és kísért a kapun, mintha nem látta volna.

De ebéd után megint csak megjelent.

- Még mindig alszik - mondta Kvabkáné.

És gyanakodva, szinte barátságtalanul nézett Síposra. Nem tudta, hogy mi kedvetlenítette el Olgát, de neki elég volt, hogy valami miatt kedvetlen.

Estefelé se bocsátotta be Sípost.

- Te, Olga - mondta neki lefekvéskor, hogy vetkeztek -, mi bajod Sípossal?

- Semmi.

- Mégis, valami történt köztetek.

- Semmi.

- Illetlenül viselkedett? Vagy mi, hogy elkedvetlenedtél tőle?

- Hát elkedvetlenedtem. De ő annak nem oka. Vagy hát oka mégis.

- Mégis.

- Nem, nem oka mégse. Derék, jó ember.

Kvabkáné elfújta a lámpást. Ágyba tért. Sóhajtott, ahogy imádság végén szokott.

De aztán megint megszólalt:

- Te, Olga, jó lenne neked.

- Ugyan, anyám...

- Ha meggyógyul. De láthatóképpen erősödik. Fiatal vér mindent kihever. Művelt is. Igen jártas a költészetben, hallod.

Sóhajtott.

- És aztán hátha beválik az a találmánya? Milliárdosné leszel.

- De hiszen te mondtad, hogy ne menjek férjhez.

- Hát ne is. Csak úgy gondoltam...

- Máris issza a pálinkát.

Kvabkáné összeborzongott.

- Isten őrizz - mondta elgondolkodva. - De hátha csak a kőművesek... Talán az ilyen úri-emberek nem vadulnak meg úgy? És nem is szokásból issza a pálinkát, csak néha, orvosságképp.

- Nem, nem kell - mondta szomorúan Olga -, nem megyek férjhez soha. Nem, még őhozzá se.

- Pedig igen kedvel téged az az ember. Azt mondta: olyan vagy, mint az angórai macska.

Olga hallgatott néhány percet:

- Nem gondolok vele - fakadt ki aztán türelmetlenül -, sétálni se megyek ki többé.

- De hát mért?

- Te is olyan voltál, mikor leány voltál, mint az angórai macska. Minden nő angórai macska. És véli, hogy a férfi is az. Az is, míg vőlegény. Azután: sündisznó.

- Olga, tiszteljed...

- Tisztelem az igazságot is. Ha királyi herceg volna, akkor se mennék hozzá. És senkihez.

- Csak legalább az ablakon át - könyörgött reggel Kvabkánénak Sípos -, nagy örömet mondok, igen nagy örömet.

Kvabkánénak kíváncsian rezgett a szeme pillája. Végre is bement. Megnyitotta ujjnyira az ablakot.

- Jó reggelt, Habocska, aranyos jó reggelt! Nagy újság, nagy örömhír!

A kérdés csak vártatva és bágyadtan érkezett:

- Micsoda?

- Tarhó! Tarhót találtam!

- Tarhó? Mi az a *tarhó*?

- Jaj, hát maga nem tudja, micsoda kincs az!?

- Sose hallottam.

- Étel! Orvosság! Egészség! Üdvösség! A savó meg a tarhó között olyan a különbség, mint a káposztalé meg a fagylalt között. Beszélgetés közben mondja az egyik juhász, hogy ő egyszer lement a Maroson Szegedig. Ott ellopták a pénzét, hát beszegődött egy nyárra juhásznak. Mondom neki, hogy hiszen akkor maga tudja, mi a *tarhó*. Hogyne tudnám, feleli: kászólitok is magamnak minden nyáron. Most is van. - Előhozza. Kóstolom, hát mennyei! Habocska, mennyei! Jöjjön velem, és örüljön és örvendezzen! Mikorra a hó leszáll, azt se tudjuk, mi a köhögés.

És a szava köhögésbe fulladt.

- Jaj, eredj hát, lelkem - örvendezett Kvabkáné is.

Habocska már mozgolódott is, hogy megyen, azonban Kvabkáné a fejéhez kapott.

- Jaj, nem mehetsz! Miklós bácsi nincs bent: tudod, hogy ma van Borcsa néninek a születése napja: Miklós bácsi ezt a napot ott tölti. Minden rózsát kivitt reggel a temetőbe. Majd délután...

Hát délután.

Már két órakor útnak eredtek. Az idő is napos volt. A nyugati hegyoldalon sárgult és vörösödött már tél-túl a szőlő.

Sípos a régi vidámságával lépkedett Olga mellett, mintha sohase is lett volna szép szemű menyasszonya.

Esztike a derekát himbálva nótázott utánuk, vígan és halkan. A hátán szíjon a pléd és a nagykendő.

- Esztike, ne nyikogj!

Esztike hátrább maradt, és halkabban nyikogott.

A tarhót már előtte való nap megrendelte Sípos. Olgának is igen ízlett. Elkérdezte: hogyan csinálódik?

S vidámak voltak visszatéret is.

Ahogy a temetőhöz érkeznek, négy rongyos cigánygyerek ötlik eléjük. Háromnál hegedű van, a negyediknél egy rossz kisbőgő. Keresztbe viszi a hátán, madzagon, mert hosszában nagyobb az instrumentum a termeténél. Afféle malacbanda. Bizonyosan a falukocsmában próbáltak szerencsét.

Síposnak jó kedve kerekedik:

- Munkára gyerekek! *Vékony deszkakerítés!*

A három gyereknek egyszerre az álla alatt a hegedű. A kisbőgős is értőn veti maga elé a szerszámot, és a második taktustól már művészien brummog a társai zenéjéhez.

Sípos fél földre billenti a kalapját. A bokáját összeüti, és Olgát táncra karolja.

- Tyuhaj!

S rázza a keze fejét a füle mellett.

Olga soha életében nem táncolt szegény, de hát a tánctudomány úgy vele születik a nővel, mint hallal az úszás tudománya, vagy macskával a gyors mászásé.

Az első tánc micsoda nagy boldog óra minden nő életében!

Ám ahogy javában és mosolyogva lejtik ott a kettőst - Esztike is mögöttük illegeti a lábát és derekát -, a temető gyepűjének bokrai szétválnak, és Miklós bácsi fürgeteges arca jelenik meg a lombok között.

- Szentségtelen gonoszság! - dörgi karikás szemmel, vörösen -, sírokat háborgató pogányok! Akasztófára való cigánykölykek... Húzok én nektek mindjárt olyan nótát!...

S a botját emelve ront ki a temetőből.

- Rongy pizsok purdék!...

A négy cigánygyerek persze nótát szakítva iszkol a rettenetes öregúr elől - leghátul a kisbögös a szerszámát kéziszekérként ragadva rögn-tüskén-árkon keresztül-által be az erdőbe.

Az öreg vérben forgó szemmel szitkozódott utánuk - jobb kezében a botja, balban a pipája.

Aztán Olgának fordult, és fenyegetően rezgette a botját órá is.

- Köszönd, hogy rajtad is végig nem ütök!

- Még csak az kellene! - hörkent fel Sípós.

S védőn állott Olga elé.

- Még csak az kellene!

- Kitagadlak! Kitiltalak! Nénéd emlékét így meggyaláznai... Kitagadlak! Kitiltalak!

- De bácsi...

- Az én házamba többé be nem lépsz! Az én asztalomhoz többé le nem ülsz! Mehetsz, ahonnan jöttél! Anyáddal együtt! Aki így nevelt! Szemem elé többé ne kerülj!

- De bácsi...

Bácsi sustorgott, mint a vízbe esett bomba, aztán megfordult, és elvonult ismét a bokrok között. Visszatért a sírhoz bizonyára, hogy ellihegje a guta veszedelmét. S tán hogy még egy pipa dohány elszívásával szentelje tovább az ünnepet a nyugvásában háborított főzőkanálnak.

Olga az arcát a két kezébe takarva állt az úton.

- Ó, Istenem...

Sípós elővette a zsebkendőjét, és azzal itatta fel az Olga ujjá alól lepergő könnyeket.

- Ne sírjon, Habocska: ez a megvadult vén bivaly nem tudja, mit beszél. Jöjjön haza.

- Hol van már nekem a haza? - zokogta Olga - nem szabad hozzá belépnem többé.

- Az csak frázis. Sok bort ivott délben. Mikorra hazatér, elfelejti.

- Ilyen megalázás!... Nem, nem megyek többé hozzá. Engem nem lát többé! Anyámat se!

- De hát...

- Akárhová, csak hozzá nem. Ki a világba. Megélek a munkámból.

- Hm. Az nem úgy van, Habocska. Maga unokahúga neki. Ilyen semmiségért nem taszíthatja ki magát az ajtón.

- Így még sose beszélt velem.

- A hibás elvégre én vagyok. Majd lecsillapodik, mikorra hazatér: beszéllek vele.

- Isten őrizz. Olyan, mint a tüzes torkú ördög, mikor haragszik.

- Hát akkor holnap. És ha magának éppen tűrhetetlen a helyzete, foglalják el az én szobámat, míg a vihar el nem csendesedik. Ott vannak az orvosságok is. Vagy Imecséknél foglaljuk le azt a szobát... Nem, az nem betegnek való szoba: nem süt bele a nap. Inkább én költözök oda estére: szálljon csak maga Hólyagékhoz.

Kvabkáné ijedt képedezésekkel hallgatta persze a történetet - először Esztertől, aki előrefutott, azután magától Olgától, aki zokogva borult a nyakába.

Sípos ott vonogatta a vállát nagy kedvetlenül mögöttük.

- Bolond az öreg: be kell csukadni valami intézetbe.

- Bolond ám, maga bolond! - fakadt ki Kvabkáné -, hogy ott muzsikáltat, ahol gyászolnak.

Sípos nem szólt egy szót se, csak billentett a kalapján, s megfordult.

A kapuból azonban visszatért.

- Habocska - mondta nyugodtan -, ha valami baj lenne, a szobám...

- Semmi Habocska! - rikácsolt rá Kvabkáné -, Olga a neve, Olga!

- De anyám - csillapította Olga -, már te is...

- Már én is! Nem tűrhetem, hogy a lányomra neveket tegyenek, mint valami kutyára.

- De anyám...

Sípos megint billentett a kalapján, és ellépett.

Az öreget aztán megbékítették valahogy, de Sípos nem nyitotta be többé a postaház ajtaját.

Olga két nap csak megvolt nélküle, de a harmadik nap már az ablakban leste, hogy Sípos mikor megy arra. Szerette volna fogadni a köszöntését, s hogy akkor ablakot nyit, és Sípos bizonyára megáll: néhány nyájas szót mond neki - nehogy azt vélje Sípos, hogy ő is neheztel rá. És azt is megmondja neki, hogy csak szólítsa, ahogy szokta: ő úgysem szereti az *Olga* nevet. És hogy az anyja sem szereti, mert semmiféle költő műveiben nem fordul elő az Olga név. Az apja kereszteltette Olgára, mert az apja családjában élt egy Olga, aki Amerikába költözött, és ott férjhez ment egy vendéglőshöz. Véltek, hogy örökölnék majd tőle. De nem örökölték egy söröskancsót se.

Ezeket szándékolta, hogy elmondja az ablakban.

Sípos azonban nem mutatkozott.

Olga vélte, hogy talán elhaladt már a ház előtt, elkerülte a figyelmét. De a következő nap se látta: se menni, se visszatérni.

Másfelé jár-e ki a faluból? Vagy beteg talán? Vagy elutazott?

A fák levele már sárgul. Őszi felhők ülnek a hegyeken reggelenként. Csak dél felé langyosodik meg a levegő.

Este átküldte titkon a kisleányt.

- Csak annyit mondj, hogy a kisasszony kérdezteti: hogy van?

A kisleány csakhamar visszatért.

- Azt izeni az úr, hogy köszöni: megvan.

- Fenn van? Vagy fekszik?

- Fekszik a kanapádén.
  - Beteg? Vagy csak hever?
  - Nem tudom, mert csak gyertya ég bent.
  - Ő nem kérdezősködött?
  - De: ő is kérdezte, hogy a kisasszonynak nincs-e baja. Meg hogy a tekintetes úr megenyhült-e már?
  - Mit feleltél?
  - Azt, hogy a kisasszonyra már nem haragszik, de...
- És a kisleány a szájára tette a kezét. Félve pillogott Olgára.
- No mit *de* - faggatta Olga -, mit nyeltél el?
  - Csak azt, hogy ízé...
  - Mit, no? Csak mondd meg. Tudod, hogy én nem bántalak soha.
  - Hát megmondtam, hogy őrá igen szörnyesztőven haragszik a tekintetes úr.
  - Hogy mondtad? Milyen szóval?
  - Hát én bizony... megmondtam, hogy ízé...
  - Tovább, csak nyíltan, akárhogymondtad!
  - Hát hogy ízé... Ne tessék felénk járni, mer az öreg tekintetes úr azt mondta, hogy letöri a derekát.

Olga azonnal az íróasztalhoz ült, és levélpapírost vett elő. Neki is volt lilaszín papirosa. Azon kezdte.

De csak annyira jutott, hogy az első szót írta rá:

Kedves...

Akkor megállt a toll a kezében. Gondolkodva nézett a papirosra.

- Nem, nem írok lila papirosra neki - mondta a fejét rázva.

És fehér papírost vett ki a fiókból, amilyenre az öregúr szokott írni.

Arra aztán gyors kézzel firkantotta rá:

Kedves Sípós...

Azt akarta megírni, hogy a kislány ostoba fecsegését ne hallgassa komolyan. Miklós bácsi másnap már elfelejtette az ügyet: jöhet aggodalom nélkül, mint szokott. A posta különben is nyilvános hivatal: mindenki beléphet, akár haragosa a postamester, akár nem. De hát már nem haragszik.

Ilyenféleképpen szándékolta az írást. Azonban a végén arra gondolt, hogy ő mégsem írhat Sípósnak: akárhogy magyarázza is a hivatal nyilvános voltát, a levél mégiscsak hívásféle, egy leánynak a hívó levele egy fiatalembernek címezve - egy párjavesztett fiatalembernek...

És összegyűrte, kosárba vetette azt a levelet is.

Másnap esőre és szélre fordult az idő. Az ég fakó volt, mintha ólommal vált volna. Az akácok és diófák lombjait láthatatlan kezek tépdesték és szórták a sárba. Az ablaküveg mintha könnyező szeme volna a háznak.

Olga a nagykendőjébe burkolódzva könyökölt a hivatszoba asztalán. Az ölében egy fehér alsó rékli hevert. Azt tatarozta volna. De csak könyökölt, s kedvetlen szemmel bámult ki az esőre az ablakon.

A falu utcáin már szűrők és satyakok jártak. Az asszonyok is csizmában és nagykendőben sietkedtek a boltba meg vissza. Egy bundás kutya megállt az utca közepén, és szétvetette a négy lábát: megrázkódott - kirázta a vizet a bundájából. A lábát végigvonta az orrán. Aztán tovább futott.

- Olga, meleg harisnya van-e rajtad? - szólt be az ajtón Kvabkáné -, itt az ősz.

- Itt a tél - mondta rá Miklós bácsi -, a favágó szedje be a múzát és kaktuszokat. Agavét is. Hordja le a pincébe.

- Fát hozzon előbb ide a kályhába.

Olga csak könyökölt, s gondolkodva vont a vállán.

- Mi közöm vele! - mondta magában -, ha egészséges volna is... Ha soha nem is lett volna Etelkája, én akkor se. Nem, én akkor se...

S fogta ismét a tűt, és tovább varrogatott.

A hivatszoba zöld cserépkályháját már reggel elfűtötték, de csak lassan terjengett a melege. Olga ott is hagyta a hivatali asztalt. A szobájukba tért. Annak az ablaka nem volt annyira világos, de jobban fűlő, fehér cserépkályha állt benne.

- Mi közöm vele? - mondta Olga.

Este mégis átküldte Esztit:

- Kérdezd meg Hólyagéktól, hogy hogy van a tekintetes úr. Érted? Ne menj be a szobába, csak Hólyagéktól kérdezd.

A kisleány fordult, és térült.

- No? Mit mondtak?

Csak annyit, hogy: kutyául.

- Mit kutyául?

- Hát hogy én kérdeztem, hogy hogy van a tekintetes úr. Hólyag bácsi azt mondta rá, hogy: *kutyául*. Egyebet nem mondott.

Olga nyugtalanul járt föl és alá a szobában. Fölvette a nagykendőjét meg letette. A cipőjére nézett.

- Nem, ebben a sárban nem lehet.

S megnyugtatón iparkodott magát:

- Talán nem is olyan beteg, csak gyöngélkedik. Én is hányszor vagyok beteg, aztán másnap rendben az ügy.

Este, hogy a délről maradt, jó tyúkhúslevet látta a tűzön, egy fedeles findzsába töltött belőle, és átküldte Esztertől.

- Vidd be Sípos úrnak. De kopogtass ám előbb szépen, és csak aztán lépj be, ha azt mondja, hogy *szabad*. Mondd: Tessék ez a tyúklé: Kvabkáné tekintetes asszony küldi. Értetted?

Esztiike fordult, és térült:

- Köszöni a tekintetes úr. Tetszik-e tudni, hogy úgy mondta nekem, hogy aszongya *tessék*, mikor kopogtattam.

- Fekszik?

- Fekszik.

- Beteg?

- Nemigen.

- Megitta a levet?

- Igen jóézüven.

- Hogy mondtad el, amit üzentem?

- Hát hogy izé... azt izente a kisasszony, hogy...

- Jaj, hát nem megmondtam, hogy édesanyám nevében add oda?

- Hiszen úgy adtam.

- Hogy?

- Mondtam, hogy tisztelteti a kisasszony, ezt a kis tyúklét Vakpáné tekintetes asszonyom küldi.

- Bekötöztetem a paulovniát - mondta az öregúr -, az éjjel fagy.

S valóban a kályhába nagyobb darabokat kellett rakni a fából.

- Olga, mától fogva a nagy dunyhával takaróddz: tudod, hogy néked...

- Tudom, tudom anyám. Nyugodt lehetsz.

Mióta meghűvösült az idő, Olga ugyancsak fogyasztotta a pantopont.

Megint napok múltak, és Olga semmit se tudott Sípósról.

...Elutazott-e? Csak nem megy tán búcsúzatlanul!...

...Vagy a szobájában ül, és rajzolgatja a levegőben szállongó kemencét?

...Vagy talán fekszik? Talán beteg is?

...Főznek-e neki rendesen?

...Nem füstöl-e a kemencéje? Hátha így télen nem is melegít kellően az a kemence? Aztán hát dupla-e az ablak azon a parasztházon? Vagy csakolyan szimpla, mint a többinél? De miért nem is lehet, hogy egy földél alatt lagnának. Akkor nem volna semmiben hiány és semmiben hiba: tavaszig még meg is gömbölyödne Sípos. Miklós bácsi épp délben mondta, hogy tél szakán ő mindig meghízik.

De hát nem lehet kérdezősködni, nem. Többé ő nem kérdezősköndhetik: a kisleány olyan ostobán vitte el azt a tyúklevelet...

De hát mért nem kérdezősködik Sípos? Ó, bizonyára kérdezősködni, de attól tart, hogy Miklós bácsi még mindig kedvetlenkedik: görbe szemmel nézne a küldöttjére is, a hűgára is.

Aztán azon tűnődött, hogy Sípos talán mégis elutazott a rossz idő elől. Belépni áttalott Sípos a házba, de bizonyára hagyott hátra egy *p. p. c.* névjegyet, és Hólyagéknak nem sürgős, hogy beadják. Vagy talán az állomáson firkantja meg a búcsúszót egy képes levélkártyán?

És elszomorodva nézett maga elé.

A következő nap délutánján körmös, hideg szél zúgott alá a hegyekről. Ajtókat csapott be, kútgémekeket lódított meg, szalmahulladékot kifújta az udvarokból, diófák lombjait meg befújta helyette. No, úgy fújta le a fák maradék lombjait, mint ahogy a gyerek elfújja a pitypang pehelygolyóját.

- Itt a nemere - mondta Miklós bácsi. - A jövő héten megölhetjük az egyik disznót, a kisebbiket.

- Van fánk bőven - hálistenkedett Kvabkáné -, és zsírunk is van még. Olga, ki ne merd dugni az orrod! Tudod, hogy...

- Tudom, tudom anyám.

És álmodozón nézett ki az ablakon.

Alkonyatkor kiment a konyhára, és beintette Esztikét:

- Te, ha a boltba küldenek valamiért, nézz be Hólyagékhoz is: kérdezd meg, hogy Sípos úr elutazott-e. De ne hogy Sípos urat kérdezd.

A kislány azzal a hírral tért vissza, hogy Sípos tekintetes úr nem utazott el, mert fekszik.

- Beteg?

- Nem, azt nem mondták. Csak aszonták, hogy... izé mondta: Hólyag bácsi, hogy aszonta: patikusnál kellett volna szállást keresnie Sípos tekintetes úrnak.

Olga aggodalmasan nézett:

- Miért?

- Hát hogy aszongya: több szénát eszik, mint ételt.

- Szénát?

- Szénát, medeszénát.

Miklós bácsi hat órákor szokott vacsorázni. Utána elszítt még egy pipa dohányt, és elszopogatott egy liter veres bort. Aztán ha vendége nem volt, nyugovóra tért.

Aznap is már nyolc után elfújták a gyertyát.

Olga könnyen el szokott aludni, de akkor este zavarta a szél haragos zúgása, kútgém csikorgása. Mintha kínjában sikoltana az a kútgém. Azt is tudta Olga, hogy az a nyikorgás a kútágas villáján keletkezik, mert hiszen nappal is hallotta már néha, mikor félrehúzták a vedret. Mégis kellemetlen volt.

A szeme már aludt, de a füle nem.

És ahogy ott feküdt az ágyban, a fejét a tenyerébe nyugasztva, egyszer csak úgy érezte, mintha valaki ott állna a szoba sötétjében az ágya előtt. Az érzése annyira nyugtalanította, hogy végre is megnyitotta a szemét.

Hát csakugyan: a szoba sötétjében két szem szegeződik reá. Két szem, alig méternyire az ágyától. Emberi két szem.

A két szem nézi őt.

És ő is csak bámul. A szívét vas satu szorítja el. Kiáltana, de a nyelve nem mozdul.

A két szem olyan bénító erővel mered reá, hogy a lélegzete megáll. Csak nézi rémületbe fagyott nézéssel: ki az?

S egyszer csak a szem megvilágosodik.

Nem gonosz szem. Ismerősnek a szeme. Síposnak a szeme, az ő két fekete, szomorú szeme.

Néz pillantás nélkül, fájdalmas-könyörgőn.

- Az Istenért - rebegi Olga -, hogy kerül maga ide?

Semmi válasz. Csak még szomorúbb, esdő nézése a két szemnek...

És egyszerre el is múlik előle a két szem a szoba sötéttségében. Mint ahogy elmúlik egy füstkarika. Mint ahogy elmúlik a lokomotív szikrája éjjel, és marad a sötéttség, ahogy volt.

Olga csak bámult a vakfekete semmibe. A szíve nagyokat lökkenve vert.

- Álmodtam? - tűnődött. - De hisz nem aludtam még.

A szél zúgadozott odakünn. A kútgém sikoltott olykor. A konyhából behallatszott, ahogy valamelyik laza ablakkal telegráfgepet játszik a szél.

A szoba sötéttségében az óra szólalt meg: élénk zengéssel kezdte a verést.

Olga olvasta:

- Egy, kettő, három... kilenc. Még csak kilenc? Nem aludtam.

S az elméjének minden erejét megfeszítve gondolkodott: hogyan láthatta Sípost ott a szobában?

Gyertyát gyújtott. Szétnézett.

Semmi, senki.

Csak az anyja a szoba másik ágyában.

Hogyan láthatta Sípost? Mert látta, tisztán látta. Olyan könyörgőn, fájdalmasan nézett, mint ahogy Szent Sebestyént festik.

Aggodalom fogta el, s egyre ónosabb aggodalom. Még nem késő az idő: Esztike átfuthatna. Csak annyit nézne meg: van-e Síposnál világosság? Kilenckor a faluban már minden ablak sötét: ha Síposé világos, akkor beteg, igen beteg. És az orvos megmondta: a titkos betű megmondta a pesti orvos levelében...

Lebocsátotta a lábát az ágyról, és papucsba dugta. Az anyja ágyára nézett.

Az anyja aludt. Fálnak fordultan aludt, s a füle is be volt takarva a dunyhával.

Olga szíve érezhetően erősen vert. Gondolkodva ült az ágyán, térdig még a dunyhában - bal tenyerét a mellére szorítva.

A kisleány fáradt. Az csak beroskad este az ágyba, s alszik, mint a kő. Aztán hát: ha fel is költené, annak eljár a szája. Az anyja nyiladozó szemmel hallgatná reggel, hogy a leánya még éjjelenként is érdeklődik Sípos ablaka iránt. Nem. Esztit nem küldheti.

Csak ült, s bámult a gyertya lángjába.

Egyszer aztán megint az anyja ágyára nézett. Az anyja aludt nyugodt és mély lélegzéssel.

Olga ledobta a dunyhát a térdéről. S elfújta a gyertyát. Felöltözött gyorsan. Csak a nagykendőt kapta magára, noha a téli kabátjára is gondolt. De hiszen csak öt ház hossza, ameddig elfut. Ha Síposnak sötét az ablaka, azonnal visszatér.

Az ajtónál megállt, és hallgatódzott.

A szél zúgott künn. Az ablak zörgedezett. A kútgém csikordult.

Felvegye a téli kabátot? A szekrény kulcsait kellene megkeresni. A kulcsok zörögnek... Nem, csak öt ház hossza...

Óvatos kézzel nyitotta meg a zárat, és kiosont.

Hideg, sárszagú szél. Mintha láthatatlan lelkek söpörnék a világot, s kimozdítani akarnának mindent a helyéből, ami csak áll, s eltaszítani mindent, ami már mozog. A hold is fülíg takarózik odafenn a hamuszín felhődunyhákba, és csak néha pillant alá. Nézi: hogyan tombolnak a szél láthatatlan ördögei a földi világban.

Olga még összébb markolja a kendőt. A nyakát behúzza siet. A falu utcáján mintha laskák és fekete tükrök volnának elszórva. Olga lába alatt mintha üveg roppanna olykor. Tehát fagy erősen.

A falu ablakai sötétek már.

Sehol egy lélek. Kuttyák sem ugatnak. Olga már messziről emelgeti a fejét, hogy Hólyagéknál is sötét-e a világ.

Ha sötét, azonnal visszasiet a jó meleg ágyba.

De ha nem sötét, bemegy: megkérdi, hogy hiányzik-e valamije. Morfint hozott magával, Sípos azt mondta, mikor legutóbb együtt voltak, hogy a morfinos üvege eltört. Bizonyosan az volt, amit Hólyagné említett, hogy eltört az egyik orvosságos üveg, mikor kiszórta az orvosságait..

Már Elekéknél látta, hogy az ablak világos.

A kapu nyitva volt. A konyhaajtó is. A tűzhelyen magas lánggal égett a rőzsfa valami kondér körül, és a búbos száján is vörös fény áramlott ki, tehát Sípos szobáját erősen fűtik.

Megállt.

Férfiszót hallott a szobából, Hólyag gazda szavát.

Aztán az asszony szólt:

- Nincs olyan ember...

Nem is kopogtatott, benyitott.

Ott állt az asszony is, ember is az ágy előtt. Két gyertya az ágynál, egyik a szék vállára ragasztva, másik a széken. Az istállólámpás is az asztalon. A szoba meleg, fenyőszag és kreozotszag egybekeveredett gőze benne. S a szögletekben és mestergerendán zöld fenyőlombok mindenfelé.

Olga belépésére nem is ügyeltek.

- Ki vállalkozna? - dörmögött az ember.

- Száz koronáért se - vélekedett az asszony -, ezerért se.

Sípos kókadt fejfel feküdt az ágyán, a magas párnákon. A kezében összegyűrt zsebkendő.

Még arra sem emelte föl a fejét, hogy Olga megszólalt:

- Mi baj?

- Semmi - susogta Sípos -, mindjárt semmi.

Az inge a mellén véres volt, és a zsebkendő is a kezében.

- Aszongya - magyarázott Hólyagné -, hogy menne be valaki a városba, a postára. De ki bátorkodna ilyen vadon éjjel?

- Semmi pénzért - rázta a fejét komolyan Hólyag.

Olga az ágyhoz lépett. Fogta az egyik gyertyát, és az arcába világított Síposnak:

- Mi baja? Mi kell a városból?

Sípos akkor fölemelte a fejét, és Olgára nézett. A szeme éppen olyan fájdalmas-könyörgő volt, mint előbb, Olga ágya előtt:

- Egy telegramot - susogta -, apámnak... Meghalok... De legalább otthon... anyám... apám...

Olga letette a gyertyát, és Síposhoz hajolt. Rátette a kezét a kezére:

- Nem hal meg, ne aggódjon.

De a hangja rezgett.

- Meghalok - susogta Sípos.

- Nem hal meg. Mit adjak? Morfint? Hoztam. Reggelre jobban lesz.

- Köszönöm... Habocska... Reggel óta... nem áll el... most szerettem volna... élni...

- Ne csüggedjen, ne reménytelenkedjen. Máskor is voltunk már így. Reggelre jobban vagyunk. Elküldök az orvosért...

- Mit segíthet?

- Az orvos mindig segíthet. A jó Isten az orvos kezével segít. Ne kétségeskedjen.

- *Ergotin*... segítene... Vidéki patikában nincs.

- Öneki van. Orvosnak minden olyan szere van, amely vérzést köt.

És Hólyaghoz fordult:

- Fusson át Bernátékhoz: fogjanak be rögtön! Hozzák az orvost azonnal. Mondják meg, hogy ergotin kell.

Hólyag a fejét rázta:

- Vótam már: ilyen időben nem megy. Az úr száz koronát ígért.

- Hát Jakabék?

- Ott is jártam: nem mennek.

- Elekék?

- Ott is jártam.

- De hát maga nem mondta nekik, hogy... hogy igen beteg Sípos úr.

- Vagy igen. Mondtam én erősen.

- Hát nincs emberség ebben a faluban? Keresek én kocsit magam! Jöjjön, kísérjen el.

És Sípóshoz fordult:

- Nyugodjon meg: én magam keresek fuvarost. Félóra... meg egy óra... két óra múlva itt lesz az orvos.

Sípos a kezét nyújtotta Olgának:

- Jó lélek... Köszönöm... Hagyja... Nem segíthet...

S gyöngéden megszorította Olga kezét, hálával nézett reá.

- Ne menjen... Legalább maga legyen mellettem... Meghalok.

Olga lerázta a könnyeit az arcáról:

- Nem hal meg! Nekem is vérzett így egyszer.

És Hólyaghoz fordult:

- Gyerünk. Hólyagné, rakjon a kemencére.

Mikor kiléptek, mintha fehérlő ködbe léptek volna. Az út is világosabb színű volt. A szél már hősztát forgatott a falu vad, hideg utcája fölött.

Olga úgy összehúzta magán a kendőt, hogy csak a szemének hagyott rajt egy kis nyílást. Sietten-sietett Bernátékhoz. Ököllel verte az ablakukat, hogy majd beszakadt.

- Keljenek fel! Fogjanak be! Orvosért kell menni! Haldoklóhoz!

- Ebbe az időbe? - szólt ki Bernát.

- Minden időben, ha emberéletről van szó.

- Éjfélre még a házak födelit is leszedi a tátorján.

- Egy ember haldoklik, értse meg!

- Nem lehet, kisasszonyom. A Medvetetőn lefújja a szél a kocsit ilyenkor.

- Ó, lelkem, kisasszonyom - szólalt meg a gazda mögött az asszony is -, hogy lehessen? Ilyen vad időben. Iszen lefújja a szél még a csillagokat is az égről.

Bernátnak valóban két kézzel kellett tartania az ablakszárnyat, hogy a szél le ne szakítsa.

Olga haragosan rázta a fejét, de mielőtt szólhatott volna, Bernát gazda becsukta az ablaktáblát.

- Itt nincs emberség - fakadt ki Olga -, gyerünk Jakabékhoz.

Mentek Jakabékhoz, Elekékhez, Márton Pálékhoz. Mindenütt tagadó válasz. A lovak fáradtak: a nemere dühös. Az orvos úgyse jönne el.

Olga szinte fulladozott a haragtól.

- Kinek is van még lova a faluban? - fordult hátra.

De Hólyag már nem állt a háta mögött: az bizony meglépett, míg a kisasszony disputált.

Olga könnyekre fakadt:

- Hát keresztény lelkek ezek? Mikor emberéletről van szó!...

Eszébe villant, hogy az esperesnek is van lova.

Fordult a szilaj fuvatagban az espereshez.

A kendőjét a szél szinte körmökkel húzgálta róla. Le is rántotta a fél válláról. Hó csapódott olykor az arcába, mintha egy dühöngő ördög ugrándozott volna reá. De Olga se nem látott, se nem érzett már. Sietett a hosszan utána lobogó kendőben az espereshez.

Megzörgette az ablakát.

Várt.

Megint zörgetett.

Sok zörgetés után végre az esperes öreg gazdasszonya dugta ki az orrát a belső ablakon.

- Ki zörög? Mit akar?

Megismerte Olgát. A külső ablakszárnyat is megnyitotta egy ujjnyira.

- Mi baj, Olgácska?

Olga elmondta.

Az asszony a fejét rázta.

- Az esperes úr nincs itthon: névnapon van. Hajnal felé talán majd megtér.

- Hajnal felé? Talán? Meghal addig! Meghal!

Az asszony becsukta az ablakot:

- Dehogyan hal meg! - szólt még belülről. - Jójcákát.

Olga csak állt, mintha fejbe ütötték volna.

Egyszer csak megint nekifordul az ablaknak. Megveri ököllel, hogy majd beszakad.

A gazdasszony fehér árnyéka megint megjelenik.

- Hazudik - kiáltotta Olga -, hazudik maga, istentelen! Nyisson kaput! Látni akarom az istállót! Addig zörgetek itt, míg a kaput meg nem nyitja.

A kapuhoz áll. A kapuszögletbe húzódott a szél dühe elől.

Az asszony megnyitotta. Bunda volt rajta, fekete posztóbunda, az esperes bundája, és istálló-lámpás a kezében.

- Megbolondult maga? - bosszankodott méregkarikás szemmel -, hát jöjjön: nézze meg.

Olga belépett.

- Megnézem - mondta -, mert furcsa, hogy az esperes úr elmegy ilyen időben, a bundáját meg itthon hagyja.

- Itthon ám ezt, de a farkasbőr bundáját nem. Jöjjön, hitetlen!

Az istálló ajtaja be se volt zárva. Az asszony csak megnyomta a kilincset. A szél az ajtót belökte. Meleg istállószag áramlott ki az ajtón.

Az asszony bement a lámpással. Olga utána.

- No tessék. Hogy még én hazudok! Vén fejemre ilyet...

Az istállóban csakugyan nem voltak ott a lovak. A jászol végén azonban megmozdult a széna, valami fehérség emelkedett ki belőle.

- Mi baj? - rebegte egy remegő vén hang.

- Áron! - kiáltott rá Olga -, Sípos úr meghal! Nem kapunk lovat, hogy az orvost elhozza.

A szénahalom megrázkódott, és Áron elővált belőle.

- Meghal?!

- Meghal, ha nem jön az orvos.

- Megyek érte én.

És leugrott a jászolból. El is bukott az almon.

- Megyek!... hozom!

- Mán hogy menne, vén bolond! - ripakodott rá az asszony -, ebben a szélben! Épp a maga vén lábának való.

- Hát ha a hátamon köll elhoznom, nem hozom-e el?

- Áldja meg az Isten! - örvendezett Olga.

És lekapott egy kötőféket a falról.

- Kösse körül a szűrét.

S ő maga kötötte körül hamar-kézzel az öregén a szűrét.

Az öreg nagy igyekezettel lódult ki az istállóból. A süvegét a fülére húzta. A nyakát is behúzta a szűrébe. A botja szaporán kopogott.

- Nem, maga nem bír - aggodalmaskodott Olga.

De az öreg nem hallgatott rá.

- A kaput nyitva hagyom - szólt utána a gazdasszony.

Olga vele ment az öreggel. A szél szembefújt velük, és dühösen lebegtette az öreg szűrét és Olga kendőjét.

- Hajjaj - sóhajtotta olykor az öreg.

De a bakterházon túl már meg-megállt, és lihegett.

- Hajjaj!... szegény, jó fiataluram... hajjaj... Menjen maga vissza, kisasszony.

- Csak gyerünk, Áron bácsi!

A szél egyre bőszebben fuvált, s hideg körmökkel marcangolta az arcukat. A fenyőfák recsegték, ropogtak. S mintha ezernyi ezer kar integetne nekik: Vissza! Vissza!

- Csak gyerünk, Áron bácsi!

Áron azonban egyre gyakrabban állt meg.

- Hajjaj...

- Nem bírja maga - aggodalmaskodott Olga - térjen vissza.

- Maga térjen vissza, kisasszony. Hajjaj...

S megint nekiódult. Haladt vagy húsz lépést. S leült az útfélre. Lihegett. Remegő fejjel nézett maga elé.

- Hajjaj...

A hajnali órákban az orvos zörgetett be a postaház ablakán, aztán a kapuján. Süveg volt a fején, és a bundája gallérja szíjjal volt a nyakára felerősítve, hogy csak az orra, szeme volt ki a prémből. Zörgette az ablakot. Aztán a kisajtó kilincsét is verte volna, de az ajtó mindjárt az első ütésre benyílt. Nem volt bezárva.

Még sötét volt. A szél még erősen fuvallott. A falu főutcájának árkában és a túlsó során mintha összegyűrt lepedők volnának szétdobálva, ahogy a csekélyke havat szétsöpörte a szél.

Az orvos bement, és belülről zörgetett az ablakokon.

- A kisasszony nálam van - kiáltotta haragosan az ablaküveg mögött megjelenő Kvabkánénak -, nehogy keressék. Ha majd a szél gyengül, jöjjenek el érte. Szalmazsák és két dunyha legyen a kocsin.

S megfordult. Nem is köszönt. Elsietett.

Kvabkáné csak tátotta a száját.

- Megbolondult ez az orvos?

Beszaladt. Csak akkor látta, hogy Olga ágya üres.

Majd lerogyott.

- Hát hogy került oda Olga? Olga bolondult meg?

Bizony nem várta ő a szél gyöngülését: még abban az órában lódult a leányáért, az orvos kocsiján.

- Jaj, jaj, jaj, megőrült az a leány! Megbolondult, ugye, megbolondult?

Az orvos kedvetlenül gubbaszkodott mellette. Nagy asztraháni sapkája a fülét is takarta.

- Leányra vigyázat való - mormogta -, leánynak nincs esze.

A szél zúgott.

A kocsi zörgött.

Az asszony jajgatott, nyögdécselt.

- Mikor érünk már oda! Jaj, hajtson, ahogy csak lehet!

Az orvos morgadozott a süveg alatt:

- Este értem haza. A lovak se pihentek.

Kvabkáné nagy sírással rontott be aztán az ajtón.

- Ó, kedvesem! Ó, egyetlenem! Ó, egyetlen leányom! Lelkem! Mindenem! Hogy jöttél ide?

Olga megnyitotta a szemét:

- Sípos jobban van-e?

- Bánom is én Sípost! Mit bánom én! Csak te maradj meg, egyetlenem! virágom! leányom! Ó, te szerencsétlen bolond!

Olga szeme az orvosra fordult:

- Él-e Sípos?

Az orvos a fejét rázta:

- Mikorra odaértem, már hideg volt.

Olga mélyen behunyta a szemét.

Hallgattak. Az orvos komoran, Kvabkáné még mindig a rémülettől sápadtan.

- Elaludt - susogta -, elaludt.

Olga keze azonban megmozdult. A zsebkendőjét a szájára nyomta: erősen köhögött.

A szél zúgott-búgott még. Talán az udvar szeges drótkerítésén sivalkodott úgy, vagy hogy több volt a fa a kertben. S időnként valami tompa bűgás hallatszott - tán hogy az esőcsatorna csövébe fűjt bele a szél.

- Nászdal - susogta Olga.

Az anyja föléje hajolt, ráölelkezett gyöngéden.

- Mit mondtál?

- Lakodalmi zene - susogta Olga -, az én menyegzőm...

S az anyjára fordította szomorú két szemét:

- Az ő sírja mellé - susogta - ássd meg az enyémet is.

S Habocska óhajtása még azon a héten teljesült.

- Vége -

AZ ÖREG TEKINTETES

1

Sovány iparosasszonyka vánszorog az utcán. Barna téli kendő rajta, s a kezében bot. Minden kapu előtt megáll, körülnézi a kaput. Végre egy zöldre mázolt háromemeletes ház elé érkezik. Ott a kapu oldalán öntöttvas tábla hirdeti, hogy orvos is lakik a házban.

DR. TARDY IMRE
MED. UNIV.
GYOMORBAJOSOK SZAKORVOSA
RENDEL DE. 10-12
DU. 3-4

Szombat délután 4-5 között szegényeknek ingyen

Ez az utóbbi sor apró betűs, de az asszony mégis ezt a sort olvassa el legfigyelmesebben.

- Hát ez az: „Szegényeknek ingyen.”

A házban nagy sürgés-forgás. Egy tallérgombos libériás inas a lépcsőn lerohantában hármával ugrálja át a lépcsőköveket. Egy cukrászinas rózsaszínű tortát visz fölfelé, tornyosat. Egy kék plüssbe öltözött úriasszony lekiált az első emeletről a libériás inas után:

- Fiákert ám, Józsi, fiákert!

- Igenis! - kiáltja vissza az inas rohantában.

A beteg asszony félrehúzódtott a lépcső karfájához, amíg mellette le- és fölrobogtak ezek az emberek. A házmaster akkor kezdte gyújtogatni a lépcső gázlámpásait. Haragosan kiáltott a cukrászinas után:

- Máskor a cselédlépcsőn járj!

A lépcsőházat a gáz bűze járta át. A novemberi köd visszanyomta a gázt a házba. A lépcső is nyirkos volt a ködtől.

Az asszony az első emeletre ért. Keskeny folyosón szemlélődött végig: az orvosnak a címtábláját kereste. De homályos volt ott minden. Az asszony tétován állott. Az udvar mélyéből kávépörkölés illata emelkedett föl. Az első ablaknál egy szobaleányféle hajolt ki. A karján alvó csecsemőt tartott.

- Az orvos úr - kérdezte félénken az asszony -, itt lakik valahol, ugye?

- Itt, jobbra az első ajtó - felelte a leány.

S dúdolásba fogott.

A szobában bútorokat toltak ide-oda. Az már az orvos lakása volt.

Az asszony csak állt az ajtó előtt, mintha azon habozna, benyisson-e, vagy ne. Az inas ekkor, akit lerohanni látott, visszatért, s bekiáltott egy udvari ajtón:

- Kaptunk fiákert, nagyságos uram.

- Itt a kocsi - hangzott bent egy öblös férfihang.

Az inas (fóka képű, szőke fiú) az asszonyra bámult:

- Nini, maga az, néni!

- Én vagyok, Józsi. Hát te... hát maga... inas?

- Sutba vágtam a kaptafát - felelte vígan az inas. - Jobb így. Úrnak úr a szolgája is.

S vígan pödört egyet szőke pelyhedző bajuszán.

- Az orvos úrhoz jöttem - szólt félénken az asszony. - De talán rosszkor. Valami baj van itt?

- Nem. Semmi baj. Az öreg nagyságost várjuk - szólt az inas jelentős hangon. - Az asszonynak az apja. Most jön a vasúton. Mi baja, néni?

- Nem tudom.

- No majd itt meggyógyítják. Olyan hamar fölpendül, hogy egy hónap múlva akár táncolhat is. Különben, ha akarja, én is meggyógyítom. Igyék tejet - ennyi az egész. Meglássa, ezt fogja mondani a doktor úr is. Nem nagy mesterség ez - szólt megvetően legyintve -, csak diploma kell, egy kis árkus papiros. Ha diplomám volna, magam is gyógyíthatnék.

- Tej? Hát nem ad rendelvényt?

- Szegénynek nem. Gazdagnak ad félesztendeig is. Haj, sok gazdag ember jár ide! Szép kisasszonyok. Egy bárókisasszony is jár ide. Magas és barna. Olyan haja van, hogy alig bírja. Mindig két hatost ad borraivalónak.

- Hát tej - mondotta elgondolkozva az asszony.

Aztán fölemelte a fejét:

- Mégis bemegyek, Józsi, hátha nem tejet mond.

- Tessék - mondotta az inas az ajtóra mutatva. - Meglássa, hogy tejet mond. Amikor én beteg voltam, nekem is tejet mondott. Ő maga is tejet iszik, amikor beteg. Tessék besétálni.

Az asszony bevánszorgott a váróterembe.

Már sokan voltak ott, tán húszan is. A szoba közepén a villamos függőlámpás megvilágította őket. Mind szegény és mind sárga, sovány, kedvetlen. Asszonyok, férfiak, egy tizenöt éves fiú is.

A szobában vörös bársonnyal bevont bútorok. Az ablak mellett, a sarokban egy poros pálma. Az is mintha gyomorbajos volna, bágyadtan lógatta a leveleit.

Végre az orvos ajtaja megnyílt. Az orvos kilépett. Sápadt, sovány ember az is: harmincéves forma. Az orra szinte átlátszó. A füle mellett vörösesszőke barkó. Az arcán szeplőfoltok.

Fölcsíptette a szemüvegét, és nagy komolyan körülnézett.

A betegek álltak. Nem mert egy se leülni a szép karosszékekbe. Az asszony a falhoz támaszkodva állott.

- Mind gyomorbajos? - kérdezte az orvos ridegen.

Senki se jelentkezett más bajjal.

- Álljanak úgy, hogy a lámpás felé legyen az arcuk.

Sorra pillantgatta a nyelvüket, szemüket, és bólogatott, mormogott.

- Akiknek van étvágyuk, csak a gyomruk nem emészt, álljanak ide.

Tízen odaállottak, ahova az orvos mutatott.

- Akiknek nincs étvágyuk és a gyomruk se emészt, álljanak emide.

Nyolcan a szoba másik felébe térültek.

Csak az asszony maradt az ablak mellett külön egymagában.

- No - mondotta az orvos az első csoporthoz fordulva -, maguknak azért rossz a gyomruk, mert többet zabáltak, mint amennyit kellett volna.

Aztán enyhébb hangon folytatta:

- Vagy pedig ártalmas ételt ettek. Hát három napig ne egyenek egyebet, csak tejet. A negyedik naptól kezdve ehetnek főtt almát, sovány hideg húst és lágytojást; semmi tészta! Kenyérnek csak a hajából! Hagymától, borstól, babértól, paprikától tartózkodjanak! Pálinkát, fehér bort nem szabad inniuk! Víz is csak keveset! Jó veres bort mértékletesen! Elmehetnek!

A másik csoport felé fordult:

- Ma ne egyenek semmit! Egy korty ásványvizet vagy tiszta igazi veres bort igyanak, ha nagyon szomjasak! Holnap keljenek föl jó korán, és járjanak egy vagy két óra hosszat. Minél tovább, annál jobb! Akkor menjenek ki a Városligetbe! Ott van az a svájci tehenes! Igyanak egy pohár tejet azon melegen, ahogy a tehénből kifejik! Estig ne egyenek, ne igyanak semmit! Ismét menjenek oda! Ismét igyanak egy pohár tejet! Másnap ugyanezt cselekszik, csak hogy délben is ihatnak egy nagy pohár forralt tejet. Semmi kenyér, semmi más! Harmadnap annyi tejet ihatnak, amennyit akarnak. Enni mást nem szabad! A negyedik naptól kezdve ehetik, amit azoknak mondtam. Lágytojást is ehetnek. Jóllakni azonban nem szabad! Később már mindent ehetnek, amit jóízűen tudnak enni, csak arra vigyázzanak, hogy étvágy nélkül ne nyeljenek le egy falatot se. Elmehetnek!

Már csak az asszony maradt ott:

- Orvos úr - mondta -, én egyáltalán nem tudok enni. Amit lenyelek... Nem tudok lenyelni semmit.

Az orvos cigarettát vont elő a zsebéből, s amíg azt meggyújtotta, ridegen folytatta a kérdéseit, anélkül hogy az asszonyra ránézne:

- A gyomrán daganat van, belül, kemény, zsemlényi.

- Igenis, orvos úr.

- A köldök táján.

- Ott.

- Menjen haza és feküdjön le. Próbáljon forralt tejet inni langyosan. Ha lemegy: jó, ha nem megy le, nem segíthetünk.

Az asszony megdöbbent:

- De hát csak nem halálos a baj?

Az orvos vállat vont:

- Magában gyomorrák van.

Megfordult. Kalapot nyomott a fejébe, és elsietett ő is, le a lépcsőn.

Az asszony még egy percig ott állott. Viaszszín arca még fakóbbra vált. Meredt szemmel nézett az orvos után, mintha arra várna, hogy visszatér, és azt mondja, hogy tévedett, a baj csak ez vagy amaz.

De az orvos nem tért vissza.

2

Doktoréknál azon az estén nagy vacsorára terítettek. A torta, amit a cukrászinas hozott, ott virított már az asztal közepén. Mellette virágtartóban egy nyaláb sárga krizantém. Körös-körül tündöklött a sok ezüst evőeszköz és metszett üveg pohár.

A szobaleány friss vasalású fehér kötényben forgott az asztal körül. Józsi inas fehér cérnakesztyűben rakta a borokat. Maga az asszony violaszín estiruhában sleppezett ide-oda. Szép, magas asszony, tiszta homlokú, jámbor arcú. Klastromban nevelték. Csak hátulról nézve nem volt klastromi. Az ilyen testalkatot királynőinek mondják, ámbátor nem tudom, miért volna a királynék testalkata külön, mint másoké? Én legalább még ahány királynét láttam, egynek se volt a termete királynői.

Egy idősebb asszony is segített a rendelkezésben, egy félgyászba öltözött, hegyes orrú, kis sovány hölgy, özvegy Bárányné. Az az orvosnak testvérnénje volt. Ott lakott az orvoséknál a fiával, egy tizenkét éves majmocskával együtt.

- Az öreg nagyságos úrnak a támlás bőrszéket add - mondta az inasnak.

Ez a rendelkezés egy olyanforma karosszékre vonatkozott, amilyent Munkácsy festett Milton alá. Régi bőrszék volt: egy grófi kastély kótyavetyéjén vette az orvos néneje. Bárányné maga szokott trónolni a támlásszékekben.

Még egy feltűnően szép arcú, de lomha járású asszony volt az ebédlőben: Földiné koma-asszony, tanárné különben; iskolai barátja a doktornénak.

A vacsorán nem is volt más vendég, csak még két férfi. Az egyik fiatal, a másik öreg. A fiatal a szépasszonynak a férje: alakra elegáns, cigányosan barna, máskülönb komoly francia professzor, aki a jobb kezén mindig fekete kesztyűt visel. Valami ifjúkori viadal nyomát takargatja vele.

A másik, az öreg, angolosan beretvált képű agg ember. Az a szépasszonynak az apja. Nem szokott kimozdulni a házból soha, de most mégis kimozdították, hogy a vidéki öregúr készen találjon egy jó barátot.

No de nem volt nehéz munka: az agg Mayer szeretett enni, noha nem volt már foga, s egyáltalán olyan elaggott volt, hogy már a szempillái is kihullottak. Olyan volt, mint egy feltámasztott múmia.

A vidéki öregúr, akit a ház ünnepelt, boldog arccal, de kissé idegenül mozgott e sürgölődés és pompa közepette. Nem is illett az alakja se oda: fekete atillában volt, és szürke magyar nadrágban. A csizmája falusi módon nyekergett minden lépésére. A zsebórája láncán pecsétgyűrű lógott és órakulcs. Ősz bajusza föl volt kunkorítva viasszal. Szakálla hófehér volt már. Hasonlított volna Kossuthhoz, ha a bajuszát nem sodorja; de falusias hegyes bajuszt viselt, és ez kissé mokánná változtatta az arcát. A keze is falusias volt: nagy és barna, ha nem is olyan kérge, mint a parasztoké; látszott rajta, hogy fiatal korában sohasem hiányzott belőle a nehéz vadászpuska.

Hogy a koma (a francia professzor) frakkban jött el, ez még inkább furcsította az öregúr atilláját és egyéb ódonságait. De maga az öregúr nem érezte ezt. Neki inkább a frakk lehetett furcsa. (Persze nem mondta. Teljes életén falusi ember volt, sose látott másképp frakkot, csak pincéren.) Az öreg Mayer is hosszú fekete redengotban jött el. A redengot széle, persze, hátul magasan állt, elől alacsonyan, mint a görbe hátú embereken szokott, de azért ünnepi volt.

Bemutatták egymásnak a két öreget.

- Hány esztendő? - kérdezte a vidéki.

Az öreg Mayer a füléhez tette a kezét.

- Hány esztendő? - ismételte a kérdést a vidéki öregúr.

- Nyolcvannégy - felelt erre Mayer készségesen.

- Szép kor - bólintott reá amaz.

És Mayernek a fülébe kiáltott:

- Én még csak két hetes vagyok.

- Pah, pah, az is szép - felelte az öreg Mayer.

- Akkor én urambátyámnak fogom szólítani.

- Én meg öcsémnek, pah, pah.

És a két öreg nevetve szorított kezet.

A tanár is beleelegyedett a beszélgetésbe:

- Nehéz lesz megszoknia a fővárosban; attól tartok, nehéz lesz.

- Nem tudom - felelte vígan az öregúr -, de nem is aggódom. Mi kell már énnekem? Legfőljebb egy-egy pipa jó dohány. Ejnye - szólt a vejéhez fordulva -, te, Imre, a pipámat a vasúton felejtettem.

- A pipáját, bácsi? - kérdezte Bárányné elmosolyodva. - Hát pipázik? No, ez eredeti!

Földiné is nevetett. Mert az volt a szokása, hogy mindenre nevetett.

- Pipázik? Hát pipázik? Ni, erre kíváncsi vagyok, hogyan pipázik a bácsi?

- Csakúgy, mint más - felelt az öreg.

Nem értette, hogy mi van ezen nevetni való, de tetszett neki, hogy eredeti embernek nézik.

- A pipázás mindenesetre egészségesebb, mint a szivarozás - jegyezte meg az orvos.

- Hát eddig nem ártott - felelt az öregúr a lámpásra hunyorgatva.

És elbámulva szólott:

- Mi ördög lámpás ez, hogy ilyen szép világot ereszt!

Sohase látott még villamos lámpást.

- Hogyan kell ezt meggyújtani?

Az orvos tréfálkozott az öreggel:

- Könnyebben, mint akármit, csak a mutatóujját kell hozzátartania.

S amíg bal kézzel a csavart fordította, a másik kézzel azt játszotta, mintha az ujjával gyújtaná meg.

Mindezt komolyan csinálta. Azon faképű emberek közé tartozott, akiknek arcán a komolyság és vidámság nem okoz elváltozást.

A szemöldöke majdnem teljesen hiányzott, s talán emiatt volt a szeme kifejezéstelen.

Földiné annyira kacagott, hogy a miderje majd szétpattant. A Jenő gyerek is segített neki. A fiúban cirkuszi emlékek ébredtek.

Bárányné megszorította a fia karját.

- Micsoda illetlenség ez, Jenő - súgta neki.

De akkor már az orvos maga is nevetett. Mikor nevetett, olyan volt, mintha köhögne, és amikor köhögött, olyan volt, mintha nevetne. Merev faarcán nem jelentek meg soha a belső érzések hullámai. Ha nevetett is, csak a szája nevetett, a szeme nem. A házbeliek már megszokták. Ilyen volt ő, ha bosszankodott is.

A dühe éppoly nem igazinak látszott, mint a nevetése. A faemberek ilyenek. Ha az ujját megvágja az ilyen ember, csodálkozunk, hogy vérzik.

Hát nevetett.

És megmagyarázta az öregúrnak a csavarót.

De az öregúr így sem értette.

- Azt mondd, villám ez, valóságos villám. De hát honnan jön? A felhőből csak nem jön ide?

Eközben leültek. A főhelyre persze az öreg Csurgó ült, s melléje jobbról az agg Mayer, balról a leánya.

A vacsora ünnepiesen kezdődött. Talán ezt az ünnepi színt akarta még emelni az orvos, amikor a pecsenyénél poharat fogott, és a cvikkerjét megigazítva, szólott a szokott fahangján:

- Annyira családias körben vagyunk, hogy itt hangos felköszöntőnek nem is volna helye, de kedves apáknak a megérkezése a mi családi életünkben oly nagy és oly örömdetes valami, hogy a közönséges beszéd hangja önkéntelenül is ünnepi formát ölt. Boldogok vagyunk, hogy közénk jött. Itt van a maga helye, azok között, akik magát szeretik. Engedje az Isten, hogy az a szép ősz, amely még az életéből hátra van, a mi szeretetünk által legyen napfényes. Isten hozta! Isten tartsa!

A doktor érezhetően készült erre a beszédre, de azért az öreg szeme megnedvededett.

- Éljen, éljen! - kiáltotta a francia tanár szertartásosan.

A leánya megcsókolta a kezét és az arcát az öregnek. A többi koccintott vele.

- Pah, pah - mondta az öreg Mayer -, miről van szó. Izé, névnap?

- Nem - kiáltotta a tanár -, csak egy *Isten hozott*.

Mayer úr bólintott és koccintott, aztán tovább evett. Irtóztatóan sokat evett.

- Csak a pipámat ne hagytam volna el! - motyogta az öreg Csurgó.

Aztán előhúzott egy terebélyes kék zsebkendőt, és megtörülte a szemét.

- Már én csak olyan vagyok - mondotta -, mint a lenyugvó nap.

Aztán hogy ez a gondolat még inkább elérzékenyítette, ismét így szólott:

- Csak a pipámat ne hagytam volna a vasúton.

Jenő diák ledugta a fejét az abrosz alá, és ott fuldokolt nevében.

- Van-e sok beteged? - kérdezte a koma az orvost, hogy másra terelje a beszédet.

- Egyre több és több - felelte az orvos. - Hát még, ha más lesz a rendelőszobám! Pompa - ez kell manapság, hogy jól fizessenek. Ezek a bársonybútorok avultak már.

- Selyemplüsst veszünk - újságolta a doktorné a komaasszonynak. - A kertésszel meg szerződést kötünk, hogy mindig friss pálmákkal lásson el bennünket.

- A szalonunkban minden zöld lesz - toldotta a beszédet Bárányné. - Nekem régi kedves gondolatom, hogy zöld szalont csináljak.

- Mit szalon - szólt közbe a doktor -, váróterem a fő, nem a szalon. Az én szalonom a betegeké.

- Tegnap magam is majdnem páciensed lettem - mondotta a koma -, de nem jöttem el, mert úgyis tudom, hogy a te patikádra téhen van festve címerül.

- Hát ez az igaz - felelte az orvos. - Minden más orvosság csak a gazdagoknak való.

Vacsora végén a tanár az apósához fordult:

- Mondja el apám a bácsinak Rózsa Sándort, hogy hogyan találkozott vele negyvennyolcban?

A doktorné érdeklődéssel emelte föl a fejét:

- Rózsa Sándorral?

Bárányné is könyörgött:

- Mondja el, Mayer bácsi, még én se hallottam.

A doktor magyarázta az apósának:

- Mayer bácsi a szabadságharcban százados volt. Aztán vaskereskedő lett. Különben jogot végzett ember.

Az öreg Csurgó tiszteletet kifejező arccal nézett az agg úrra, s fölemelte a poharát:

- Éljen! Én is harcoltam, de csak hadnagyságig vittem.

- Melyik izénél? - kérdezte az agg Mayer.

- Bem alatt.

- Én a Nagy Sándor ezredében voltam.

Aztán összenyomogatta a szempilláit, vagyis a szeme szélét, és elmondta:

- Hát pah, pah - mintha egy láthatatlan csibukot szína -, ez akkor volt, amikor én az izét vittem a másik táborba.

- A pénzt - magyarázta a tanár -, tábori pénzt.

- A pénz egy ménkü nagy izébe vót beizélve, pah, pah.

- (Vasasládába.)

- Osztan csak olyan közönséges paraszt izére tették föl, hogy gyanút ne izéljen, pah, pah.

- (Parasztkocsira.)

- Oszt ahogy megy a kocsi, pah, pah, az alföldi izén, hát mán pah.

- (Apánk is parasztnak volt öltözve.)

- Oszt aszongya, hogy izé, pah, pah, megálljunk, vegyük fel. Mert esett az eső. Hát felvettük. Ahogy mellém ül, oszt az izéje szétnyílik, akkor látom, hogy két nagy izé, pah, pah, van a derekán.

- (A szüre szétnyílt, és pisztoly volt az övében.)

- Hát én bennem is elhül az izé. Pah, pah, mifene embert vettem én, fel? Eközben egy izéhez érkezünk, le kellett szállnunk, pah, pah, hogy megkérdezzük, nem mutatkozott-e izé erre?

- (A csárdában kérdezősködtek az ellenség felől.)

- Egyúttal enni is kértem. Az embert is odaültettem az izéhez. Mondom, gyöjjön, pah, pah, egyék velem. Aztán, hogy az izémről megpillantotta, hogy izé vagyok...

- (A keze vékonyságáról látta, hogy úr.)

- Hát vele is úgy beszéltem, ahogy izével kell.

- (Magyarral.)

- Beszélgettünk a harcokról. Mikor aztán elváltunk, aszongya: én itt maradok. Csak menjen az úr tovább, pah, pah. Azt is tudom én, hogy mi van az izébe, azért is kéredzkedtem én föl az izére, de a magyar sereg pénzét nem bántom. Akkor mondta aztán a nevét is, hogy ő izé, pah, pah, Rózsa Sándor.

- Bámulatos! - mondotta az orvos. - A bácsi halálos veszedelemben forgott.

Az öreg Csurgó kezét nyújtott Mayernak, s koccintott vele.

A tanár a fejét rázta:

- Nem így szokta ezt elmondani. De napról napra fogy az esze. Maholnap be kell íratnom a Frimm intézetbe.

Az orvos halkán kérdezte:

- Még mindig olyan zsugori?

A koma némán legyintett a levegőbe.

A mellékszobából gyereksírás hallatszott.

- Hozza be, dada! - szólott elmosolyodva az asszony.

Egy ölbeli csecsemőt vittek be. A lámpás láttára elhagyta a sírást. A lángra bámult, akármerre fordultak vele.

Minden kéz a gyermek felé nyúlt.

- Milyen szép! Milyen gyönyörű!

- Angyal! - kiáltotta a tanárné.

A szépasszony minden gyermek láttára elérzékenyült. Neki nem volt.

- Az anyjához hasonlít - mondotta a tanár.

- Az öregapjához inkább - szólta a doktor mosolyogva.

Az anyja ceccegett a gyerekeknek, és az öregúr felé fordította:

- Ki az? Nagyapó!

Nagyapó kipirosodott arccal mosolygott az unokájára.

- Laci fiam! Gyere nagyapóhoz!

A gyerek azonban nagy szemet meresztett a tüskés bajszerű fehér emberre, és sírva fakadt. El kellett bújtatni az anyja kebelébe.

Az inas a tortához adott tányérokat, s a doktornak szólott halkán:

- Egy asszony van itt. Beteg.

- Úriasszony? - kérdezte hasonló halkán az orvos.

- Nem. Délután is itt volt. Szegényasszony.

- Miért nem küldted el?

- Nem megy.

Ez a halk beszélgetés, s főképpen az orvos feje rázása elvonta a gyerekről a figyelmet.

Az asszony kérdően nézett az urára.

- Valami beteg - felelte az unalommal.

- Hát eriggy ki, fiam - dörmögte jólelkűen az öreg. - Hiszen várhatunk.

- Nem segíthetek rajta. Mondd, hogy menjen el. Jöjjön holnap.

S hogy az inas kiment, bosszúsan folytatta:

- Kurtán, őszintén megmondtam biz én neki, hogy halál az orvossága. Persze, nem kellett volna. De hogy apánkat vártuk, izgatott voltam: attól tartottam, hogy nem érek ki idején az állomásra. Azért aztán csak hamarosan végeztem vele.

Mindenki hallgatott. A halál említése hideg szellőként érintette a társaságot.

Az orvos metszett a tortából.

- Gyomorrákja van. Hát mi fenét csináljak vele?

- Ugyan, Imre! - szólt Bárányné a *fene* szóért.

Nem szerette az ilyen parlagi szavakat.

Tardyné is csodálkozva nézett az urára. Sose hallotta tőle a fenét emlegetni.

- Könnyű pedig azon segíteni - mondotta az öreg.

Az orvos vállat vont:

- Ugyan, apám! Gyógyíthatatlan betegség.

- Nem a' - erősködött az öreg. - Látod, a paraszta nem áll gyomorrák soha.

- Jól beszél a bácsi! - udvariaskodott a koma.

Az öreg-tüzesen folytatta:

- Hát mér nem esik a paraszta gyomorrák? Azért, mert sült tökkel él!

A Jenő gyerekből is kitruccant a nevetés, de szerencséjére mindnyájan nevettek. Most már az asszony is röstelkedett:

- Ugyan, apa!

- De halljátok - szólt az öreg az asztalra ütve -, nem bolondság ez!

- Pah, pah, miről van szó? - kérdezte az agg Mayer.

A csecsemő tátott szájjal bámult a piros képű vidéki arcra, s feléje kapdosott.

- Nézze, nézze, apa, hogy szereti! - szólt a gyönyörködés éneklő hangján a doktorné.

Erre az öreg is elfelejtette a sült tököt, és az unokájához fordult:

- Szeretsz? Szereted nagyapót? Veszek neked lovat!

A gyerek nevetett, persze, csak úgy, mint a csecsemő szokott: az élet nevetett belőle.

Az inas visszatért, és a doktorhoz hajolt:

- Az asszony nem megy el.

Az orvos bosszúsan rándult meg:

- Hát mit akar?

- Itt áll a folyosón, az ajtó előtt. Azt mondja, itt áll reggelig, ha kell.

Az orvos a fejét csóválta:

- Még ennem se lehet nyugodtan!

- Hát tégy vele valamit - mondta az asszony kérlelő hangon.

- De hát mit tegyek vele? Meg fog halni, hát meg fog halni. Hiszen elvégre mindenkinek ez a vége!

- No - azt mondja az öregúr fölkelve -, hát most már enyém az a beteg. Te lemondta róla, hát az enyém.

Azzal kiindult.

Mindnyájan furcsállták az öreg fölvezetését, még az inas is mosolygott, mikor az ajtót kitérte előtte.

Az öreg leverte a morzsákat az atillájáról, és végiglegyintett a szalvétával a csizmáján is. Kikopogott az előszobán át a folyosóra. Minden szava behallatszott, ahogy az asszonnyal beszélt:

- Maga az, lelkem?

- Én vagyok - felelt egy szomorú női hang.

- Az a gyomorrákos?

- Én vagyok. A doktor urat várom.

- A doktor úr nem gyógyít ilyen nehéz bajokat, lelkem. De ne búsuljon, meggyógyulhat. Csak egyék sült tököt. Mert erre a bajra patikai orvosság nincsen. De a sült tök, az bizonyos.

- Hol vegyek sült tököt? - rebegte maga elé.

- Hol? Hát a piacon. Csak árulnak tán?

- Megnézem.

- Vagy kér akárkitől. Hiszen tök csak van mindenütt. Nem ritkaság.

- Megkeresem.

- Aztán, persze, ha mást is tud enni, hát mást is egyék. Eleinte nemigen lehet mást, legfeljebb híg ételt, de később lecsúszik más is. Van-e gyermeke?

- Két kislányom van, nagyságos uram.

- Kettő? Nem sok. Nagyok-e?

- A nagyobbik tízesztendő, a kisebbik hat.

- És szegény maga, ugye?

- Bizony özvegy vagyok, nagyságos uram.

- Ne mondjon engem nagyságosnak. Én csak tekintetes vagyok.

- Úgy fogom mondani: tekintetes uram.

- Hát nézze, itt ez az ötkoronás. Ez a magáé. Ha meggyógyult, jöjjön el, hogy lássam. Csak az öreg Csurgó Károlyt kérdezze. Ne csókoljon kezet, nem vagyok én kanonok. Hát csak sült tököt egyék. Isten áldja meg.

- Jólelkű, kedves ember - mondotta odabenn Földiné.

- És olyan becsületes arcú - jegyezte meg a professzor. - A fővárosban az arc csak fejdísz, cégéta. Vidéken ott ül a lélek is az emberek arcán.

- Pah, pah, miről van szó? - kérdezte az agg Mayer.

Aztán, hogy senki se felelt, elaludt a székén.

Az öregúr visszatért.

- Adjatok egy pipát - mondotta a vejének.

Mindnyájan elmosolyodtak.

- Pipát? Nem pipázunk mink. Tessék szivar, atyus.

Az öreg kellettlenül gyújtott szivarra. Aztán elbeszélte, hogy milyen nehezen vált meg a birtokától.

A Duna mentén volt a birtoka, körülbelül háromszáz holdnyi, jó termékeny föld. Az öregúr már évek óta magányosan élt rajta. A felesége ezelőtt húsz évvel halt meg, azután meghalt a jogász fia, huszár fia. Csak a leánya maradt (a doktorné), Gizella. Ez a leánya hétéves korától kezdve mindig az apácáknál lakott, hol az angol apácáknál, hol a Sacré Coeur intézetekben, mígnem egy betegsége alkalmával az intézet betegszobájában megismerkedett az orvossal, s a klostroból ment férjhez.

Az öregúr az elhagyatottság érzetével lézengett a birtokán, s amikor arról értesítették, hogy unokája született, nem volt többé nyugta. Tardyék minden hónapban írtak neki, hogy költözzék hozzájuk. A birtok árán a veje hidegvíz intézetet építtetne, s fizetne annyi kamatot, amennyit a föld jövedelmez.

- Hát eladtam - fejezte be az öreg az elbeszélését. - Eladtam harmincezer forinton.

A doktorné elhűlve nézett reá.

- De édesapám - mondotta elfulladó hangon -, hiszen azt írta, hogy harmincötezerért kéri.

- Annyiért kérték - felelte nyugodtan az öreg -, de a házat nem adtam hozzá.

- De hát miért nem? Hiszen már nem tér vissza többé! Hát nem úgy jött?

- Innen ugyan nem eresztjük vissza! - duplázott rá a doktor.

- Arról szó sincs - erősítették az asszonyok is.

Az öregúr hümmögött.

- Hát - mondotta végre -, nem is azért. Hanem, látod - folytatta a leányához fordulva -, az én apám ott jött-ment azon az udvaron, azon a tornácon. Az anyám ott forgolódott azok közt a falak között. Nem akarom, hogy más is ott járjon, más is ott éljen.

Megmosolyogták az öreg fölfogását, de megdicsérték érte, s ez az öregnek jólesett.

Éjfél felé komáék felrázták az agg Mayert, és elbúcsúztak. Nem messze kellett menniük, csak egy emelettel följebb. A Jenő gyerek is kezet csókolt az anyjának, meg egy titkos lökés után az öregúrnak, s aludni tért. Az öreg a vejével maradt meg a két asszonnyal.

Akkor nyugtalanul pislogott a vejére.

- Hallod-e, nem bontja-e föl valaki azt a ládát?

- Már hogy bontaná - felelte a vő.

- Hogy nyúlnának ahhoz? - szólt a doktorné is.

És magyarázattal fordult Báránynéhoz:

- Apánk ott hagyta a ládáját a vasúton. Sok volt az utas: rábíztuk a szállító vállalatra.

Bárányné megnyugtatóan biztosította az öregurat:

- Holnap reggel itt lesz.

- Csak azért mondom - szólt nyugodtan az öreg -, mert abban van a birtok ára.

- A harmincezer forint? - kérdezte elsápadva Bárányné.

A vő csak percek múlva bírt megszólalni:

- Hát hogy lehetett azt odatenni, apám!

Az öreg röstelkedve pislogott:

- Olvastam, hallottam - mondotta a szivarról a hamut a tányérba ütögetve -, hogy a vonatokon zsebmetszők utaznak. Sokszor írta azt az újság.

- No de ládába tenni akkora összeget! - szólt Bárányné a kezét összecsapva.

- És még kint hagyni a vasúton! - rebegte a doktorné.

- Hiszen ti mondtátok, hogy hagyjam ottan! - felelte az öreg. - De mindjárt gondoltam én, hogy nem jó lesz.

A doktor izgatottan járkált a szobában.

- Apánk helyesen cselekedett - mondotta aztán nyugalmat erőltetve magára -, mink vagyunk a hibásak. De most már fektessétek le: bizonyosan jólesik neki a nyugalom.

3

Az öregúrnak egy kis udvari szobát adtak. Ott ébredt föl másnap hajnalban.

- Kati! - szólalt meg a szoba sarka felé fordulva.

Senki se felelt. Az öreg akkor eszmélkedett, hogy hol van.

Érezte, hogy eleget aludt, de még sötét volt. Egy darabig hallgatódzott: se kutyaugatás, se kakaskukorikolás. Hány óra lehet? Kitapogatta a villamos lámpást és meggyújtotta, ahogy tegnap megtanították rá. Megnézte az óráját: öt óra.

Fölhúzta a nadrágját. A csizmáját is föl akarta húzni, de a csizma nem volt az ágy mellett. Csengetett hát a szobaleánynak.

A szobaleány borzasan és álmos szemmel nyitott be.

- Parancsol, nagyságos úr?

- Én nem vagyok nagyságos - felelt az öreg. - A csizmámat!

S ahogy a csizma megérkezett, rádörmögött a szobaleányra:

- Micsoda lustaság! Már öt óra elmúlt, és még heverték?

Kinyitotta az ablakot, hogy megnézzé, milyen az idő? Az udvar sötét volt. Az eget nem lehetett látni.

- Mit gondolsz - mondta bizalmas házi hangon a szobaleánynak -, nem lopják el az én ládámat?

A szobaleány nagy szemet nyitott.

- Micsoda ládát?

- A ládámat, az utazóládámat.

És elmondta neki, hogy mi történt a ládával.

A szobaleány háttal az ajtófélfának támaszkodva, érdeklődéssel hallgatta.

- Ne tessék búsulni, megérkezik az bizonyosan.

- No, akkor jó - mondotta az öregúr.

Felöltötte a bundáját, és kiment a folyosóra, hogy ott tájékozódjék a felhők állása felől. A csizma nyikorgása, persze, mindenkit fölébresztett.

- Apám - kérdezte az orvos is fölriadva -, kell valami?

- Kell ördög - felelte vígan az öreg. - Csak fölkeltem, mert reggel van. Itt nem szoktak reggel fölkelni?

- Hát ilyen korán nem - felelte kedvetlenül az orvos. - Feküdjön vissza, apám, pihenjen. Hiszen nem alhatott eleget!

S visszahúzódott.

Az öreg csak állott, és nézte az asztal sarkát: bizonyosan azon tűnődött, hogy visszafeküdjön-e? Végre is nem feküdt vissza. A fejére nyomta a kalapját, és kibotorkált.

- Itt nem harangoznak hajnalt? - kérdezte a szobaleányt.

- Nem tudom, tekintetes úr - felelte az.

És utána nézett. A fejét rázta. Mosolygott.

Már akkor szürkült. A kaput éppen nyitották. A házmester nagyot köszönt. Az öregúr kilépett, s végignézett a József körúton. A körút, persze, néptelen volt, de az utcai lámpások megvilágították. Tetszett az utca képe az öregúrnak.

A járón egy rendőr sétált. A vállát fekete viaszosvászon gallér fedte. Megállt, hogy az öregúr fölfelé forgatta a fejét.

- Úgy látszik, jó időnk lesz - mondotta az öregúr elégedetten.

A rendőr hidegen pillantott reá, s tovább sétált.

Az utcára, közel hozzájuk, egy kávéház ablakai világítottak ki. A Valéria-kávéház volt az, a Körút és az Üllői út sarkán. A világosság odavonta az öregúr figyelmét. Megállt az ajtóban, és benézett. A pincér hozzáment, hogy megtudja, miért áll ott?

Az öregúr megszólította:

- Mi van itt?

- Semmi - felelte a pincér.

- Azt kérdem, hogy vendégfogadó-e ez?

- Nem, uram, kávéház.

- Kávéház? No hát akkor adjon nekem kávé.

Bement, és megkávézott. Eközben megkérdezte, hogy kik szoktak ott kávézni? És hogy pipás bolt van-e a közelben? Egyúttal elmondta a pincérnek, hogy hogyan járt a pipájával.

A pincérnek volt valami cigánybőgöstől zálogban maradt tajtékpipája. Azt mindjárt rátolta az öregúrra tíz forintért. A dohány ott volt a bundazsebben, egy csomó lúdtoll szopóka is. Az öregúr nagy boldogan rágyújtott. A villamos kocsik akkor kezdték meg a járásukat. Az öregúr a villamosokat bámulva ballagott az Üllői úton. Valahány villamos elhaladt mellette, mindannyiszor megállt, s bámulta. Persze, azt hitte, hogy a Körúton megyen. Csak a Kálvin téren eszmélkedett:

- Nini, micsoda nagy piac ez!

Figyelme ekkor a villamosokról a szökőkútra fordult. Körüljárta. Megcsodálta.

- Kissé messzebb jöttem, mint kellett volna! - mormogta aztán. - Ideje, hogy visszatérjek.

S hogy akkor épp a Baross utcából jött a villamos, arra indult.

Akkor már a házakat is nézegette. Csakhamar meglátta, hogy ez az utca szűkebb, mint amelyiken jött. Újra visszatért a szökőkúthoz, s tájékozódott. Megállapította, hogy jobbra kell haladnia, s a Múzeum felé indult.

Hogy ott a kertet megpillantotta, azonnal tudta, hogy ismét tévedett, de az Arany János szobra bevonzotta. Kalapot emelt az ércköltő előtt, és körülbámulta azt is.

A Körúton már ekkor mozgott a városi nép: gyárakba, boltokba siető emberek, kofák, hordárok, kisdíák, nagydiák. A házak előtűntek a homályból, s az öregúr minden harmadik háznál megállt, és megszólított valakit:

- Ugyan kérem, kinek a háza ez?

Végre is látta, hogy senki se tud válaszolni - ha pedig válaszolnak, ő nem ismeri a megnevezett háziurat. Hát aztán csak kérdezgetés nélkül ballagdált tovább a Deák Ferenc tere felé. A nagy zúgás: a villamosok csengése, kocsik dübörgése kábította kissé, de tetszett neki.

- Micsoda nyüzsgés! Micsoda élet! - mondotta meg-megállva. Egyszer, hogy a gőzmalomban járt, ott volt efféle dübörgés és zakatolás.

Eközben nyiladoztak a boltok is. Az öregúr minden kiraktnál megállt, és apróra nézegette a tárgyakat. Még a könyvkereskedés kirakatát is megbámulta.

- Hát itt árulják a könyveket!

De a kirakatok csak nem fogytak. Az öregúr már feljutott a Váci körúton át a Lipót körútra, s megpillantotta a Vígyszínházat. Azt körül kellett járnia; meg kellett kérdeznie, hogy kinek a palotája? Majd a hídhöz jutott, s elbűvölten állott meg az új Országház temérdek pompáján.

Körüljárta, körülbámulgatta: be is ment volna, de éppen nem ülészek.

Visszafordult hát, s azon gondolkodott, hogy átsétáljon-e Budára is? Talán át is sétált volna, de egy bolti kirakatban gyönyörű nagy szemű szőlőt pillantott meg.

- No - mondotta -, ezt megveszem az unokámnak.

Odabent aztán eszébe jutott, hogy még egy gyerek van a háznál, a vidám kis Jenő, hát annak is vett egy fürtöt.

Papirosba köttette, s lógázta a kezében.

Már akkor dél felé járt az idő. Megint eszébe fordult, hogy ő voltaképpen hazafelé megyen most a kávéházból, és hogy otthon bizonyára várják ebédre.

De hogy jusson haza?

Megszólított egy szivarra gyújtó köpönyeges urat:

- Ugyan, kedves öcsém, merre lakik az én vőm, a doktor?

A köpönyeges úr bosszúsán nézett reá.

- *Öccse* magának a sziámi elefánt!

S tovább sietett.

Az öregúr megrökönyödve bámult utána. Percekig tartott, míg lecsillapodott a felháborodása. - Micsoda goromba fráter! - duhogott meg-megállva. De közben egy remekül festett söröskancsón ragadt meg a tekintete. A sör magasra habzott, s alul átlátszó sárga volt. Melléje a festő pirosra sült sóskifliket rakott.

Az öregúr megkívánta a képről a sört. Bement, és elhelyezkedett az egyik asztalnál. A szőlőt letette maga elé, s elévonta a pipáját: rágyújtott. Jólesett neki a pihenés is, a sör is, a pipa is. De nem volt kivel beszélgetnie, hát csak a Gambrinus apródját szólította meg:

- Hát, fiacskám, ilyen korán kijöttetek ma az iskolából?

- Én nem járok már iskolába - felelte elmosolyodva a fiú.

- Nem jársz? Hát mi akarsz lenni, hogy nem jársz? Csavargó?

- Vendéglős.

- Vendéglős? Mér akarsz te vendéglős lenni? Itt Pesten könnyű az iskolázás.

- Én nem vagyok pesti.

- Hát nem a vendéglős fia vagy?

- Nem.

- Hát?

- Az én apám vasúti őr Nógrádban.

- Vasúti őr? Hiszen akkor te kellner vagy!

- Az.

- És ilyen korán!

A gyerek vállat vont. Más vendég érkezett. Két fiatal iparosféle. Leültek a szoba másik sarkába, és németül beszélgettek. Az öregúr nézte őket. Aztán két kisleány jött ki a belső szobából, kékruhás szőszke leányok. Az egyik négyéves forma, a másik hároméves. Mind a kettőnél bábu volt, a nagyobbiknál ágyacska is, amely a babához tartozott.

S játszottak a szomszéd asztalnál.

Az öregurat elbájolta a két kis fehér arcú gyermek:

- Hogyan hívnak? - kérdezte a nagyobbikat.

- Irénkének - felelte az föl se pillantva.

- Hát a húgodat?

- Mariskának.

- Hát kell-e szőlő?

Nekik adta a szőlőt. Gondolta, majd vesz útközben másikat.

A gyermekek befutottak a szőlővel.

Unalmában a falon függő avult Rudolf-képet nézegette. A kép szeplős volt a legyek látogatásától, és barna a dohányfüsttől. Az öregúr mindazonáltal megismerte.

- Hm. Ez is olyan szeplős, mint a vőm.

És erről ismét eszébe jutott, hogy őt bizonyára várják már az ebéddel. De hogyan jut haza?

S tűnődve nézett maga elé.

- Vissza fogok menni azon az úton - mondta végre -, amelyiken jöttem. A szökőkúttól nem lehet messze a kávéház. A kávéházban majd eligazít a legény.

A pipája már kiégett. Letette az asztalra, és fizetett. A pénzt egy kövér asszony vette át. Az öregúr azzal is beszélgetést kezdett volna, de az asszony sietve tért vissza a belső szobába. Az öregúr hát fölkel, és kiballagott. Csak úgy találomra Újpest felé indult, s ki tudja, hova nem kódorog, ha meg nem pillant egy helyen három bérkocsit.

No ennek megörvendett:

- Ihol a kocsi, hazavisz ez gyöngyen!

A kocsisok kalapot emeltek, s kézmozdulattal kínálták.

Megszólította az egyiket:

- Ösmeri-e maga a vőmet, a doktort?

Már nem merte öcsémnek szólítani a kocsist se.

- A doktor urat? - kérdezte nagyot nézve a kocsis.

- Igen, Tardy doktor urat, a vőmet.

- Nem ösmerem kérem, de ha meg tetszik mondani, hol lakik, odaviszem a nagyságos urat.

Az öreg gondolkozott, hogy hogyan is kellett címeznie a levelet.

A levélcím, a doktor névjegye, ott volt mindig az íróasztala fiókjában: ahányszor írt, mindig maga elé tette. De eszébe jutott:

- Budapest, nyolcadik kerület, József körút hatvankettő. De mennyiért visz el?

- Egy forintér, nagyságos uram.

Az öregúr a fejét rázta:

- Az sok. És én nem vagyok nagyságos, csak tekintetes.

Lealkudott a díjból két hatost, aztán beült a kocsiba.

Azonban alig haladtak a Király utcáig, az öregúr megdörgette a kocsi ablakát:

- Megálljunk csak! Baj van!

A kocsis megállott.

- Vissza kell mennünk a sörházba - mondotta az öregúr -, ott felejtettem a pipámat!

- Melyik sörházba, kéremalásson?

- Amelyiknek olyan új cégtáblája van: egy nagy kancsó sör és mellette nagy sóskiflik.

- Melyik utcában van?

- A jó fene tudja! Magának ösmernie kell a várost!

- Mégis, merre felé?

- A Duna felé valahol. Egy kövér asszony a gazda, egy kisfiú meg a kellner.

- Hát - mondotta a kocsis -, én nem tudom, melyik az, de majd a Duna felé megyek, oszt tessék megzörgetni az ablakot, ahol meg kell állnom.

- Jó - mondotta az öreg -, hát csak lassan hajtson.

4

Az öregúr csak estefelé került haza. A pipát, persze, nem találta meg. A kocsissal is patvar-kodott, mert öt forintot kívánt a négyórai kóborlásért. Végre is kifizette, és bosszankodva lépkedett föl a lépcsőn.

Otthon már aggodalommal várták. A leves dél óta a tűzön respedt. A doktorné minden percben levizsgálódott az utcai ablakon.

Hát nagy örömmel tártak neki ajtót.

- Hol járt? Hol maradt?

Az öregúr csak legyintett:

- Ne is kérdezzetek. Minden fiákerost föl kellene akasztani!

Csak arra vidult föl, amikor a ládáját megpillantotta, a nagy lóbőrös ládát, amely vélhetőleg már a vasút föltalálása előtt szolgálta a nemes csurgai Csurgó családot. Ott állt a láda az ebédlő sarkában.

- Lássátok - mondotta az öreg -, eljött volna ez a láda utánam, magától is.

Elővette a ládakulcsot az erszényéből. Háromszor is melléje dugta a zárnak, míg beletalált.

Akkor aztán egyenesen a láda fiókjába nyúlt, és elővett onnan egy nagy, vörösre fakult bugyellárist.

Az asszony ijedten kapott a kezéhez:

- Gyerünk a másik szobába.

Mert a cseléd már terített.

Talán a gyerekekre is gondolt: nem jó az ilyesmit a gyerekeknek látni.

Bárányné se követte őket.

Az öreg aztán a másik szobában örömmel lapozgatta elő a bankókat.

- Harminc darab ezres - mondotta a vejének. - Nesztek, olvassátok meg, nincs-e híja?

A vő kezét csókolt, és örömtől sugárzó arccal fordult a feleségéhez:

- Öt év múlva ebből százezer forint lesz! Hány percent kamatot kíván, édesapánk?

Az öregúr mosolyogva rántott vállat:

- Micsoda kamatról beszélsz? A tietek ez kamatostul.

Erre megint kezét csókoltak az öregnek, és megölelgették, az arcát is megcsókolták.

- De most már ebédeljen, atyuska!

Aznapi este ismét pezsgős vacsora volt orvoséknál. Az öregúr névestjét ünnepelték. Károly volt a neve.

Hogy délután aludt egyet a nagy fáradtságra, este szinte megfiatalodva ült az asztalhoz. Pecsénye és főlköszöntő megint volt bőven. Az első köszöntő után megint megölelgették, elérzékenyítették. Ő aztán elmondta töviről hegyre, hogy mit látott, merre járt; hogyan elszedült a város zúgásától, nép nyüzsgésétől. Mosolyogva hallgatták.

Vacsora után elővette az öregúr a ládájából a pipáját. Régi szép tajtékpipa volt, bárány térdű, ezüstkupakos. Volt neki otthon vagy tíz olyan pipája, de szétajándékozta. A pap kapta a legszebbet meg a komája, egy vén siket ember. Magának csak egyet hagyott meg. Nemigen pipázott már, csak ebéd után, vacsora után.

A család mosolygó érdeklődéssel nézte a pipatörmést. Ha maga Boszko tömte volna a pipát, akkor se nézték volna nagyobb érdeklődéssel.

Mert a pipa ismeretlen valami már a fővárosban. A pipázásra idő kell, s a fővárosi embernek mindene van, csak ideje nincsen. A fővárosi ember mindig siet. Lótás-futás az élete. A pipa csak annak való, aki ráér tömögetni, piszkálgatni, illatos füstjében gyönyörködni.

De hát miért mosolyogták meg!

Mert az öregúr úgy jelent meg köztük, mint egy ismeretlen világ képviselője; egy ómagyar, aki kilép a képrámából, s leül az élők közé pipázni.

Hogy a láda nyitva volt, a doktorné fölemelte a tetejét, s nézegette az apja ruháit. Egy gerleszínű nyári zekét kiterjesztett: körülnézte, s megmosolyogta.

- Édes apácskám, csak nem fog ezekben járni?

- Hát miért? - felelte az öreg. - Magam is régi vagyok: illenek énhozzám.

Bárányné hegyes orrán megjelent az a ráncocska, amely mindig egy gondolatnak az elhallgatását jelentette. Csak a második gondolatát szokta kimondani:

- Vidd el a bácsit holnap a szabóhoz - mondotta az öccsének -, és végy neki városi ruhát.

Az öreg nyugtalankodott:

- Kell a manónak!

- De, apácskám - könyörgött a doktorné -, lássa, az öreg Mayer is mai viseletű ruhában jár, pedig az is magyar ember.

A doktor segített a rábeszélésben:

- Ilyen ruhát senkin se látni itt. Veszünk, apám, szép téli kabátot, prémest.

Az öregúr azonban még mindig vonakodott:

- Ez az atilla új - mondotta a rajta levő fekete atillára. - Ezt akkor csináltattam, mikor a menyegzőtök volt.

- Négy esztendeje - szólt Bárányné.

- De, édesapám - fakadt ki most már a türelmetlenség hangján a doktor -, ki jár ma atillában! Igazán nem lát senkit.

- Az utolsó fővárosi atilla rég bent van már a múzeumban - toldotta a szót Bárányné.

Az öregúr kedvetlenül szipákol.

- Bezony hiba - mondotta nyugodtan. - Ma az atillát teszik be a múzeumba, holnap meg az utolsó magyart. No, szerbusztok, jojcaját.

Megcsókolta a lánya homlokát, s bement a szobájába.

A doktor is a felöltőjéért nyúlt.

- Elmégy? - kérdezte szelíden az asszony.

- Beteghez. A kaszinóba is fölnézek. Adj valamelyes pénzt.

És cigarettára gyújtott.

Az asszony esdeklőn nézett az urára.

- Kérlek, ne vidd el mind.

- Adj, amennyit akarsz. Elvégre mindegy. Ha játszani akarok, játszhatok pénz nélkül is. A különbség csak az, hogy ha pénzem van, meg tudom várni a játék fordulatát.

Bárányné az asztalra könyökölve hallgatott.

- Különös vagy te, Imre - mondotta a szemöldökét fölemelve. - Most itt van megint a kezedben az életed szerencséje, és te...

A doktor megvetően pillantott.

- Van nekem magamhoz való eszem: a te bölcsességedből nem kérek kölcsön. Ti csak abba egyeznétek bele, hogy húzzam az igát; abba már nem, hogy kissé szórakozzak is.

A doktorné mosolyogva nyújtotta át mind a harminc ezrest.

- Itt van mind, Imre. És ha mind elveszted is? A tudományod nem veszhet el.

De a keze remegett, hogy a pénzt átnyújtotta.

- Lásd - mondotta diadalmasan a doktor a nényének -, ez az igazi feleség!

És megölelte a feleségét.

- Nem viszem el mind - szólott nagylelkűen. - Csak egy ezrest. Nesze, kérlek, a Wertheim-kulcs. Tedd be a többit. Holnap beviszem a Hazaiba. És ezentúl nálad lesz a Wertheim-kassza kulcsa.

Még egyszer megcsókolta a feleségét, és elsietett.

Másnap az öreg ismét hajnalban kelt. Ismét a kávéházban reggelizett. De a kávéház ajtajában visszafordult, és jól megjegyezte a házat, hogy visszataláljon.

A kávé jólesett neki. A pincér már ismerősnek üdvözölte, s hogy más pipát látott nála, fölvette a márványasztalról, és megnézegette.

- A maga pipáját elvesztettem - mondotta az öregúr.

És elbeszélte neki, hogyan kóborolta be tegnap várost.

Aztán nagy elégtelenen rágyújtott, és visszasétált a házhoz.

Már akkor kivilágosodott. A novemberi köd nyirka barnította az aszfaltot. A cselédek a szemetet hordták. Ahogy ott állottak álmosan, borzasan és dideregve a kapuban, s várták a kocsit, az öregúr is megállt előttük.

- Hát te ki lánya vagy? - kérdezte az egyiket, egy kicsi sápadtat.

- Harsányi Pálé - felelte az elpirulva.

- De nem idevaló vagy?

- Nem.

A cselédek körbevették, s mosolyogva feleltek a kérdéseire. Ő is elmondta aztán egy öreg szakácsnénak, hogy ő tegnapelőtt jött, és hogy tegnap eltévedt. Aztán arról beszélt, hogy milyen furcsa város ez a Budapest. A sok bolt! Ki jár abba a sok boltba?

Az orvos cselédjei azonnal meghírelték odafenn, hogy az öreg nagyságos úr a kapuban pipázik, és a cselédekkel igen barátságos.

Bárányné elszörnyülködve csapta össze a kezét. Az orvos a feleségére nézett. Az asszonyka röstelkedve mentegette az apját:

- Falusi ember: nem tudja a szokást. Majd én megmondom neki. Eriggy, Jenő: hívd a bácsit reggelizni.

S kedvetlenül ültek az asztalhoz. Voltaképpen ártatlan semmiségről volt szó, de hogy a hegyes orrú hölgy megbotránkozott benne, a doktorné is más színben látta. Szégyellte, hogy az apja annyira *falusi*.

Hát az öregúr megjelent. A doktorné figyelmét nem kerülte el, hogy Bárányné hideg pillantást vet a nagy tajtékpipára. A doktorné érezte a sógorasszonyban fintorgó gondolatokat, és nyilamlást érzett a szívében.

- Én már reggeliztem - mondotta vígan az öregúr -, de azért leülök közétek.

S leült a karosszékre. Ott bodorgatta a füstöt, míg amazok reggeliztek.

Végre a doktorné megszólalt:

- Atyuska - mondotta kérlelő, szelíd hangon -, hallottam, hogy a cselédekkel beszélgetett a kapuban. Nem szokás ám az Budapesten.

- Mi nem szokás?

- A cselédekkel összeállani...

- A cselédekkel? Hogy beszélgettem velök? Hát azok nem emberek?

A doktorné engesztelően, könyörgően tette össze a kezét.

- Nem szokás, édesapám.

Bárányné kifakadt:

- Azok a hibásak! Hogy mernek a bácsival konfidenskedni! Szentelen nép!

Az öregúr hűledezve nézett rájuk. Nem értette, hogy mi rosszat cselekedett, de látta, hogy a család rosszallja a tettét. Hát csak hümmögött. Beletekintett a pipájába.

- Te, Jenő - mondotta a gyereknek -, piszkáld ki ezt a bagót.

Bárányné hirtelen fölkel, és átment a másik szobába. A gyerek a kezébe vette a pipát meg a dohányzacskót, s tűnődve nézett rá.

A doktorné csengetett a szobaleánynak.

- Manci - mondotta -, vigye ki ezt a pipát, és tisztítsa ki.

Utána halotti csend egy percig.

Az öregúr nem is sejtette, hogy az ő pipája ennek az oka.

A doktorné színtelen arccal nézett maga elé. Végre az urához fordult, aki álmos, vörös szemmel hörpölte a kávé az asztal végén:

- Eriggy el apánkkal a szabóhoz. Vagy inkább egy olyan ruhakereskedésbe, ahol kész ruhát árulnak.

- Nem kell nekem - mondotta kedvetlenül az öreg.

- De így nem járhat, apácskám - fakadt ki a doktorné. - Ezek a cselédek is azért olyan bizalmaskodók, mert a falusi ruha nevetséges nekik.

A *nevetséges* szó meg volt nyomva, s az öregúr szinte megrendült tőle.

- Az én állásomra való tekintetből - szólalt meg komolyan az orvos is. - Ez a bunda különben is kopott már. És éppen ilyet veszünk, alig lesz különbség.

Az öreg megvakarta a füle tövét, és hümmögött. De az orvos rá se nézett többé, csak fölvette a felsőkabátját, föltette a kalapját.

- Gyerünk!

Mintha csak gyermeknek szólott volna.

És az öregúr ment vele. Egy kicsit vakaródzott, egy kicsit köhögött, de mégiscsak ment, ment, mint a kötélén húzott tehén.

Egy óra múlva elegáns burkolatban tért vissza. Csak éppen a nagy nyíratlan fehér szakállá maradt meg falusiasnak.

Az orvos aztán a munkájához látott, az öreg meg behúzódott a szobájába. Fel és alá csoszogott ottan. Mormogott. Olykor röstelkedve nézett a nadrágjára; egyszer megtapogatta a szép fekete városi bundát. A bunda tetszett neki, mert hasonlított a bundájához: prêmes gallérja volt, és elől zsinórfonatok.

Dél felé aztán mégis elunakodott: felöltötte a bundát, és kiment a levegőre.

Először csak a folyosón járkált. Bepillantott minden konyhába és minden ablakon; megtapogatta a csengettyűnyomót; fölbámészkodott a magasba, aztán meg le a keskeny kis udvarra. Az udvar közepén hosszúkás négyszögletű zöld folt volt. Nem lehetett tisztán látni, hogy kert-e vagy biliárdasztal?

Az öregúr leballagott: megnézte.

- Micsoda kert ez - mormogta. - Érdemes ide kertet csinálni! Hiszen ide a nap se süt be.

Az udvaron egy kék zakós, lompos ember söprögetett. Megszólította.

- Hé, atyámfia, kinek a szolgálja vagy te?

- Én nem vagyok szolga - felelte az, a söprést abbahagyva -, én házmester vagyok, vagyis ügyelő.

És sértődötten nézett az öregúrra.

Az is meghökkent kissé, és csendesebb hangon szólott:

- Ügyelő? Csak nem tanfelügyelő tán?

- Nem.

- Hát mire ügyel?

- A házra.

- A házra? Erre az egy házra? Vagy minden házra?

- Csak erre az egyre.

- Hát aztán mér kell erre az egyre olyan nagyon vigyázni?

Az ügyelő vállat vont:

- Azért mer kell.

- Nem jó a kapu talán? Vagy annyi itt a tolvaj Budapesten?

- Hát tolvaj van itt elég - felelte barátságosan az ügyelő.

Fésületlen hajú, szőke ember volt. A bajusza mintha sárgára festett drótszálakból készült volna. Mikor nevetett, a drótszálak tüskésen állottak.

Ő is elővont egy kurta szárú kis pipát. Bizonyosan megkívánta az öregúrtól.

Az öregúr odanyújtotta neki a dohányzacskóját.

- Tömjön ebből.

Az ügyelő hálás mosolygással nyúlt a zacskóért. Belekandított, beleszagolt:

- Nem trafik! - mondotta vidáman.

- De nem ám.

Az ügyelő rágyújtott. Tetszéssel nézett a pipából előbodorgó kék füstre.

- Nagyságos úr mindig ilyet szí?

- Nem vagyok nagyságos, csak tekintetes.

- Bocsánat, nem tudtam.

- Nem baj. Hiszen csak tegnapelőtt érkeztem, nem is tudhatja. Hanem ez az udvar igen szűk. Ki vót az a bolond, aki ilyen szűkre építette?

- Nem tudom. Pesten mind ilyenek a házak.

- Kár. Pedig lássa... hogy is híjják magát?

- Seres István, szolgálatára.

- Hát lássa, István, ez nem jól van így. Nagy háznak nagy udvar való. Pedig amúgy szép ez a város. Nem győztem tegnap bámulni. Mert tegnap bejártam, be ám, akaratlanul is.

- Fájín dohány - mondotta az ügyelő, a szippantásokat az orrából eregetve. - Pesten nem lehet ilyet kapni.

S fölkiáltott az emeletre:

- Ki aprít odafenn fát! Nem szabad fát aprítani. A házi szabályzat tiltja aztat!

A faaprítás megszűnt. Az ügyelő arcáról elmúlt a vörösség.

- Ezek a cselédek - magyarázta az öregúrnak -, nem tudnak rendet. De megtanítom őket! Nemhiába voltam én katona! Tudom én, mi a rend!

S újra söprésbe fogott.

Ezt a beszélgetést ismét látták az emeletről. A doktorné sápadozott. Bárányné az orrát ráncolta.

- Mégis föl kell világosítani a bácsit - mondotta a fejét csóválva -, hogy ne társalogjon az ilyen szemét néppel.

- Majd elszokik - védte az apját a doktorné. - Faluhelyen kevés az ember, és ott így szokás.

- Ne szóljunk neki - vélte a doktor is. - Majd megismeri a városi szokást, aztán abbahagyja a fálusit.

A doktorné hálásan pillantott az urára.

Délután az öregúr meglátogatta Mayert. Tanárék a második emeleten laktak. Vagy négy szobájuk volt ott. A legnagyobb az utcai szoba, azt maga az após foglalta el. A középső szobában a tanár könyvtára és íróasztala állott. Az volt egyúttal a vendéglátó szobája is.

A doktor felkísérte az apósát, s becsöngetett.

Az ajtót maga a tanár nyitotta ki, de a maguk szalonjába tessékelte be őket:

- Apó még talán alszik. Meghagyta ugyan, hogy költsük fel, ha jönnek, de az is bizonyos, hogy mindig bosszankodik, mikor fölébred.

- Hát talán máskor jövünk - mondotta az öregúr.

De akkor már a tanárné is belebbent:

- Dehogyis, azt nem engedjük.

S a belső ajtóhoz hajlott.

- De hiszen fent van.

Erre aztán erősen kopogott, s hogy belülről hang hallatszott reá, kitérta az ajtót.

Ódon-ó bútoros, tágas szobába léptek: nagy, vedlett bőrszékek, széjjelhúzható vén, kerek asztal, széles fiókos sublót, rajta múlt századbeli alabástrom lábú óra. A falon elhalványult Daguerrotyp fényképek, csupa atillás magyar és csupa krinolinos asszony: régi divatú ágy a sarokban.

Az agg Mayer a régi idők meleg mozdulataival fogadta őket. A saját karosszékét kínálta Csurgónak, aztán rengeteg sok apró kulcsot csördített ki a zsebéből, s az egyikkel fölnyitotta a sublót felső fiókját: remegő kézzel négy szivart tett az asztalra. S megint bezárta a szekrényt, eltette a kulcsot.

- Még mindig ilyen rossz szivarokat szí az öreg? - kérdezte a doktor halkán a tanártól.

- Ilyet, míg olcsóbbat nem gyártanak - felelte az elmosolyodva.

És az apósához fordult:

- Nincs itt hideg, papa?

Megtapintotta az öreg kezét, hogy nem hideg-e? Aztán egy lapát szemet vetett a kályhába.

A szobába felhallatszott a villamoskocsik pokoli csengetése és a teherhordó szekerek dübörgése.

- Nem zavarja, bátyámuram, ez az utcai lárma? - kérdezte az öreg Csurgó.

- Pah, pah, nem, öcsémuram - felelte nevetve az agg. - Szeretem. Mindig az ablaknál ülök. Pah, pah, - nézem. Nem szelel az izé? Tessék, ez jobb. Ma már drágább a szivar is, és rosszabb, mint a mi időnkben volt.

- Minden drágább - hagyta helyben Csurgó.

- A pénz is kevesebb. Pah, pah, hogyan tudnak az izék megélni?

Azzal rábámult az öreg Csurgóra a lábától fölfelé:

- Pah, pah, hát levetette a magyarizét?

- Le - felelte röstelkedve Csurgó -, lehúzták rólam.

- Kár. Pah, pah, örültem, hogy láttam. Én az enyimet régen elizéltem, elnyűttem.

A szopókájából kiesett a szivar. A veje udvariasan fölvette.

- Már nagyon remeg az öreg keze - mondta halkán a doktor.

- Hinnéd-e - felelt a tanár hasonló halkán -, hogy az öreg még most is maga beretválkozik!

- Lehetetlen!

- Két óra hosszáig is eltart neki, de mintsem hogy három hatost adjon a borbélynak, inkább fél napig is elborotválkozik.

- Ráér - felelte a doktor.

Azzal magukra hagyták a két öreget.

- Pah, pah - szólt Mayer a vendégének -, hát itt marad, öcsémuram?

- Itt - felelte az öreg Csurgó -, a birtokomat eladtam, aztán most már nincs gondom. A pénzt nem kell szántani, se csépelni.

Az agg Mayer fölemelte a mutatóujját.

- Vigyázzon rá! Vigyázzon!

- Mire?

- Pah, pah, a pénzére.

- Odaadtam a vőmnek. Az jobban érti, hogyan jó kamatoztatni.

Az agg Mayer rosszallón csóválta a fejét:

- Pah, pah, az hiba volt. Én a vőmnek nem adtam még egy petákot se. Majd ha meghalok, pah, pah.

És mélyen bent ülő szemei megnedvesültek.

Aztán beszélgettek a szabadságharcról, Görgeyről, a mai politikáról, mindenféléről, mint ahogy az öregek szoktak.

Itt azonban eltért a nézetük. Az öreg Csurgó azt állította, hogy Magyarország éppúgy lehet szabad állam, mint Svájc. Az agg Mayer azonban a Habsburg-házat vélte fönttartó erőnknek.

- Ők védik az erszényt, pah, pah, tehát védik a földet is, amely az erszénynek terem.

- Kifosztják az országot! - dörgött az öreg Csurgó.

Ott maradt még egy óra hosszáig, aztán ő is elbúcsúzott.

- Hát hogy mulattak? Miről beszélgettek? - kérdezték doktorék kíváncsian.

Az öregúr kedvetlenül legyintett:

- Még csak egy pohár borral se kínált meg az a lakáj.

5

Másnap az öregúr köhögött és tüszögött. Az orvos megvizsgálta: baloldali tüdőhűlés a baja. Napokig nem eresztették ki a szobából.

Az öregúrnak azonban nem tetszett az udvari szoba. Járkálást hallott az emeleten, és az zavarta őt.

- Adjatok másik szobát - mondotta -, itt a fejemen járnak az emberek. Mindig azt gondolom, hogy otthon vagyok, és hogy a padlásomon jár valaki.

Hát áttették éjszakára az ágyát a várokszobába. Az már utcai volt. De ott meg egész éjjel nem aludt az öreg a kocsik robogásától meg a villamoskocsik csengetésétől.

- Adjatok másik szobát.

Hát csak visszatették az udvariba. Azt mondták neki, hogy a tavaszig csak tűrjön, majd akkor átköltöznek a szanatóriumba.

Az öregúr aztán minden este beszólította hol az inast, hol a szobaleányt, és felizentetett az emeletre, hogy tiszteli őket, *lent is laknak*.

Persze, az izenet sosem jutott fel az emeletre. Öt perc múlva már megint hallatszott a dobogás, és az öregúr bosszankodott.

Azt kérdi az egyik napon az inastól:

- Te, Józsi, hogy van az az asszony?

Az inas megértette, hogy melyik asszonyról van szó. Vállat vont:

- Tudom is én!

Az öregúr megbotránkozott ezen a feleleten:

- Ejnye, hogy az ördög rázza meg a füledet, hát így felelsz te nekem!

A doktor erre a szóra toppan a szobába.

- Nézzed már - bosszankodik az öregúr -, azt kérdeztem ettől a kölyöktől, hogy hogy van az az asszony? Hát csak vonogatja a vállát. Hiszen ha valakinek a kutyája beteg, még azzal is gondolk.

A doktor összeszidta az inast, hogy vállvonogatással ne feleljen.

Az öregúr ráduplicálott:

- Most azonnal elmégy hozzá, és megtudakolod, hogy hogy és miképpen vagyon az állapota!

A doktor azonban egy pillantásával visszatartotta az inast.

- Édesapám - mondotta nyugodtan -, azt mink nem tehetjük, hogy minden betegünket számon tartsuk. Amennyi betegem nekem van, száz inast kellene tartanom, hogy ide-oda szaladgáljanak. Az itt nem szokás. Ha rosszabbul van a beteg, úgysis eljön, ha meg jobban van, eszébe se jut az orvos többé.

S kiment a szobából.

Az öregúr csak magában mormogott, aztán újra becsöngette az inast.

- Nesze - mondotta megenyhült hangon.

S egy koronát nyomott az inas markába.

- A vőmnnek igaz a szava: nem járhattok minden betegnek utána.

- Hászen - felelte az inas a koronától buzgóságra hangoltan -, ha éppen kívánni tetszik... nem messzi lakik az az asszony, csak itt a Práter utcán. A 77. szám.

- Ösmered?

- Ösmerem. Náluk inaskodtam gyerekkoromban. Az ura órás volt.

- Hát nem járt itt azóta?

- Járt biz az, instálom.

- Járt? Hát nem engem kerest?

- De a tekintetes urat kereste.

- Hát mér nem eresztetted be?

Az inas vállat vont:

- Elküldtük.

Az öregúr ezen megint megbotránkozott:

- Elküldtéték? Hát mér küldtéték el?

Az inas a vállát vonogatta; látszott rajta, hogy hazudásra készül. Az öregúr megint felfortyant:

- Te küldted el! Hogy mered te elküldeni, aki énhozzám jön? Hát ki vagy te itt? Lesz gondom rá, hogy kívül kerülj a küszöbön.

- De nem én küldtem el, tekintetes uram! - mentegetődzött az inas. - Bizony Isten nem én küldtem el. És nem is láttam. Lehet különben, hogy nem is ő volt itt, csak én gondoltam.

- Hát persze hogy nem ő volt - szólt lecsillapodva az öregúr. - Bizonyosan más volt az, akit elküldtek.

Egy napszámosféle kéregetőre gondolt, akit az ablakon át látott. A kéregetőt a veje utasította el. Valami városi tilalmat emlegetett a veje meg holmi jótékony intézeteket.

De az asszony mégis nyugtalanította. Délben az asztalnál meg is említette, hogy jó lenne megtudakolni, használt-e neki a sült tök?

Valami nyomottság ült akkoriban a családon. Az öregúr a veje nagy elfoglaltságára értette a nyomottságot. Hisz szinte jólesett látni, hogy a kérdésén földerülnek. Ő ugyan nem tréfának mondta, de jobb, ha annak értik.

Hát nevetett ő is.

- A lidérc vigye el - mondotta -, nem megy ki az eszemből az az asszony. Mégis törődni kellene vele. Hátha fekszik, aztán nincsen senkije se?

- Mindenkinek van valakije - szólt megnyugtatóan az orvos. - És ha nincs senkije, hát keres magának, amikor bajban van.

- Hát nem mindig - felelte rá az öreg. - Lássátok, én is azért jöttem hozzátok, mert nem volt senkim. Még el se mondtam nektek.

És elbeszélte, hogy az ősz elején egy reggel az ablakra pillantott, és ködöt látott. Megdöbbenve csönget a cselédjének, s kérdi tőle, hogy fagyott-e az éjjel?

- Dehogyan fagyott, tekintetes uram - feleli álmélkodva a cseléd. - Ki hallotta, hogy már Szent Mihálykor fagyjon?

- Csak a ködről gondoltam, Kati.

- Micsoda ködről, tekintetes uram?

- Micsoda ködről? Hát csak nem vagyok vak!

És az ablakra mutatott.

Kati se szól többet, kifordul nagy szégyenkezve. Akkor látom magam is, hogy nem köd a szürkeség, hanem az ablak szennyes.

- Hát ezen bosszankodtam én meg - fejezte be az öregúr. - Rögtön hívtam is a zsidót: megkötöttem vele az eladási szerződést. Vesződjék tovább a mennydörgős mennykő a cselédekkel! Adjátok ide a pipámat.

A Jenő gyerek kereste a pipát, de nem találta. Akkor az öreg maga állt neki a keresésnek, és rá is talált a sifonér tetején.

Nagy örömmel gyújtott rá. És amíg szívogatta a pipáját, hasonlított az arca az öreg macskáéhoz, amely a kemence padkáján a melegen, a csendben elnyújtózva, magában dorombol.

Estefelé azonban megint eszébe jutott a beteg órásné. Fölvette a bundáját, és megkereste a botját is.

A leánya útját állta:

- Hová, apuskám? Csak nem akar tán kimenni ilyen csúf időben?

Mert borongós november végi nap volt az, nem sétálásra való.

- De kimegyek - felelte az öreg.

Darabig maga elé nézett, tűnődött, hogy megmondja-e, hová indul? De annyiszor megmosolyogtak már az asszonyáért, hogy mégse mondta meg.

- Csak kimegyek - ismételte szelíden. - Járok egyet.

Az utca neve és a házszám az eszében maradt. Megkérdezte három embertől is, merre menjen. Odatalált.

6

Azok az alacsony földszintes házak a Józsefvárosban még a múlt századokból maradtak fenn. A kapu többnyire zöld; az ablakokban egy-két cserép virág; a lakók többnyire kis udvari szobákban laknak: az udvar közepén szivattyús kút van, és itt-ott az ajtó mellett virágzó leánder.

Ilyenféle ház volt az is, amely előtt az öregúr megállt. A kapu mellett fűszeres boltocska, s a kapun varga címer: fekete papirosból kivágott cipő. Mellette meg egy másik címer: egy nagy óralap. Az már bádogra volt festve, s név is állott alatta: POLGÁR BALÁZS órásmeister. De avult volt már mind a két címer. Beleillettek az utca régiségébe.

Az udvarból egy nyekergő olasz verkli hangja hallatszott. Fulladozva fűjt egy Bellini-áriát, s hirtelen abbahagyta egy hídakkordban.

Az öregúr belépett. Fiatal verklist látott az udvar közepén, kopott ruházatút, gajmós kezűt. Egy asszony épp akkor nyújtott a verklistnek adományt - s kifelé tuszkolta. Ezért szakadt meg a nóta a befejezés előtt.

- Édes húgom - mondotta az öregúr -, melyik szoba itt a beteg órásnéé?

Az asszony kissé elnyitotta a szemét a *húgom* szóra, de aztán mégis megmutatta a szobát.

- Az ottan hátul, amelyik fölött az óra van.

Korhadtt, vén, barna ajtó volt az. Fölötte egy gyermekarc nagyságú óraszámplap, amelynek a közepét szöggel verték által. Varga is lakott az óra mellett. Épp dolgozott az ajtaja előtt. Télikabát volt rajta és posztósapka, de azért künn dolgozott, mert künn több a világosság.

Az öregúr azonban nem ügyelt a vargára: egyenesen az órával jelzett ajtónak tartott, amelynek üvegtáblája mögött egy tízéves forma, kékruhás leányka olyan hangosan tanulta a babiloni fogságot, hogy kihallatszott.

A leányka kinyitotta az ajtót.

- Hát hogy van anyád? - szólította meg az öregúr.

A gyermek csodálkozva nézett a fehér szakállú úrra.

- Bent van - mondotta. - Dolgozik.

És félrelépett, hogy az öregúr bemehessen.

A konyhában egy hatéves forma másik leányka ült. Papiros skatulyával játszott. Az öregúr vigyázva lépett el mellette, s bekopogott a jobbra nyíló üvegajtón.

S be is lépett.

Az ajtó félig nyitva volt, s ott látta az asszonyt az ablaknál. Az asztalka mellett ült, s jókora faliórának a belsején babrált. Az asztalka tele volt órasszerszámmal.

- Aggyisten - mondotta az öregúr.

Az asszony letette az órát, s hátrapillantott a szoba belseje felé.

- Kérem, csendesen - mondotta bágyadt hangon. - A bérlő úr alszik.

Látszott rajta, hogy nem ismeri meg az öregurat.

- Hát hogy vagyunk? Használt-e a sült tök? - kérdezte vidáman s halkabban az öregúr. - Látom, hogy fenn van, hálstennek.

Az asszony arca aztán kiderült. Fölállott: kezét akart csókolni, aztán támolyogva nyúlt székért, és az öregúr elé tette.

- Köszönöm - mondotta -, az állapotom nem sokat javult, de talán a jó Isten megsegít.

- Hát az ura hol van?

- Az uram? (Szomorúan mosolygott.) A Kerepesi temetőben. Magam dolgozgatok, mióta meghalt.

- És érti maga ezt a mesterséget?

- Értem valamennyire. Nem tanultam, csak amit látásból tudok. Az óra megmutatja magamagát. Csak a zsebórákat nem tudom megigazítani.

Aztán elmondta, hogy az ura a tavaszon halt meg, hirtelen, váratlan, és azóta mintha egy láthatatlan ellensége volna az égben: csapás csapás után éri. De mindent elviselt volna, csak ez a betegség ne lepte volna meg. Úgy érzi, mintha a halál a küszöbön ülne.

Kétszer-háromszor behunyta a szemét, s fonnyadt arcán két könnycsepp futott végig.

- Mi lesz evvel a két szegény kisleánnyal?

S behívta a két kisleányt. Odaállította őket az öregúr elé:

- Íme, ezek azok, akikre rá lehet adni az *Isten árvája* nevet. Az idősebbik Lenke, a kisebbik Zsuzsika.

A két gyermek komoly figyelemmel nézett az öregúrra. Nem tudták, mért árvázza őket anyyira az anyjuk, de bizonyára érezték már a sorsuknak előre lengő fekete fátyolát. Álltak némán, és néztek ártatlanul.

Mind a kettőn kökényszín kék ruhácska volt; sötétszöke hajuk egyformán vállig érő: mind a kettő arca színtelen városi arc, amelynek haloványságát még inkább feltünteti a szemek feketesége. A kis Zsuzsi egy fejjel kisebb volt, s valamivel teltebb arcú, mint a nénécskéje; máskülönben hasonlítottak egymáshoz.

Az öregúr megsimogatta a kisebbiknek az arcát:

- Te vagy a Zsuzsika? Nekem is volt egy Zsuzsika nevű leányom. Olyanforma volt, mint te vagy. De az én leányom... elment...

A zsebébe nyúlt, és néhány rézpénzt adott a két leánynak.

- És hol van a bácsi leánykája? - kérdezte Zsuzsika.

- Nem tudom. Valahol a csillagok fölött - felelte ellágyult hangon az öregúr.

És hosszan nézett a leányka ártatlan arcára, s megsimogatta a haját.

- Milyen kedves vagy te, Zsuzsika! - sóhajtott.

Az asszonyhoz fordult:

- Az orvosok sokszor csalódnak. Lám, az én leánykámról is azt mondták, életben marad, s másnap meghalt. Énrám meg már kétszer rám adták az utolsó kenetet, s mégis itt vagyok.

Az asszony kiküldte a két gyermeket az udvarra.

- Három orvosnál voltam - mondotta aztán azon a szenvedő hangon, amely a visszafojtott sírás hangja -, egyik se biztatott.

Az asszony arca valóban máris halott arc volt: sárga s csontig lesorvadt. A szemét ólomszínű árnyék gyűrűzte.

- És ha az orvosok egy szót se szóltak volna, akkor is tudnám, hogy mi a sorsom. Anyám is ebben a bajban halt meg. Fél esztendeig húzta. Az utolsó két hónapban feküdt már, és fogyott-fogyott.

- De hiszen maga fenn jár.

- Fenn járok, de mi haszna: csak aludttejen élek, aztán majd egyszer azt se lehet...

- Hát tököst nem eszik?

Az asszony a fejét rázta:

- Már késő. Korábban talán még használt volna.

Egy falióra erős csöngéssel verte a négyet. A másik óra nyomban követte.

A szoba belsejéből ekkor rekedtes férfihang hallatszott:

- Polgárné, gyertyát ide vagy gyújtót!

Az asszony összerzezzent, s tétován nézett az asztalon heverő svéd gyújtóra.

Azonban a hang egyszerre békésre változott.

- Nem pók.

E nyilatkozat után csend következett. Az asszony mintha könnyebben lélegzett volna. Az öregúr meg álmélkodva nézett az ágy felé: micsoda emberek ezek a városiak, hogy annyira félnek a póktól? Falun bizony közönséges valami az.

Az asszony susogva szólott:

- A bérlőm. Hírlapíró. Nappal alszik, mert éjjel dolgozik.

Az ágy lakója felmozdult: egy fákó arcú, szakállas ember emelkedett föl, s lomha mozdulatokkal öltözködött, miközben megszólalt:

- Polgárné.

- Tessék, Hunyadi úr.

- A cipőmet nem adta oda a suszternak? Hát nem megkértem magát, hogy igazítsa meg!

Ez szemrehányó hangon volt mondva. A hírlapíró a cipőjét a kezében tartva, bosszúsan nézett az asszonyra.

- De Hunyadi úr, kérem - mentegetődzött élénken az asszony -, én odaadtam a suszternak a cipőjét.

- Hát akkor mért nincs megcsinálva?

Az asszony vállat vont:

- Azt mondta, hogy önnek száz forintért se.

- Micsoda? - képedezett Hunyadi.

- Hogy száz forintért se dolgozik önnek.

A hírlapíró lecsapta a cipőjét:

- No, ez hallatlan! Majd beszélek én vele mindjárt!

Sebesen megmosdott és megtörülközött. Hogy így törülközve előbbre lépett, az öregúr látta, hogy Hunyadi úr domborodott szemű, fekete fiatalember, és hogy bosszankodik.

- Kérem - szólott az ember Polgárnénak -, készítse el a teámat.

És míg a szakállát dörzsölte, tovább beszélt:

- Beteg kegyed, vagy mi a fene? Ha beteg, akkor felmondok!

- Csak múltó baj - felelte látható megijedéssel az asszony. - Higgye el, Hunyadi úr, hogy csak múltó baj. Aztán visszatér az én egészségem. Ilyen csendes lakást különben se találna sehol. A verkliseket innen kiküldik, és az én két kis leányom mintha nem is volna a világon.

Eközben az óráasztal sarkán meggyújtotta a spirituszos főzőt. Oda volt az készítve előre.

Az öregúr már megmozdult, hogy elmenjen, de az asszony zavara és hazugsága megdöbben-tette.

A Hunyadinak nevezett úr fölcsatolt egy négyujnyi széles gallért, de egyszerre mintha meg-elevenedett volna:

- Hallja, Polgárné! Hol a fenébe alszik maga? Hiszen itt csak egy ágy van!

És a szakállas férfiú a nyakkendőjét leeresztve bámult széjjel a szobában. Az asszony még inkább megzavarodott.

- A díványon, Hunyadi úr. Hát nem látja, hogy dívány is van?

Az öregúr csak ekkor pillantott körül a szobában. Valóban nem lehetett látni több ágyat, csak egyet meg egy vörös szövetű, ócska díványt. Egy sárga körtefa almárium és egy politúros öreg kredenc foglalta el a szoba többi részét. A falon egy régi olajnyomatú Magdolna-kép és néhány bádogfotográfia függött. Az órasmesterségre csupán az ablaknál álló asztalka vallott, meg két régifajta falióra.

Eközben a haragos bérlő felöltözött. Hamvas téli ruhát öltött magára, amelytől az arca még sápadtabbnak látszott.

- Maga hazudik, Polgárné - szólott nyersen. - Bocsánatot kérek, de hazudik. Én kibéreltem magától egy ágyat, és csak reggel járok haza; maga pedig benne hál az én ágyamban. Bocsánat, nem mondom határozottan, hogy maga; lehet, hogy más. De nekem mindegy. Én kibéreltem az ágyat, s ha valakit benne találok, kidobom belőle.

- Nono - szólalt meg ekkor az öregúr.

Már készülődött hazafelé, s a kalapja a kezében is volt már, de ez a durva hang felindította.

- Micsoda nono? - szólt Hunyadi úr.

Előbbre lépett, és a szemébe mereszkedett az öregnek.

- Kicsoda ön? És mért mondja: nono? Talán bagatellbíró ön? Vagy ön hál az én ágyamban éjjelenként?

- Hál ám a mennydörgős menkő! - truccant fel az öregúr.

- Hát akkor mit akar? Mit avatkozik az én ügyembe?

- Én nem avatkozok semmibe - felelte keményen az öreg Csurgó -, de az mégis pogányság, hogy... Hát ha valaki ilyen beteg, mint ez a szegény asszony, ki lehet az ilyet dobni az ágyából? Mégiscsak az ő ágya, nem az úré.

Az asszony zsebkendőt emelt a szemére.

Hunyadi úr egy percig hallgatott, és dühösen nézett az öregúrra. Aztán, hogy az öregúr is vasvillásan nézett reá, megfordult, és hátrafelé beszélt:

- Ha én kibérlem az ágyat, az ágy az enyém. Ha pedig más hál benne, bitorolja az én jogomat. Felmondok, ezennel felmondok.

Az öregúr arra gondolt, hogy ez az ügy nem tartozik reá, fogta a kalapját, és jó éjszakát kívánt.

Az ajtóban a kisebbik leány olyan elgondolkodóan nézett az öregúrra, hogy látszott rajta: valamit akar mondani.

Az öregúr megállt, és megsimogatta az arcát:

- Jól tanuljatok! Jók legyetek!

- Bácsi - szólalt meg a gyermek -, hogyan ment oda a maga kisleánya?

- Hová, galambocskám?

- A csillagok fölé.

- Angyal vitte oda - felelt elérzékenyülve az öregúr. - Angyal vitte oda.

- Milyen angyal?

- Nem tudom.

- Olyan, aki karácsonykor jár?

- Olyan.

A haragos lakó ekkor kiruccant az ajtón, és megállt a varga előtt:

- Hallja maga! Igaz, hogy maga nem varrja meg az én cipőmet?!

- Igaz - felelte a varga nyugodtan, félvállról.

Az öregúr figyelme rájuk fordult.

- És hogy - folytatta még emeltebb hangon Hunyadi úr - maga azt mondta, hogy száz forintért se?!

- Igaz - felelt a varga nyugodtan.

Ősz fejű kis ember volt, kissé nagy arcú, borostás szakállú és szurtos, rongyos, mint a vargák szoktak lenni a munkaasztalnál.

A hírlapíró éles hangon folytatta a vallatást:

- És mért, ha szabad tudnom?

- Azért - felelte a varga a fonál végét megnyálazva -, hát azért, mert maga ahhoz a népfajhoz tartozik, amelyik az én uramat megkínózta, megölte.

- Ki az ördög a maga ura?

A varga felállott, és erősen a szemébe nézett a hírlapírónak:

- Az én uram ama názáreti Jézus, akinek a kezébe, lábába talán éppen az úrnak az öregapja verte a szeget Jeruzsálemben.

A hírlapíró meghátrált egy lépést a vastag nyakú kis lompos ember előtt, aztán a szeme közé nevetett:

- Bolond maga, Fábián!

- Bolond, aki mondja! - csattant vissza a varga.

S visszaült a székére. Varrta tovább a cipőt, mintha mi se történt volna.

A hírlapíró visszatért a szobába.

Az öregúr még egy pillanatig ott állt, s bámulta a vargát, aki nyugodtan dolgozott tovább. Aztán megszímította a kisleánynak az állát:

- Ha megint eljövök, hozok neked cukrot.

S kilépett a kapun.

Az utcát akkor kezdte ellepni a sötétség. Egy lámpagyújtogató sebes iramodással járt keresztül-kasul a Práter utcán a gyújtogató póznával; világosságot lobbantott a gázlámpásokba.

Az öregúr tűnődve ballagott hazafelé: miféle ember lehet az a dühös? Hát az a varga mi fán termett, hogy most akar megtorolni egy kétezer esztendő büntetést?

De azért tetszett neki.

Aztán meg az asszonyra gondolt: hogy elhazudta a baját! Mért hazudta el? Az öregúr nem szerette a hazugságot.

Kiért a Körútra. Ott a világosság már erősebb volt, s a forgalom élénkebb. Esti lapokat áruló gyerekek futottak az utca mindkét felén, és éles hangon kiáltották:

- Esti Újság! Ábendblatt!

Az öregúr megállott.

- Ábendblatt? Bizonyosan ezt írja az a Hunyadi János!

Haragudott Hunyadi Jánosra. Voltaképpen nem volt rá oka, hogy haragudjék, de ráragadt az izgalom ott az udvaron, mikor Hunyadi a vargával civódott.

Egy kéz ismét esti lapot nyújtott eléje:

- Esti Újság!

A hang öreg volt és szomorú. Az öregúr rátekintett. Egy félkarú negyvennyolcas honvédet látott az ismert honvédsapkában; rongyos atilláján a vitézségi érdemjel, amilyent ő is takargatott a fiókjában.

- Ejnye - mondotta az öregúr a fejét csóválva. - Hát mért nem megy be a honvédmenházba?

- Nem vesznek be, uram. Tele van.

- De hát segítséget csak kap valamit?

Az öreg honvéd vállat vont:

- Lehet, hogy kapnék, de nem kérek. Nem koldulok.
  - Nem úgy értem. Az ország megszavaz minden évben valami összeget. A haza ad a hőseinek...
  - Szivarvéget - bólintott rá búsan az öreg honvéd. - Lehet olvasni az újságban mindennap. Szivart nem lehet olvasni, csak mindig szivarvéget. Dicső nemzet ez, uram. Érdemes volt érte a fél karomat Isaszegen hagynom.
- És egy arra haladó úrnak nyújtotta az újságját:
- Tessék venni egy Esti Újságot.

7

Míg az öregúr odajárt, doktorék azon tanácskoztak, hogy az idén megnyitják a szalonjukat: vendégnapot jelölnek ki ők is minden hétre.

A napban hamar megállapodtak: keddre tették. A teáscsészék megvételét Bárányné vállalta el. Nagyobb gond volt a meghívók összeállítása. A doktor szeretett volna néhány előkelő családot meghívni, az asszonyok azonban fáztak tőle.

Mert a szalonjuk nem volt valami tágas, és pompa tekintetében bizony harmadrendű. De a doktornak ismeretség kellett, előkelő ismeretség, hogy a nevét emlegessék, s a tavasszal építendő szanatórium legalábbis egy bárót kapjon az első vendégek közé.

Végre is úgy oldották meg a nehéz kérdést, hogy az összeállított névsornak a felét kitörölték, s néhány ismeretlen hírlapírót jegyeztek be. Az ilyen zsúrokon minden hírlapíró felér egy báróval.

Azt is elhatározták, hogy a szalont újra bútorozzák. A régi bútorokat eladják valami ócskásnak. Aztán a betegváró szalont is átalakítják azokra az estékre.

Bárányné még egy aggodalmát fejezte ki:

- Hát a pipa? Mit csinálunk, ha a papának eszébe jut rágyújtani s bejönni a szalonba?

Erre a kérdésre mind a hárman összebámultak. A doktor aztán vállat vont:

- Megmondjuk neki kurtán, kereken, hogy ezeken az estéken ne pipázzon.
- Majd én megkérem - mondotta a doktorné.
- De ne csak este - vélte Bárányné -, nappal se; legalább a szalonban aznap ne forduljon meg. Hiszen mind kipergeti a hamut a szőnyegre.

Úgy beszéltek az öregről, mint valami gyerekről.

- Legjobb lenne a pipáját betömni valamivel - vélekedett a doktor -, betömni jól, hogy ne szeleljen.

Ezen elmosolyodtak.

Mert csak egy pipája volt az öregúrnak. Szárat tartott hozzá hatot is, de pipa nem kellett neki több.

- Rá kell szoktatnod szivarra - szólott Bárányné a doktornak. - Hiszen elvégre tűrhetetlen is már ez a borzasztó pipafüst. Az ablakkárpitok máris sárgák tőle.
- Ugyan kérlek - szólt rá a doktorné -, semmivel sem erősebb füst a szivarnál. Igaz-e, Imre?

A doktor maga is szivarozott. Akkor is ott égett a szivar a szájában.

- Hát, persze hogy nem erősebb - bizonyította felesége mellett.

- De mégis több füst - erősködött az özvegy. - Aztán a bácsi folyton járkál a szobákban a pipájával, mint valami füstölővel.

Ez a beszélgetés már a rendelő óra után történt. A doktor a szekrénybe nyúlt, s felöltött egy vadgalambszínű havlokot.

- Gizuskám - mondotta a köpönyege alját veregetve -, adj pénzt.

Az asszonyka elkomolyodott.

- Amit magunknál hagyunk, abból már nincs - mondotta aggodalmas pillogással -, a takarékból hozni meg már késő.

- De, Imre - szólalt meg hevesen Bárányné. - Hát az ötezer forint már mind elutazott?

- Nem tűröm, hogy ilyen hangon beszélj velem - felelte a doktor. - Ha a feleségemnek nincsenek megjegyzései, neked nem lehetnek.

- A feleséged akkor volna okos, ha nem adna egy fillért se - vágott vissza az özvegy. - El fogod kártyázni a szanatóriumot.

Az orvos méltóságos nyugalmat erőltetett az arcára, de amúgy is színtelen arcát még inkább elhagyta a vér.

- Nekem a kártyán elvesztett pénz ugyanaz, ami a gazdának a vetőmag. Elvesz - megtérül. Az orvosnak az ismeretség a fő. Pénzen is meg kell vennie.

Nyájasra változó arccal fordult a feleségéhez. A kezét a kezébe vette, és megsimogatta:

- Mégis, mennyi van a háznál?

- Négyszáznegyven korona.

- Adsz belőle?

Az asszony szótlanul nyúlt a kebelébe. Kivett belőle egy kis kulcsot, és felnyitotta a Wertheim-szekrényt.

- Vidd el mind, ha akarod.

A doktor kivette a négy százast és hanyagon zsebre gyűrte.

- Visszahozom, légy nyugodt. Csak tudod, jó, ha van egy kis szerencseváró pénz is nálam.

Megcsókolta feleségét, és elsietett.

A két asszony szótlanul hallgatta az eltávozó lépéseket. Aztán az özvegy kifakadt:

- Elsüllyeszted az uradat! Te magad süllyeszted a sárba!

- Én! - képedezett az asszony.

- Te. Ha én a te helyedben volnék, egy garast se adnék neki.

- Nincs jogom megtagadni tőle. A pénzt ő keresi, ő rendelkezik vele. Ha akarná, a kasszakulcsot is magánál tartaná. Más háznál kiadja a férj a havi költséget az asszonynak.

- De ez a pénz, amit most adtál, nem az ő keresete.

- Ami az enyém, az az uramé is.

- Az a pénz a családé együttvéve. És te bűnös vagy, ha ki nem szabadítod az uradat a kártyások körme közül!

A hegyes orrú asszonyka szinte tüzet fűjt. A másik nyugodt iparkodott lenni, de a szíve hevesen vert már: a türelme elszakadóban volt.

A folyosón ekkor az öregúr csoszogó lépései hallatszottak.

A doktorné kiment eléje.

- Mit hozott, apácskám?

Egy nyaláb újság volt az öregúr hóna alatt:

- Nesztek - mondotta -, Esti Újság meg Ábendblatt!

8

Az első januári kedden új pálmát vittek a doktor szalonjába. A bútorok már ki voltak cserélve. A meggyszínek eltűntek, s a helyüket különféle zöld színek foglalták el. A falat sötétzöld tapéta borította. A képkeretek ugyanolyan színűekké váltak. A díványok és székek pompás salátaszínt öltöttek. A villamos lámpásokra áttetsző zöld selyem került.

Mindez a Bárányné ötlete volt. Ő a férje életében mindig festők között mozgott. A férje ugyan mérnök volt, építő mérnök, de a festői pályához vonzódott, s mindhalálig azt gondolta, hogy a szülei eltérítették az igazi hivatásától. Hát ha már nem festhetett, legalább festők között élt. Buzgón érdekelte minden műterem és minden képtárlat. A barátjai is többnyire festők voltak.

Egy téli vacsorán a festők vendéglőjében fantáziált egyszer valamelyik Rafael:

- Ha valaha megszedelőzködök, két szalont fogok berendezni a házamban. A téli szalonban minden piros lesz: mályvaszínű fal, karminnal festett képkeretek, krapplakkal fényezett kőrisfa bútorok; rózsaszínű a lámpás is, a szőnyeg is, a fal is. A nyári szalonban meg minden fehér lesz, kékbe játszó fehér; a képek északsarki tájakat fognak ábrázolni; a csillárokat külön öntetem jégcsapok alakjára; a szőnyegek is hószínűek lesznek, de még gyémántport is hintetek rájuk. Csillogni fognak, mint a hó.

Bárányénak tetszett ez az ötlet, de később elvetette. Télre a zöld szín való, gondolta: zöld fal, zöld bútorok, zöld ruha, zöld lámpások és lehetőleg sok pálma.

Doktorék mindenben követték az ő ízlését. A doktorné sárgába hajló világoszöld ruhát csináltatott magának. Bárányné meg fenyőszín-zöldet. (Özvegynek sötétebb szín való.)

Hanem mikor a vendégnap előtt való estén megpróbálták a zöldernyős lámpásokat, oly beteg színűvé vált az egész család, hogy valamennyien lehangolódtak.

Különösen a doktor volt kétségbeejtő. Amúgy is viaszszín arca olyan színt öltött, mintha a Rókus-kórház halottas kamrájából szökött volna oda be a szalonba.

A doktorné nyúlánk és szelíd alakja beillett volna másvilági léleknek. Bárányné meg olyan volt, mint lédi Mekbet lehetett a gyilkosság után való reggelen.

- No - mondotta keserűen a doktor -, most már csak egy tál spenót kell az asztalra.

- Bolondság, merő bolondság! - dörmögött az öregúr.

- Mit ért a bácsi ehhez! - fakadt ki Bárányné. - A falusi szalonok... No, köszönöm. Láttam egy falusi szalont: köpörláda volt a sarkában.

- Nálunk nincsenek szalonok - felelte nyugodtan az öregúr. - Nálunk van ebédlőszoba, az a szalon is.

- Hiszen mindegy az - csillapította őket a doktorné.

A család kedvetlenül vacsorázott. A bajon most már nem lehet segíteni. De mit beszélnek majd a városban holnapután?

A doktor különösen bosszús volt. Szerette volna lehasogatni a zöld kárpitokat, és kidobni minden bútort.

Azonban Bárányné nem engedett az igazából:

- Nincs ízléstek - mondotta. - Csak ami megszokott, az nektek a szép. Meglássátok, hogy a vendégeitek másképp vélekednek!

A sajtónál tartottak. Az öregúr odaszólt a Jenő gyerekeknek:

- Jenőkém, hozd ide a pipámat.

Jenő nagyot pislantott az anyjára. Az anyja visszapillantott. Aztán a gyerek átment a másik szobába.

A család hallgatva evett tovább.

A gyerek kis idő múlva visszatért:

- Nem találom, bácsi.

- Ejnye - mondotta az öregúr -, ugyan hol is tettem le? Keresd te is, Józsi - mondotta az inasnak.

A doktor az öreg elé tette a szivartárcáját.

- Gyűjtsön szivarra, apám. Ezek kitűnő szivarok. Az angol konzultól kaptam, az meg a királyától. Egy skatulyával adott neki az angol király.

- A manót! - szólt elbámulva az öreg. - No, akkor megkóstolom.

A szivar közönséges regalitász volt. De az öregúr fantáziáját megragadta, hogy az angol király szivarjából füstölhet.

Rágyújtott.

- De hát én nem értem, mi itt a baj? - mondotta a társalgást ott folytatva, ahol negyedóra előtt elhagyták. - Ha zöld, hát zöld. Eleinte furcsa, de aztán megszokjuk.

Eddig maga is bosszankodott a zöld színre, de vacsora után a dohányfüst illata minden lelket megbékít.

- Nem érti, atyuskám - magyarázta a doktorné. - A hölgyek, akik eljönnek, azonnal elkedvetlenednek, mihelyt látják, hogy a világítás elsápaszt minden arcot.

- Olyanná válik itt minden ember - magyarázta a doktor is -, mint a zöld béka.

- Hászen azon könnyű segíteni - mondotta az öreg. - Tegyetek piros ernyőt a lámpásokra.

- Pompás gondolat! - kiáltotta megörvendve Bárányné.

Szinte rohanva ment a ruhásszekrényéhez, és fölhányta ott a különféle ruhákat. Végül egy régi piros szoknyáját rántotta elő, amelyben valamikor leánykorában álarcos bálban vigadott. Abból repesztett a lámpásokra ernyőt.

Megpróbálták. Hát a szoba zöldjét egyszerre meleg piros szín derengte be. A szalon becsülete meg volt mentve.

- Zseniális gondolat, atyuskám! - szólt a doktorné az öregot megölelve.

- A bácsinak vannak ötletei! - mondotta Bárányné -, de hogyan eltitkolta eddig a szakértelmét!

Az öreg büszkén és meglelégedéssel mosolygott.

Nagyokat szítt a szivarból, aztán letette:

- No - mondotta a fejét csóválva -, ha ilyet szí az angol király, szeretném megkínálni a magam dohányából.

Másnap aztán az öregúr naphosszat a pipáját kereste. Kerestette a Jenő gyerekekkel is, az inassal is, a szobaleánnyal is.

- Te, Imre - mondotta délben a vejének -, bizonyosan ellopták a pipámat.

- Ki lopta volna el - felelte álmosan a doktor -, nem pipázik Budapesten senki se.

Az öregúr ismét ráfanyalodott az angol király szivarjaira.

Azon a napon sűrűn szakadt a hó: nem mehetett ki, hát egész délután aludt, meg a hírlapokat olvasta. Mégis örült a napnak, hogy vendégek jönnek a házba. Már régen unatkozott. Sehogy se értette meg, hogy hogyan múlhatnak el hetek, hónapok vendég nélkül.

Holmi asszonyfélék jártak ugyan hozzájuk, de azokkal ő nem is állott szóba. Mit tudnak beszélni az asszonyok? Ruháról, színházról meg egymás hibáiról.

- Te, Gizám - mondotta a leányának délben -, add elő az atillámat meg a csizmámat. Mégis, ha vendégek jönnek, illő, hogy felöltözzek.

- Dehogy, atyuskám - felelte a leánya megrettenve -, így illik magának redengotban. Olyan jól illik ez a ruha, olyan méltóságos benne, mint valami öreg főispán.

És megcsókolta az apja arcát.

Öt óra tájban aztán szállingózni kezdtek a vendégek. Földiek már akkor ott voltak. A tanár a maga szokott feketeségében, a szépasszony rózsaszínű színházi öltözékben. Nem mentek ugyan színházba, de elhatározták, hogy azt fogják mondani. (Az öreg Mayer, persze, nem volt velük.)

A szamovárt meggyújtották. Melléje egy asztalkára apró zsemlét, sonkát, kaviárt, teasüteményt halmoztak fel. A szamovár vörös rézcsillogása is jól beleillett a zöld szalonba.

Három hölgy jött először: egy orvosnak a felesége és két felnőtt leánya.

- Micsoda pompás szalon! - mondogatták őszinte elámulással.

Aztán két orvos érkezett, s nyomukban egy színész. Azok nem bámulták a szalont, nem értettek hozzá.

A doktor bemutatta az apósát:

- Az apósom. Doktor Soproni egyetemi tanár, doktor Sánta, Csepeli színész.

Az öregúr amúgy magyarosan megrázta a kezüket.

- Isten hozta, kedves öcsémuraim! Hát maga színész? Bizonyisten, papnak néztem volna.

A színész a Nemzeti Színház tagja volt. Fanyar mosolygással biztosította az öregurat, hogy nem pap.

Aztán egy hírlapíró jött, elegáns, nyúlánk fiatalember; később egy öreg hölgy, akinek lornyet lógott a nyakában, s akit méltóságos asszonynak szólítottak a többiek.

- Ki ez? - kérdezte az öreg halkán a vejét.

- Bányavári Grószné - felelte a veje. - Nehogy szidja előtte a zsidókat.

A hírlapíró szintén megdicsérte a szalont, s mindjárt a sonkás asztalhoz telepedett.

Az öreg hozzálépett:

- Valahonnan ismerem magát, öcsém - mondotta tűnődve -, de nem jut eszembe, honnan.

- Lehet - felelte a hírlapíró nagyot nyelve. - Én sok emberrel érintkezem.

- Hopp, megvan! - mondta az öregúr nagy örömmel. - Hiszen maga az órásné lakója! Hogy van az asszony? Hát a vargával kiegyezett-e, fiatal barátom?

A hírlapírónak a torkán akadt a falat.

- Csitt - mondotta fuldokolva. - Kérem... kérem... talán másról is tudunk beszélgetni.

És bosszúsán nézett az öregúrra.

Az öreg látta már, hogy nem kellemes húrokat pendített meg. Gondolta, szivarral kedveskedik a hatodik nagyhatalomnak, s körülnézett, hogy hol a szivarosláda?

A doktorné akkor nyújtott át az egyik orvosnak egy teáscsészét.

- Hát teával itatod az urakat is? - mondotta az öregúr elbámulva. - Csak nem isznak ilyen lötytyöt! Te, Imre, hát mért nem hozatsz fel bort?

- Jól beszél, urambátyám - mondotta a színész földerülve.

A doktor is iparkodott jónak ítélni a megjegyzést. Intett a szobaleánynak, hogy hozzon bort.

Az öreg méltóságos asszony ott ült az öregúr könyöke mellett. A lornyetjét a szemére emelte, s felszólította hozzá:

- Csurgai úr, beleszokott-e már a fővárosi életbe? Most beszéli a kedves leánya, hogy milyen nehezen vált meg a gazdaságától. Szép, igen szép. És tetszik önnek ez a városi élet?

- Tetszeni tetszenék - felelte az öregúr a vállát vonogatva -, csak olyan nekem, mintha külföldön volnék. Ha kimegyek az utcára és a boltosok nevét olvasom... A minap a Szerecsen utcán mentem végig.

Itt eszébe jutott a veje figyelmeztetése: egyet szippantott a szivarból, és ezzel elleplezte egy gondolatát. De már benne volt a kerékvágásban, folytatta:

- Hát Magyarország ez? Hiszen az utcán is Ábendblattot árulnak. Magyar ember nem olvas Ábendblattot!

- Kérem, kérem - szólt a méltóságos asszony, a lornyetet tagadón mozgatva -, azért ha valaki Ábenblattot olvas, vagy hogy német neve van, nem következik belőle, hogy német.

- Már engedelmet kérek - felelte az öregúr a fejét csóválva -, akinek rác bugyogó a ruhája, rác az, akinek német a neve, német az. Mert ha még ötven krajcárt se ad egy magyar névért, akkor én még öt fillért se adok a magyarságáért.

Az öreg méltóságos asszony nem beszélgetett vele többet.

Hunyadi úr ezalatt bőven besonkázott, aztán szivarra gyújtott, és megnézte az óráját:

- A kultuszminiszternél is ma van zsúr - mondotta. - Megígértem, hogy elnézek.

Az öregúr ismét megfogta:

- Az asszonyt csak nem hagyta ott, tisztelt barátom? - kérdezte halkán, bizalmasan.

- De ott hagytam - felelte Hunyadi hidegen. - Semmi közöm véle. Ne is tessék emlegetni.

- Ej-ej - mondotta az öreg elgondolkozva -, mégis kellene segíteni azon a szegény asszonyon. Ki ápolja? Van-e pénze? Meglehet, hogy már nem is bír fenn járni.

Azonban a hírlapíró, akihez beszélt, eltűnt előle. Az öregúr bámulva nézett körül, hogy hova lett. Eközben hozták a bort, s az öreg egyszerre elfelejtette az egész Hunyadi-kort.

A cseléd a vörös borból talált felhozni, s az kiválóképpen ízlett az öregnek. Koccintott az ivókkal, és csendes gyönyörűséggel szopogatta a magáét.

- Ehhez most már csak a pipám hiányzik - mondotta a színésznek.

- A pipája? Hát pipázik? - kérdezte a színész.

Mert oly elegánsan fel volt öltözve az öreg, hogy nem lehetett a ruhájához hozzáképzelni a pipát.

- Pipáznék, öcsém - felelte az öreg -, de tegnap nagy rendezkedés volt itt, aztán a pipám elveszett.

- Vegyen másikat.

- Az ám, csak hogy az a másik nem olyan lesz. Az apámé volt. Olyat nem árulnak, öcsém, még Debrecenben se. De most már gyanakszom, hogy a díványos ember vitte el, aki a díványt hozta.

- Meglehet - hagyta rá a színész.

- Bizonyos, öcsém, bizonyos! Annak az embernek olyan illavai pofája volt. De nini, a vőmnek a rendelőszobájában még nem néztem. Hátha véletlenül oda tette be a cseléd, hogy el ne lopják.

Az öreg ezzel át is gyalogolt a rendelőszobába.

Míg a pipáját kereste, új vendégcsoport érkezett a szalonba. A hírlapíró a szomszéd házba ment zsúrra egy bankárhoz, és azonnal elújságolta ottan a zöld szalont. A hölgyek között négy ismerőse is volt a doktoréknak, azok azonnal fészkelődtek, és ott hagyták bankárékat.

A lépcsőn egy monoklis országgyűlési képviselő csatlakozott hozzájuk meg egy prémes bundájú, fiatal ügyvéd. Doktorék szalonja csakhamar megtelt azokkal az eleven, csacsogó fővárosi alakokkal, akiknek a teapárás levegő az éltető elemük.

A nők között egy igazi grófné is volt. (A férje a demokrata klub tagja, tehát ő is le-leszáll a polgári világba.)

Mindezek a hölgyek élénken csevegve ülték körül a gázkandallót. A grófné cigányosan le a szőnyegre telepedett, és formás cipőit a meleg felé nyújtotta:

- Ha ezt tudtam volna - selypítette Báránynénak -, zöld ruhában jöttem volna el. A gondolatod, Giza, kiállítási aranyoklevelet érdemel.

- Nem az én ötletem - mentegetődzött a doktorné.

És Báránynéra mutatott, aki olvadozott a dicsőségben.

A grófné jelenléte az előkelőség parfümjével árasztotta el a szalont. A férfiak letették a szivart, és a hölgyek közé elegyedtek.

A Park klubról beszélgettek, amelynek a képviselő is tagja volt, az öreg bányavári Grósné is. A bált emlegették, hogy milyen pompás lesz.

A grófné mosolyogva fordult a doktornéhoz:

- Nem óhajtotok eljönni? Küldetek meghívót.

A rendelőszobából ekkor érkezett vissza az öreg.

- A pipám! - harsogta diadalmasan. - Megtaláltam! Megtaláltam!

Általános elképedés. Doktorék megdermednek.

De az öregúr csak a maga örömeivel van elfoglalva: ragyogó szemmel áll a társaság közepett, és elmondja, hogy két napja keresi a pipáját; hogy erre is, arra is gyanakodott, de végre is a rendelőszobában, a cserépkályha tetején megtalálta.

- Ott volt! Ott!

Elővonta a dohányzacskóját, és a színész mellé ült: pipát tömött.

Bárányné fölkelt, és hozzá ment:

- Remélem, bácsi - susogta fulladozva -, remélem, hogy nem véli tömjénnek a dohányát?

- De még a tömjénnél is különb ez, húgom - felelte diadalmasan az öregúr.

Látszott a társaságon, hogy figyel a beszélgetésre.

- Tréfa, hölgyeim, csak tréfa - szólalt meg az orvos vívóterembe illő nyugalommal -, apánk csak tréfál: a szomszéd szobában szokta ő elszíni az esti egy pipa dohányát.

Az öregúr ránéz a vejére, s látja annak hidegen rámeredő tekintetét. Csak ekkor eszmélkedik. A leányára tekint: az is halványan és búsan int neki.

- Hát, persze hogy nem itt szívom el - mondotta az öreg jólelkűen. - Tudom én, hogy a városi orrocskák finnyások.

S csakugyan bement a másik szobába, a betegek várótermébe, mely szintén ki volt világítva és be volt pálmázva.

Ott nem volt senki. Darabig röstelkedett az öregúr:

- Ökör vagyok, no, vén ökör vagyok! De hogy is gondolhattam arra, hogy közéjük ülök a pipával.

Mégis jóízűen bodorgatta a füstöt. Elgondolkodott. A beteg asszonyra gondolt. Hogy a télen lerokkant, nem eresztették ki: azt mondták, hogy síkos a kő, öregember könnyen megcsúszik, és eltöri a lábát. Azóta, ki tudja, mi történt a szegény órásnéval? Talán már a karácsonyt ágyban töltötte!

Megnézte az óráját: hat óra múlt húsz perccel. Délben említették, hogy kilenc óra előtt aligha terítenek aznap vacsorára. És hát az utca világos Budapesten: az órásné nem messze lakik.

Az öreg letámasztotta a pipáját az ablaksarokba, ahogy otthon szokta, s kiment az előszobába, elkérte a bundáját az inastól.

- Csak elmegyek - mondotta -, mindjárt visszatérek.

Megtalálta a Práter utcát. Útközben benyitott egy boltba, és vett két narancsot. El is mondta magyarázatul, hogy két kisleánynak viszi, azokhoz megyen mert az anyjuk beteg.

A boltos biztosította, hogy szép gondolat, mire az öreg kezét nyújtott neki.

Hát az asszony csakugyan feküdt. Az ágyban feküdt, a Hunyadi ágyában. A két kisleány fenn volt még. Az idősebbik, a Lenke a feladatát írta nagy komolyan a kis petróleumlámpás mellett. A kisebbik, a Zsuzsika egy órakerékkel játszadozott a díványon.

Beeresztették az öregurat, aztán hogy az mindjárt az anyjukkal kezdett beszédbe, mind a ketten folytatták a mulatságukat.

- Vendégek vannak nálunk - mondotta az öreg -, hát megszöktem. Mert nappal nem eresztenek ki, nem ám. Hát hogy van?

- Tetszik látni - felelte szomorú mosolygással az asszony. - Fekszem már naphosszat.

- És Hunyadi úr nem haragszik érte? Vagy igaz is, hiszen nincs már itten.

- Hunyadi úr csak reggel tér haza - felelte az asszony. - Akkor megvetem az ágyát, s áttelepedek a díványra.

- No de ezt nem lehet engedni. El kell küldeni azt az urat. Meg kell neki mondani, hogy...

- Tizenkét koronát fizet.

- Mindegy!

- Abból élünk, meg hogy az órákat rakom zálogba. A varga hordja el, a jószívű varga szomszéd. Ő hozat fát is, ő rak tüzet a kályhánkba esténként. Mert csak este fűtünk.

Mindezt az asszony bágyadtan mondta és mosolyogva. Látszott rajta, hogy örül az öregúr látogatásának.

- Nohát, ez nem jól van - szólt az öreg a fejét rázva.

Belekotort a mellénye zsebébe, és kivett két húszkoronás bankót:

- Itt van az ágy bérlete. Én bérlém ki, csak maradjon benne. Aztán gondoskodni kell valami cselédről. Nincs valaki rokona?

Az asszony a fejét rázta:

- Nincs.

A szobába egy nagy fejű ember nyitott be kopogás nélkül. A varga volt. Befedett lábosban hozott valamit. Hogy az öregurat meglátta, megállt, és nagy komolyan ránézett, mintha azt kérdezné: Ki ez?

- Az öreg tekintetes úr - mondotta magyarázatul az asszony. - Nézze csak, Fábián úr: negyven koronát kaptam tőle.

A varga letette a lábost az asztalra, s lekapta a kalapját:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus.

- Mindörökké - felelte az öregúr.

- Íme, ahogy mondám: az Isten elküldi az ő angyalát a szükség órájában, és mindeneket megvigasztal. Így van ez, uram. Ön nem is tudja, hogy önt az Isten küldte ide, csak egy belső sugallatot érzett, amely azt mondotta: Kelj fel, és eredj az özvegy órásnéhoz. Ön pedig felkele és eljőve, teljesítvén az Úrnak akaratát.

A varga szeme csillogott, míg ezeket mondotta. Rossz, horpadt kalapját alázatosan tartotta a kezében, s hogy a télikabátja nem volt a mellén begombolva, beszéde közben begombolni iparkodott. De, persze, nem sikerült: nem volt ott gomb a kabáton, hát csak összefogta.

- Vacsorát hozott, ugye? - mondotta az öregúr. - Nohát, csak egyenek.

A varga erre megterítette az asztalt újságpapírossal, s letette a lábost a két gyerek mellé.

- Csak egy kis kását főztem nekik, kukoricakását - mondotta eközben. - Minden este ezt főzök, mert ez a legolcsóbb. Nappal kenyeret esznek. Én is csak azt eszek. A miatyánkban nem kérünk egyebet az Istentől.

Aztán egy félliteres üveget vont elő a zsebéből, s összerázta, az asszonyhoz vitte:

- Magának meg itt az aludttej.

Az asszony felült az ágyban, és apró kortyokban itta a tejet, mint ahogy a tyúk iszik.

A varga aztán belenyúlt a télikabátja zsebébe, és egy összehajtogatott papíroslapot vont elő:

- Láss, órásné - mondotta fontos arccal -, ahol legnagyobb a veszedelem, ott jelenik meg mindig a Láthatatlan Kéz. Ihol az újság. Az van benne, hogy egy bárónénak valami sugárral gyógyították meg a gyomrát, valami mindent átjáró sugárral.

És elolvasta a közleményt.

- No, ezt megpróbáljuk! - mondotta az öregúr. - Jól beszél, Fábián öcsém, hogy: „In tempestate securitas” Veszedelemben a segedelem.

Az asszony szeme kigyulladt, mint két szentjánosbogár:

- Igazán? Hát volna még reménység?

Aztán elszomorodott:

- Az báróné volt.

A varga tiltakozón emelte föl az ujját:

- Az Isten színe előtt mindenki báróné.

- Úgy van - bólintott reá az öregúr.

Ugyanekkor csiklandást érzett az orrában. Azt gondolta, trüsszenteni fog, hát a zsebkendőjéért nyúlt, a zsebkendő helyett azonban a narancsra tapintott.

- Nini - mondotta -, majd el is felejttem.

A két leányra nézett. A kisebbik már ott hagyta a kását, és visszatért a díványra. Föltérdelt rá, és az órakerék árnyékával mulatott. Az öregúr melléje ült:

- Hoztam neked valamit. Nyúlj a zsebembe.

A kisleány szemérmesen nézett reá, aztán elmosolyodott, és óvatosan belenyúlt a bunda zsebébe. Kivette a narancsot, és megmosolyogta. A narancsról az öregúrra nézett, olyan nézéssel, amely hálát és csodálkozást fejezett ki.

- Örölsz neki? - kérdezte az öreg.

Válasz helyett a gyermek megölelte az öreget, s arcát a szakállára hajtotta.

A kisgyerekek őszinte, ösztönös mozdulata volt ez, de az öregurat mégis elérzékenyítette. Az az érzés ébredt föl a szívében, mint mikor a maga kisleánya simult így hozzá. Ilyen kis gyöngé, meleg madártest volt az is, ilyen ártatlan kis lélek.

Magához ölelte a kisleányt:

- Szeretsz engem? Szereted a bácsit?

- Szejetem - felelte a gyermek.

Ezalatt doktoréknál tovább folyt a vidám társalgás. A vendégek bőven megbeszélték a színészetet, festészetet, divatot, politikát, a távol levő ismerősök hibáit, s végül megígérték, hogy gyakran el fognak látogatni a kedves zöld szalonba.

Mikor az utolsó vendég is kitette a lábát, Bárányné felleges arccal fordult a sógorasszonyhoz:

- A bácsit nem szabad beeresztenünk többé a zsúrnapon.

- No - mondotta a doktor is -, ez már több a soknál!

Bárányné epésen nevetett:

- Jó, hogy azt nem kérdezte a hölgyektől, hogy hány esztendősek?

A doktor idegesen járkált fel és alá a szobában:

- Legközelebb a trágyázásról fog beszélni.

A doktorné félénken mentegetődzött:

- Mindenki tudja, hogy falusi ember. Ki ütköznék meg a beszédén? De hát bízzatok reám: majd én a napjainkon felküldöm az öreg Mayerhoz.

A doktor hevesen járt föl és alá, s közben megpillantotta az ablakhoz támasztott pipát. Felkapta, és a kályhához vágta.

A szép ezüstös tajtékpipa kettétörötten hullott a szőnyegre. Ebben a pillanatban lépett be az öregúr. Hallhatta a koppanást is.

- No, mi az? Mit bámultok rám? - mondotta jóságos hangon. - Azt hittétek, megszöktem, ugye?

Megpillantotta a pipáját a szőnyegen, s látszott rajta, hogy megdöbben.

A doktorné hozzálépett és megölelte:

- Ne haragudjék: én törtem el... véletlenül!

9

Az öregúr egy délben, a feketekávénál megszólalt:

- Adjatok valami pénzt nekem. Délelőtt, ahogy bemegyek pipát venni a boltba, alig hogy két krajcárom maradt.

A szemek elnyílottak az asztalnál; nem a pipára, mert hiszen az öreg már másnap panaszkodott, hogy hiányzik a pipa, hanem a pénzkérésre.

A pénz említése éppen azon a napon súlyos szó volt. A doktor az előtte való estén kártyázta el a szanatórium utolsó tégláit, s reggel azzal tért haza, hogy adjanak neki revolvert, vagy lőjék agyon, mert ő nem érdemli meg, hogy éljen!

Az asszonyok megrémültek, és sírva kérték, hogy ne cselekedjen olyan szörnyűséget! A doktor végre is nagy nehezen engedett nekik, de kijelentette becsületszávéra, hogy nem kártyázik többé.

- Csak azt a hatszáz forintot tudjam megfizetni - mondotta borultan.

- Micsoda hatszáz forintot?

- Kártyaadósság - nyögte. - Ugye, mégis jobb, ha főbe lövöm magamat?

Bárányné, aki kútkölként ült mindig a pénzén, felajánlotta, hogy kifizeti előre az ő háztartási járulékát. Száz koronával járult havonként a háztartás költségeihez, s még azonkívül a házbér harmadát is fizette. Hát elsietett a takarékpénztárba, és kivette onnan a hatszáz forintot: átadta az öccsének.

Mindezek a drámai jelenetek a hálósobában játszódtak le. Az öregúr még csak nem is sejtette, hogy az ő szép birtoka, tehene, lova, birkanyája ráment négy hitvány disznóra.

Az öreg aznapig sose szólt pénzről. Maradt neki a zsebében annyi, hogy addig elég volt. Gondolta, ha elfogy, majd adnak.

A szavára tehát egy percnyi köves csendesség volt a felelet. Aztán a doktor egykedvűen intett a feleségére:

- Nálad van a kassza: adj.

A kasszában nem volt több pénz, csak húsz forint, amit délelőtt három beteg tett az orvos asztalára. Az asszony fölkel, s kinyitotta a Wertheim-szekrényt: fatálat vett elő, és az asztalhoz vitte.

- Mennyi kell, apácskám? Elég lesz tíz forint?

- Elég, elég - felelte az öreg jólelkűen.

Már mindennap kijárt délutánonként a házból. Nem kérdezték tőle, hova jár. Örültek, hogy elszórakozik.

Azonban egy hét múlva ismét kellett pénz az öregúrnak, s megint egypár nap múlva.

Eleinte adogattak neki tíz forintot, öt forintot, aztán három forintot, aztán két forintot. Az öregúr mindig azt mondogatta: elég - elég.

Végre egy napon a doktorné nem adott neki többet, csak egy koronát:

- Elég lesz ez is, apám. Minek vinne magával többet? Elcsalják, ellopják.

Az öregúr azon a napon szokatlanul kedvetlen volt. A fejét rázta, s nem nyúlt a pénzért.

- Ez nem elég nekem! Ma énnekem legalábbis ötven korona kell. Lehet, hogy száz is. Nem tudom. Talán nehezetekre is esik, de nem gondolom, hogy fogok még valaha kérni ilyen nagy summát is.

Ez a pénzkérés is délben történt, mert csak délután járt ki az öreg, hát csak délben szólt a pénzért.

A család megütődve nézett reá. Ezúttal az orvos faarcát türelmetlenség vonaglotta át:

- De hát, édesapám, mire van magának költsége? Hiszen mindent megtalál a háznál, ami kell.

Báránynénak az orra is idegesen mozgott. Látszott rajta, hogy alig állja megjegyzés nélkül.

Az öregúr zavarodottan vakarta a haját a füle mögött:

- Hát... meghalt az a szegény asszony... tudod, az órásné...

- Melyik órásné? Micsoda órásné?

- Akiről te is lemondta. Az a gyomorbajos.

A család régen elfelejtette az órásnét. Arról, hogy az öregúr odajár, nem tudtak semmit. Hát csak elhűlve néztek reá.

- De hát, bácsi - szólalt meg végre Bárányné -, temetkezési vállalat-e a mi házunk?

Az öregúr felfortyant:

- Magamra vállaltam, hát magamra vállaltam!

A doktorné sietett az apja csillapítására:

- Nem azért, apácskám... Tudjuk, hogy irgalmas szívű. Csak szokatlan ez a fővárosban.

- Mi szokatlan? Az irgalmasság? Nem bánom én, ha szokatlan is! Ha a fővárosnak szokatlan, én nem vagyok főváros! Én csak Csurgó Károly vagyok. Az asszony az én betegem volt, hát én temetem el!

Kiszorították az öregnek a pénzt. El is ment vele. De ahogy elment, megtanácskozták az ügyet:

- A bácsi sok pénzt költ - mondotta Bárányné. - Minden gazember a zsebébe nyúlkal.

- Az öreg a második gyermekkorát éli - jegyezte meg ridegen az orvos. - Kötelességünk vigyázni reá.

A doktorné homlokára aggodalom borult:

- Csak ne haragítsátok. Elvégre meg kell gondolnunk, hogy ha takarékpénztárba tette volna be a vagyonát...

Bárányné hevesen vágott közbe:

- Hát mért apa? Kötelessége volt, hogy nektek adja!

A doktorné félénken felelte:

- Addig, míg él, nem kötelezi rá a törvény.

A doktor fölkel, és föl-alá járt a szobában:

- De így nem tarthat tovább - mondotta hevesen. - Adj neki valami kerek havi pénzt, tíz-húsz forintot, azontúl aztán: „*Nincs!*”

Már február vége felé járt az idő, de azon a napon mintha utolsó erejét fűjná ki a tél, havas zivatar dühöngött.

Az öregúr soká elmaradt, és a doktorné már aggódott, hogy baja esik.

- Nem kellett volna elbocsátanunk magában - mondotta. - Ki tudja, hova ment? Legalább az inas elkísérhette volna.

Már a vacsoránál ültek, amikor végre hallatszott az ő rövid csengetése az előszobában.

A doktorné ki szokott lépni az apja elé, de akkor éppen a gyermek volt az ölében.

Az ebédlőbe behallatszott, ahogy az öreg dirmeg-dörmög az inassal, amíg a bundáját leveti. Aztán az ebédlő ajtaja megnyílik, s az öregúr belép. Egy kis hatéves forma sápadt leányka is van vele. A kezénél fogva vezeti. A leányka félénken néz barna téli kendője alól. A kendő havas. A cipőcskéje is havas.

- Egy kis árvát hoztam - mondja rezgő hangon az öregúr -, nézzétek, milyen kedves. A másikat egy varga fogadta örökbe.

A családot le lehetett volna festeni ezzel a címmel: *A kővé vált család*.

10

Zsuzsika az éjszakát a házmesteri zugban töltötte. Másnap aztán a doktor a méltóságos Grósné pártolásával betette egy árvaházba.

Az öregúr morgott, bosszankodott. Hiába magyarázták neki, hogy mindenféle népet nem lehet befogadni úri családba; a házbér olyan nagy Budapesten, hogy mindenki szorosan lakik, és hát a doktornak magának is van gyermeke, meg ki tudja, hány lehet is még.

Az öregúr belékábult a sok magyarázatba, s végre is letette a fegyvert. De azért mindennap eljárógatott az árvaházba.

Lassanként hátrább szorult. A zsúroktól elkedvetlenítették, pipázni nem lehetett az új zöld szalonban, sem a váróteremben, hát csak a cselédszobában szívogatta a pipáját.

Azt meg a leánya nem nézhette.

- Apánk el fog kedvetlenedni - mondotta aggodalmasan.

Végre is a doktor kibérelt neki egy egyszobás kis lakást a harmadik emeleten. Valamikor a vice lakott ottan, de aztán hogy a háziúr a kiszolgált katonát fogadta meg, a vice fölöslegessé vált.

- No, apám - mondotta a doktor délben -, hát most egy jó, külön szobácskához jut. Itt fölöttünk kibéreltem az emeleten egy pompás kis külön álló szobát.

Az öregúr már akkor érezte, hogy ötödik kerék ő, gyanakvón nézett a vejére.

A leánya segítette:

- Hogy ne járjon, apácskám, senki a feje fölött, se az utcai robogás ne zavarja. Csak hálni jár fel, apácskám, máskor mindig közöttünk lesz, csakúgy, mint eddig.

Az öregúr mindjárt ebéd után megnézte a szobát. Hát egy külön álló sarokszobácska volt az. Ablaka a szomszédos telekre nyílt, egy üres telekre; az ősszel bontották ott le a házat.

Amint az öregúr az ablakon át megpillantotta az eget, megörvendett. Régen hiányzott neki, hogy az eget lássa. A falusi ember megszokta, hogy a felhőket vizsgálja, este meg a holdkeltét is lássa olykor.

A szoba már be volt bútorozva a doktornak az ócska bútoraival; a falon friss meszelés fehérsége; a padlón új sárga festés. A falon egy könyomatos Kossuth-kép. S a vaskályha ontotta a meleget.

- Hozzátok fel a dohányomat meg a pipámat - mondta elégedetten.

S odaült a karosszékbe az ablak elé. Nézte az eget.

Aztán, hogy a pipáját felvitték, először is arra gondolt, hogy egy nagy üveg konyakot vesz. Még a télen, mikor meghűlt, rendelt neki a veje konyakot. A patikából hozták, persze az orvosnak nem patikai áron. A konyak fölmelegítette az öreget, és most már kívánta, megszokta, mindennap kérte. De csak vacsora után adtak neki egy-egy pohárával.

Hát a rendes délutáni sétájában vett egy nagy üveg konyakot meg egy pohárkát meg dugóhúzó. Fölvitte este a bundája zsebébe rejtve a szobájába; beletette a ruhásszekrényébe, s a szekrényről levette a kulcsot.

A konyakból ivott aztán lefekvés előtt jó két pohárával, de nem ízlett úgy, mint az, amelyet a veje adott.

Ez bizonyosan a homár miatt van - gondolta. - Ördög vigye el azt a tengeri férget, elrontotta a szám ízét.

Megkóstolta aztán a konyakot reggel, éhgyomorral, de akkor se ízlett.

- No - mondotta -, most már látom, hogy a konyak rossz, nem az ízlésem.

Délután megint bement a boltoshoz:

- Hallja-e, barátom, hát micsoda konyakot adott maga nekem? Az istenfáját magának.

- Mér, nagyságos uram?

- Csak tekintetes.

- Hát talán nem ízlik a konyak, tekintetes uram?

- Bizony nem, vigye el a manó, pedig azt mondta maga, hogy a legjobb, ami a bótba van.

- Tessék kérem, van nekem jobb is.

És leemelt a palackerdőből egy aranyos kupakú, hosszú üveget.

- Ennek az ára három forint. Van drágább is, ha tetszik: egy üveg öt forint.

- Az nem kell.

Kezébe vette a háromforintosat, s körülnézegette.

- Szeretném mégis megkóstolni, mielőtt elvinném.

Öntöttek neki egy hasonló üvegből. Az öregúr megízlelte.

- No, pakolja be.

Otthon aztán a kis külön magányában megint megízlelte, de már akkor nem ízlett annyira.

- Mégis az ötforintosat kellett volna megvennem - dörögött. - De hiába, fösvény vagyok, zsugori vagyok, Mayer vagyok én is. Az ötforintos az igazi.

Megvette aztán az ötforintosat is. Bezárta mind a hármat a szekrénybe, s hol az egyikből ivogatott, hol a másikkól. Olykor összekeverte a két jobbikat, olykor a rosszabbikat keverte össze a legjobbal, olykor mind a hármat.

A csöndes külön szobában megvolt az öreg. Naphosszat pipázott, újságot olvasott, vagy a pipáját tisztogatta, mint azelőtt otthon, vagy az ablak elé állott, és nézegette az eget.

Már a márciusi felhők szállongtak az égen. A levegőt az első tavaszi sugarak langyallták át. A nap reggelenként besütött az ablakon.

- Vajon milyen az őszi vetés? - tűnődött az öreg. - A Pogány-dűlőt bizonyosan felszántották már.

A két fiatal tulokra gondolt, amelyet ő nevelt legutóbb: gyönyörű két fehér állat volt. Bizonyára most fogták először ekébe őket, talán épp ma.

S képzeletében látta a Pogány-dűlő nagy barna tábláját, amint a két fehér tulok lassan ballagva halad rajta.

11

Egy reggel az öregúr korábban ment le, mint szokott. Azon éjjel a feleségéről álmodott. A felesége új ingeket varrt neki, szép fehéreket, valami újfajta gyolcsból. Ezt akarta elmondani a leányának mielőbb.

S tartogatta össze a fejében az álmok részleteit.

Az asztal már meg volt terítve, de az edények és szalvéták érintetlenül állottak.

- Mi a manó - mormogta az öreg -, de későn kelnek fel máma!

S az ablakhoz lépett, hogy a kárpitot feleressze.

A reggeli nap besütött a szalonba. Az ezüstneműek csillogtak az asztalon. Eközben pattogó szavakat hall a szomszéd szobában. Bárányné pattog, a doktor nénye.

Az öregúr megdöbbszent. Azt gondolta, hogy az asszony a leányával pöröl.

Figyelt:

- Az én nevem ugyan nem kerül a váltódra! - hangzott az éles hang, mint a fűrészreszelés. - Nekem fiam van! Nekem a vagyonom a fiam vagyona! A te becsületszód? A te becsületszód elavult bankó! Rongy!

Az öregúr állott megdermedten.

A doktor tompa esdeklő hangja hallatszott válaszul. A szavait nem lehetett érteni.

Ismét a Bárányné hangja epés kacagással:

- Igen? Az kellene? Soha többé egy fillért se!

És a hangja vijjogva emelkedett:

- A feleséged pénzét elkártyáztad! A szanatóriumot elkártyáztad! Az én apai örökségemet elkártyáztad! Az apósod birtokát elkártyáztad! Még mi van hátra? Semmirekellő!

Az öregúr szívére ólomzuhatagként hullottak a szavak; körüle elsötétült a világ! Most értette meg, hogy a veje miért olyan fakó és kivörösült szemű reggelenként, hogy a leánya miért oly bús és hallgató, Bárányné miért oly rendelkező. És hogy az ő birtokát elkártyázta! A sok száz éves családi birtokot, amelyet az apák szorgalma fenntartott, az ő szorgalma gyarapított!

Be akart rohanni, hogy pofon üsse, összegázolja azt a gazembert, de a tagjai nem mozdultak - a lába kővé változott.

Ekkor megnyílt az ajtó. A doktor jelent meg a küszöbön. Nyugodt volt, mint mindig; a szeme vörös, mint mindig; fakó arca azonban még fakóbb volt, mint máskor.

Az öregúr a szoba közepén állt. Szeme, mint a megfojtott ember szeme, reá meredt a doktorra.

Az ember összerezsent. Egy döbbenéssel megértette, hogy az öregúr mindent tud már.

Máskor jó reggelt szokott mondani, most belefagyott a szó. Leült a kártyások flegmájával némán az asztalhoz.

És egy percnyi kínos csend következett.

Az öregúr még egyszer végignézte egy hosszú, megvető pillantással, aztán belépett a szomszéd szobába.

A szobában égett a villamos lámpás. A leánya ott ült a bölcső mellett, reggeli rózsaszínű otthonkában. A bölcső szögletére hajolt, és sírt.

Az öregúr megállt a szoba közepén, és fájdalmas sóhajtás hördült a melle mélyéből:

- Szegény leányom!

Aznaptól fogva nem szólt többé a vejéhez. Mikor terítettek, leült a többivel, s evett szótlanul; mikor elvégezte, elment szótlanul. Ha a nők kérdést intéztek hozzá, röviden felelt, vagy egyáltalán nem felelt. Azon a napon megrokkant, mint a régi ház, s attól fogva mindennap egy évet öregedett. Egy fel-alá bolygó, sötét, néma panasz lett az alakja, egy néma, bús szemrehányás, amely mindennap megjelenik kétszer az asztalnál, s azt mondja:

- Az én életem munkáját te semmizted el!

A házbeliék nem mertek vele szólni. Úgy néztek reá, mint a begyöpösödött régi vulkánra, amelynek földje remeg, s csak idő kérdése, mikor fog újra kirontani.

De hát a vulkánok is nehezen törnek ki, ha egyszer megöregszenek. Az öregúr magába süllyedve hallgatott.

Az első napon az a bús gondolat hánytorgott a lelkében, hogy visszatér a kúriájába. Hiszen azt nem adta el. Azonmód áll, amint otthagya: a bútorok, a képek, régi hétköznapi ruhái a szekrényben. Csak vissza kell utaznia, csak be kell lépnie.

Úgy ám, de mit mondanak otthon? Akivel csak találkozik a faluban, mindenki azt fogja kérdezni, hogy miért tért vissza?

Aztán hát miből él? A birtok már Rosenbergé, a falu kocsmárosáé, csak épp a házat tartotta meg, meg a kiskertet. A gyümölcsöskert már nem neki terem, az istállókban már nem az ő marhái állanak, a baromfiudvaron nem az ő csirkéi szaladgálnak.

Ki tartja el?

Ha csak háromezer forintot is fenntartott volna magának, a kamataiból szegényesen eltengődne, de egy fillérje sincs, annyija sincs, mint esténkint a falu koldusának.

Hát csak maradt az öreg, könnytelen szemmel, de nem könnytelen szívvel.

A fejében villámokkal terhes, nehéz felhő sötétlett. Maga is félt attól, hogy ebből a felhőből egyszer csak kidördül a vihar!

Ez az esemény azonban a doktort is megváltoztatta: kedves, hízlgő modort öltött mind a két asszony iránt. Éjszakánként mindig otthon maradt. A szeme vörössége is elmúlt. Látszott rajta, hogy dolgozik, hogy más ember akar lenni.

De az öregúr nem nézte, nem látta. Semmit nem látott már benne, csak a kabátos vadállatot, amely eldúlta a vagonát.

Egy napon, március vége felé újságolja lenni a cseléd:

- Az öreg tekintetes úr tegnap nem ment el hazulról. Úgy látszik, ma se megy ki.

Mert akkor szokott takarítani a cseléd, mikor az öreg odajárt.

A doktorné megdöbbent:

- Csak nem beteg talán?

- Nem - mondja a cseléd -, nem látszik betegnek.

Bárányné orrán megjelent a ránc: elmosolyodott:

- Mikor adtál neki pénzt?

- Már régen nem kért.

A doktorné besietett, és kivett egy húszkoronás bankót. Föl akart vele menni az apjához az emeletre, de megállt a szoba közepén határozatlanul.

- Nem, én nem viszem fel.

Megrémült attól a gondolattól, hogy négyszemközt áll az apjával.

- Majd lejön este úgyszólván - mondotta Bárányné.

Az öregúrnak csakugyan a pénze fogyott el, azért nem ment ki.

Amíg a pénze tartott, eljár az árvaházba: vitt a Zsuzsikának cukrot, süteményt, kandírozott gyümölcsöket. Aznap, mikor az a szörnyű leleplezés történt, aznap is elment, de elfelejtett venni ajándékot, csak ott jutott eszébe az ajtóban.

De nem is eresztették be. Azt mondták, hogy Zsuzsika betegszobában van: az orvos tilalma, hogy nem szabad hozzá bemenni senkinek.

Az öreg meghökkent:

- De hát mi a baja?

A portás feltelefonozott az emeletre, hogy mondják meg, mi a baja Polgár Zsuzsinak. Azt felelték vissza: torokbaj.

- Torokbaj? Csak nem difteritisz talán?

A portás megint feltelefonozott. Azt felelték vissza, hogy aligha difteritisz. Nem lehet bizonyosat tudni.

No, akkor csakugyan nem szabad hozzá bemennie.

Hát csak az ajándékot vitte el másnap: egy szép kis bábut.

Harmadnap aztán, mikor a pénzét kereste, nem talált, csak egy tízfillérest a zsebében.

És akkor kezdte gyötörni a pénztelenség.

Hol szerezzen? A leányától kérjen? Nem, százszor nem! Hátha éppen kártya utáni állapot van a kasszában? Nem, onnan nem kér ő többet.

Otthon ült. Hírlapot sem olvasott már. Olykor fel-alá járt a szobában. Olykor nézéstelen nézéssel bámult ki órákig.

Délutánonként megszólalt egy zongora valamelyik szomszédban. De különös zongorázás volt az: csak egy hang szólt mindig. A hang vastagon kezdte, aztán mintha egy végtelen grádcison haladna fölfelé, egyre vékonyodott, följebb és följebb emelkedett csörgedezve, mígnem vékony pilingeléssé gyengült. Mikor aztán már kavicszörgésforma éktelenségig jutott, megint megindult a magasból lefelé, és vastagodott, szállott, hanyatlott egyre lejjebb és lejjebb, mígnem annyira elsüllyedt, hogy otromba dörgéssé semmisült, és egybeomlott a kocsik dübörgésével.

Az öregurat meglepte először ez a különösség. Szinte érdeklődéssel hallgatta, ahogy megint előkerült a hang a mélységből, és hágott, emelkedett, vékonyodott, mintha valami bánya mélységéből jönne, s fölmászna létrán a felhőkig, de még azon is felül, aztán megint visszakereszkedett éppen úgy, mint előbb.

Vagy ötször elhallgatta érdeklődéssel. Aztán megunt, aztán meg bosszankodott, s bezárta az ablakát. De még akkor is hallani vélte, vagy hogy hallotta is. Az érchúrok átrezgették az ablakot, s most már olyan volt neki, mintha a padló is emelkedne a hangokkal, aztán meg lefelé süllyedne.

Ha az alsó lakásban történik ez, bizonyára azonnal átküldi a cselédet, hogy csukja be az ablakát az a zongorasintér! - most azonban csak nyugtalanul mozgott föl és alá a szobájában. Végre is bedugta a fülét vattával.

Szerencsére csak a délutáni órákra volt kiszabva ez a zongoragyötrelem. Délelőtt nyitva tarthatta az ablakát, s nézhette az eget, a háztetőket vagy az üres telket, amelynek kövei között kizöldült a gaz. Egyszer, ahogy így az ablakon lefelé méláz, látja, hogy az agg Mayer baktat nagy lassan az utcán. Mért ment ki? Nem szokott kijárni!

S az a gondolata támadt, hogy az öreg Mayertől kér. Nem kérne tőle sokat, csak tíz koronát. Elvégre ismerősek, bizalmasak. Alig volt nap, hogy délutánonként le ne ment volna hozzá. Az agg beszéde érthetetlen volt, de legalább ő is beszélhetett. A pipáját is elvitte mindig, s beszélt igen sokat. Az agg Mayer pislogva hallgatta, s megjegyzéseket vetett közbe, amelyek tele voltak *izé*-vel s a láthatatlan csibuk szívásával, de azért elmulattak.

Hát tíz koronát fog kérni, nem többet, csak tíz koronát. Az elég lesz egy hétig is a villamosra is, ajándékra is Zsuzsikának. Aztán majd csak ad a leánya, és ő megtéríti a kölcsönt.

Lesietett. Utolérte Mayert.

- Jó napot, bátyámuram! Hova, hova?

- Pah, pah, a takarékpénztárba. Ilyenkor váltom be az izéket, szelvényeket. Hát öcsémuram?

- Én csak sétálok.

- Ma szép az idő.

- Szép napos.

Hallgatva sétáltak tovább. Az öregúr azon gondolkodott, hogy hogyan kezdje. Irtózott a pénzkéréstől, de kínzó valami az, ha üres a zsebe az olyan embernek, aki hetvenhét éves koráig mindig talált pénzt a zsebében.

És hátha Mayer arca kedvetlenséget fejez ki? Vagy éppen megijedést! Nem, nem. - Tíz korona sok: csak egy ötkoronást kér. Egy ötkoronás az ilyen gazdag embernek nem pénz. Talán még örül is, hogy szolgálhat vele.

Hallgatva bandukolt mellette, aztán újból köhintett, és megszólalt.

- Közel van az a takarékpénztár?

- Pap, pah, dehogy!
- Hát ülünk villamosra.
- Villamosra? Pah, pah.
- Elkísérem odáig, urambátyám.

Az agg Mayer tiltakozóan emelte fel a kezét:

- Fölösleges kiadás, pah, pah. Ahova gyalog mehet az ember, ne menjen villamoson.

Az öreg Csurgó elvörösödött. Az volt a szándéka, hogy amikor majd a villamos állomásához érkeznek, a zsebére tapint, s azt fogja mondani, hogy otthon felejtette a pénzét.

A szíve erősen dobogott. Hogyan kell pénzt kérni? - ezt az egyet nem gyakorolta soha. És vajon kérhet-e az ilyen embertől valamit, aki a villamosra is sajnálja a pénzét? De hát ő elvégre is megadja. S nem is fog többet kérni két koronánál.

Megint mentek szótlanul. Zsuzsikára gondolt. Szegény kis beteg madár! Ezen a szép tavaszi napon bizonyosan lent játszanak a kertben. Egy zacskó cukrot fog neki vinni, és a kislány kitárt karral röpül majd eléje, mint ahogy szokott. Angyali kedvesség van abban a kis árvában!

- Urambátyám - szólalt meg végre olyan lelki elhatározással, amilyennel csak Zrínyi Miklós törhetett ki a várkapun.

- Tessék?

- Urambátyám, otthon felejtettem a tárcámat.

Mayer megállt. Szaporán pislogott.

- Pah, pah, az baj.
- Már restellek érte visszamenni.

Mayer még szaporábban pislogott. A két szemöldöke föl- és leszállott vagy háromszor.

- Pah, pah, legalább nem költ.

És ismét folytatta aprólépes menését.

Az öreg Csurgó már sápadt volt. Ha ez nem ad most pénzt, ki tudja, meddig nem látja Zsuzsikát! A dohánya is fogytán van! Hírlapot se olvasott napok óta! Csak egy koronát fog tőle kérni. Azt nem tagadhatja meg.

- Urambátyám - szólott ismét.
- Tessék, uramöcsém.
- Nem segítene ki a zavaromból?

- Nem - felelte az agg határozottan.

És tovább ment, anélkül, hogy felpillantana.

Az öreg Csurgó kővé váltan bámult utána, aztán megfordult: roskadozva tért vissza. Majdnem sírt dühében. Íme, ennyire jutott. Koldul már. Orcáját a szégyen pörköli egy nyomorult koronáért, s el kell szenvednie, hogy azt mondják: *nem*!

Arra gondolt, hogy felakasztja magát, vagy hogy leugrik az emeletről. De a leányát sajnálta. Az ismerősök susogni fognak. Nem, a leányát nem keveri szégyenbe.

Elővette a konyakosüvegeket, és ivott, nagyokat ivott.

Most már éjszakánként arra gondolt, hogy eladja az ősi házat is, eladja; de ilyenkor mindig látta az apját, amint ott ül a tornácon egy fakó, széles bőrszékben, és nagy tajtékpipából pipázgatva szemléli az udvart, az eget, a gyümölcsöskert békés lombjait. S látta az anyját, egy kis kövér, eleven asszonyt, aki folyton jön-megy, tesz-vesz valamit a folyosó túlsó végén a konyha előtt. A folyosó téglái ki vannak ott kopva, ahol az apja ülni szokott, s anyja kezének melege, mintha rajta volna még a kilincseken.

A földet, az ősi földet el tudta adni nagy nehezen Rosenbergnek, de az a gondolat, hogy Rosenberg oda fog ülni a karosszékbe az ő apja helyébe, hogy a lompos Rosenbergné ott fog ki-be járni a konyhán, ahol az ő anyja, hogy a Rosenberg családja ott fog nyüzsögni a folyosón, az udvaron, a kiskertben, ez a gondolat gyötrelmes volt neki. Nem! Inkább élni fog pénztelenül.

Doktorék azon a napon megtanácskozták, hogy az öregnek havi díjat fognak adni. Először harminc koronát állapítottak meg, aztán leszállították húszra. Minek több az ilyen öregembernek? Elvégre, ha valami rendkívüli kiadása lesz, úgyis szól. De jobb, ha hozzászokik, hogy minden hónap elején kap húsz koronát.

A doktorné este nyájasan megölelte, megcsókolta:

- Nem beteg, atyuskám? Talán pénze sincs már? Hát mért nem szól? No, ezentúl már magam fogom a zsebébe tenni, ha nem szól is.

És a kabátja zsebébe dugta a húszkoronást.

Az öregúr nem felelt. A húszkoronást sem utasította el. Amint a kanalat letette, búcsúzó pillantást vetett a leányára s Báránynéra. Fölcsoszogott szótlánul az emeletre.

Másnap még délelőtt elment a házból. Bement a boltba, és egy nagy csomó cukrot vásárolt össze, mindenfélét, a legszebbeket, a legjobbakat.

- No, hol a Zsuzsika? - mondotta szinte vidáman a portásnak. - A kertben van, ugye?

A portás a fejét rázta:

- Hát nem tetszik tudni? Meghalt az. Meghalt még azon az éjjelen, mikor utoljára itt tetszett járni. El is temették már.

Az öreg kezéből lehullott a csomólék. Csak bámult a portásra, mintha valami csodaállat volna. A szemében két nagy könnycsepp jelent meg. Szótlánul megfordult, s elballagott.

12

A házban már nem beszélgetett senkivel. Az öreg Mayerhez nem ment többé. A tanárral, tanárnéval ha találkozott a lépcsőn, rövid köszöntést váltott, s ment tovább.

A tanár egyszer megszólította:

- Valami baja van, bácsi?

- Nincs semmi - felelte az öreg.

- Mégis, mintha kedvetlen volna.

Nem akarta mondani, hogy betegnek látszik.

Az öreg sóhajtást fojtott el a mellében:

- Nem. Csak, tudja, most már kitavaszkodott: ilyenkor nálunk már rügyeznek a fák. A barackfa már virágzik is. A mezőn szól a pacsirta, a kertben a rigó, éjjel a fülemile. Itt mi szól? A villamoscsengetés, fiákerdübörgés? zongoraskálázás?

S tovább ment.

Ki-kisélt a Duna-partra, aztán a parton fel az Akadémiáig. Ott fölült a villamosra: kiment Újpestre, Megyerre. Leszállt a villamosról, és gyalog ballagott a vetésekig. Közben meg-megállt, és beletúrt a botjával a földbe. Olykor fel is vett egy marokkal: megnézte, lepergette.

- Homokos sovány föld - mormogta a fejét rázva. - Kár bele a búza!

A vetés különösen érdekelte. Hogy az őszi búza milyennek mutatkozik? A tavaszt hogyan vetik? Néha szóba eredt a munkásokkal: tanította őket, hogy ne pocsékolják a magot, ne csigázzák el az iga jószágot. Néha künn is felejtkezett, hát megebédelt valami kocsmában. Fizetett ebédet annak is, aki történetesen bevetődött, és szegénynek látszott.

Olyankor csak este került haza.

Eleinte nyugtalankodtak. Később megszokták:

- A bácsi künn ebédel. Jól teszi. Hadd szórakozzék.

Egy reggel igen poros volt az öregúr kabátja. A doktorné lekefélte. Aztán, hogy az öreg elment, összeszidta a cselédet:

- Mért nem keféled te meg az apám ruháit?

- Hogy keféljem? - felelte a cseléd. - Már hetek óta zárja a sifonérját: nem férek hozzá.

A sifonér párja ott állott az udvari előszobában. A doktorné levonta a kulcsát.

- Nesze, nyisd föl, és kefélj meg mindent.

A cseléd néhány pere múlva sunyi nevetéssel tért vissza:

- Tudom már, mér tartja az öreg tekintetes úr zárva a sifonért: tele van pálinkásüveggel!

Délben aztán Bárányné elújságolta a pálinkát a doktornak:

- Képzeld csak; három nagy üveg konyakot találtunk a bácsinál. Az egyik üveg már csaknem fenékig üres.

A doktor elképedt:

- Ezt nem szabad engedni. Rászokik. Tántorogni fog a házban.

- Sok pénzt adtok neki - vélte Bárányné. - Minek adtok neki annyit? Nem tudja, mire költse.

Leszállították a havi díjat tíz koronára. Május elsején már csak annyit dugott a doktorné az apja zsebébe.

No, annak a tíz koronának „hamar lön korai vége”.

Az öregúr, ha csak telt a pénzéből, nem ebédelt otthon.

Bement a Lippert-féle vendéglőbe a Körúton, s vele egyszerre telepedett az asztalhoz egy hosszú lábú, fiatal barna ember is.

- Megengedi ugye, kérem?

- Szívesen - felelte az öreg -, csak magam vagyok.

A fiatalember sokat evett és gyorsan. Az öregúr lassan, falusi szokás szerint.

Közben beszélgettek is. A fiatalember bemutatta magát, hogy ő báró Szilvássy.

- Szilvássy? Sose hallottam ezt a nevet.

- Pedig a történelemben is meg van örökítve - mondotta a báró. - Nagy Iván hat lapon át foglalkozik a családunkkal.

- Nono - felelte az öregúr -, hiszen nem azért mondom.

És ő is elbeszélte, hogy hogy hívják, mikor került a fővárosba, és hogy a leányánál lakik.

Már nem a vejénél lakott, hanem a leányánál.

És szidta a fővárost.

Micsoda láрма! Micsoda por! Micsoda szenny! Micsoda kőhalmaz! Mennyi gazember! Mennyi kártyás! Hiszen elvégre falun is van por, de csak a kocsúton, amikor egy-egy kocsi fölveri; falun is van gazember, de azt becsukják; falun is kártyáznak, de ott csak krajcárba.

Tavasszal már nem tetszett neki a város.

- Egy üveg Palugyait megiszunk-e közösen? - kérdezte a fiatalember.

S hogy az öreg bólintott, csengetett.

Amikor a pincér odaérkezett, a fiatalember éppen egy nagy falat sajtot tett a szájába - az öregúrnak kellett szólnia:

- Egy üveg Palugyait.

És tovább panaszkodott, hogy a kövi élet milyen nem embernek való.

A fiatalember mindent helyeselt, s közben jól evett-ivott, aztán egyszer csak felpattant, mintha valakit az utcán meglátott volna: elsietett.

Mikor aztán az öregúr fizetett, a pincér bediktálta neki a másik úrnak az ebédjét is.

- Mit beszél itt? - dördült rá az öregúr. - Mi közöm nekem a más ebédjével!

- De hisz, kérem, együtt méltóztattak idejönni.

A summa kilenc korona és hatvan fillér volt. Az öregúrnak alig maradt annyija, hogy hazatérhetett a villamoson.

De nem szólt róla otthon senkinek. Behúzódott a szobájába, és csak estefelé járt egyet-egyet a ház előtt.

Egyszer az jutott eszébe, hogy megnézi az atilláját: nem maradt-e véletlenül benne pénz?

Bizony nem maradt abban. Mindössze vagy öt szem kukorica perdült ki belőle.

Az öreg szomorúan sétálgatott a szobájában. Egyszer megállt, és ránézett a kukoricaszemekre.

A pap kukoricájából való. Az ősszel talált egy ilyen szélesszemű csövet. Szétosztotta az ismerőseinek.

Az öregúr fölszedte a szemeket, és az asztalra rakta.

Délután átment az üres telekre, és szedett onnan egy zsebkendőbe földet. A földet beleöntötte egy üres szivarládikába; amelyben a dohányja szokott állni, s megöntözte. Beledugdosta a kukoricaszemeket.

A kukorica néhány nap múlva kikelt. Az első napon halványsárgás tűhegyek jelentek meg, aztán hamarosan megzöldültek, megtölcséresedtek.

Az öreg az ablaktáblák közé tette a ládikát, és minden órában megnézte, hogy a kukorica mekkorát nőtt.

Már akkor május vége felé járt az idő. A nap melegen sütött. Az öregúr nyitva tartotta az ablakát.

Egy ebéd után, ahogy ott szunnyad a karosszékekben, nagy zúgással jön ám a magasból egy méhraj, és egyenesen az ő ablakára száll. Gyermeksapkányi csomóba gyűlnek az ablak kereszt-fáján, s a csomó egyre hosszabb és hosszabb. A méhek zengve lepik el az ablakot; s szárnyukat boldogan rezgetve zenélik a megtelepedés énekét.

Az öregúr fölriadt a zúgásra, és örvendező szemmel nézte, miként telepednek be a méhek. Talán épp az ő méhei! Eljöttek utána!

No, ez kedves és váratlan valami!

Örömtől mosolygó szemmel nézte, mint száll a méhek egy része gomolyagba, más része az ablak falaira, kereteire. Itt fognak lakni ővele, s ő napról napra nézi, mint építik a sejteket, miként hordanak. Kedves zümmögésükben alszik ebédutánonként, s azt álmodja, hogy otthon alszik a méhesében.

Hogy az ablaktáblát bevonja, ez már megvolt az első gondolatában. De hol fognak a méhek kijárni?

Ej, ezen is könnyű segíteni: csak le kell kaparni a gittet az alsó üvegtábla sarkáról, s ott kissé kifaragni a ráját. Meg is csinálta a penicilusával gyorsan, ügyesen.

Az ablak átalakult kaptárrá.

Az üveg eleinte szokatlan volt az apró szárnyasoknak: beleverték a fejüket, ide-oda mászkáltak rajta, de végre is megtalálták alul a nyílást és kiszálltak, beszálltak, ide-oda keringtek előtte; aztán egyre nagyobb és nagyobb nyolcasokat repültek be az ablak előtt.

Egy óra múlva már megjelentek az első hordók; lassú szárnyalással hozták a lábukon fehér virágpor terhüket, és sietős szorgalommal kezdték meg az ablak felső részén a munkát.

Az öregúr örömtől repeső szívvel nézte őket.

Node ezt el kell valakinek mondani!

Kiment a folyosóra, és lenézett. A második emeleti folyosón Seres Istvánt pillantotta meg, az ügyelőt, aki a vasrácsról törölgette a port.

- Ügyelő! - szólott le halkan.

Az ügyelő azonban nem hallotta. A folyosón gyermekek játszottak, s az utca zaja is behallatszott.

Mikorra az öregúr másodszor szólt volna, az ügyelő eltűnt a cselédlépcső felé.

Az öregúr lement hozzá, és elfogta a lépcső fokán:

- Győjjön már! Nézze, micsoda vendégeim érkeztek!

Hogy ezt olyan különös örvendezéssel mondotta az öregúr, az ügyelő megindult vele, s követte.

- Győjjön csak, győjjön.

Kitárta az ajtaját, s mosolyogva mutatott az ablakra. Aztán elmondta a váratlan szerencsét, hogy hogyan jöttek, hogyan telepedtek be, hogyan csinált nekik kijárást, hogyan megtalálták azonnal.

Mindezt örömtől izgatottan, mosolyogva, boldogan beszélte el az öregúr, s odavezette az embert közelebb az ablakhoz:

- Nézze csak, hogyan hordanak!

A felügyelő ámult-bámult, és mosolygott.

Az öregúrnak eközben eszébe jutott, hogy a méheknek víz is kell, s hogy otthon egy darázkő hever a kút csurgása mellett: arról a kőről szoktak a méhek vizet hordani.

- Hol lehetne olyan követ szerezni?

- Itt az üres telken - felelte az ügyelő - mindenféle kő hever.

Az öregúr mindjárt kapja a kalapját, és elindul követ keresni. Az ajtaját nem is zárja be, csak éppen a kulcsot fordítja reá.

Azonban a telken nem talál darázkövet, csak téglatörmelék. Eszébe jut, hogy a Kisfaludy utcán árkot látott ásní, valami alagcsövezést csináltak ott, s a földből olyanféle köveket forgattak elő.

Hát oda ment el.

Ezalatt az ügyelő tovább veregette a vasrácsot, és hümmögött.

És megint hümmögött, s mintha megütődne valami gondolaton, a levegőbe bámult.

Egyszer csak letette a rongyot, s határozott lépésekkel nekiindult a doktor lakásának.

Az ajtó előtt a pipát zsebre tette, s megköszörülte a torkát.

- A doktor úrral kell beszélnem - mondotta szigorú hangon az inasnak.

A doktor kilépett:

- Mi kell, István?

- Hát kérem, ami nem járja, nem járja.

- Mi nem járja?

- A házi szabályzatban nincs ugyan benne, de a lakókra veszedelmes. Ha tetszik, megmondom a háziúrnak, de az sem fogja megengedni.

- De hát nem tudom, miről van szó.

- Az öreg tekintetes úrnak a méheiről.

- Micsoda méhekről?

- Az öreg tekintetes úr méheket tart odafönn.

- Méheket? - kérdezte elámulva a doktor.

És szólította a cselédet:

- Micsoda méheket tart odafenn apánk? Mért nem mondod meg az ilyesmit? Ezt nem tűrik el sehol se.

A házban általános nyugtalanság támadt. A hír ajtóról ajtóra futott.

A lakók előjöttek, és a folyosókon csoportosultak. Még az agg Mayer is kibújt az odújából, és szepegeve tudakozta, hogy mi történt.

- El kell hajtani a méheket - mondták mindenfelől. - No de ilyet! Ki hallott ilyesmit: méheket tartani a házban!

És fokozatosan emelkedett az izgalom. Az öregúr ajtaját kinyitották, és a lakók betolongtak rajta.

- Söprűt kell hozni! Ki kell nyomni ablakostul!

Az ügyelő csakhamar megjelent egy hosszú nyelvű partvissal.

- Félre! Félre! A gyermekek ne álljanak itt kint! Be kell őket küldeni!

Azonban a gyermekek, ha bementek is, megint kilopództak. Látni akarta a méhet mindenki.

Az ügyelő hősies elhatározással lépett be a szobába, és székre állott. Aztán durr! nagy csörrenéssel kiütődött a felső ablaktábla. De csak a belső.

A méhek egyszerre bezúdultak a szobába. A szoba megtelt velük. Síró zúgással cikáztak ide-oda. A nők, gyermekek sikoltozva futottak széjjel. A méhek dühödten vágódtak neki minden arcnak, s égető szúrással bosszulták meg a sérelmüket.

Mindenki menekült. Hanyatt-homlok futottak le a lépcsőn, egyik a másik lakásába rontott be. A gyermekek üvöltöttek, a nők jajgattak, a férfiak káromkodtak. Dagadt arcok, dagadt szemek és dagadt fülek futkostak mindenfelé. Egy perc alatt eltűnt minden ember. Még a rolettákat is leeresztették.

Csak a felügyelő maradt a hősies védelem terén, bár ugyancsak kapkodott az arcához, nyakához: az orrán és a pofáján négy-öt méh is csimpaszkodott. Csakhamar olyanná vált az orra, mint a galóca.

- Víz rájuk! - ordította egy hang.

Az ügyelő lerohant meg vissza az öntöző gumicsővel. Rácsavarta egy harmadik emeleti vízcsapra, és erős vízugarat lőtt a levegőbe.

Ebben a zűrzavarban jelent meg az öregúr. Kő helyett egy ökölnyi lóspengyát hozott. Gondolta, az is jó lesz, ha egyéb nem találkozik. Amint belépett, rögtön látta, hogy a méhek kiszabadultak. Ki eresztette ki őket? Miért zavarták ki őket?

És amennyire öreg lábaitól tellett, sietett fölfelé.

A harmadik emelet egy zugából akkor bátorodtak elő a doktor cselédei. Maga a doktor is erősen kapdosott a füléhez. S a fejére zsebkendőt borítva robogott az öregúr szobájába:

- Ide azt a csövet, István! - harsogta a kalapjával hadonászva.

A cselédek is söprűvel hadonásztak: hogy kitisztítsák a szobát. Az egyik ismét sikított.

Ekkor jelent meg lihegve az ajtóban az öregúr.

Hogy a doktort is ott látta, meghökkent.

A doktor vörös volt, mint a paradicsom. Éktelen dühvel meresztette vérbe forgó szemét az apósára. A szeme közé ordított:

- Vén marha!

Újra méh csípte meg. A fejéhez kapott, s elrohant.

Az öreg elsápadt... Egy pillanatig merőn nézett arra a helyre, ahol a doktor állott. A szeme megnedvesült. Aztán csendesen megfordult, és megindult vissza a lépcsőre, a lépcsőn le az utcára. Ment, ment gépiesen sétáló lépésekkel, maga elé meredő, nedves szemmel.

Ment az Üllői úton, a Vámház körúton. A spongyát is azonmód szorította még a markában.

A Körút sarkán, a Duna-parton szembetalálkozott Fábián vargával, aki egy csomó bőrt vitt a hóna alatt. A varga köszönt neki, de ő nem viszonzta. Látszott rajta, hogy néz, de nem lát.

A varga nyugtalanul bámult reá. Megállt, utána nézett, aztán néhány lépést ment utána:

- Tekintetes úr! Tekintetes úr! - szólott aggodalmasan.

Az öreg nem hallotta.

- Tekintetes úr! - kiáltott ismét a varga.

A járókelők megálltak, és pillantást vetettek a vargára is, az öreg úrra is. Megnézni való is az a fővárosban, aki tekintetes.

Az öregúr azonban nem ügyelt sem a rátárazókra, sem a vargára: ment tovább, mint valami gépember.

A parton egy villamos elgázolta volna, ha a fékező el nem csavarintja a rúdját. Nem hallotta a bőszült csengetést se. A kocsivezető káromkodását se.

Ment lassan, csendesen, sápadtan, egyforma, sétáló lépésekkel.

A Ferenc József-híd közelében halászbárkák állottak. Ráment egy olyanra.

A bárkán nem volt más, csak egy asszony. Az ott ült a bárka lakószobája előtt, és krumplit hámozott.

- Keres valakit? - kérdezte nyugodtan. - Halat itt nem adunk el.

Az öregúr a bárka szélére lépett. A spongyát fölemelte, megbámulta.

Aztán bedobta a spongyát a vízbe, utána a botját is; aztán maga is beleborult.

Másnap a lapokban egy rövid rendőri hír jelent meg:

Életunt öreg. Ma délután öt óra tájban a Ferenc József-híd közelében egy öreg úriember vetette magát a Dunába. Csónakot későn tudtak keríteni. Este fogták ki a holttestét a Csepel szigeten. Fábián István Práter utcai varga fölismerte benne Csurgó Károly volt földbirtokost. Pénzt nem találtak nála. Tettének oka ismeretlen.

- Vége -